תלמוד בבלי · אחרונים

תורת אהל משה

רבי משה יהושע לייב דיסקין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תורת אהל משה

רבי משה יהושע לייב דיסקין

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תורת-אהל-משה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הדור אתם ראו 4
תורת האהל 5
חלוקא דרבנן 15
קדושין 44
חי' למסכת ב"ב 53
סנהדרין 79
מסכת מכות 90
מסכת שבועות 96
מסכת ע"ז 106
מסכת הוריות 107
מסכת מנחות 112
מסכת חולין 113
מסכת בכורות 114
מסכת עירוכין 115
מסכת כריתות 117
שו"ע או"ח 118
שו"ע יו"ד 119
שו"ע אה"ע 120
שו"ע חו"מ 122
חידושי אגדות 124
פ' וארא 130
פרשה בא 131
פרשת יתרו 138
פרשת משפטים 144
פרשת תרומה 153
פרשת תצוה 160
פרשת כי תשא 168
פרשת ויקהל 173
פרשת פקודי 178

הדור אתם ראו

רבים וכן שלמים גאונים ורבנים גבירים ונדיבים שאלו ודרשו מיום עלות מרן הגאון הקדוש איש האלקים זי"ע השמימה, האם אין כתבי חידושי ד"ת בגנזיו להעלותם על מזבח הדפוס, למען יוכלון להשתעשע בם ויהי' להם לזכרון מזכרת הצדיק הקדוש זי"ע בו באותו פרק בא מכתב מבנו הגאון מ' יצחק ירוחם ג"י בזה"ל. הכתבים שלי הם ולא יגע בהם יד עד בא דברי, מני אז עד היום טמונים וגנוזים ורבים ידרשו יום יום מתי קץ הפלאות, והיא נעלמה, אמרנו עם לבבינו לא עת חיבוק ידים ולא עת רדומות ואם כי אין לנו לשלוח יד בתכריכי הכתבים, אמרנו נלקטה נא באמרים הני מילי מעלייתא דמבדרן בפומי דרבנן אשר שמעוה מפי מרן זי"ע ונחברם אחת אל אחת בחרוזות של מרגליות, והיו לתפארת צבי ולזכרון עולם לאוהביו, גם מצאנו בין הסחבות תכריכי הניירות אשר למרן זי"ע פיתקא פיתקא מסודרים על מאמרי מד"ר וילקוט, מאמרים קצרים ויקרים, הדפסנו מהם מעט מן המעט להראות כל קבל עם כי יש ויש להדפיס ולהוציא לאור תעלומות חכמה. ואם כי מאמרי הדרוש צריכים באור רחב וסובלים ביאורים שונים הרבה פנים לכל אחד ואחד לא שלחנו בזה יד, כי אם העתקנו אותם מגוף כתיבת יד קודש מרן זי"ע בלי תוספות ומגרעת נקודה א', והבוחן יבחן, תקוותינו כי רבים ימצאו בהם נחת לרוות צמאונם, קראנו שם המחברת בשם תורת האהל כי הרבה מחד"ת מהם נדפסו בשנת תרל"ח עפ"י הגהותיו בעצמו ובשם זה נקראו תורת האהל כי גם אז קבע לו ישיבת תלמידים בקודש ויקראו לה ישיבת אהל משה. וכן לא שינינו את שם המחברת גם עתה, ובכן בקשתינו מאת כל המשתוקקים להקים שם מרן הקדוש זי"ע על נחלתו כי יתנו ידם אתנו להחזיקנו להוצאת הדפוס כי רבה היא בקודש וגם ממנו יוקח חלק להחזקת ידי הישיבה היא ישיבת אהל משה אשר עד עתה על תלה בגוי' קבוץ סגל חבורה אברכים ת"ח מופלגים ושוקדים עצומים משימים לילות כימים בבית מדרשו של מרן הקדוש זי"ע. והמפורסמות א"ש ראי', גדולים מעשי צדיקים, שאו עיניכם וראו את המחברת הקטנה הלזו והביאוה אל תוך בתיכם והניחו ברכה מכוחכם, ומלאו את אמתחותיכם זכיות, ובזכותו של אותו צדיק וקדוש אחד המיוחד בדורו תסתופפו, והוא יהי' בעדם למליץ טוב בעולם העליון כאשר כבר ניסו דבים בחייו להרים צדקותיהם לפעולותיו של אותו צדיק בצרתה למו, וימלטו. עוד זאת בטחונינו באחב"י עם קדוש כי לא ישלחו ידם להסיג גבולינו להדפיס המחברת הזאת משך חמשה שנים מהיום. אלה דברי המו"ל. המדברים באמת ומצפים לישועת ד' ולביאת גא"צ ב"ב אמן. ויקיצו וירננו שוכני עפר, ונזכה לראות גם פני מרן הקדוש זי"ע בקירון אור פניו. חותמים באהבה

יום ר"ח כסליו שנת בעת קין בעה"ק ירושלם תובב"א נאם ישעי' בלא"א מו"ה אורי ז"ל אורנשטיין מנהל ישיבת "אהל משה" ונאם שמואל הלוי צוקערמאן מו"ל ה"תורה מציון" חשנו לגמרו ולהפיצו בישראל עד בא יום פטירתו הוא ער"ח שבט למען יהיו שפחותיו דובבות וזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

תורת האהל

בעה"י. חדושים בהלכה ואגדה להגאון קדוש ד' מו"ה בנימין דיסקין זצללה"ה. אביו של רבינו הקדוש זיע"א.

ברכות פ"ק אין הקומץ משביע את הארי. יתכן שרמז על המזבח שנמשל לארי' במקרא. וגם במשנה במדות. ואש מן השמים היתה רבוצה כארי והמזבח הוא המזין (עפ"ק דכתובות). ואיך יתכן להשביע את המזבח בקומץ המנחה וכמליצת דהע"ה (תהלים נ') וזה דוגמת בור וחוליותו להשביעו במה שניטל ממנו:

פ"ב הני נשי במאי זכיין יתכן דנמשך למאמרם סוף כתובות ע"ה אינם חיים וכל שיש בו תורה אור תורה מחייהו וביאורו לפי ששכר עוה"ב ענינו התעצמות הנפש במושכלות (עי' ר"מ בפי' המשנה בחלק] וכל שאין בו ניצוץ התורה מחייו לא יטעם צוף נופת ההשגה. וכן הני נשי שאין חיובם כלל בלימודי התורה במה יהי' זכותם לעוה"ב להשביעם עונג ההשגה ולז"ק שעכ"פ יש עליהם חיוב להחזיק ידי לומדי תורה וזהו ממש דוגמת תשובת ריש לקיש שם מצאתי להם רפואה מן התורה משיא את בתו לת"ח ומהנה ת"ח מנכסיו וכו'. ע"ש:

פ"ג שאני צורבא מרבנן דקב"ה תבע ביקרי' הענין למ"ש הרמב"ם בספ"ה מה' יסודי התורה דב' מיני חלול השם. הא' אם עובר עבירה או שמקיל בחומר המצוה בפרהסיא. ב' אם ת"ח עושה דבר מה שלא כשורה. והטעם שהכל למידין ממנו בק"ו שאין עליו תשובה. ולפי גדלו כן ירבה חובתו להזהר וכמ"ש ר"ל כגון אנא דשקילנא בישרא ולא קיהיבנא דמי לאלתר] נמצא לפי"ז אם ע"ה אחד בודה מלבו לספר על ת"ח שעשה שלא כשורה הוא הוא מחלל השם. וז"ש אף דליכא אסורא דלה"ר במספר על מי שכבר מת. אכתי בצורבא מרבנן חלול ד' איכא כנ"ל וקב"ה תבע ביקרי' דילי' גופי' שלא יתחלל שמו הגדול. ואדרבא בהאי דנפלה מטללתא ובזעי' למוחי' ידעו כו"ע שהוציא דבת שקר על מר שמואל ונתקדש שמו יתברך:

פ"ה חזק בתורה ואמץ במעשים טובים. י"ל דברייתא נקיט לשון חזוק גם במע"ט. עוד קשה מאי פסקא דחזק קאי אתורה ואמץ על מע"ט. י"ל דהבדל חזק ואמץ. חזוק

הוא תוספות הוצאות הכח מההעלם אל הגלוי. ואומץ הוא אחר תגבורת הכח מאמצו ומעמידו לבלי ירף ולפי שהמע"ט יש להם גבול שהרי כבר הגיעו אנשים למעלה עליונה עד שמתו בעטיו של נחש [ולא נמצא בם שמץ העדר כשרון המעשה] לכן יתכן לכלול זה בשם אומץ. דהיינו לו יגיע למעלה כזאת יתאמץ מאוד לבל ירד ממנה. לא כן חכמת התורה אשר היא באמת בלתי תכלית [וכמ"ש ארוכה וגו' ורחבה וגו'] וגם למרע"ה לא נמסרו כל שערי הבינה ולמעלתם צריך חזוק תמיד. וז"ש ששאל משה ליהושע שישתדל במה שנופל בו אומץ בצדיקים הגדולים ובמה שנופל בו חזוק. וא"ש עתה לישנא דברייתא דלדידן יתמי דיתמי גם במע"ט צריך חזוק תמיד ולהוסיף על מעשהו עוד:

שם מדותיו של הקב"ה רחמים. רבים נתלבטו בזה. ויתכן למ"ש המורה דעל ב"ח ל"ש רחמים. וכל עיקר צב"ח שהוזהרנו הוא רק כדי להתרגל ברחמים לפ"ז יפה אמרו שאין מצוה זו רחמים מאתו יתברך על קן הצפור דל"ש רחמים בב"ח וכאלו הי' ח"ו מתפעל מרחמיו בלא טעם ח"ו אלא ואין אלו מדות הרחמים אינם אלא גזירות עלינו שנרחם:

שם יין המשומר. יתכן דפי' משומר היינו דהוסרו ממנו השמרים בעודו בענבים ע"ד שהי' קודם חטא אדה"ר שהי' כולו טוב בלי תערובת רע כלל. וע"ד שאמרו (סוף כתובות) עתידה א"י שתוציא גלוסקאות כו' וכלי מלת היינו דברים טובים ונקיים שא"צ תיקון עוד:

רפ"ו גוזל אביו ואמו וכו' הכונה. הן אמת האב והאם צריכין ליתן לזרעם ולהשתדל בפרנסתם לפי שהם הי' סבה להויתם כמ"ש בעל חוה"ל אעפי"כ כשבאמת נותנים להם. מן המוסר וד"א שיקח הבן דרך כבוד. לא דרך חטיפה. ולא עוד אלא שגורם עי"ז שהאבות מתאכזרים על הבנים מבלי תת למו בראותם עזות פני הבנים. וז"ש אפילו גוזל אביו ואמו [שיש עליהם כעין תביעה כנ"ל] אפ"ה גזלן ממש הוא. כי הוא מבנים משחיתים ולא על כיוצא בו החובה מהאבות ליתן לזרעם. ודרשוהו חז"ל על השי"ת הגם שיש לאדם אמתלא טובה על בקשת פרנסתו מאתו ית' כי הקב"ה בראו והמציאו מאין ליש. וכאשר באמת פא"י ומשביע לכ"ח רצון. אעפ"כ איך יקחם דרך חטיפה וישכח מלברך את שמו עליו. ועי"כ הקב"ה קופץ רחמיו ח"ו מלהשפיע לכנ"י ונמצא גוזל גם לכנ"י:

פסחים כ"ג א' והרי חמץ דרחמנא אמר לא יאכל חמץ ותניא ר"י וכו' שאני התם דאמר קרא לא יראה לך שאור שלך יהא. תוד"ה שאני התם וז"ל תימא דליכתוב רחמנא לא יאכל לחזקי' ולא בעי לך עכ"ל:

והנראה ליישב תמיהת התוס' בהקדם ליישב קושיות הפנ"י דהקשה (בריש פרקין) דלמה לא נילף איסור הנאה בחמץ מק"ו דנותר ובאמת קושי' זה יקשה אליבא דכ"ע לא מבעי לר' יהודא דיליף מאותו ק"ו עצמו דאין ביעור חמץ אלא שריפה ודאי תקשה דנילף

גם איסור הנאה גבי חמץ מק"ו דנותר אלא אפילו לרבנן דלא בעי למילף מהך ק"ו לענין ביעור חמץ ג"כ יקשה והוא דהתם טעמא רבה אית להו כדקא מפרשי כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין דאם לא מצא עצים לשרפו יהא יושב בטל אבל לגבי איסור הנאה שפיר יקשה דאיכא למילף ק"ו מנותר דהא אין סופו להקל. והנראה לנו בזה דגם זה מיקרי סופו להקל והוא דהא קיי"ל דחמץ לאחר זמן איסורו לא מצי לבטל לה כיון דנאסר בהנאה שוב אינו ברשותו דלבטל לה. וא"כ עדיין אם נילף איסור הנאה בחמץ מק"ו דנותר יהי' ג"כ סופו להקל דאם ישכח מלבטלו עד אחר זמן איסורו ואזי יהיה בארץ מרחקים דשוב לא מצי לבטל אם נימא דנאסר בהנאה ויהי' יושב ובטל משא"כ אם נימא דלא נאסר בהנאה ועדיין ברשותו הוא חייב לבטל נמצא דהוי ג"כ דין שסופו להקל ולא מבעי לרבנן דגם לענין אין ביעור חמץ אלא שריפה לא ילפינן מהך ק"ו משום דסופו להקל ודאי א"ש דלא ילפינן גם איסור הנאה מהך טעמא גופי' דיהי סופו להקל אלא אפי' לר"י דיליף מנותר לענין אין ביעור חמץ אלא שריפה. ולית ליה הך סברא דכל דין וכו' נראה דהכא מודה דדוקא התם לענין אין ביעור חמץ אלא שריפה שפיר יליף דהא גם בנותר איכא הך קולא עכ"פ דאם לא מצא עצים לשורפו יושב ובטל משא"כ לענין איסור הנאה דחמץ אם נילף מנותר מסתעף מזה קולא מה שאינו גבי נותר כלל דהא בנותר לא שייך ענין ביטול כלל ושפיר גם ר' יהודא מודה דאין אנו דנין דין כזה וא"ש:

ועפ"י הנחה זו אפשר לסלק תמיהת התוס' הנשגבה דליכתוב לא יאכל לחזקיה ולא בעי לך. במועצות ודעת בעזה"י. והוא דהא דלא ילפינן מנותר לענין איסור הנאה משום דמסתעף מזה קולא לענין ביטול. והנה יסוד הביטול דמהניא הוא מטעם דבביטולו נפיק החמץ מרשותי' ושוב אינו עובר עליו (כמבואר בר"ן ריש מכלתין דבטול מטעם הפקר) נמצא דכל עיקר יסוד הביטול מיוסד על הא דילפינן מקרא דעל חמץ שעל אחרים אין עוברים עליו. והנה בסוגיין אמרינן על הא דמשני הגמרא לר"י לך שלך יהא. ואידך לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ואידך תרי לך כתיבי וכו' עי"ש היטב ומבואר דמצד סברה החיצונה הו"א דגם על חמץ של אחרים עוברים עליו בבל יראה אי לאו דגלי לן קרא בהדיא דאין עוברין עליו. ועפי"ז מיושב תמיהת התוס' דאם לא הי' לן לך מיותר להיתר הנאה דחמץ לר"י הו"א דהאי לך דדרשינן מיניה דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים לא אתי להכי כלל ורק למשרי' חמץ בהנאה אתי. ובאמת על חמץ של אחרים ג"כ עוברין על בל יראה. ואי דלמה לן קרא למשרי' חמץ בהנאה ז"א דאם נימא דעל חמץ של אחרים ג"כ עוברים על בל יראה שוב הוי ילפינן

לאיסור הנאה דחמץ מק"ו דנותר דאזלי לה דין ביטול. דמה מועיל מה שמבטל כיון שגם על חמץ של אחרים עוברים על בל יראה ואינו דין שסופו להקל כלל. וא"כ הוה שפיר ילפינן מק"ו דנותר והוי מוקמינן האי לך להיתר הנאה ודרשא דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים לא הוי ידעינן לכן איצטריך לך תנינא לפטור גם חמץ של אחרים מבל יראה ודוק היטב:

שם דף צ"א ע"א בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי גבי אין שוחטין את הפסח על היחיד. דר' יהודה דרש לא תזבח את הפסח ביחיד. ור' יוסי מבעי לי' לכדר' שמעון וכו' ור' יהודה תרתי שמע מינה. ולר"י ממאי דלהכי דקאמר ר"ש דלמא כדקאמר ר"י הוא דאתא. א"ל לא ס"ד דהא כתיב איש לפי אכלו עי"ש ע"ב דפריך הגמרא ואלא מאיש לפי אכלו והא מדר' יוסי ס"ל כר"ש. ר"ש ס"ל כר' יוסי וההוא מבעי לי' כו' עי"ש בתוס' שהניחו בתימה דלמא ס"ל ר"ש כר' יהודה ותרתי שמע מינה כדאמרינן לעיל לר' יהודה ע"ש. ולכאורה קושיא חזקה היא. ויש לומר דעיקר קושית הגמרא סמיכא דמוכרחין לומר מאידך דר"ש מאיזה מקום לשיטתי' דס"ל כר' יוסי דשוחטין את הפסח על היחיד ולאו דוקא מדר"י ס"ל כר"ש ורק דרך הגמ' לקצר (כמבואר בכללי הש"ס דאיכא כה"ג) והוא דהרי מצינו שם בפסחים דף ס"ג. השוחט את הפסח על חמץ דס"ל לר"ש בארבעה עשר לשמו חייב ושלא לשמו פטור דר"ש ס"ל שחיטה אינה ראויה לא שמה שחיטה כשיטתיה ע"ש. וא"כ קשי הרי כל דיני שליחות מפסח ילפינן מקרא דושחטו אותו כל קהל. כמבואר רפ"ב דקידושין דף מ"א ע"ב והא אנן קי"ל אין שליח לדבר עבירה, וא"כ הרי השוחט הזה בעינן דליהוי שליח מכל החבורה הנמנים על הפסח. ולכאורה ניחזי איך אייריי לר"ש לאו דלא תשחט על חמץ אם נימא שהי' אצל א' מבני החבורה החמץ ואחר היה השוחט א"כ קשה הרי השליחות של זה שיש לו החמץ הו"ל לדבר עבירה ובטל השליחות לגבי'. (עיין בתוס' ב"מ י' ב' ד"ה דאמר) וממילא יצא זה האחד מבני החבורה דנמנים ע"פ ונמשכים ע"פ וא"כ ממילא נשאר הפסח לשאר החבורה שלא יש להם החמץ ולא עברי כלל והפסח הוי כשר וטוב. ואם נימא שהי' החמץ אצל זה השוחט והו"ל פסח נשחט על החמץ אם כן אכתי ק' דהרי כל בני החבורה עוברים על הלאו כיון שהוא נשחט על החמץ וא"כ הו"ל שליח לדבר עבירה מכל בני החבורה ובטל כל השליחות מכל שאר החבורה ולגבי כולם נתבטלה השליחות מזה הפסח ונשאר הפסח להך יחיד דהיינו השוחט בעצמו והו"ל פסח נשחט על היחיד וא"כ לר"ש דס"ל דהיכא דהפסח פסול אינו חייב על הלאו דס"ל שחיטה שאינה ראויה לש"ש הדר ל"ש הלאו דשוחט על החמץ וע"כ צ"ל דר"ש ס"ל הפסח נשחט על היחיד והו"ל שחיטה כשירה להכי שפיר חייב

השוחט אבל אם נימא כר' יהודה דאינו נשחט על היחיד לא משכחת לר"ש דחייב על הלאו דלא תשחט דהדר הויא ליה שחיטה שאינה ראויה וד"ל:

ב"ק צ"א ב' תוד"ה החובל תימא כו' ע"כ הקוצץ נטיעותיו כו' דהא חייב משום קוצץ אילנות טובות ואזהרתי' מלא תכרות כדאמרי' במכות כ"ב כו' ואחרים שקצצו נטיעה חייבים צריך לאוקמה כר"מ דאמר לוקה ומשלם דלוקה משום לא תכרות. א"נ בדלא אתרו בי'. והנה יש לתרץ בפשוטו תמיהת התוס' דהא קיי"ל דאם האילנות שוות לעצים יותר מלפירות מותר לקצצן או שהוא צריך למקומן להעמיד שם בנין נמי מותר. או לאיזה תועלת אחר כגון דמכחשי בגופנא. וא"כ גזלן זה כל מגמתו הוא לגזול או לגנוב העצים ולמכרן ואם לא יקצצם לא יוכל למלאות מגמתו ואינו שוה אצלו כלום ומשום הגניבה או הגזילה כבר נתחייב בשילומו ותו אין לחייבו משום לא תכרות דהא לא הי' יכול למלאות חפצו באופן אחר. ופלא הוא מדוע לא העירו התוס' בעצמן בזה. עוד יש לתרץ קושית התוס' בהשכל דהנה רבים מתפלאים על פסק הרמב"ם דפסק דספיקא דאורייתא מדאורייתא לקולא ממקרא מלא שנאמר רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא דמשמעי דבעינן שידע בבירור כי לא עץ מאכל הוא וליישב דברי הרמב"ם נראה לומר דנטיעות של ערלה אעפ"י שעושין פירות לא קאי עלייהו עיקר הלאו דלא תכרותון ולא לקי עליה ולא איכפת לן על העתיד לבוא כיון דעכשיו אינו רשאי להנות ממנו. האומנם בח"ל דקי"ל ס' ערלה בחוץ לארץ מותר א"כ היכא דמספקא להו בנטיעה אי היא של ערלה ופירותי' מותרין או לאו בזה הוא בחו"ל מותר ובא"י אסור וממילא משתנה הדין לענין קציצה דבח"ל חייב משום ל"ת ובא"י פטור וזה הוא כונת הכתוב דמיירי במלחמת שאר עממין ובחו"ל ע"ז קאמר רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא דודאי ערלה אז מותר לקצצו משום דאסור באכילה משא"כ אי הוי ס' ערלה דמותר באכילה ואסור לקצצו ומיושבין דברי הרמב"ם ובזה סרה ג"כ תמיהת התוספות דהא בברייתא קתני נטיעות וסתם נטיעות הוי רכות בשנים ואיכא לאוקמי בעודם בשני ערלה. כדמוכח במשנה קמייתא דר"ה:

(במתני' דריש ב"מ) **שנים** אוחזים בטלית ז"א כ"ש וז"א כ"ש יחלוקו ז"א כ"ש וז"א ח"ש זה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע. ויש להסתפק בשלשה אוחזין שנים מהם טוענים כ"א ח"ש והשלישי טוען כ"ש איך לדיינו דיינא להאי דינא. דאם נימא דהכ"ש יטול חצי וכ"א מהח"ש יטול רביע. הא ודאי ליתא דא"כ כל ההפסד משלישי הנוסף הוא לבעל כ"ש והח"ש נוטל ג"כ רביע כאלו הי' הוא והכ"ש לבד וזה לא יתכן. ולומר דהכ"ש נוטל קודם חצי הטלית ועל החצי השני הרי כולם טוענים כ"ש וכ"א יטול שליש ממנו. אם

כי לכאורה נראה כן אמנם לבתר העיון אינו צודק עפ"י יסוד הדין. דבז"א כ"ש וז"א ח"ש שפיר נוטל הכ"ש החצי דע"ז מודה לו הבע"ד דטוען ח"ש ולבתר כן דנין על חצי הנשאר וחולקים בשוה משא"כ בנ"ד דאין לו הודאה משום אחד על חצי הטלית דכ"א שטוען ח"ש הרי מודה בחצי השני לשניהם דהיינו לבעל הכ"ש ובעל הח"ש. וא"כ אין לו הודאה משום א' על חצי שלם:

אכן נראה עפ"י יסוד המשנה דבעל הכ"ש נוטל חצי ושליש מרביעית הטלית וכ"א מהח"ש נוטל חצי רבע ושליש רבע. באופן דבעל הכ"ש נוטל י"ד חלקי כ"ד וכ"א מהח"ש ה' חלקי כ"ד. והטעם דכ"א מהח"ש מודה דהחצי השני' של שניהם דהיינו של הכ"ש והח"ש דהיינו רביעית לבעל הכ"ש ורביעית לבעל הח"ש השני. נמצא דיש לבעל הכ"ש הודאה גמורה משני בעל הח"ש לרבע הטלית ולא יותר והרי הוא נוטל מקודם רבע בלא שום דו"ד כ"א ע"י הודאת שניהם. וכ"א הטוען ח"ש יש לו הודאה מבעל ח"ש השני ג"כ לרבע ומה"ד יטול רבע עפ"י הודאת חבירו. אולם בעל הכ"ש אינו מודה לו על אותו רבע דהרי הוא טוען כ"ש וא"כ הרי הוא חולק עמו על אותו רבע ונוטל ממנו חצי הרביעית. וכן מבעל ח"ש השני נוטל חצי הרביעית. הרי יש לבעל הכ"ש החצי ולכל א' מהח"ש חצי רבע וזהו שלא בתורת חלוקה כ"א היוצא מהודאתם ואח"כ ברבע הרביעית הרי כולם טוענים עליו פ"ש. וחולקים בשוה. הרי החשבון מבואר דלבעל הכ"ש חצי ושליש רבע ולכ"א מהח"ש חצי רבע ושליש רבע. ודו"ק:

שאלה שנים אוחזים בטלית שוה מנה זה טוען כ"ש. וזה טוען יש לי בידך מנה ותפוס אני הטלית בעד המנה אם דינם כזה טוען כ"ש וזה טוען כ"ש דיחלוקו. או כיון דבעלמא מאן דתפיס בלא סהדי דנאמן עד כדי דמיו מטעם מיגו אתינן עלה (עי' בפרק ח"ה דעיזא דאכלי חושלי) וכאן כתבו בתוס' דמש"ה לא מהימן ח"ש ליטול חצי במיגו דכ"ש משום דהוי מיגו להוציא וא"כ ה"ה בשניהם תפוסי' דא"נ עד כדי דמיו משום דהוי מיגו להוציא:

תשובה עי' בתוס' שכתבו דלא מהימן בעל ח"ש במיגו דכ"ש מטעם מיגו להוציא. ובשיטה מקובצת נדחק בזה הא שניהם מוחזקים עכ"פ בחצי' וע"ש דמשמע דס"ל דגם זה מקרי להוציא כיון דשניהם מוחזקים (ומיגו לפטור היינו כשהוא בעצמו מוחזק) וא"כ בדין הנ"ל לכאורה לא שקיל מידי כיון דשניהם תפוסי' זה טוען מלוה וזה כופר וטוען כ"ש ושניהם מוחזקים בכולה וטענת תובע המלוה משום מיגו הוא דאתי' עלה כנ"ל והוי מיגו להוציא:

אכן הר"ן בחידושיו הביא כמה ראשונים שתמהו הא דמלוה ישינה יש לו. אי ס"ד דכן הוא שיש לו מלוה עליו למה לא טעין הכי ול"ל לשיקורי ויש לתמוה על זה כנ"ל מה"ת

יהא עדיף טענה אחרת מעלמא מטענה דטעין על הבגד גופי' דהיינו שטוען ח"ש ולא מהימן אפי' במיגו דאי בעי טעין כ"ש וכנ"ל דהוי מיגו להוציא וכ"ש בטוען טענה אחרת לגמרי דג"כ מצטרך למיגו דהא דמהימן עד כדי דמיו רק במיגו הוא דאתינן עלה וא"כ כששניהם תפוסים לא שקיל מידי וכנ"ל עפ"י סברת התוס' דהוי מיגוי להוציא ושפיר הוכרח לטעון דאית לי' חלק בגופו של בגד כי היכא דלא לצטרך למיגו:

אבל הסבר הענין בפשוטו הוא כמו דקיי"ל בעלמא כל פקדון דלא כפרי' ברשותא דמרי' קאי [והכופר בפקדון הוא דנעשה גזלן ותו ל"ה ברשותא דמרי'] וכן קיי"ל ר"ס ס"ד דכל פקדון שלא גילה הנפקד דעתו שהוא רוצה לתפסו בעד חובו לא מקרי תפיסה עדיין. וה"ה כאן דבעל ח"ש לא הוי מוחזק כלל על חצי' השני' כיון דהוא עצמו מודה שהחצי השני' היא של השני לא עדיף מאלו הוי כולה בידו והוי תפיס לה בעצמו והוי אמר ח"ש דהוי חצי השני רק פקדון בידו וברשותא דמרי' קאי:

ולכך כתבו בתוס' דהוי מיגו להוציא היינו מטעם כיון דנתברר לב"ד ששניהם מוחזקים בחצי השני' הוויין כמו שותפין בזה וכל שרוצה א' להחזיק יותר מהמגיע לו לפי ערך חזקתו זה מקרי מוציא אבל מ"מ אי טעין מעלמא מנה לי בידך ותופס עמו הבגד שפיר חולק עמו ונוטל חמשים שהרי מוחזק הוא ביד המנה בבגד כולו לפי דבריו כיון דתפיס בגד זה בעד תביעתו והשני מוחזק בכולה וכופר לכך פלגי במנה זו. וזהו דברי הר"נ והראשונים

והנה נראה כונת הר"ש הובא בפוסקים ובש"ך בסוף דיני מיגו דמיישב לקושית התוס' דמיגו מממון לממון לא אמרינן ואין לזה באור. וגם מקשי' העולם על זה מקושי' הש"ס מפני מה אמרה תורה כו' דיהא מ"מ נאמן במיגו דכה"כ ומה קושי' הא הוי ממון לממון. ולולא דבריהם הי' נראה פשוט הגע עצמך מי שיכולת בידו לילך ולתפוס ממון חבירו (בלא סהדי) הנאמר דיהי' נאמן בטענתו במיגו דאי בעי הוי תפיס אף שיכולת בידו ע"ז וה"ה כאן כ"ז דלא טעין כ"ש ולא תפיס כלל לחצי השני לא אמרי' מיגו דטעין כ"ש ויתפוס וכנ"ל וז"פ:

ולפ"ז פשוט דהא דקי"ל דיכול לתפוס עד כדי דמיו. וכן הא דאומן אומר שתיים קצצת כ"ז שהטלית בידו הוא מהימן היינו דוקא אם גילה דעתו בפירוש דכבר תפיס לה אחובו. אבל כל דלא טעין הכי אין לב"ד לפסוק לו תביעתו ואף לתיר' התוס' כן היא. כיון דאכתי לא תפיס לה ברשותא דמרא קיימא. ומיגו להוציא מקרי ומכש"כ לשיטת הר"ש הנ"ל דהוי מממון לממון. דו"ק:

ולשיטת השיטה מקובצת דסבר דמיגו להוציא אמרינן גם אם שניהם מוחזקים ומטעם דעכ"פ מוציא הוא מחזקת השני שהי' גם הוא מוחזק כמוהו. וכמו שיבואר להלן דברי רש"י בסוגיא דלימא מתני' דלא כסומכוס כה"ג הי' מקום ליישב דברי רש"י (דף ו') א'. ד"ה אביי אמר דמפרש דאביי פליג אדר' יוחנן דלא חיישינן שלא יהא כאו"א הולך ותוקף בטלית ש"ח. דיש לתמוה דא"כ מאי קמהדר אמאי דמקשה מקודם וכי מאחר וכו' שבועה זו למה כיון דלא ס"ל כתירוצא דר' יוחנן. דע"כ עיקר הקושיא שבועה זו למה היינו דהא חזינן דכופר הכל א"כ א"צ שבועה [ושבועת היסת לא נתקנה בזמן המשנה] וע"ז משני ר"י שלא יהא כאו"א הולך ותוקף. וע"כ דר"ל דגזילה ממש כעין חנית דמצרי לא שכיח כמבואר בר"פ החובל אבל זה שכיח שגם הוא יאחוז בטליתו [וזה ההבדל בין כשאחד לבדו תפוס והשני תובעו לד"ת זה הטלית שלי דל"צ שבועה דמלתא דל"ש לא תקנו חז"ל ובין אם שניהם תפוסים] זהו הכרח באור פשוטו. א"כ מאי קאמר אביי שמא מלוה ישינה כו' הקושי' במ"ע א"כ מ"ש מכופר הכל דלא תקנו שבועה:

ולפי הנ"ל א"ש דהנה עיקר הקושי' ודאי אכופר הכל סמיך וכנ"ל. וכמבואר הלשון ג"כ וכי מאחר שזה תפוס כו'. והיינו דאין סברא לחלק דבמציאה שאני דמורה התירא הוא דאתינן עלה חבראי לאו מידי חסר כו' וכן במו"מ חבראי דמי קיהיב ואנא נמי דמי קא יהיבנא ומש"ה לא דמי לשאר כוה"כ דז"א דהא גם כאן במציאה ומו"מ בשנים אוחזים קתני אבל אם אחד לבדו אחוז ושני צועק פטור האוחז לגמרי וכמבו' להלן בברייתא דקתני הממע"ה. ולזה קאמר ר"י שלא יהא כו' וכנ"ל ואביי קאמר דעיקר הטעם משום מלוה ישינה וליכא לאקשויי למה לא קאמר מלוה ישינה ול"ל לשקר כקושי' הר"נ הנ"ל דאי הוי קאמר מלוה ישינה דלא מהימן רק במיגו זה ל"ש רק בתופס לבדו והוא בעצמו מוחזק אבל בשניהם מוחזקים מיגו להוציא מיקרו וכנ"ל ולא הוי מהימן כלל וע"כ הוכרח לומר אני מצאתי' ממש שיהא נאמן בלא מיגו. ולפי"ז ממילא ל"ש להקשות מ"ש מכוה"כ כשהאחד לבדו תפוס והשני צועק כו' דזה התופס ל"ש לחשדו למלוה ישינה דלמה לא טעין הכי ויהי' נאמן במיגו. ודו"ק היטב:

שם ד' נ"ח. ש"ח אינו נשבע וכו' ורמינהי בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שנאבדו אם משנתרמה התרומה נשבעין לגזברים ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלי' אחרין תחתיהן וכו' ר' יוחנן אמר הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחריותן יש להם אונאה ונשבעין עליהם הא תינח עד שלא נתרמה התרומה משנתרמה התרומה קדשים שא"ח באחריותן נינהו דתני' תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתי' לגבות כו'. תוד"ה דתנן. דתני' גרסי' דא"ז משנה בשקלים ותימא אמאי לא מוכח מגופא דמתני'

באחריותן מדקאמר נשבעין לגזברין. והנה לתרץ קו' התוס' בדרך נמרץ. יש להקדים ולחקור חקירה אחת חיצונית דבר המסור לשכל אנושי ע"פ ב' הקדמות הידועות נשבעין להדיוט. ואין נשבעין להקדש ובדרך משל אם יקרה מקרהו שיהיו אחוזים בסבך אחד הדיוט והקדש ויהיה דינו אם נחייב את הנתבע שבועה וכשישבע יהיה פסידא להקדש ואם ניזל בתר סוף דינא כיון דהוי פסידא להקדש אזי לא נחייבו שבועה מעיקרו כלל ונחרוץ דינו לפטור בראשית טענותיו אזי יהיה פסידא להדיוט וא"כ איך נוכל לפוטרו. והוו שני אלו שלובים יחד ההקדש וההדיוט אם חייב שבועה הוא ממון הקדש ואם פטור הוא הוי ממון הדיוט ואיך לידיינו דייני להאי דינא בע"כ צ"ל דזיל בתר טעמא מדוע הפרידה התורה בין הקדש להדיוט את זה לחיוב ואת זה לפטור הוא מסברא דהקב"ה וויתר בממונו של הקדש במקום הבא על ידי שבועה ואין לו להקב"ה עסק בכופרים אבל בין אדם לחבירו אמדה התורה דעתן של ב"א כי אין רצונם לוותר כי כן דעתן של בריות ישבע הכופר והלעיטהו וכו' וא"כ אם בסברא זו נעלה בהך דינא דלעיל ודאי דחייב שבועה דכיון דאם נפטרנו הוי ממון הדיוט בדבר הנוגע בין אדם לחבירו ואיך נפטרנו הא הלה צועק ככרוכיא ישבע הכופר ולא יזיקני:

והנה ע"פ פסק זה קו' התוס' מתורצת מאליה דאם לא הביאה הגמ' הך ברייתא דתורמין על האבוד ועל העתיד לגבות מסברא דנפשין הי' הדעת נותן לאמר דעל האבוד אין תורמין כיון דכבר ידוע שהוא אבוד בשעת התרומה יתחייב בעליו לשקול עוד הפעם. אכן על העתיד לגבות תורמין כיון דעדיין לא נודע הפסדו וכדי לזכות הרחוקים או העצלנים תורמין עליהם בתנאי אם יתרמו אזי זכו בחלקן מעכשיו והנה אם נאמר כה. ממילא אין שום הכרח לדייק מהך דנשבעין לגזברין דהוי דינו נשבע להקדש דהא אם נאמר דלא ישבע השליח ותומ"י כאשר יכפור נחליט דינו לפטור. אזי הוי לי תו אבוד מוחלט בשעת התרומה ואין תורמין על בעליהן והוי פסידא דהדיו' ואיך נפטרנו אכן אם נאמר לחייב השליח שבועה. וא"כ בשעת כפירת השליח הוי ליה עודנו עתיד לגבות כדאיתא בשבועות ל"ב לר"א בר"ש דהו"ל דבר הגורם לממון וכממון דמי. דמי יימר דמשתבע וכ"ז שלא נשבע השליח לא נוכל לומר נואש. ועי' ב"ק צ"ח נמי דא"ל לר"ש דבר הגורם לממון כממון דמי. ובע"כ נחייב את השליח שבועה כי היכא דלא לימטי פסידא להדיוט ע"פ הקדמה הנ"ל והשבועה צ"ל בפני הגזברין כיון דסוף דינו הדרי פסידא להקדש אכן אם הביא הברייתא דתורמין על האבוד ג"כ אם כן אף אם נפטור את השליח לגמרי לית ליה פסידא להדיוט הואיל וא"ח באחריות ואמאי נשבעין לגזברין אלא ודאי דנשבעין להקדש ודו"ק:

ברמב"ם פרק רביעי מהלכות ממרים הלכה ב'. וז"ל אם היתה מחלוקת זו וכו' אפי' אחר מאה דברים אם יבא בסוף לדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בין שהי' הזקן מיקל והם מחמירין בין שהי' הוא מחמיר והן מקילין חייב עכ"ל ועי"ש בלח"מ ד"ה אם זו באה"ד וז"ל שם וקושי' זו איתא לדברי רבינו כמ"ש כאן אם חלב זה אסור או מותר ואין כאן תי' התוס' דאפי' יאמר על מה שאינו חלב שהוא חלב מה איכפת לן הרי מחמיר הוא והרי כת' רבינו לקמן דאפי' בהוא מחמיר חייב וי"ל דאם קידש בו אשה דאם הי' שומן הי' ראוי לאכילה והי' ש"פ ומקודשת אבל אם הוא חלב אינו ראוי לאכילה אלא בהנאה אם קידש בו לא תהי' מקודשת כו' עכ"ל:

והנה תירוצו אינו מספיק לפענ"ד דהא פסק הרמב"ם באותו פרק בהלכה א' כגון שהתיר החמץ בי"ד בניסן בשעה שישית או אסרו בהנאה בשעה חמישית הר"ז חייב מיתה וכן כל כיוצא בזה. ומבואר מדבריו דאף אם נחלקו באיסור דרבנן אם הוא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת חייב ובהל' ג' כתב וז"ל זה אומר טהור וזה אומר שני לטומאה הר"ז פטור מן המיתה עכ"ל. וקשה דהא גם מזה יבא לבסוף לאיסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת והוא אם זה הב' יפסול שלישי וא' יקדש בו את האשה דאם הוא פסול אין בו ש"פ ואין האשה מקודשת. וע"כ צ"ל דאין מזה שום נ"מ דאף לפי דבריו שהוא פסול לא יפסוק דאין האשה מקודשת כיון דסוף סוף כל העולם נותנים בעבורו פרוטה והוי שפיר ש"פ משא"כ אם נחלקו באיסור הנאה אף בגזירה דרבנן חייב דשפיר יהי' נ"מ לענין קידושי אשה. ואף דכל העולם נותנין בעבורו פרוטה כיון דלדבריו הוא איסור הנאה הוי הפרוטה גזל ואינה מקודשת וזה ברור בכוונת הרמב"ם:

ועפ"י הקדמה זו אזלי לה לדברי הלח"מ דגבי חלב אין שום נ"מ לענין קידושין דאף לפי דבריו שהוא חלב האשה מתקדשת בו דהא ש"פ בשוקא ואינו מאיסורי הנאה:

והנראה לנו בזה בישוב דברי הרמב"ם נקדים כמה הקדמות הנצרכות לענינינו. הקדם אחד הא דאיתא (בסנהדרין דף פ"ח ב') ת"ר אינו חייב עד שיעשה כהוראתו או שיורה וכו' ומקשינן מעיקרא נמי בר קטלא הוא עי"ש ולכאורה קשה הא יש נ"מ בחזרו בהן דשוב אינו חייב מצד העבירה שעשה ומ"מ מצד זקן ממרא חייב דהא סוף סוף המרה בב"ד וע"כ דגם מצד ממרא אינו חייב אלא בשאנו אומרים שהוא טועה בדין אבל באם נודע אצלינו שהאמת אתו לא הי' עליו חיוב מיתה כלל. הקדמה ב' הוא דדין זקן ממרא הוא לפי השופטים אשר יהיו בימיו ולהם חייב לשמוע (עי' פ"ב הל' א') ואף אם נודע שלפני כמה שנים הורו הסנהדרין שהיו אז כדבריו מ"מ חייב הוא לשמוע בקול השופטים אשר בימיו ואם לאו חייב מיתה. הקדמה ג' הוא דמכל מחלוקת שיש ביניהם

בדיני נפשות מסתעף מהם גם מחלוקת לענין ממון וכגון אם א' יאמר ערך זה הנידן עלי. (עי' ערכין ד"ו א') דאזי יש נ"מ ממחלקותם אם חייב הלה בתשלומין אם לאו. הקדמה ד' הוא מה דאמרינן שם בדף פ"ז ב' דיני מכות בפלוגתא דר"י ורבנן דתנן מכות בג' משום ר"י אמרו בכ"ג וברש"י שם וז"ל ואם הלקוהו ג'. לר"י חייבין לו ממון וכו' ומקדש בו אשה וכו'. ולכאורה קשה דלמה חייב ממון כיון דהמכה הכהו עפ"י ציווי הסנהדרין ואין לך אונס גדול מזה וע"כ צ"ל דלא בעי' שיבא נ"מ מדבריו בפועל ממש לענין איסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת אלא אף אם לא יוכל לבא בפועל ממש כיון שלפי הוראתו יש נ"מ לאיסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת שוב חייב מיתה:

ועפ"י ארבע יסודות המיוסדות בדברינו הנ"ל הונח לנו דברי הרמב"ם ז"ל דשפיר פסק דאם הורה שהחלב אסור חייב דהא יש נ"מ מהוראתו לענין חיוב מיתה והוא דאם נצייר אילו יזדמן בזמן מן הזמנים אשר יבואו שהסנהדרין שיהי' אז יורו כדבריו וא' ימרה כנגדם לפי דברי הזקן הזה דעכשיו יהיה הוא חייב מיתה שהרי יהיה מיקל ושלא כדין ואף דהסנהדרין דעכשיו כוותי' ס"ל אין זה מועיל לו דהא חייב לשמוע להשופטים אשר יהיו בימיו כמבואר בהקד' ב' אבל לפי דברי הסנהדרין דעכשיו יהיה הזקן פטור ממיתה דאף אם מחולק עם הסנהדרין שבדורו מ"מ פטור דהא הם יודעים שהאמת אתו וכמבואר בהקדמה א' נמצא דמחלוקתן עתה נוגעת לענין ד"נ וממילא מסתע' מזה נ"מ לד"מ וכמבואר בהקדמה ג' ואז אם יקח הכהן כסף הערכה מיד המעריך לדברי זה הזקן שחייב מיתה. ואין לו ערך. ה"ה גזל ביד הכהן ואם קידש בו אשה. אינה מקודשת. ואף דודאי כשיבא הדין לידי מעשה בפועל לא יהיה מזה שום הכרעה מפלוגתתם עכשיו דהרי הב"ד של הדור ההוא כאשר יפסקו כן יהי' וכן יקום אעפ"כ חשבינן לפלוגתתם עכשיו דאתיא לידי נ"מ דאיסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכמבואר בדברינו בהקדמה ד' לכן יפה פסק הרמב"ם דאפילו אם הוא מחמיר נידון כזקן ממרא ודו"ק:

חלוקא דרבנן

בסוגיא דשוחט את הפסח על החמץ (פסחים ס"ג) והוא דרוש רחב ועמוק הנשמע מפורש יוצא מפה קודש קדשים אדמו"ר הגאון האמתי שר התורה כקש"ת מו"ה **משה יהושע יהודא ליב דיסקין** זצלל"ה בהישיבה הקדושה **אהל משה** אשר יסד בבית מדרשו. והננו מודיעים לכל מעיין כי שכחנו אם אמרם בשמו הטהור או בשם אביו הגאון הקדוש מו"ה בנימין זצלה"ה. גם שמענו הדרוש הזה פסקי פסקי בלתי סרור קדימה ואחור. ואנחנו סדרנו אותו כאשר היא לפניכם היום ואם שגינו וכו':

משנה (פסחים ס"ג) השוחט את הפסח על החמץ עובר בל"ת וסוגיא דחולין פ"ה א'. ראה רבי דברי ר"מ באו"ב ושנאו בל"ח כו'. ותוד"ה הקשה הר"נ ובתד"ה אין דנין חולין ותימה כו':

א) **יש** לתמוה על רש"י דתלי לה להך דשחט שלא לשמו דפטור מטעם דר"ש לטעמי' דשחיטה שא"ר לש"ש וכן משמע דעת הרמב"ם שלא הביא כלל לפטור בשלא לשמו. וע"כ דס"ל כנ"ל דלדידן דס"ל דשמה שחיטה הוי הך דר"ש שלא כהלכתא. הא גבי כסוי הדם קיי"ל דפטור מטעמא דכתיב אשר יאכל א"כ כיון דהירושלמי יליף להכשיר הזבח אם שחטו על החמץ מדכ' רחמנא זבחי. וע"כ דמשמעות לשון זבחי היינו זבח כשר. א"כ הרי כתב רחמנא דזבח כשר לא תשחט על חמץ ודמי לאשר יאכל (דגבי כיסוי הדם) וממילא אף להלכתא הכי הויא דשלא לשמה כיון דפסיל לא עבר כלל:

ב) **כבר** תמהו על הירושלמי מה"ת לפסול (בשוחט הפסח על החמץ) עד שהוצרך להוכיח מזבחי. ומ"ש הק"ע די"ל אי עביד לא מהני הנה בררנו במ"א דל"ש בזה כלל הך כללא ודברי תוס' תמורה דעת יחידית היא אך גם לו יונח דשייך בזה אעל"מ אכתי תינח לרבא לאביי מא"ל. איך יפרנס ברייתא זו דתני דבי חזקי' דמוכח מזבחי:

ג) **לפי** מה שהוכרחו התוספות להמציא דדינינן דבר שיש בו עבירה כו' הסוגיות סותרות. דכאן בחולין מוכח דאלו לא הוי ס"ל לר"מ סברא דאטו או"ב בקדשים מי לא נהיגי הוה צריך למילף מטבוח טבח ולא משחוטי חוץ אף דגם באו"ב הוה יש בו עבירה וגם שחיטה משחיטה אעפ"כ עדיף למילף מטבוח טבח רק מטעמא דחולין לחודא ושם יליף משחוטי חוץ רק מטעמא דעבירה לחודא. אף דמטעמא דטביחה וטעמא דחולין הוה לן למילף מטבוח טבח. והרי כאן סתירה כפולה:

ד) **יש** לתמוה מאי דנחית הש"ס לישב מ"ש באו"ב שנה רבי דברי ר"מ בלשון חכמים. ובכיסוי הדם שיטת ר"ש בלשון חכמים אם כן יש להבין אמאי בטביחה דהלכתא ג"כ כר"מ. ולא קתני במתני' במרובה חכמים כלל. ולא עוד אלא דשם בברייתא איפכא תני' ר"מ מחייב וחכמים פוטרים אף דהוי דלא כהלכתא:

ד) **תמיהת** התוס' בחולין על רש"י הא בקדשים גם לר"ש מסתמא שמה שחיטה דראוי למילף משחוטי חוץ ואמאי פוטר בשוחט שלא לשמו על החמץ (ומאי דנקטו קושיתם על רש"י ולא על המשנה גופה כנראה שרמזו למ"ש באות א' דלולי פירש"י י"ל דקפטר לי' מטעם זבחי ולא משום ששא"ר):

ו) **דברי** רש"י מיושב בקצרה מקושיא א' שהקשינו דלפי מאי דמבואר בריש מעילה דמקשינן למ"ד דס"ל בקדשי קדשים ששחטן בדרום אם עלה ירד אמאי מועלין בהם

הא כמאן דחנקינהו דמי. והנה ד' י"ב שם בהך דקדשים שמתו יצאו מידי מעילה ד"ת פירש"י דלא מקרי קדשי ה'. ולפ"ז צ"ל הא דתלה לה הש"ס דאם עלה ירד אין מועלין בהם. היינו דמחמת אם עלה ירד לא מקרי קדשי ה'. משא"כ אם נימא אם עלה לא ירד שפיר הוה קדשי ה' כיון דיתכן שיהי' לחמו של מזבח אם יעלו דכל כה"ג גם להעלות פשוט שאינו אסור מדאורייתא כדמבואר במק"א. וכיון דבזבחים דף פ"ד בהך דקחשיב ר"ש התם טובא דאם עלו לא ירדו איתא מכללן גם פסח וחטאת ששחטן שלא לשמן ע"ש והרי שפיר מקרי קדשי ה' וממילא דליכא לאוכוחי אליבא דר"ש לפטור מזבחי דשפיר איכא למימר לדידי' גם שלא לשמה זבחי הן אף דפסולין לכתחילה כיון דדיעבד עכ"פ לא ירדו:

ז) **והנה** לפי"ז איפכא קשה על הירושלמי מנ"ל להכשיר לגמרי מזבחי דילמא לעולם פסול ורק בדעבד גם שוחט על חמץ אם עלו לא ירדו ומש"ה מקרי זבחי אבל להכשיר לכתחלה מנ"ל:

ח) **ולכאורה** י"ל בזה לפמש"כ בזבחים דף פ"ד לחלק בין פסח וחטאת ששחטן שלא לשמה. ובין תודה ששחטה חוץ למקומה דאמרינן שם אם עלה ירד אף דתרוייהו קדשים קלים ותרוייהו פסולן לפני זריקה. היינו מטעמא דשלא לשמה כשר בשארי קרבנות (וכדאיתא שם בסוגיא טובי כה"ג כל פסול דאשכח כוותי' הכשר בגונא אחרינא הוא קיל לענין אם עלה לא ירד) א"כ תינח לענין שלא לשמו דכשר בקרבנות שפיר הוצרך רש"י אליבא דר"ש למימר משום ששא"ר דמזבחי לא מוכח לפטור כה"ג כיון דאם עלה לא ירד וכנ"ל משא"כ לס"ד דהירושלמי לפסול בשוחט על החמץ יהי' הטעם איך שיהי' עכ"פ רק מהאי קרא דלא תשחט דלולי זאת הא פשיטא דלא שייך לפסול. וכיון דלר"ש קרא זה גם אשארי זבחים קאי דאיהו הא אוסר גם בשארי קרבנות א"כ לה"א דפסול ע"כ גם שארי קרבנות פסול ומאין הרגלים לומר דנהי דפסול מ"מ אם עלה לא ירד ושפיר מוכיח הירושלמי דמסתמא גם לכתחילה כשר:

ט) **אלא** דתרי תשובות בדבר. חדא דכ"ז אי הוי נימא דהך דפסח וחטאת שלא לשמה אם עלו לא ירדו דקאמר ר"ש רק לדידי' הוא דס"ל הכי דאז שפיר הוא דאיכא למימר ממ"נ ליכא למימר הא דקרי לי' זבחי מחמת אם עלה לא ירד. דלר"ש אף דס"ל בשלא לשמה לא ירד הא מ"מ הא הוא רק משום דכשר בכל הקרבנות משא"כ בשוחט על חמץ הא אם נימא דפסול לדידי' ע"כ גם בקרבנות יפסול. ולשארי תנאים הגם דלדדהו קרא דלא תשחט לא מיירי בשארי קרבנות כלל. מ"מ ל"ל דלכך קרי לי' זבחי משום לא ירד מחמת הכשר שארי קרבנות דהא לדדהו גם בשלא לשמה אף דכשר בקרבנות אעפ"כ ס"ל דירד

וה"ה בשוחט על חמץ. אבל אחר שהוכיחו התוס' שם בסוגיא דבשלא לשמה כו"ע מודו לר"ש דכשר ולא פליגי עליו רק בלן ונשפך ויצא דמה. וע"כ גם לדדהו הא דלא ירד באמת הוא משום דכשר בשארי קרבנות וכיון דשוחט על חמץ לדדהו בשארי קרבנות לא נהיג. הרי גם בזה אף דנימא דפסול מ"מ אם עלה לא ירד ולא מוכח מזבחי כלל לת"ק עכ"פ מנ"ל דכשר ובתוספתא הא מבואר להדיא דכשר הן בדר"ש הן בת"ק. ע"ש:

י) **ועוד** דאף לר"ש גופא נהי דס"ל דגם בכל הקרבנות נוהג דין זה דשוחט על החמץ. אכתי כיון דעכ"פ הא בע"פ אחר חצות לא נהיג בהו דין זה. ממילא אף תוך המועד אית לן למימר דלא ירד דפשיטא דלא עדיף הכשר דשארי קרבנות ממה דמצינו הכשר בהאי קרבן גופי' וכ"מ בסוגיא שם וממילא אית לן למימר גם בפסח דלא ירד כדאמרן שם כה"ג לן בדם כשר שהרי לן כשר באמורין. לן באמורין כשר שהרי לן כשר בבשר ע"ש. וה"ה כאן כיון דבשארי קרבנות גם בתוך המועד אם עלו לא ירד ה"ה בפסח והדק"ל מנ"ל להירושלמי דכשר גם לכתחילה:

יא) **וזולת** כל אלה. כיון דקי"ל בפסח שני חמץ ומצה עמו בבית הרי משכחת לה בשוחט על חמץ בשאר קרבן או בפסח גופא דכשר גם לכתחילה ודוחק לחלק דשאני התם דאז אין החמץ אסור כלל ושאני בשלא לשמו דנהי דכשר בשארי קרבנות עכ"פ לכתחילה אסור בכולם כדקי"ל ריש זבחים:

יב) (**אות** ה') נראה לישב תמיהת התוס' דהנה צריך להבין מקודם מהו ענין דקאמר ר"ש אין דנין חולין מקדשים. ומ"ש וכי שמא גרים ובשלמא ר"מ דקאמר אין דנין שחיטה מטביחה שפיר קאמר היכא דאיכא דמי לי' מדמי לי' ילפינן ר"ל כיון דמצינו בשחיטה גם שאינה ראויה וטביחה משמע דוקא ראויה תלינן דבזה באמת חלוק שחיטה מטביחה. משא"כ בזה דבאמת בתרוייהו שחיטה כתיב. רק שם מיירי בקדשים וכאן בחולין מה בכך וכי שמא גרים:

אכן הנה מבואר בפ"ד דביצה בהמה חצי' של עכו"ם וחצי' של ישראל מותר לשחטה ביום טוב ול"ד לנדרים ונדבות דלמ"ד לכם ולא לגבוה אסור. ולא שרינן לה מחמת חלק הבעלים. דשאני התם דמשולחן גבוה קא זכו וצורך גבוה. ובאור הענין דע"כ לא שרי רחמנא אשר יאכל לכל נפש רק היכא דהמלאכה צורך אוכל נפש היא. משא"כ נדרים ונדבות השחיטה צורך גבוה היא. ר"ל נהי דע"י השחיטה מותר באמת באכילה. אבל לא בשביל זה נשחטה רק צורך גבוה ר"ל דרחמנא פקדי' בארבע עבודות ריח נחוח לה'. והנה עיקר מקום הספק בשחיטה שאינה ראויה. הוא כיון דאמרי' שוחט מקלקל הוא. דבחייה עומדת גם לגדל ולדות ולחרישה. ואחר שחיטה לא לשום דבר רק לאכילה

גרידא. א"כ היינו היכא דבאמת הוכשרה לאכילה. אבל לולי זאת אף ששחטה בכל חמשת הלכות שחיטה. אעפ"כ לא ענין שחיטה הוא וזהו דילפינן מקרא דטבוח טבח. ולכן כשרצה ר"מ למילף משחוטי חוץ. שפיר דחי ר"ש דלא זו הדרך. דעד כאן לא ילפינן רק כיון דכל ענין שחיטה רק בשביל הכשר אכילה היא ולולי זאת מקלקל הוא א"כ היכא דלא הוכשר לאכילה אין זה כלום א"כ זהו בחולין אבל בקדשים דאף היכא דהוי שחיטה ראויה והוכשרה שפיר לאכילה. אבל מ"מ לא בשביל האכילה נעשית א"כ מה מקום לומר דאם לא הוכשרה לאכילה השחיטה בטילה מעיקרא וזהו דקאמר אין דנין חולין מקדשים:

וכיון דקיי"ל (פרק כיצד צולין) דאף בקדשים ס"ל לר"א דאף אם אין בשר ואין אמורין מ"מ זורק את הדם. ואף לר' יהושע דס"ל דבכה"ג אינו זורק אבל מ"מ מודה דאם נשאר אך מקצת אמורין זורק את הדם דבעינן רק לקיים גזה"כ ועשית עולותיך הבשר והדם וגם אמורין בכלל בשר. אבל בפסח כ"ע מודו דכל שלא נשאר בשר אינו זורק ופירש"י ורמב"ם ביד החזקה דעקרו של פסח לאכילה הוא (וכלשון המשנה שם מקודם דמתחילה לא בא אלא לאכילה) וכיון דאין כאן מה לאכול אין צורך מקום לזריקה מבואר דבזה חלוק פסח מכל הקדשים דנהי דגם איהו כל עבודותיו לצורך גבוה הוא ורחמנא פקדי' בהכי. אבל מצוה זו גופי' רק בשביל אכילה נעשו. והיכא דליכא אכילה אינהו בטילי. וכיון דהשחיטה בכלל העבודות גם בדידה נאמר ע"כ דרק בשביל אכילה נעשית כחולין ממש. א"כ לא מבעיא דבהא דפטר ר"ש בפסח בי"ד שלא לשמו דא"ש לגמרי ול"ק קושי' התוס' כלל. אלא אף בסיפא בהא דפוטר בחטאת תוך המועד שלא לשמו אף דשם הוה קדשים ממש. מ"מ כיון דכתבו התוס' בריש הסוגיא דלר' אושעיא ורב המנונא בפ' או"ב דלר"ש גם בקדשים בעינן שחיטה ראויה. דלא שייך למילף לענין זה משחוטי חוץ. דע"כ לא אמרינן סברות אלו. חולין מחולין וחולין מקדשים רק לענין תחילת דינא ממאי נילף אי משחוטי חוץ או מטבוח טבח. אבל לאחר דילפינן דלא תשחטו הנאמר באו"ב ר"ל שחיטה ראויה תו לא מחלקינן בין חולין לקדשים. א"כ ה"ה ממש בנ"ד כיון דפסח חולין הוא. והרי נודע דאזהרת לא תשחט על חמץ ר"ל שחיטה ראויה. א"כ אף דדריש מיתורא דקרא זבחי ובחיי לרבות גם שארי קרבנות ממילא גם בדדהו ע"כ דוקא שחיטה ראויה קפיד קרא:

יג) **מבואר** בחולין פ"א. א'. דלר"ש באו"ב בקדשים לא לקי מטעם דהוי התראת ספק דבקדשים לא הוי ראוי' לאכילה עד אחר זריקה. ובשעת שחיטה ספק הוי שמא לא יזרוק. ורש"י ז"ל לא גריס לי' דמאי ספק הוא מסתמא לא יזרוק מה"ת יזרוק הלא או"ב

הוה מחוסר זמן. אבל עכ"פ לולי סברא זו גם רש"י מודה בעיקר הסברא דהויא התראת ספק. והנה יש להבין משנה זו דשוחט על חמץ דנקט ר"ש גונא טובא מתי חייב ומתי פטור נימא דהוה התראת ספק דילמא לא יזרוק כלל וחיוב זה מאי עבידתי'. והנה יש לדחוק ולפלפל בזה. אבל הענין הוא כפשוטו דמבואר במרוב' בהא דמחייב ר"ש דו"ה בקדשים דשייל הש"ס ממנ"מ אם שחט הגנב בחוץ הא הוה שחיטה שאינה ראויה. ואם בפנים הוה השבה מעליא. ומתרץ בתרי גונא. או דשחט שלא לשמה דלא עלה לבעלים לשם חובה ולא הוה השבה או שנשפך הדם. ופריך הש"ס בנשפך הדם הדר הוה שחיטה שא"ר. ודחי הא ר"ש סובר עומד לזרוק כזרוק דמי. ומעיקרא הוי ששא"ר. ורק בהך דאו"ב ה"ט דאמר דעד שלא זרק גם לר"ש ששא"ר מיקרי בארו התוס' דשם לא שייך עומד לזרוק וממילא בשוחט על חמץ כיון דהפסח כשר ועומד לזרוק ממילא הוה כזרוק מעיקרא ולא הוי התראת ספק כלל:

יד) **ממילא** דל"ש בשום גונא בשוחט על חמץ התראת ספק לר"ש. דממנ"מ היכא דאינו עומד לזרוק ס"ל לרש"י דלא מחשיב לספק כלל. והיכא דעומד לזרוק הרי הוא כזרוק מעיקרא. ולרבנן דר"ש הגם דלדדהו משכחת לה לכאורה בעומד לזרוק הואיל דס"ל דלאו כזרוק דמי ושפיר הוה ספק מ"מ הא לדדהו גם שחיטה שא"ר הוה שחיטה. א"כ אף אם אח"כ לא יזרוק מה בכך. וממילא לא הי' מעיקרא ספק כלל:

ט) **כל זה** אי אמרי שחיטה שא"ר שמה שחיטה. אבל אי הוה אמרי' לא שמה שחיטה. הרי שפיר משכחת לה התראת ספק כה"ג לרבנן היינו היכא דעומד לזרוק כנ"ל:

טו) **ומעתה** נימא מילתא חדתא להוכיח מפסח גופי' דשחיטה שא"ר שמה שחיטה. דאי נימא לש"ש הרי הוה ה"ס וכנ"ל. והיינו דהאיסור מתלא תלוי וקאי אם ישפך הדם אגלאי מילתא דלא עבר. ואם יזרק קעבר. ולפי"ז באמת יסתפק לן על הזריקה גופי' איך יעשה אם יזרוק או לא. והנה הדבר ברור דאסור לזרוק. לא מבעיא אי משכח פסחא אחריני דמה"ת יזרוק לעבור על ל"ת. אף גם אי לית לי' פסחא פשוט דלא שייך כאן לומר אתי עשה דפסח ודחי ל"ת דלא תשחט על חמץ. חדא דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש. ועוד משארי טעמי תדע דאי נימא דדחי. א"כ מ"ש בגונא זו דהשחיטה תליא בזריקה שאחריו ואנו דנין אם לזרוק. גם מעיקרא נימא היכא דלא יתכן לעשות פסח אם לא לשחוט על חמץ נימא ג"כ דמותר וחייב לשחוט. א"כ מאי האי דקפריך הש"ס שם בהא דקאמר מי כתב על חמצך. ומקשה א"ה אפי' לאחד בסוף העולם נמי. ומאי קושי' דמאי יוכל זה למעבד. לא לבטל דלאו חמץ דידי' הוא. וגם הבעלים לא מצו לבטל דהא בזמן שחיטת

פסח ע"כ איירינן דהוא אחר שש. וגם לא לשרפו. א"כ לסברא זו הרי לא יוכל לקיים שחיטת פסח כלל ואעפ"כ לא ס"ד כלל למדחי ל"ת משום זה וה"ה בנ"ד דמ"ש:

וכיון דאסור למיזרק ממילא דלא שייך למקרי זבחי דאין כאן זבחי כלל. וכיון דחזינן דהתירה התורה לזרוק דמו. ע"כ דאין דרך אחר כ"א לומר דכונת התורה דאף אם באמת לא יזרוק אעפ"כ עבר על לא תשחט. וכיון דאיסורא דעבד עבד תו ליכא נ"מ אם יזרוק או לא לענין הל"ת וממילא צריך לזרוק. דע"כ לא ס"ד למימר דחדית לן רחמנא לדחות ל"ת שבמקדש וע"כ כנ"ל. וכיון דכללא קיי"ל בכל קדשים שלא נזרקו דהוי שחיטה שא"ר לאכילה לש"ש וכאן מוכחינן בראי' ברורה מאיסור שוחט על חמץ היינו אפי' אם נשפך הדם הרי מוכח להדיא דגם ששא"ר מיקרי שחיטה. לא מטבוח טבח. ולא משחוטי חוץ רק מפסח גרידא:

יז) **והנה** כ"ז אליבא דרבנן דעומד לזרוק לאו כזרוק ואם באמת לא יזרוק או ישפך הדם ע"כ הוה ששא"ר וממילא לא יתכן התרת התורה לזרוק בלתי דנימא דהכונה לחייב גם אם ישפך הרי מוכח דשמה שחיטה משא"כ לר"ש דכזרוק דמי. דאז שפיר התירה התורה לזרוק ואין כאן קושיא כלל דכל שהוא מותר לזרוק ממילא הוא עומד לזרוק וכזרוק דמי דאז אף אם באמת ישפך הדם כבר הוה שחיטה ראויה מעיקרא כהך דמרובה כנ"ל. וליכא לאוכוחי מידי להיכא דבאמת הוי שחיטה שא"ר:

יח) **ואחר** כל אלה יש לתמוה על הש"ס פרק כיסוי הדם דתלי לה פלוגתת ר"מ ור"ש בסברא חיצונה. אי או"ב כיון דעקרו חולין ונהוג גם בקדשים ממאי עדיף למילף. מי מכריחנו לסברא זו דאטו או"ב בקדשים מי לא כתיב נימא דתרוייהו ס"ל דאו"ב חולין הוה רק אזדו לטעמייהו דלפמש"כ דפסח לענין היכא דשחיט ששא"ר אי שמה שחיטה או לא לחולין דמי. א"כ לר"מ ולהלכתא דעומד לזרוק לאו כזרוק ומוכח בפסח עצמו דשמה שחיטה ושוב ילפי' או"ב חולין מחולין ושחיטה משחיטה דשמה שחיטה. משא"כ לר"ש דלא מוכח בפסח מידי כנ"ל. וגם איהו בכלל הלמודין לא בכלל המלמדין וילפינן תרווייהו או"ב ופסח מטבוח טבח היינו חולין מחולין. וא"ש טובא:

יט) **יש** להוכיח דהיכא דאית לן למילף ד"מ דבר שהוא חולין גרידא מתרי דוכתא דחדא מנייהו הוה חולין גרידא. ואידך כלול תרוייהו חולין וקדשים. יותר יש למילף מחולין גרידא. לבד דהכי מסתבר ממילא. אף גם יש להביא ראי' לזה מקושית התוס' שהקשו לרש"י אמאי פוטר ר"ש בשוחט על חמץ ששא"ר נילוף משחוטי חוץ לשיטתם דפסח קדשים הוא והוה קדשים מקדשים. והנה יש להבין נימא דע"כ לא קאמר הכא דמחמת אין דנין חולין מקדשים יותר יש למילף מטבוח טבח היינו מעיקרא לס"ד שאין לנו אלא

הנך תרתי טבוח טבח ושחוטי חוץ משא"כ לבתר דילפינן גבי או"ב דגם בדידי' לא שמה שחיטה. והרי מצינו גם שם קדשים ואפ"ה אמרי' דלא שמה שחיטה. וקצת ראי' ממאי דלא אסקו התוס' בקושייתם אמאי לא נילוף פסח משחוטי חוץ גם מטעמא דשחיטה משחיטה. ולמה לא נקטו רק טעמא דקדשים מקדשים וע"כ דמחמת שחיטה משחיטה לא הוה קשה די"ל כיון דכבר ידענו באו"ב דלא שמה שחיטה. שוב נילף פסח מאו"ב שחיטה משחיטה ואמאי לא ישבו ג"כ קושי' דקדשים מקדשים ג"כ כה"ג דאו"ב הא נהוג בקדשים ג"כ. ודחוק לחלק דשאני התם דלר"ש כיון דעקרו חולין הוה כאלו כתיב רק בחולין גרידא. ז"א דע"כ לא אמרי' הכא רק למילפי' דיותר ראוי למילף חולין דכתי' בי' מן הקדשים שבו. כיון דפשטא דקרא בחולין איירי אבל למילף מיני' מאי נ"מ הרי חזינן דגם קדשי' שחיטה שאינה ראויה לא נכלל בשם שחיטה. וע"כ כנ"ל דמה בכך כיון דבקדשים גרידא עכ"פ משכחת לה דלא נכלל יותר יש למילף מהתם מדוכתא אחריתא היינו או"ב דאית בי' תרתי:

כ) **אי** הוה נימא כאוקימתא חדתא דילן דעיקר מחלוקת דר"מ ור"ש הוא רק דאזלי לטעמייהו אי עומד לזרוק כזרוק או לא. אבל תרווייהו ס"ל דאו"ב חולין הוה. ע"כ היינו צ"ל דר' יוסי ור' יהודא ס"ל כר"ש דלא שמה שחיטה דר' יוסי הא ס"ל פרק המביא אשם תלוי (לפי אוקימתא דרבא התם. ולפי אמרי במערבא שם יש לעיין) דעומד לזרוק כזרוק דמי. ולפי"ז ממילא לא מוכח מפסח מידי כנ"ל דשפיר אית לן למימר דהא דהתירה התורה לזרוק בשוחט על חמץ דמוכח מזה דאף אם נשפך הדם עבר ג"כ בל"ת. היינו דשפיר הוה שחיטה ראויה אבל שחיטה שאינה ראוי' לא מוכח מהכא כלל וכנ"ל. גם לר' יהודא אף דלא מצינו לי' דס"ל כזרוק דמי. ושפיר מוכח דעכ"פ בפסח גופי' שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה. אכתי כיון דאיהו ס"ל דגם בתמיד איכא איסורא דשוחט על חמץ. א"כ איכא בהא איסורא חולין וקדשים ושוב ליכא למימר דאו"ב הוה חולין גרידא ולא יליף באמת משחוטי חוץ רק מלא תשחט על חמץ דהא טבוח טבח הוי חולין גרידא לא תשחט על חמץ תרווייהו איתנהו בהו. והו"ל למילף יותר מטבוח טבח. דלא שייך למילף מלא תשחט רק להלכתא דאינו נוהג אלא בפסח דאז הוה שם רק חולין לחוד ויותר איכא למילף משם דהוה שחיטה משחיטה ולא מטבוח טבח. אבל לר"י דנהיג בתרווייהו צריך למילף מטבוח טבח כנ"ל:

כא) **וממילא** נתיישב בזה (אות ח"י) דלא הוי מצי למימר דעיקר טעמא דמ"ד באו"ב דששא"ר שמה שחיטה הוא משום דיליף מפסח דהא כל עיקר מאי דנחית הש"ס שם בסוגיא רק לישב שינוי לישנא מאי דנקיט לר"מ באו"ב בלשון חכמים ואמאי דר"מ נצח

וקאמר שינוי דחיקא קצת דלפי דנראה לרבי שיטת ר"מ מסתמא ר"ש יחידאה הוא. ודברי ר"מ שנאו בלשון חכמים. ואלו עיקר טעמא הוא משום דיליף מפסח הרי ע"כ ר' יוסי ור' יהודא כר"ש ס"ל וע"כ ר"מ יחידאה הוא. וחכמים מאן נינהו. משא"כ למה דקאמר אטו או"ב בקדשים מי לא נהיג ויליף לה שפיר גם משחוטי חוץ ממילא אין זה ענין להך דר' יוסי ור' יהודא כלל וגם אינהו יודו דשמה שחיטה ושפיר תני וחכמים מחייבין:

כב) **אבל** כ"ז אי נחתינן רק לישב לישנא דחכמים. אבל לקושטא דמילתא כיון דקיי"ל עומד לזרוק כזרוק דמי הרי מוכח באמת בפסח גופי' ששא"ר שמה שחיטה. וכיון דקי"ל נמי דרק בפסח לבד נהיג איסור שוחט על החמץ. וכיון דפסח חולין הוא לענין זה. ואין כאן אלא חולין גרידא. ע"כ שפיר איכא למילף מפסח ואזדא לה תמיהת התוס' המבואר באות ג' ואין כאן שום סתירה דלעולם טעמא דחולין מחולין אלים טובא כנ"ל ודאי לתרוייהו אותיב דבר שיש בו עבירה ושחיטה משחיטה כסוגיא דידן דאי לאו דאו"ב בקדשים מי לא נהיג הוי ילפי' מטבוח טבח רק מחמת חולין גרידא ולא משחוטי חוץ אף דאיכא תרתי כנ"ל. משא"כ להלכתא שפיר אמרינן בדו"ה דשמה שחיטה דלקושטא דמילתא הא באמת איכא למילף מפסח דהוי ג"כ חולין מחולין כנ"ל. ולא נשאר סברא למילף מטבוח טבח רק מטעמא דטביחה דהיכא דאיכא דמי לי' מדמי לי' ילפינן. וכיון דאיכא סברא כנגדו דיש בו עבירה הדרינן לכללין. זו היא שיבה. זו היא ביאה. ותלינן עיקר החילוק בין יש בו עבירה. ועיין:

ע"כ דב"ק של אבי מרן הגאון הקדוש זצ"ל: מכאן ואילך חד"ת של אדמו"ר הגאון האמיתי מוהרמיי"ל זצ"ל.

ברכות פ"ב מ"ג. עיין תוס' רעק"א אות ל' וז"ל בסוגיין אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי כו' וקשה לי דאמרי' א"ל רבינא לרבא נשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן למאי נ"מ לאפוקי רבים ידי חובתן הא לרבינא ממילא יוצא השומע מדין הרהור ע"כ. ובת"י תי' דשומע כעונה לא בעי כונה לצאת (למה דקיי"ל מצות אצ"כ) משא"כ הרהור דל"ח מעשה כלל א"י עד שמכוון עיי"ש. וי"ל דא"י בהרהור עד שידע הענין שמהרהר. ואם אינו מבין בלשון הקודש ומהרהר ברוך אתה כו' אין זה הרהור כלל משא"כ במוציא בשפתיו. או בשומע דהוי כעונה כל שאומר בלשון הקודש יוצא אעפ"י שאינו יודע פירוש המילות כלל וכמבואר בחידושי הרשב"א ז"ל. ומ"ש בת"י דשומע כעונה חשיב מעשה ויוצא בל"כ כלל כאכילת מצה ז"א דודאי שומע א"י עד שיתכוין לצאת וכמ"ש הר"מ וטוש"ע בשמיעת קול שופר:

במשנה ספ"ג דעירובין דשרי ר' יהודה לכתחלה להתנות בשני יו"ט של ר"ה לעשר הכלכלה בתנאי. יש לעיין אימתי יברך הברכה על ההפרשה. ואין להביא ראיה לזה מעירוב תבשילין על תנאי שכתב המג"א בסי' תקכ"ז דמברך בשעת עשיית העירוב דשאני התם דבפעם ראשון שמערב הוא גומר כל המעשה **ומתיר** הוא לבשל מיו"ט לשבת. משא"כ כאן דצריך שני פעולות בשני זמנים להיתר הכלכלה. וגם לדעת החולקים שם על המג"א וס"ל דלא יברך אין להביא ראי' לכאן דלא ליבריך דשאני התם שאומר בשעת עשייתו מפורש אם היום קדש אינו עושה כלום. נמצא דלחד גוונא אינו עושה כלום (והוא הוא האמת שהרי באמת יודעים אנחנו דראשון קדש) ועל הספק אין מברכין משא"כ כאן שעכ"פ ע"י ב' התרומות נעשית באמת תרומה לכן ראוי יותר לברך כאן לכ"ע – וא"כ יש לחקור אימתי יברך דאי בראשון הא אנן ידעינן דהוא יו"ט ואיך יברך. ועכ"ד לא עדיף מזמן שהיו סנהדרין דאף אי סבור שמא לא יבואו עדים אכתי הא ספק הוא וא"א לברך. ולמחר ביו"ט ג"כ אי אפשר לברך דשמא כבר נעשית תרומה וגם די"ל דאתי לזילזולי ביו"ט ב'. (אלא דלזה י"ל כיון שמתנה מפורש על הספק אין חוששין לזה על רבינו יונתן שם). ואין לדמות זה להא דבדיקה צורך ביעור הוא ומברכינן עליו ונימא דגם כאן מברך ביו"ט ראשון שהוא התחלת עשיית התרומה דשאני התם דכך היתה תקנת חכמים לבדוק תחלה ולבער אח"כ. משא"כ כאן דמנפשיה עביד כך. ומי יבטיחנו שלמחר ביו"ט ב' יפריש ג"כ אולי יגמור הפרשתו אח"כ ביום חול ונמצא שלא היה צריך אז להרמה זו דיו"ט א' ומ"מ בדוחק י"ל כיון דהט"ז ביו"ד ר"ס א' נחית לשוויא ברכת הפרשת תרומה כברכת שחיטה דמברך משום היתר אכילה א"כ י"ל דמברך ביו"ט ב' דהא בלא ההפרשה דיום ב' עדי' לא הותר לו לאכול ואז נגמר ההית' וקאי הברכה על ב' ההפרשות. ועדיף מדמאי דלא הוי רק ספק מד"ס ועכ"ד לא גרעה הפרשה שני' משירי מצוה שכתבו התוס' בסוכה פ"ג דחשיב עדיין עובר לעשייתן:

ועי' בתוס' רעק"א זצ"ל סי' קנ"ט לענין מכירה בחול שתחול בשבת או במעכשיו וקיום התנאי בשבת ואוסר בשניהם והנה בדין הא' אין לסתור מהא דעומד בע"ש ומעשר שיחול בשבת דשרי בירושלמי במס' דמאי ובפ' מפנין. דשאני תרומה שאינו יכול לחזור בו וממילא חייל בשבת משא"כ במו"מ וקידושין דמצי הדרי עד השבת. אך דין הב' במעכשיו וקיום התנאי בשבת שרי התם ג"כ בירושלמי ומ"מ י"ל דלא התירו כ"א משום כבוד שבת ועי' תוס' פ"ב דסוכה וביומא בסוגיא דבריירה בארוכה. וגם שי"ל דהתם בירושלמי בדרך ברירה הוא דשרי והיינו שאותם שיפריש בשבת יהי' מעשר מע"ש. אף דבאמת אם לא היה מפריש בשבת ממילא הית' התרומה מתבטלת שהרי רק אותו

שיפריש בשבת עשאן תומ"ע מע"ש. מ"מ אין זה דומה כ"כ לקיום התנאי בשבת. דשם למפרע נתחזקה הרמתו דמע"ש:

ולפ"ז הו"מ למימר במשנה דעירובין הנ"ל במתנה ביו"ט ראשון שתהא התרומה מעכשיו איזה כלכלה שיבחר בלילה דבכה"ג הא הוכחנו לעיל דשרי ושפיר מצי לברך בלילה אך מלבד דר' יהודא הא לית ליה ברירה. אך גם הלשון דברייתא שבגמ' שם אינה סובלת זאת. (וער"מ פ"ט מה' מעשר דמתיר להפריש כן אח"כ בשבת אף דל"ל ברירה) – ומ"מ י"ל דמה שאמרו קורא שם ביו"ט ראשון הוא על תנאי שתחול התרומה בערב ובערב חוזר ואומר ולכן י"ל דשפיר יכול לברך אז בערב דעדיין קודם חלות שם תרומה:

שם ס"א א'. עתו"ס תמהו ארש"י. דמאי נ"מ דלאמצע הקשת גם בני גדר א"י לבא. וערש"ל תירץ בשם תוס' שאנץ. והרש"א כ' שאינו מבין התוס'. ולענ"ד כוונתו דס"ל לרש"י כמ"ש התוס' לעיל גבי ג' כפרים משולשין. דלגבי האמצעי לא אמרינן מלי לפי שניזוק בתחומו לצד הב'. וכמ"ד דבעי לעיר קשת מובלע מכל צד. וס"ל כן גם לענין אמצע הקשת דל"א בהו מלי. לגבי דידהו להזיזן ממקומן. אף שאין בינם ליתר כ"א אל אמה. אבל לגבי גדר חשבינן מלי. וכאילו בניני אמצע קשת עומדין בשורה של היתר. וכיון דאין חמתן נחשבת כולה כעיר א'. דהא בני אמצע הקשת. יש להם תחום בפ"ע. א"כ לגבי גדר חשובים כל בתי אמצע הקשת (שהזזנו אותם לומר בהם מלי את היתר) עיר המובלעת תוך תחומם שהרי מן גדר ליתר אלף אמה. ועובי הבתים עד"מ מאה אמה נחשבים רק לד' אמות א"כ ממילא יכולין בני גדר ליכנס לכל הבתים שבאמצע הקשת (מלבד ד"א האחרונים) שהרי כל הריחוק מן אמצע הקשת עד היתר ג"כ אינו כ"א אלף אמה ומהם נתקצרו מאה אמה ועמדו על ד"א כנ"ל. משא"כ בני אמצע הקשת דלדידהו ל"א מלי. וממילא א"י ליכנס לגדר אפי' פסיעה א'. וערש"ל משה"ק על תי' התוס' ומה שישב דבריהם ר"י כהן. וקשה דאי נחתו להא שלא היו הריבועין שוים הלא הו"מ הש"ס לתרוצי בפשוט למאי דקי"ל דעיר שהיא מרובעת אין מוסיפין עליו. ונותנין לה תחומין מרובעין עם הזוית. א"כ יתכן דחמתן היתה עומדת בזויותו של תחומי גדר. והגם שהיתה רחוקה מאלפים מגדר. אעפ"כ היו בני גדר יכולין ליכנס בה. משום האלכסון המתרבה. והזויות של חמתן המתרבים לא היו נמשכין לעומת גדר כ"א לצד אחר:

פסחים י"ז א' תוד"ה רביעי בקודש באמצע הדיבור ועוד דמפרש רבינא כו' והא קי"ל דכ"ד שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה מיהו י"ל דאין נעשה אב הטומאה היינו דוקא לטמא אדם וכלים אבל לאוכלין ומשקין נעשה אב הטומאה עכ"ל. ויש לתמוה ע"ד ז"ל ממתני' (פ"ג דידים מ"א) כל המטמא בגדים בשעת מגעו (שהוא הנוגע

בזב כ"ז שהוא מחובר לזב מטמא בגדי' וכלים חוץ מאדם וכלי חרס כמבואר בסוף זבים) מטמא את הידים להיות תחילות דברי ר"ע וחכ"א להיות שניות. אמרו לו לר"ע היכן מצינו שהידים תחילה בכ"מ אמר להם וכי האיך אפשר להם להיות תחילה אא"כ נטמא גופו. פירוש דלא מצינו אב הטומאה שלא יטמא אדם כ"א המחובר לזב כנ"ל. ולפי **דברי** תוס' הרי מצינו אב הטומאה שאיננו מטמא אדם וכלים וצע"ג:

שם דף מ"ו ע"א במשנה כיצד מפרישין חלה בטומא' ביו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה בן בתירה אומר תטיל בצונן א"ר יהושע לא זהו חמץ שעוברים עליו וכו' ובחידושי הגרע"א ז"ל הקשה לשיטת הסוברים דעל ח"ש ליכא איסור ב"י מה"ת א"כ יפרש ח"ש דיצא ידי חובת חלה מה"ת. דמה"ת אין שום שעור לחלה ורק דחז"ל תיקנו שיעור משא"כ הכא דליכא הפסד כהן ודאי גם מדרבנן יוצא בח"ש. ובאמת אינה קושיא חזקה דלר"י בן בתירה דס"ל שיטיל בצונן ודאי יותר טוב שיפריש כשיעור ויהיה חזי לכהן גם בפסח משיפריש ח"ש ולא יהיה חזי לכהן דאף אם אין עוברים עליו בב"י מ"מ אסור בהנאה ולר"י דס"ל דלא זהו חמץ שעוברים עליו וממילא יהיה מותר לאחה"פ כמו חמץ של עכו"ם שעבר עליו הפסח ג"כ יותר טוב להפרי' כשיעור שיהיה חזי לכהן לאחה"פ מלהפריש ח"ש ולמעט בחלקו של כהן. ורק לר"א יקשה קצת דלמה הוצרך להתירו בהואיל וגם ע"ז איכא למימ' דס"ל לר"א דיותר טוב להפרי' כשיעור ע"י עצתו דלא תקרא לה שם. ובירושלמי מבוארת קושיא זו ביותר וז"ל תמן א"ר ירמיה בשם ר' זעירא שני חצאי זתים בתוך הבית אין הבית מצרפן. בעי ר' ירמיה יפרידנה וישליכנה לאויר הבית ויקרא לה שם וכו' עי"ש ומ"מ לא הוזכרה בלשון קושיא כ"א בל' בעי ר' ירמיה וצריך לתת לב ליישב קושיא זו:

ונראה ליישב בהקדים להבין סברת הפוסקים הנ"ל דבח"ש ליכא איסור דב"י דלמה יגרע משאר איסורי תורה דנאסר בהו גם ח"ש ונראה דסברתם הוא להמבואר בגמרא בטעמ' דח"ש אסור מה"ת הוא משו' דחזי לאצטרופי ולפ"ז יש לחלק בין איסור ב"י לשאר איסורים והוא דבשאר איסורים הח"ש שלהם חשוב גם בשעה שאינו אלא ח"ש והוא דאם יאכלנו ואח"ך יאכל עוד בכא"פ יצטרף לחיוב אם כן אנו מצרפין להח"ש הראשון מזמן שהיה בעולם ואזי לא היה אלא ח"ש משא"כ בח"ש דחמץ אם יאבד מן העולם ואח"כ יהיה לו ח"ש אחר אינו מצטרף לענין ב"י ורק אם ישאר קיים עד שיהיה לו עוד ח"ש אזי יצטרפו שניהם יחד ואם כן אין מצרפין אותן מזמן שלא הי' אלא ח"ש כ"א מזמן שנעשה שיעו' שלם אבל ח"ש באמ' אינו חשוב כלל ולכך אין בו איסור תורה ועפי"ז יש לחלק בין ח"ש שנתחמץ מאליו ובין ח"ש שחמצו בידים דהא הרמב"ם פ'

בקנה חמץ או חמצו בידים לוקה וא"כ אם חומץ ח"ש בידים ג"כ חשוב הוא דאם יחמץ עוד ח"ש יהיה חייב מלקות דיצטרף כ"ז המועד אף אם לא יהיה הח"ש הא' קיים ועי' שבת ד' פ' א' וע"כ דאנו מצרפין להח"ש הראשון מזמן שלא היה אלא ח"ש דליכא למימר שהחיוב מתחיל מזמן שנעשה שיעור שלם דא"כ על הח"ש הראשון תו הוי לאשב"מ וע"כ דמצרפן מזמן שהתחיל להחמיץ הח"ש הראשון ואזי לא היה כ"א ח"ש. וא"כ גם הח"ש יש לו חשיבות ושוב יש בו איסור תורה. ועפ"ז מתורץ שפיר קושיא הנ"ל דהא ר"א עצה קמ"ל גם אם נטמא הקמח בטרם שנתן המים לתוכו לגבל וא"כ דאם נימא דהיה מחוייב להפריש ח"ש ולהניחנו עד שיחמיץ הוי כמחמץ בידים ח"ש בעת נתינתו המים דהא יודע שבנתינתו זאת מחמיץ ח"ש בודאי כהא דאי' במס' (מנחות ד' נ"ו ע"ב) בהניח שאור ע"ג עיסה דהוא מחמץ בידים ובענין זה גם ח"ש אסור מן התורה והא דקאמר בירושלמי בעי ר"י ויפרידנה וכו' היינו דעכ"פ בעיסה שנטמ' יש לו הך עצה ובירושלמי לשיטתי' דמוקי למתני' שנטמאת לאחר גילגולה דבנטמאת קודם יעשנה קבין משא"כ גמ' בבלי מוקי מתניתין כפשטה והיינו דעבר ולש וגם א"ל דבבלי סובר דלא יעשנה קבין משום דהוי אפושי בלישה וע"ד שתי' המפרשים שם בביצה בעיסה שחציו של ישראל וחציו של נכרי דאסור לאפות ואמאי לא קתני דגם לישה אסורה וצריך לומר דאם לא חלקה מיקרי חד לישה ומש"ה לא יחלקנה דלא לאפושי בלישה:

תשובה שהשיב לח"א ע"י אחד מתלמידיו

עד"ת מ"ש בשם הגר"ע ז"ל בקושי' תוס' פסחים קי"ג ע"ב ד"ה שראה. דלרנב"י (דעיקר קושיתם אליבי' דס"ל דמצוה נמי איכא לשנאותו ול"ש כפיית יצר) מצינן לאוקמי כשהוא ע"פ כדס"ל פ"ק דתענית הרגשתי בזה ג"א. אבל אין זה מעלה ארוכה דתקשי ע"ז קושי' הש"ס כו"ע נמי סני לי'. ור"ל דלא הוי קרי' לי' קרא שונאך כ"א שנוא וא"ל שהוא ע"פ בצנעא אין יודע ומכיר בו כ"א זה דכל כה"ג ל"ח ע"פ כלל. וראיתי נכון להעמידו על האמת בפירושא דקושי' הש"ס ומי שרי למסני' כו' דאין כוונתם כמ"ש כתר"ה דאי ברשע מי ציית לד"ת לפרוק ולטעון. דז"א דאף שקשה עליו לשרש השנאה מלבו עכ"ז ישמע לד"ת לפי שעה לפרוק עמו. והרי גם במומר קיי"ל דבודק סכין ונותן לו וסמכי' ע"ז דטרח קצת לשחוט כהוגן אם מוסרים לו סכין בדוק וטורח גדול לבדוק הסכין לא ציית לד"ת. וע"כ צ"ל כן שהרי התוס' בב"מ פי' שונא דברייתא בשונא פשוט דמצוה להקדימו (ורמזו שם דקושי' ש"ס דפסחים לא קאי כ"א אקרא) ותמה על עצמך ברייתא זו למי נשנית כיון דלא ציית אלא ע"כ כנ"ל. אלא דפי' קושי' הש"ס הוא דלא אשכחן שדברה תורה עם רשע להשיאו עצה שיעשה עכ"פ מצוה קלה. וביותר שכל עיקרה של תיבת שונאך הכתובה

בתורה אינה נחוצה כ"כ להמשך אכן הדברים א"כ לא הו"ל למכתבה וזוהי כוונת הרשב"ם. ויתר עוד. דעיקרה של תיבת שונאך לרבותא קאתיא עי' תרגום שם דאעפ"כ יפרוק עמו. וע"ז סובב קושי' הש"ס מאי קס"ד למפטרי' משום שנאה כיון דשנאה זו גופי' אסורה היא (הגם דהחדלת הפריקה גופי' לית בה משום לא תשנא כדמשמע בפרק יש בערוכין דבשנאה שבלב הכתוב מדבר) פשיטא שאין השנאה פוטרתו מפריקה ואין רבותא בשונא כלל ולהאי פירושא א"ש דברי התוס' בב"מ דבברייתא מעיקרא לא קשה לן כלל שונא זה מי הוא דעיקר דינא קמ"ל בברייתא דאם עדיין קשה לו לשרש ברגע זו יקדימנו לפריקה. ובודאי אם יכול הוא לשרש השנאה כרגע מקיים מ"ע. ומסיר הל"ת. ואז לא יצטרך עוד **להקדימו**:

באמת קשה טובא לפשטות הש"ס כאן איך נפרנס משנה דפ' זה בורר. דדריש ר' יהודא מקרא למפסל שונא לעדות (ועי' ר"מ פי' המשנה פרק בא סימן דלזכותו כשר גם לר' יהודא) ותקשי הא ר' יהודא הוא דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. וכל מי שעובר עבירה שחייבים עלי' מלקות פסול לעדות. ועי' ב"י (בא"ע סי' מ"ב) דאפי' בדלא אתרו בי' או אפי' אי אפשר להתרות בו כלל נפסל. וא"כ תקשי קושי' ש"ס דהכא דשונא זה הא עבר בל"ת דלא תשנא ופסול לעדות לכו"ע (ולמ"ש במק"א דבאיסורים התלוים במחשבה לבד. גם ר' יהודא מודה דפטור ממלקות א"ש) והתם ליכא למימר כתי' הש"ס כאן כשראה בו דבר עבירה. דממ"נ אי דאיכא עדים תקשי ש"ס כאן דלמה קרי' קרא אויב לו הא כו"ע נמי סני לי' (וזה י"ל דמשום דפשטי' דקרא משתעי כשהרוצח גופי' שונא להרוג דאז חשבי' לי' למזיד עי' מכות ט' ב') ומלבד דקשה לישנא דקרא גם דברי ר"י גופייהו קשיין דא"כ הול"ל השנאוי אין מעידין עליו לחובתו. וע"כ צ"ל כשראה בו דבר עבירה ביחידי וא"כ תקשי להיפוך דיפסל עד זה לכל עדיות. שהרי אינו נאמן לנו שראה בו ד"ע. והוא עובר לעינינו על ל"ת דלא תשנא. ואם באנו לחלק דמה שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה עדיין לא חשיב שנאה לעבור בל"ת כ"א שאינו רוצה לדבר עמו. א"כ עכצ"ל דבלה"ק נקרא ג"ז שונא הגם שלא הגיעה לשעור שנאה דל"ת דלא תשנא (עיין פרשת ואתחנן כתיב לישנא דשונא במקום שכתוב בפרשת מסעי לישנא דאויב. אמת די"ל דהתם לפשטא דקרא קאי על הרוצח) א"כ גם קושי' ש"ס דהכא לא קשה דנוקי שונאך דקרא בשונא כזה וד"ל דבשונא כזה ל"ח רבותא מה דמחייבי' לי' למפרק עמי'. שהרי לר"י פסול להעיד לחובתו:

לכן מחוורתא דענין שנאה הוא דבר המסור ללב ואין אחרים יכולי' לדעת זה בבירור. ולר' יהודה דפסלה תורה שונא להעיד שנחשד הוא לשקר. א"כ ע"כ אין אזהרה זו על

העד גופי' שלא יעיד כשמרגיש בלבבו שנאה. שהרי כמו שהוא חשוד להעיד שקר כן הוא חשוד לעבור על אזהרה זו וללכת להעיד בב"ד. אע"כ דאזהרה זו לב"ד נאמרה שלא יקבלוהו לעד ותקשי וכי מנין אנו יודעים שהוא שונא לו. וכמו דלא מלקי' אליבא דר' יהודא לאיש שאנו רואים בו סימני שנאה על רעהו משום דלא ברירא לן מלתא כ"כ כו'. לכן פי' ר"י במשנה דלענין להעיד עליו חדוש הוא שחדשה תורה לסמוך על הסימנים כל שלא דבר עמו ג"י מחמת איבה (וכן לענין לפטרו מגלות ג"כ אהני הני סימנים וסמכי' עלייהו) אבל לענין לפסלו לעדות לכו"ע אין לנו לסמוך על אומדנות כאלה ואפ"ה הקשה הש"ס שפיר כאן דמשתעי קרא במי שהוא יודע בעצמו ומרגיש שהוא באמת שונא לו וע"ז הקשה שפיר דלא דברה תורה ברשיעי וכנ"ל:

ועתה מבואר דפירוש כתר"ה בקושית הש"ס דכוונתם לתמוה מדוע חייבתו תורה לסייע לרשע ליתא. דמנין הוא יודע שחבירו שונא למפטר נפשי' ממ"ע ואפכא הו"ל להש"ס לאקשויי מאי רבותא היא כנ"ל ולשנויי כשיודע שראה בו ד"ע ועי"כ יוכל להחליט שבודאי הוא שונאו (בפרט למ"ד דמצוה לשנאותו) באשר שהוא רואה בו סימנים הניכרים שאינו מדבר עמו זה ג"י באיבה. אבל הא קמן דלשון הש"ס בקושייתם לא כן הוא. דלפי' כתר"ה תתפרש הקושי' למה יתחייב לסייעו והא לק"מ כנ"ל ומלבד זה למש"ל דתיבת שונאך לרבותא נכתב. והא כל כה"ג לתי' הש"ס שראה בו ד"ע לאו רבותא היא כי מדוע יהי' חוטא זה נשכר שגרם שנאה לעצמו להפטר עי"כ ממצות פריקה (אם לא דנדחוק דתיבת שונאך היא ע"ד דבר הכתוב בהווה שאלולי כן לא היה עולה ע"ד ישראל רב"ר שיחדל מעזוב לרעהו ודוחק) והעיקר שאין הדין אמת כלל כמ"ש כ"ת דכי בשביל שהוא עובר על ל"ת דלא תשנא לא יצטרך לפרוק עמו. והלא זו מהמצות דלהחיותו והרי אפי' מומר לתיאבון חייבין להחיותו (עי' יו"ד סי' רנ"א) וממקומו הוא מוכרע דלפי' התוס' חייבה התורה מפורש לסייע להרשע זה הגם שבעצמו ראה בו ד"ע ולא הי' מקום לקושי' הש"ס כלל (ובפרט למ"ד צב"ח דאורייתא דודאי חייב דקרא דשונאך בפריקה כתיב) ותו לא מידי.

הטורי אבן הקשה בר"ה דפריך הגמרא ויציאת מצרים גופיה ממאי דמניסן מנינן דהיכי ס"ד דליציאת מצרים מנינן בא' משאר החדשים ולא מניסן א"כ האי עשתי עשר חודש דמשנה תורה דמני ליציאת מצרים ארבעים שנה לא יהיו כ"א ל"ח שנה שלימות ושתי שנים מקוטעים שנה א' מניסן עד זמן התחלת השנה. וכן שנת מ' מתחי' השנה עד עשתי עשר חדש והא משה מת בז' אדר שאחר עשתי עשר חדש וכתי' וב"י אכלו את המן מ' שנה ובקוד' מש' דהאי מ' שנה דאכילת המן הויין שלימות מיום אל יום דהרי פריך

הגמ' בקי' דל"ח וכי מ' שנה אכלו והרי מ' שנתחסר ל' יום ומדייק מינה אלא מלמד שהעוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהן טעם מן. ואם נימא דמנינן בא' משאר החדשים א"כ לא הוו כ"א ל"ח שלימות ושנה א' מקוטעת מניסן עד התחלת השנה וכן שנת מ' מתחילת השנה עד ט"ו בניסן וא"כ לא הוו שלימות זהו תוכן קושייתם והיא קו' עצומה וגם המגיה בקונטרס אחרון אשר אסף דברי הגאונים שבדקו בחיפוש אחר חיפוש דברי הגאון בעל טו"א לא הביא יישוב לקושיא זו ונראה לתרץ דבאמת איכא למימר דמ' שנה הויין מקוטעים ורק דלמנין השנים הויין מ' שנה וקו' הגמ' בקו' הוי דרך ממ"נ דהיינו לפי האמת דמניסן מנינן ליצ"מ א"כ מט"ו באייר בשנה א' עד ניסן הוי שנה ואח"כ ט"ל ש' שלימו' ומניסן עד ט"ז בו דהרי ע"כ אכלו את המן עד ט"ז בו דהרי כתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח אכלו מעיק' לא אכול וא"כ מניסן עד ט"ז בניסן הוו שנת מ"א וא"כ אם נימא דחשיב מקוט' א"כ מ"א הויין אע"כ דחשוב מ' שנה שלימות וע"כ מק' שפיר וכי מ' שנה אכלו והרי מ' חסר ל' יום וממ"נ קשי' משא"כ הכא למאי דס"ד דבא' משאר החדשים מנינן ודאי דנימא דלמנין הוויין מ' שנה הגם דמקוטעות הוי דהיינו מניסן עד התחלת השנה. ולבסוף עד ט"ז בניסן הוויין ארבעים שנה למנין וודאי דניחא ליה להגמ' וד"ל:

סוכה י"ב ע"ב תוס' בד"ה דאניצי פשתן. מקשה שם תוס' לפי' הקונט' דמפרש דאניצי פשתן קודם טוי' איירי הא אמרי' בשב אמר אביי ר' שמעון בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד. ולפירש"י הא **מיפלג** פליגי דסומכוס טוי' קאמר ור' שמעון בן אלעזר אמר פשתן אף קודם טוי' ע"ש. ויש לתרץ לפמ"ש התוס' שבת כ"ו ע"א בד"ה אין בו דר' שמעון בן אלעזר מוד' היכא דבאות מבגד גדול אפי' אין בו שלש על שלש אין מסככין בו. ומבואר דלדעת הסוברים דפשתן אף קודם טוי' מקבל טומאה אם יש באותו פשתן שאינו טוי' שיעור שיכולים **לארוג** ממנו בגד שלש על שלש מקבל טומאה. אם כן אם בגד עב אין בו שלש על שלש נמי יהא הדין דאין מסככין בו דבזמן שלא היה עדיין בגד היו יכולים לעשות מאותו פשתן בגד דק שיהא בו שלש על שלש וא"כ הי' באותו זמן מקבל טומאה ודינו כבגד גדול. אחר כן כשנטוה ונעשה בגד פחות משלש הוי בא מבגד גדול והי' הדין דאין מסככין בו ולמה אומר ר' שמעון בן אלעזר סתם אם אין בו שלש על שלש מסככין בו משמע דאין חילוק בין בגד דק לבגד עב אפי' עב מסככין בו. אע"כ דרשב"א ס"ל דקודם טוי' אינו מקבל טומאה כלל ולפי זה שפיר מוכיח הגמ' דר"ש בן אלעזר וסומכוס אמרו דבר אחד דפשתן שאמר ר"ש בן אלעזר נמי כוונתו לאחר טוי' דוקא:

תשובה שהשיב לח"א ע"י אחד מתלמידיו

אשר עמד כבודו במשנה סוכה ל"ו ב' בתשובת ר' יהודא במינו הי' אוגדין אותו מלמטה. כיון דלעבור על בל תוסיף א"צ כוונה מאי מהני האגד במינו מלמטה. ויישב לעצמו כבודו עפ"י דברי התוס' דכשמכוין שלא לצאת לא יצא וה"ה לבל תוסיף עכת"ד כת"ר. הנה לפלא שלא עיין כבודו בדברי הרא"ש במקומו שכמעט מבואר כל דברי כת"ר ובדברי הר"ן מבואר תי' אחר דהבל תוסיף בזה אינו אלא מדרבנן וכל דלהנותו לא גזרו בי' ויעוין בתוס' רעק"א זצ"ל על המשניות שם במקומו שהביא בזה דברי הרא"ש והר"ן והוסיף הגאון זצ"ל שם לבאר כוונת הרא"ש עפ"י שיטת התוס' הנ"ל. ורבינו הגאון זצוק"ל אמר דא"צ לדחוק בזה אלא י"ל בפשיטות דכוונת הרא"ש הוא עפ"י מה דמבואר בשבת קל"ג ב' דמצות זה אלי ואנוהו הוא מצוה דאורייתא. וכיון דהנוי הוה מצוה דאורייתא לא שייך בזה בל תוסיף. ולא יוקשה לפ"ז דא"כ גם בלא האגד שלמטה במינו לא יעבור על ב"ת גם לר"י דבפשיטות יש לחלק בין היכא דהאגד הוא משום חובת המצוה דצריך אגד דאז לא מיקרי לנוי להוציא מבל תוסיף. ובין היכא דהאגד אינו לצורך מצוה רק לנוי דאז שייך בזה ואנוהו ומוציא מבל תוסיף וכחילוק הזה מבואר בדברי הלח"מ פ"ז מה' לולב ה"ז יעי"ש. וכן י"ל בכוונת הרא"ש ז"ל. מיהו בעיקר הקושיא אמר רבינו דיש ליישב בדרך זה דהא למ"ד א"צ אגד ליכא בזה בל תוסיף משום דא"צ להאגד ואינו צריך ליטלה בידו ואף דלקיחה ע"י ד"א שמיה לקיחה. מ"מ היינו דוקא כשצריך ליקח בידו הדבר אז אף כשלקחו ע"י ד"א הוה לקיחה אבל היכא דמונח על הלולב דבר שאינו מחויב ליטלו בזה אפשר דכשאינו אוחזו בידו ממש בזה לכ"ע לא הוה שמיה לקיחה דלקיחת הלולב חיובא הוא עליו והדבר האחר הדבוק בו אין כונתו לנטלו. משא"כ לר"י דצריך אגד וא"כ האגד הוא צורך המצוה ומש"ה אף כשאינו אוחז האגד בידו מ"מ חשיב כלקיחת האגד בידו וכמו לקיחה ע"י דבר אחר ושייך בל תוסיף. וכ"ז כשכל האגד הוא ממין אחר אבל כשאוגדין אותו מלמטה במינו א"כ כבר יצא מצות אגד. א"כ האגד שלמעלה שלא לצורך המצוה הוא ולא שמיה לקיחה כלל ע"י האגד כיון שלא צריך לו. וא"ת באגד גופיה יהי' ב"ת לר"י כשעושה ב' אגודות זעג"ז וכמו בשני לולבים להראב"ד. ז"א כיון דע"י האגד של מינו נעשה כל הג' מינים כאחד א"כ האגד שלמעלה הוה אגד בחד דלא שמיה אגד כמבואר בש"ס שם לעיל דף י"ג וכיון שא"צ בו לא מקרי לקיחה כלל:

יבמות ט' ע"א תוד"ה והרי איסור מצוה וכו' ותימא לר"י דאמאי ל"א נמי לרע"ק דליתי עשה ולידחי ל"ת והנה אין לפרש כונת התוס' דק' להו על ר' עקיבא דאמאי לא דחי לדידי' הגם דס"ל דיש ממזר מחייבי לאוין מ"מ לידחי העשה את הל"ת הל"ק דהרי איכא

למימר דס"ל לר' עקיבא כרבי דלעיל ח' ע"ב דממעט לעריות מייבום מקרא דולקחה. אע"כ דכוונת התוס' להקשות אסתמא דגמרא דמנ"ל דלר' עקיבא חייבי לאוין לאו בני חליצה וייבום דלמא ס"ל דמ"מ עשה דחי ל"ת וכן מבואר מלשון התוס' סנהדרין ל"ג ע"ב ע"ש ונראה לתרץ קו' התוס' דהרי תנן במתניתין לקמן דף מ"ט ע"א איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא דברי רע"ק אלמא ס"ל כל שאר בשר ולא קא מחלק כלל בינייהו וקאמר בגמרא מ"ט דרבי עקיבא דכתב לא יקח ולא יגלה כנף אביו וסבר לה כר' יהודה דאמר באנוסת אביו הכתוב מדבר דהוי לה חייבי לאוין וסמיך לה לא יבא ממזר וכו' והשתא ע"כ ס"ל לר' עקיבא דגם גבי ייבום לא אתי עשה דייבום ודחי הל"ת ולאו בני חליצה וייבום נינהו כל חייבי לאוין דאל"כ יקשה חמותו לאחר מיתה לר' עקיבא דס"ל דהוי בלאו בלא מיתה א"כ אם נשא אחיו חמותו אחר שמתה אשתו ואח"כ מת אחיו ונפלה חמותו קמיה לייבום אם איתא דעשה דחיי' א"כ מייבמה. וגבי אנוסת אביו לא משכחת לה דתיפול קמיה לייבום דמתי אנסה אביו אם אנסה קודם נשואי אחיו אם כן גם לאחיו לא תפס קידושין כלל. ואם אנסה אביו אחר נישואי אחיו א"כ הוי ליה כלתו ולא הוי כנף הראוי לאביו ובעי' כנף הראוי לאביו דהרי לרבינו דמוקי לה בשומרת יבם של אביו מפרש כריש פר' נושאין דדרשינן כנף הראוי לאביו וממילא גם לר' יהודה דרש כן דהרי כתב התוס' ביבמות ד"ד ד"ה א"כ לכתוב רחמנא. דאית דגרסי אביו למה לי דאאביו קא בעי אבל לא יגלה מצי למימר דדרשו לה לשומרת יבם גם לר' יהודה כמו רבנן וא"כ דרש ג"כ כנף הראוי לאביו וא"כ ע"כ ליכא למימר דאנסה אביו אחר נישואי אחיו דאינה ראוי לאביו אע"כ דאיירי באנוסת אביו דאנסה קודם נישואי אחיו וא"כ לא משכחת דתפול קמיה ליבום דגם לאחיו לא תפסי בה קידושין ואין לה היתר במקום מצוה. וא"כ יקשה מנ"ל לר' עקיבא דחמותו לאחר מיתה הולד ממזר ויליף מאנוסת אביו הא איכא למיפרך מה לאנוסת אביו דאין לה היתר במקום מצוה דהרי לא משכחת לה דתיפול קמיה לייבום וכנ"ל תאמר בחמותו לאחר מיתת אשתו דאפי' תילוף לה דאין קידושין תופסין בה אפ"ה הא יש לה היתר במקום מצוה וכה"ג פריך הש"ס בקידושין ס"ז ע"כ. וכל כה"ג חשיב פירכא כמ"ש ביבמות נ"ז ע"ב בד"ה רב אמר יש חופה לפסולות דכה"ג דכיון דאפי' תילף מינה תהי' אז פירכא סותרין הק"ו בזה ע"ש וא"כ יקשה מנ"ל לר' עקיבא דחמותו לאח"מ הולד ממזר דהרי כללא כייל כל שאר בשר שהוא בלא יבא אלא ודאי דס"ל לר"ע דלא אתי עשה דייבום ודחי ל"ת וממילא גם לחמותו אין לה היתר במקום מצוה ושפיר יליף לה מאנוסת אביו דהולד ממזר וד"ל:

תשובה שהשיב לח"א ע"י אחד מתלמידיו

בענין סתירת דברי התוס' דיבמות ד' ל"ו ע"ב ובע"ז כתבו דגזירת חז"ל במים שאין להם סוף דהאשה לא תנשא הוא מטעם דהנמלטים הוה מיעוט המצוי ובבכורות כתבו דבמשאל"ס הוה הנמלטים מיעוטא דלא שכיחא. ונראה דזה תליא במחלוקת ר"ת ור"י לענין אם חלב פוטר בבכורה דלדעת ר"ת דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה א"כ עכצ"ל דהא דהתירו במשאל"ס בדיעבד כשנשאת לא תצא היינו משום דהוה מיעו' דלא שכיח דהיינו מיעוטא דמיעוטא אלא דלכתח' החמירו משום חומר ערוה משום דאי אפשר לנו לברר היטב אם אותו המיעוט לא שכיח כלל דלזה צריכין לעבור בכל העולם לארכה ולרחבה אבל לשיטת ר"י דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אפילו בסתם מיעוטא א"כ לפ"ז עכצ"ל דהא דגזרו חז"ל במשאל"ס דלכתחילה לא תנשא הוא כמ"ש התוס' ביבמות משום דהוה מיעוט המצוי שימלטו:

אלא שאינו מבואר בתוס' לסברא זו מאיזה טעם התירו בדיעבד כשנשאת כיון דנתברר לחז"ל דהוה מיעוט דשכיח (דלברר שהוא מיעוט המצוי יכולין אנו כשבאו הנמלטים לפנינו ודו"ק) א"כ גם בדיעבד הו"ל לאסור. ונראה דהסברא הוא כן דהא דאמרינן בכמה דוכתי דחיישינן למיעוט המצוי אין הכוונה שבאותו עובדא הבא לפנינו חיישינן שהוא מהמיעוט אלא דאם לא נחוש למיעוטא ונתיר בכל פעם שיבוא לפנינו ממילא ימצא בין כולם איזה פעמים שיהי' מהמיעוט כיון דהמיעוט מצוי ויצא מכשול. ומש"ה החמירו חכמים לחוש למיעוטא תמיד. ומש"ה במשאל"ס כיון דגזרו חז"ל דלכתחלה לא תנשא רק אם אירע בדיעבד ע"י איזה סבה שנשאת וכיון דזה גופא לא שכיחא שתנשא בדיעבד ובהיתר. שוב א"צ לחוש בהך מיעוטא דילמא הוא מהמיעוט המצוי. ודוק בזה כי הוא סברא דקה וחריפא:

גיטין דף ט' ע"א כמאן כר"ש דאמר פלגינן דבורא דקתני ר"ש אומר לעולם הוא ב"ח עד שיאמר כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חוץ מא' מריבוי שבהן ופירש"י דאשמועינן דל"ש אם פי' השיעור וקנה שאר נכסים, ול"ש לא פי' השיעור דהיינו שכתב לו חוץ מבית כור קרקע דהשתא לא קנה שום קרקע דבכל חד איכא למימר היינו הך ששייר ע"ש והקשו בתוס' הגם דלא הזכיר שם הקרקע מ"מ קנה העבד כל הקרקעות רק שיד העבד על התחתונה ויקח האדון העדיות שבנכסים וכדתנן בפ' בית כור דבחצי שדה אני מוכר לך לוקח נוטל כחוש משום דיד הלוקח על התחתונה ולכן נדו התו' מפירש"י שם ע"ש:

ויש לתרץ שיטת רש"י דס"ל דעכ"פ אין הברירה נבררה ללוקח שיקנה הכחוש כ"א כשיתרצה המוכר על הכחוש יקנה לו בקנין או בחזקה וכדומה וכ"ז שלא הי' קנין יכול המוכר לחזור בו וליתן לו שדה אחרת. והגם דגבי אונאה בפ' המוכר את הספינה דפ"ז

אמר ר"ח מכר לו שוה חמש בשש והוקרו ועמדו על שמונה מי נתאנה לוקח לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר וכ' הבעה"מ דאשמעינן דהגם שאמר לוקח מקודם שאינו רוצה המקח ותן לי מעותי מ"מ עתה כשהוקרו יוכל לעמוד במקחו דלא מתעביד קנין בדיבורא והרמב"ן חלק עליו וכתב דכיון דאמר הלוקח שאינו רוצה המקח נתבטל המקח בדבורא בעלמא אלמא דס"ל להרמב"ן דהברירה שיש להלוקח וכדאיתא בב"מ דנ"א דיוכל לומר או תן לי מקחי או תן לי מעותי דבדבורא מתעביד ולא יוכל עוד לחזור שאני התם כמ"ש הרמב"ן בעצמו וז"ל מכיון שאמר הלה תן לי מעותי נתבטל המקח לגמרי שאין זו קנין שיהי' צריך משיכה ע"ש דאלמא דוקא כה"ג משום דאין זו קנין **והגם** דאם אמר תן לי מקחי יש לדון לדברי הרמב"ן אם בדבורא בעלמא מהני שלא יוכל לחזור בו ואפשר לומר דגם זה לדברי הרמב"ן מהני בדבורא בעלמא משום דהרי לא הוי רק מחילה בעלמא דישאר הקנין שקנה כבראשונה יד"ל. אמנם היכא דקנה חצי שדה וביד המוכר ליתן איזה שירצה ודאי דבדיבורא בעלמא לא מהני ויכול המוכר לחזור וליתן לו חצי שדה אחרת עד שיקנה הקנין או החזקה דכיון דבב' הצדדים נעשה דבר חדש וראי' מגוד או אגוד שכ' הפו' בח"מ בסמ"ע סי' קע"א ס"ק מ"א דהגם דאמר גוד יכול לחזור ולומר איגוד או להיפך עד שיהי' קנין וכן חלוקת שותפין דכל אחד יש לו חלק וכשמתרצין צריך להחזיק כ"א בחלקו. וע"כ שפיר כתב רש"י דנתבטל הדיבור דכל נכסי כיון דלא מהני ברירה כ"א אחר קנין חדש או שיחזיק וא"כ מתי יגמר השיחרור בשעה שאמר כל נכסי קנויים הא עדיין לא נגמר דינו וכשיכריחו שיברר ויעשה קנין על הקרקעות הרי אז לא נתהוה השיחרור דלא אמר לו עתה כלל ענין השיחרור וגרע מטלי גיטך מע"ג קרקע דהרי השטר בידו של עבד מכבר ומכ"ש אם נימא דעבד אין לו יד לקנות מיד רבו ורק היכא דגיטו וידו באים כאחד והרי החזקה שהחזיק אחר כך לא מהני לענין שיחרורו וא"כ ממילא אף חזקת העבד שיחזיק בהקרקע לא נקנה לו כיון דבהשטר והקנין השני לא הזכיר עוד העבד וישאר עבד א"כ גם הקרקע לא יקנה ממילא נתבטל דיבור של כל נכסי. ואין לומר דכי היכי דמהני השטר הראשון לכופו להא שיוגמר קנין הנכסים אחר שיברור כן יועיל ג"כ לשיחרור העבד לכופו שיתן לו שיחרור מחדש זה ודאי אי אפשר דנמצא שנשתחרר העבד בשני שטרות וקי"ל בגיטין (דף כ' ע"ב) גבי גט אשה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים ע"ש ומסתמא ה"ה בשיחרור ולכן שפיר מוכחי הש"ס דפלגינן דיבורא ולענין שיחרורו של עבד נגמר מעכשיו תכף ומיושב שפיר שיטת רש"י וד"ל:

שם דף ס' א'. במחלוקת אי כ' מגילה לתינוק קשה דמשמע דמספ"ל אי שרי גם בלא טעמא דעת לעשות וגו'. וקשה למה סתמו במשנה סוטה כ' א' דבאומרת איני שותה מגילתה נגנזת. וערש"י שם. ואמאי האי פרשה תיהוי לתינוק. וצ"ל דלפי שנכתב בקדושה חיישינן טפי. ואולי י"ל לפי שאין כ' בה פסוקים שלמים כ"א חצאי פסוקים ל"ח פרשה. ואה"נ לר' יוסי לעיל י"ז א' דכותב הכל. עכצ"ל לדידי' דאין כותבין לתינוק. עוי"ל דאולי גניזת המגילה. משום קלון הוא. שלא יאמרו זוהי המגילה שבשבילה הודית. סוטה פלונית. ואף דבפ' ד' מיתות מספ"ל לש"ס בקלון לחוד. מ"מ י"ל דאין זה כ"א לענין אי קטלינן לבהמה משו"ה. אבל גניזה דכתבי קודש ודאי עבדינן משום קלון. ובאגדה אמרינן דאין סוטה שותה בכוס ששתתה חברתה:

שם דף ע"ט ע"ב ברש"י ד"ה מטמאין לה אם כהנים הם עכ"ל. עיין במהרש"א מה שפי' בכוונת רש"י ודבריו צ"ע דכיון דלאו ברשיעי עסקינן א"כ איך נשאת גרושה זו לכהן הב' כיון שלא ידעו מפסלותו של הגט וגם אין ראיה כ"כ משיטת רש"י שהיתה מותרת לכהן אחר מיתת הראשון דלא נחשביה לגט זה כלל. והרש"ל מפרש כוונת רש"י דהבעל הראשון הי' כהן והב' נזיר. ורבים תמהו עליו דהא אין נזיר מטמא כלל לקרובים. ונראה לתרץ דברי הרש"ל לפמ"ש המפרש בנזיר ריש דף ד' דיין מצוה אינו אסור לנזיר. ואף שהתוס' שם חולקים עליו היינו או מטעם דכיון דאיכא קרא יתירא נימא דבא לאסור עליו גם יין קידוש. או משום דיין קידוש אינו מה"ת. אבל אי הוה ד"ת ובדליכא קרא מודו התוס' ג"כ דשפיר הוי שרינן לו יין קידוש וא"כ לכאורה קשה לשיטת הפוסקים דישראל נמי מחויב לטמא לקרובים (וכ"כ רש"י ביבמות כ"ט ב') א"כ איך נאסר הנזיר להטמאות. ועכצ"ל דשאני לענין טומאה שהתורה במפורש פטרתו לנזיר מחיוב זה. (דוגמא למ"ש ברכות דף כ' להיפך לענין טומאת מת מצוה) ואסרה עליו הטומאה. ולפ"ז י"ל דבמת עליו קרוב ונדר בנזיר קודם הקבורה אחר שחל עליו חיובא דקבורה ע"כ הוא מטמא ותדחה הנזירות (דוגמא לדבר במת אביו אחר חצות דלא נחתה עליו אנינות ועושה פסחו. וטומאה זו קילא מיין קידוש שהרי משלים נזירותו אח"כ ע' בפסחים פ' ע"א גבי פסח דאפשר דעבד בשני). וא"כ א"ש דברי רש"ל דאפילו למאי דמהדר רש"י לפרש לישנא דמטמאין דקאי על איסור טומאה (וכן דייק רש"י ביבמות שם) לא על פטור דחיוב קבורה משכחת לה ג"כ כשנדר השני קודם קבורתה ומ"מ קנסוה דאין מטמא לה. (ול"ש לחשוב זה בנזיר מ"ד ע"א בחומרא דגפן מבטומאה דכאן מעיקרא נדחה הנזירות על זמן אחר כמו בנדר בבית הקברות):

עוד יש ליישב דברי הרש"ל לפי מה דאיתא ביבמות דף פ"ט סע"ב דבעלה של קטנה כהן מטמא לה דכיון דקרי ולא ענו לה חשיבא מת מצוה ועי' תוס' שם ד"ה כיון שהקשו ע"ז ומסקי דמד"ס הוא ומשום דדוקא בדבר הדומה יכולין לעקור ד"ת. והנה עיקר קושייתם מנזיר וכה"ג תירץ הנימוק"י היטב במשנה דרק כשיורש שלא משורת הדין ימנעו קרובים וכ"ש אחרים. אלא דעדיין קשה בנזיר שנשא קטנה יטמא וצ"ל דתערומות קרובים אינו כ"א במקום דבעל חייב ליטמא מן התורה משא"כ כאן. – עוד י"ל דקו' התוס' מהנ"מ מהא דנשאת ע"פ ב"ד לא קשה כל כך דהא י"ל דקנסא הוא דחזינן דקנסוהו גם בכתובת בנין דיכרין שהוא לאחר מיתה. אע"כ דכוונת התוס' להוכיח דעכצ"ל דלא חשיבא מת מצוה ממש דחשש זה שימנעו הקרובים חשש רחוק הוא דהא חזינן דהש"ס שם מביא קרא דאינו מטמא לה מפני שהיא אשתו פסולה א"כ משמע דאי מה"ת הי' חייב ליטמא לה לא הי' קונסין אותה בזה ובמסקנת התוס' נראה דההסבר הוא כך דמחמת שחששו חכמים שמא ימנעו הקרובים ואתי לאימשכי אתי רבנן ופטרו להו דבשוא"ת יכולין חכמים לעקור וממילא הויא מת מצוה ומותר בעלה ליטמא לה. והנה לא מצינו חשש זה שימנעו מקבורתה כ"א בקרובים אבל בבעל אי לא ירית לה לא מצינו לחוש שימנע מקבורתה:

ועתה א"ש דברי הרש"ל שהרי פסקו הפוס' דבעל הראשון יורשה אף דמעיקר ד"ת גרושה היא. וכיון דאין ירושת הבעל לפי שורת הדין ימנעו הקרובים מקבורתה. ואפילו לשיטת רש"י שהחכמים עקרו גט הראשון לגמרי מ"מ כיון דכהן הוא ועכ"פ אינו יכול להחזירה. א"כ חשיב כמו מורד ואין יורש את אשתו לכמה פוסקים ואף דמורד זה אינו יכול לחזור ממרידתו מ"מ תליא במחלוקת הפוסקים בסי' קס"ה גבי יבמה שרקקה לפני האחין ולפ"ז ירושת הבעל הראשון שלא בשורת הדין (ואיכא חשש מניעת קרובים). וממילא חיילא קבורתה עליו ועל בעל השני דבדידהו לא חיישינן לאימשוכי במה שמפקיעין ירושתו ולא הפקיעו ממנו החיוב והוא מתורת מצוה. ואנן הא קימ"ל במ"מ דכהן ונזיר מטמא נזיר א"כ מצד שהראשון כהן ראוי שיחול החיוב של הקבורה על בעל השני שהוא נזיר וע"ז באה משנתינו לאסור דקנסוהו ואין מטמאין לה. אמת דממילא כיון שכבר אסרו על שניהם להיטפל בה ודאי דלא עקרי החיוב מכל ישראל שמטפלין בה. אבל עכ"פ התנא חשב להא בין הקנסים:

שייך למס' קדושין דף י"ח

יש לחקור בענין הך דינא דנמכר בגניבתו. היכא שלא היו עדים על הגניבה כ"א הודה מעצמו שגנב ואין לו לשלם אם נמכר על פי הודאתו. (וזה לא מצינו מפורש בקדמונים).

הנה הדבר הזה יפרד לשלשה ראשים. האחד אם נאמר דהמכירה הוי ענין קנס. ולא מהני ע"פ עצמו. השנית אם נאמר דדינא דמכירה תליא בכפילא. ועל כל גניבה שאינו משלם כפילא אינו נמכר. ואם כן היכא דליכא עדים כ"א ע"פ עצמו דאינו משלם כפילא לא יומכר. ולפי אלו שני הספיקות אפשר דגם אם הודה ואח"כ באו עדים שגנב ג"כ אינו נמכר לדידן דס"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור. עוד שלישית יש לחקור כיון דהוי עונש הגוף וידוע מ"ש הרמב"ם פרק כ"ב מהלכות סנהדרין דע"פ הודאה לא מענשינן ליה עונש הגוף. אבל לפי זה הגם דלא נמכר לו ע"פ הודאתו. מ"מ אם יבאו עדים אח"כ מענשינן ליה וא"כ ה"נ אם יבאו עדים אח"כ על הגניבה ימכרוהו ב"ד. אל השלשה ראשים נעיין בעז"ה ונבררם בס"ד:

א) בענין אי הוי קנס לכאורה כיון דחזינן בגניבתו הוא נמכר ואינו נמכר בכפילו. הרי דממונא הוא. אכן יש לפקפק בזה. דהרי בסוגיין דפלגא נזקא בב"ק דף ט"ו דפריך הגמ' למ"ד פנ"ק מהא דתנן זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק ולא קתני כל שאינו משלם כמה שהזיק. ומשני דאה"נ ורק משום דאיכא חצי נזק צרורות דממונא הוי לא פסיקא ליה. וא"כ להלכתא דפסקינן פלגא נזקא קנסא נשאר לנו הכלל דכל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משל ע"פ עצמו. והכא הרי היכא דאינו שווה כהגניבה אינו נמכר ונשנה. והרי אינו משלם כמו שהזיק. ואם נימא דנמכר ע"פ עצמו לישני דמשו"ה לא תנן כל שאינו משלם כמו שהזיק. ואם נימא דכיון דגם מותר על דמי מכירתו נשאר חוב על הגנב ורק אין כח ב"ד למוכרו כ"א פעם אחת. ע"כ גם ענין המכירה נקרא ממונא הגם דלמכירה אינו משלם כמה שהזיק. אבל אכתי לר' אליעזר בקידושין דף י"ח ע"א דס"ל ואם לאו [אם לא שווה כנגד ממכרו] אינו נמכר והתם פירושא הוא דאינו נמכר עד שימחול בעל הגניבה המותר משוויו. וכן כתוב ג"כ בספר המקנה דאם מוחל לו המותר נמכר הוא. ובאמת מכלתא מפורשת היא בפ' משפטים וז"ל ונמכר בגניבתו וכו' ר' יהודא אומר אם הי' שוויו [של הגנב הנמכר] יותר מהגניבה אינו נמכר. ואם הי' הגניבה יתר על שוויו הרשות ביד בעל הגניבה רצה מוכרו רצה כותבין לו שטר על דמיו ר' אליעזר אומר אם הי' הגניבה יותר על שוויו מפסיד חציו ומרוויח חציו. וזה הכוונה בדברי ר' אליעזר דאם מוכרו צריך בעל הגניבה למחול לו המותר ממילא מפסיד חציו הגניבה שהוא מותר על שוויו. ומוכרו וגובה חציו. ורק לכאורה ק' להבין דברי המכלתא דבמאי פליגי ר' יהודא ור"א דלכאורה מאי קאמר ר' יהודא הרשות וכו' רצה מוכרו אם נימא דלר' יהודא מותר על מה שנמכר גובהו ממנו א"כ בכל ענין כותבין לו שטר אם ימכרו יכתבו לו השטר על המותר מדמי המכירה ואם לא ימכרנו יכתבו לו שטר על כל דמי הגניבה א"כ מאי האי

דקאמר ואם לאו כותבין לו שטר על דמיו. ואם נאמר דאם נמכר אין כותבין לו שטר ורק חיובא בע"פ הרי כיון שהי' בב"ד ונתחייב ממילא הוה כמו שטר ובפרט למ"ד שיעבודא דאורייתא וגם בדברי ר' יהודא בעצמו משמע דשיעבודא דאורייתא וכידוע. שנית מה שייך אם רצה בודאי ירצה שיגבה מה שמוכרו והמותר יתבע ממנו. אלא משמע דגם ר' יהודא ס"ל דאם נמכר צריך למחול המותר וא"כ מאי איכא בין ר' יהודא לר' אליעזר. ורק נראה דלר' יהודא מותר על דמי ממכרו תובע ממנו. ורק הנ"מ הוא במה שאין כותבין לו שטר דאם יבא להעבד איזו נכסים או ממון לא יכול לגבותו בעל הגניבה בעד מותר מהגניבה. משום דכיון דנמכר חל על העבד מצוה לפדות את עצמו ולצאת בגרעון כסף וכדדרשינן גם בנמכר לעכו"ם אחרי נמכר גאולה תהי' לו. וע"כ אם יבא להגנב הנמכר איזה ממון יהי' מצות גרעון כסף קודם הגם דאם בשעת מעשה קודם הפסק ב"ד יהי' בידו איזה סך ממון הוי דינא שגובה בעל הגניבה ועל המותר נמכר. היינו משום דקודם שנמכר לא חל עלי' מצות פדי' כמו שנאמר אחרי נמכר משא"כ אחר המכירה דהוי הנכסים שבאו לו אח"כ כמו דאקני והשיעבוד משועבד לשניהם שווה היינו למצות פדי' ולבעל הגניבה. ומצות פדייה קודמת דהוי מצוה עוברת דהיינו אם לא יבא להגנב הנמכר ממון או נכסים עד עבור ששה שנים מעת שנמכר יתבטל מצות פדי' והחוב לא יעבור. ודוגמא לזו מצינו ר' יהודא לשיטתיה בקידושין דף כ"ט ע"ב גבי פדיון הבן ועלייה לרגל דעלייה לרגל קודם משום דזו מצוה עוברת ושם גבי פדיון הבן הווין משועבדים הנכסים וכדס"ל שם דמלוה הכתובה בתורה ככתוב בשטר דמי' ומ"מ עלי' לרגל קודם משום דהוי מצוה עוברת. כן ה"נ אם יבא להנמכר איזו ממון יהי' מצות פדי' קודם. וע"כ אין כותבין לו שטר על מותר החוב וזהו הרשות ביד בעל הגניבה אם רצה כו' ובאם לאו כותבין לו שטר על דמיו. ולכאורה הייתי אומר כשירצה בעל הגניבה שלא למכור לו עכשיו ימתין עד שיבא לו ממון להגנב ואז יגבה מקודם הממון ואח"כ ימכרנו על מותר הגניבה וזה הברירה בידו לבחור אם רצונו ימכרנו תיכף ואז כשיבא לו סך ממון יהי' העבד פודה עצמו מקודם או שימתין עד שיבא לו הממון ואז יגבה ממנו ועל המותר ימכרנו. אבל באמת דינא לאו הכי לא מיבעי' אם כתבו לו שטר הוי לי' חוב ממון ועל החוב לא נמכר. ורק אפילו אם לא נכתב לו שטר כיון שעמד בדין לא מהני מה שימתין אח"כ שישתנה והראי' דהרי אם שווה יותר מהגניבה אינו נמכר. והיכא שהוא סמוך ליובל אם ימתין איזה זמן יהיה סמוך ליובל יהי' ממילא שוויו נפחות ולא מצינו בשום מקום שיהא במציאות שאם הוא עתה שווה יותר על הגניבה שימכר אחר כך אלא ודאי דהעיקר אזלינן אחר העמדה בדין. וטעמ' הוי אם נימא כסברתינו דקנסא הוי נוכל לומר

דהכי קנסה התורה דאינו נמכר כ"א אחר שעת העמדה בדין דכל קנסא העיקר חיובא תליא בהעמדה בדין. ואפי' אי לא הוי קנסא מ"מ דמיא להא דאיתא בחו"מ סי' ס"ז לענין שביעית דהקפת חנות אין שביעית משמטת ואם זקפן עליו במלוה שביעית משמטתן והתם כיון דעמד בדין נעשה מלוה כן ה"נ כיון דהעמידו בדין ונתחייב ולא נמכר תו הוי עליו מלוה ועל מלוה אינו נמכר ועכ"פ לר"א היכא דשוויו פחות מהגניבה אינו נמכר כ"א כשמוחל המותר ואז אינו משלם כמה שהזיק ואי תימא שאני גבי' פלגא נזקא דבכל זמן אינו משלם כמה שהזיק דשיעורא הוי פלגא משא"כ הכא גבי מכירה אם שוויו כהגניבה נמכר ומשלם כולו לא נקרא אינו משלם כמה שהזיק הרי התוס' בכתובות דף מ"א בד"ה זה הכלל כל המשלם שהק' מכופר למ"ד דמי מזיק דלמ"ל חשיב יותר ממה שהזיק שלפעמים שווה יותר מדמי ניזק ע"ש מה שתירצו. ואע"ג דלא הוי רק לפעמים וד"ל. אבל יש לחלק והראי' לזה דהרי עד כאן לא אמרו דהוה פלגא נזקא קנסא אלא לפי שאינו משלם לעולם רק חצי ולא לפי שמשתלם מגופו ואם אינו שווה כ"כ לא גבי לא אמרינן דהוי משום זה קנסא. אלא שיש לחלק דשם אם שווה יותר גובה מגופו כדי הזיקו וע"כ גבול הקרן קיים משא"כ הכא אם שווה יותר אינו נמכר כלל. אך מ"מ י"ל דגם כאן ניכר הקרן בהא גופי' דכל זמן שאינו עודף על הקרן נמכר וגובה ודו"ק:

וגדולה מזו ראיתי בירושלמי סוף פ"ה דשבועו' דנסתפקו בשלשים של עבד אי' שם ר' יצחק שאל מהו שישלם דמי העבד מפיו. כל שלשים קנס. או יותר בדמיו קנס. ע"כ לשון הירושלמי. והרי לפעמים אף בשווה אלף אינו משלם כ"א שלשים א"כ בלא"ה הרי אינו משלם כמה שהזיק לפעמים מ"מ הי' ס"ד דאיכא בהא קרן וקנס המותר עד שלשים ועל הקרן לא יותר משלשים והגם דדחי לה אבל מ"מ הרי ס"ד לו' כן וכ"ש בנידון דידן. ומלישנא דגמרא דקידושין דף ט"ו אבל מכרוהו ב"ד דעבד איסורא אימא ניקנסי' לא שייך לזה כלל. ורק פש לנו דהרמב"ם כתב בהלכות גניבה פרק ג' דהיכא דגנב מכמה בני אדם כולם שותפים בו. ועי' בירושלמי סוף פ"ג דסוטה **דמשם** מקור דברי הר"מ דהל' גניבה ועיין מפרשי הירושלמי שם. ואין כאן מקום להאריך. ולכאורה הי' צריך להיות בעל הגניבה שגנב ממנו ראשון מוקדם מטעם שיעבודא ובפרט למ"ד שיעבודא דאורייתא בשלמא היכא דכל א' מהראשונים הי' הגניבה פחות משוויו ניחא דהלא לא נמכר מצדו ושני הראשונים יצורפו ויודחו האחרונים אם לא דפחותיה משוויו או לר"א והיכא דהוין ביחד מותר על שיוויו דג"כ אינו נמכר עד שיבואו לב"ד וימחלו המותר אבל בלא"ה לר' יהודא או היכא דהראשון שווה הגניבה כשוויו יהי' הראשון

מוקדם אלא משמע דעיקר חיוב המכירה נעשה בשעת ההעמדה בדין והוי כמו קנסא. ועוד יש להאריך בזה ודו"ק:

ב) והשתא נבוא לספק השני אולי תלי רחמנא הנך תרוייהו דכתב רחמנא ונמכר בגניבתו אם המצא כו' ישלם שנים לרעהו. והיכא דאינו משלם כפל אפשר דאינו נמכר בהגניבה וקצת סמך לזה מהרמב"ם שכתב דבשל הקדש אינו נמכר ובאמת כל סוגיין במרובה דף ס"ג הוא הכל לענין כפל דאינו משלם כפל בשל הקדש וממעטינן שם מכפל. אבל לא לענין מכירה שאינו נמכר. ולכאורה יש לנו להביא ראי' שכן הוא דעת הרמב"ן בנימוקיו על התורה סדר משפטים בד"ה אם זרחה השמש עליו וכו' ואונקלס תרגום אם עינא דסהדיא כו' לו' שאם מצאוהו עדים כו' וע"ד נתכוון אונקלס וכו' וא"כ על דעת האומר בתלמוד שהבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור בדמים קננהו. ויהי' שלם ישלם ואם אין לו ונמכר בגניבתו חוזר למעלה אל כי יגנוב איש וכו' ע"ש [היינו אתחלת הפרשה היכא דלא הי' במתתרת] ולכאורה ק' הרי כוונתו על רב בסנהדרין דף ע"ב דאמר דגם בנטל כלים בעין] ויצא פטור וק' הרי עד כאן לא פליג רבא שם וקא מחייב כ"א בנטל דהיינו כשהוא בעין אבל בשיבר כלים דהיינו שאינו בעין גם רבא מודה דפטור והכא בקרא אייריי גם כשאינו בעין כדכתיב ואם אין לו ונמכר הרי הגניבה אינה בעין ומ"מ מחייבו א"כ ע"כ דלא קאי אמחתרת. ורק באמת הרמב"ן אזל לשיטתי' שכתב במלחמות פרק בסו"מ דלא פטר רבא בששיבר רק כששיבר בעודו במחתרת אבל אם לא שיבר עד אחר שיצא ממחתרת מחייב רבא לשלומי ע"כ לרבא שפיר נוכל לאוקמי הך דואם אין לו אייריי ששיברה או שנאבדה אח"כ. אבל אכתי קשה דהוי לי' לומר אדברי אונקלס שכתב דהיכא שיש עדים דמים לו. א"כ אם נאמר כסברתי' דאינו נמכר ע"פ עצמו ורק כשיש עדים על הגניבה וא"כ לא קאי על דינא דמחתרת הך ואם אין לו ונמכר. דהרי מחתרת דוקא כשאין עדים. ונמכר אינו כ"א כשיש עדים. ורק באמת דברי הרמב"ן ק' להבין דהרי הכי מפורש בקרא אם זרחה השמש דמים לו דא"ל דין מחתרת אז שלם ישלם כו' וא"כ לכ"ע היכי מצי קאי אמחתרת וכן הקשה הרא"ם על דבריו. ונראה דקושייתו משום דרמב"ן קא מפרש ואם זרחה השמש היינו זה בעצמו שהי' בלילה במחתרת אם נתעכב עד שזרחה השמש עד אחר זריחת השמש אז יש לו דמים ושלם ישלם וע"כ קושייתו שבאם שנטל הכלי בלילה הגם שנתעכבה עד אח"כ כיון דבדמים קנינהו כבר ממילא מיפטר גם אח"כ שנתעכב עד אחר זריחת השמש מה שא"כ לרבא ניחא דכיון דלרבא אם נטל הכלי בעין מחייב ולא קנינהו בדמים שפיר ניחא דגם ואם אין לו היינו שנשבר אח"כ מחייב. אבל לדברי האונקלס שפיר מתפרש המקרא כפשטי' אם זרחה השמש

דהיינו היכא שיש עדים דמים לו אז שלם ישלם וכשיש עדים אז ואם אין לו ונמכר. ורק דאכתי יש לפקפק דלרב נצטרך לומר דאיכא עדים שראוהו מתחלה ועד סוף דאל"כ קנינהו לרב בדמים:

אכן לשי' רבינו ישעי' בטור סי' שנ"א דהיכא מחייב לרבא כששיבר אח"כ דוקא כששיבר בעצמו אבל באונסין פטור וכ"ה ברמב"ן מפורש אלא שהרמ"א סתם הדבר לפי זה אני תמה שימכרוהו ב"ד אח"כ גם היכא ששיבר בעצמו הרי כל חיובו עתה אינו כ"א מתורת מזיק שהרי גנב אינו שבעת הגניבה פטור הי' מטעם קלב"מ. והדק"ל דגם לדידן לא קאי אמחתרת וצריך לדחוק דאעפ"כ השבירה או השתי' גופייהו גניבה מקרי ונתחייב אז בתורת גנב ואכתי יקשה דכפל ודאי ליכא דלא גרע מגנב מן הגנב כיון דעיקר חיובו בא על שבירתו ואז לא הי' ברשות בעל הכלי תדע דהרי לא נתחייב כפל איוקרא לכו"ע [עיין ב"ק ס"ו ע"א בתו' ד"ה טלאים לפי' ר"ת] שאכלו והיינו מהאי טעמא כנ"ל. וחזינן מהכא דאף דליכא כפל נמכר בגניבתו:

ג) עתה נחקור היכא דלא באו עדים אחר כך ורק הודה מעצמו שלא יומכר משום דהוי עונש הגוף והרי הרמב"ם כתב בפרק כ' מהל' סנהדרין דלא מהני הודאה לחייבו בעונש הגוף. ונראה דהרי מבואר במרובה דף ע"ה ע"ב בשני דרב אחא בריה דרב איקא מסקי' דהיכא דהודה ואמר גנבתי בפני פלוני ופלוני תו הוי העדים המעידים אח"כ עדות שאי אתה יכול להזימה. ועיין בשיטה מקובצת דגם לא לקו העדים משום לא תענה בממון שהודה הבעל דין. ועתה אם נימא דהוי עונש הגוף המכירה א"כ אם ניזומו ילקו מ"מ מפני שרצו להעיד עליו שבאם שלא יהי' לו מעות יומכר [ע' תוס' ריש מכות דכיון דחייבים הניזומים מלקות הוי עדות שאתה יכול להזימה וכיון דאנו מאמינים אותם על עיקר הגניבה גם כפל ישלם. כיון דאיכא מלקות ודוק. ואם נאמר דיכולים העדים לאמר לא ידענו שלא הי' לו ממון ואנן לחייבו ממון באנו ליתא הרי מבואר ריש מכות אמרינן סבר רב המנונא למימר ה"מ היכא דאית לי' או לדידי' או לדידהו וכו' מזדבנו א"ל רבא ונמכר בגניבתו ולא בזממו אלמלא טעמא דמיעטי' רחמנא הא אי לא מעטינהו הוי אמינא דמזדבנו ולא יוכלו לאמר אנן לחייבו ממון באנו. עיין סנהדרין דף ט' ע"ב בתוס'. ודוחק לומר דהיכא דיש לו באמת ממון לשלם ולא הי' נמכר אז לא ילקו ולא קעברו אז משום לא תענה ואז הוי לה עדות שאי אתה יכול להזימה. דז"א דעכ"פ יתכן לבא לידי הזמה אם יאבד ממונו בענין רע וימכרוהו ופשיטא דלא מהני להו אמתלא דהא אדעתא דספק זה נחתו אם לא ימצא לו יומכר [ודוחק לומר דכשרואין אצלו נכסים בשעת עדותו שאני] ואין לומר דגבי מכירת הגנב לא שייך פסק דין כ"א ב"ד מוכרין כשאין לו וא"כ אם

הוזמו קודם שנמכר עדיין לא נגמר הדין ואחר שנמכר הוי כאשר עשה חדא דלמה לא יהי' מקודם פסק דין שנית ידוע מה שכתבו התוס' בב"ק דף ה' דבממון לא שייך כאשר עשה ע"ש ואם כן הכא כשיוזמו בודאי יתבטל המכירה למפרע כעובדא דכיפה בב"מ ל"ה דהדרא אפדנא וא"כ לא הוי כאשר עשה דהרי בלאו הכי תיכף כשיוזמו יצטרך זה הטוען שנגנב אצלו ונתנו לו ב"ד דמי המכירה להחזיר הדמים והגנב יפדה את עצמו דהא יוצא בגרעון כסף ואם נימא דמ"מ שייך כאשר עשה משום דעד הרגע שפודה עצמו הי' חל המכירה. אבל האמת דהמכירה יתבטל למפרע וכעובדא דכיפה וכנ"ל. ואם נאמר דהיכא דחייבו אותו העדים להמכר ונמכר וניזומו חייבים מדין הזמה לשלם ממון דמי שיוויו שנמכר ולא הי"ל להמכר וכיון דמתחייבי ממון הדר הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה כיון דהודה בעצמו על הגניבה והממון חייב א"כ תו לא רצו להפסידו. אבל אכתי ממ"נ אי אית בזה עונש הגוף ג"כ הדק"ל דהו"ל לחיובי מלקות משום הא דע"כ לא נתרבו עדים זוממין לתשלומין ולא למלקות היכא דמשלמי אבל בא"צ לשלם ילקו אע"כ דלא נק' רק עונש ממון. ורק איכא לדחוקי דקאי כל הסוגיא דוקא בזמן שאין היובל נוהג דאז אינו נמכר בעבד ודו"ק וד"ל:

ד) וסבור הייתי להוכיח דנמכר ע"פ עצמו דהא אף בגונב בעדים מ"מ ליכא עדים שאין לו נכסים. דאין אדם יודע מטמוניות של חבירו וניחוש למנה קבור. אבל נ"ל דאף בנודע אח"כ שיש לו המכירה קיימת כיון דעכ"פ לא הוה לאשתלומי מיני' [ועיין חו"מ סס"י נ"ג]. שוב מצאתי כן בהפלאה פ"ק דקידושין. תדע דעכ"פ פלגא נקיטנא כוותך. דבליכא עדים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית דאינו נאמן כלל שגנב למשתרי בשפחה למ"ד מוכר עצמו אין רבו מוסר לו דאל"כ הודאתו גופא הוי כמכירה] וא"כ איך משכ"ל מכרוהו ב"ד מנין לנו שאין לו לשלם. וע"כ כנ"ל. ולענין יתר החילוקים וחומרות שבין מוכר עצמו למכרוהו ב"ד. יל"ע אי מהניא הודאתו. כיון שא"י לעשות כן בעצמו דמוכר עצמו ל"ש בין החומרות. אלא דאפ"ה מצינו בכמה דוכתי דמהניא אודיתא אף במקום שאין בידו. וכאשר כבר העירו ע"ז האחרונים במקומותם:

אבל מ"מ נ"ל נהי דעיקר המכירה יש להאמינו מידי דהוי בידו ומקרי ע"ז בעלים. ומה גם שיכול להמכר בעצמו כשאין לו. אבל עכ"ז נ"ל למ"ש הרא"ש ס"פ גט פשוט. דמה שב"ד מוכרין נכסים לשלם לבע"ח שליחותו דלוה קעבדי לפי שהוא מחויב. ע"כ נ"ל דעיקר הא דהודאת עצמו כמאה עדים לפי דרביע עליו חיובא עכ"פ. והב"ד מחויבין לפסוק ע"פ טענותיו וכמבואר בקרא שמוע וכו' אחיכם ואף בקנס [אלולי קרא דמודה בקנס פטור] דעדיין ליכא חיובא עלי' קודם גמ"ד. מ"מ הב"ד מחויבין לדון לפי טענותיו ולומר אם

כדבריך כן הוא אתה מחויב לשלם לו קנס ושוב נעשה גמ"ד ונתחייב. ולחזור מהודאתו אינו נאמן. משא"כ כאן נראה בעיני פשוט שאין הגנב חייב כלל להמכר בעצמו בכדי לשלם במקום שאין ב"ד ופשטא דאין עליו חיוב לבקש ב"ד שימכרוהו. ומכירה זו חיובא דב"ד הוא. ומדוע יאמינוהו ב"ד למכרו ומי יטיל עליהם חיוב זה אולי שקר בימינו, דנהי דאחר המכירה גם איהו יתחייב ליתן הממון להנגנב אבל עתה מי מאמינו. ואף בעברו ומכרוהו א"צ לעבוד אדוניו אף שיודע בעצמו שגנב. מ"מ הא הב"ד טעו בדבר משנה והדין חוזר. ומה בכך שנתכוונו לגוף המעשה כסומא בארובה. ולדעתי זהו גם טעמא דעונש הגוף שאינו נאמן עפ"י עצמו כגון ללקות למ"ד אדם רשאי לחבול בעצמו. והכל כנ"ל שאין החיוב עליו כלל. ואין לפקפק דנאמינוהו משום מיגו שהי' מוכר עצמו. ז"א חדא די"ל דהוי מיגו במקום חזקה דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקי'. ועוד כיון דדיניהם חלוקים הוי מיגו לחצי טענ'. ומשום הא נמי לא מהני ע"א לחייב למכרו [כשהוא מודה דליכא ממונא] דקיי"ל באתחזק אין עד אחד נאמן. וגם אין לדמותו להך דמפסיד לעצמו נאמן באיסורין. וכן כאן שמוכר ויטול הלה את דמיו הוי פסידא. ז"א אולי קנוניא עשו ביניהם וכדומה עוד חי' הרבה דאולי רוצה בשפחה כנענית. ומהך דקיי"ל גבי עבד כנעני זכות הוא לו לצאת מיד רבו. אין ראיה לכאן מכמה טעמים. ומ"מ לא החלטתי הדבר עדיין. כללו של דבר סתימת משמעות הקדמונים מורה דלא בעינן עדים דוקא. וקצת ראי' יש להביא דגנב נמכר על פי עצמו מהך דקידושין סוף פ' האומר מעובדא דאושפזיכני' דר' שמלאי דמנסיב לי' עצה ואמר לי' זיל גנוב ואזדבן והתם ע"כ הפי' שיגנוב שלא בעדים דאין לומר שיעמיד עדים בדבר שיראו בעת שיגנוב ויעידו עליו בב"ד דכה"ג גזלן מיקרי. אבל יש לדחות ודו"ק:

והנה לכאורה יש להביא ראי' אפכא דאינו נמכר עפ"י עצמו מהא דאיתא (ב"ק ק"ה ב') א"ל שורי גנבת א"ל שואל אני עליו חייב (קרבן שבועה) שהרי פטר עצמו ממתה מחמת מלאכה משמע שאם הי' באופן שאינו יכול לפטור עצמו בטענת מתה מחמת מלאכה כגון שתבעו בערב והוא טען שואל אני עליו עד למחר בבוקר ובלילה אסור לעשות בה מלאכה אם שאולה היא ליום אף אם היא לנה בבית השואל במקום שדרך שהבהמות לנות אצל השואל אחר השאלה עיין ח"מ סי' שד"מ] היה פטור מקרבן שבועה. ואם נימא דנמכר ע"פ עצמו קשה למה לא יהא חייב קרבן שבועה. דבזה שהוא טוען שהוא שואל אם מתה הבהמה ואין לו מה לשלם אינו נמכר ואם הי' מודה שגנב הי' נמכר. אלא ודאי צ"ל דאינו נמכר על פי עצמו. אבל זה יש לדחות לא מיבעי' אם נימא דכמקרקעי דמי הגנב שנמכר לעבד עברי נקרא זה כפירת קרקע ואינו חייב קרבן שבועה ע"ז. אלא אף אם

נימא דלא דמי לקרקע ג"כ אין ראיה מזה דנוכל לומר דאיירי התם בזמן בית שני שהיה נוהג קרבן שבועה ודין עבד עברי לא היה נוהג ולא היו יכולים למכרו בלא"ה ועיין:

קדושין

ס"ה א' אר"י המקדש בע"א אין חוששין לקדושין ומקשה שם הש"ס ממתני' וא"ר לר"נ אלא לאו בע"א ופירש"י שהעד יגיד כדבריו עיי"ש. והקשה הגאון ר' מי"א ז"ל לשי' הריב"ש (הובא בש"ך חו"מ סי' ל"ד ס"ק כ"ח) דאפילו היכא שהוא נוגע אמרי' פלגינן דבורא דאדם קרוב אצל עצמו ולא שייך בזה עדות כלל. ה"נ נימא פ"ד. והרי יש כאן שני עדים המעידים שהיא מקודשת ותאסר אעלמא וכו'.

והרב הגדול ר' א"ר רלב"ג ז"ל הציע קושי' זו לפני אדמו"ר הגאון החסיד זצוק"ל. וזה תשובתו אליו:

קושיא זו דנימא פלגינן דבורא. על מימרא דרב יהודא דס"ל המקדש בעד אחד אין חוששין לקידושין. לא קשה כלל. דהרי כשאמר לאשה קדשתיך בעד אחד. א"כ אומר שזו האשה אינה מקודשת ע"פ הדין ואינה אשת איש וכן העד אחד שאומר כדבריו שזה האיש קדשה רק לפניו. ג"כ אומר שזאת האשה אינה מקודשת ע"פ הדין ואינה אשת איש. א"כ איך נאמר בזה פלגינן דיבורא והיו שני עדים ותהא אשת איש היפך עדותם. שלא מצינו כה"ג בכל הנך דפלגינן דיבורא

תדע לך דכה"ג לא שייך פ"ד דאם נימא דשייך כאן פלגינן דיבורא הגע עצמך לסברת המקשן דמקדש בעד אחד חוששין לקדושין א"כ הרי שבא ראובן ואמר קדשתי האשה ביני לבין עצמי והאשה אינה מכחישתו דאמרה שאינה זוכרת נחזיק עדותו שנתקדשה לא' מכל העולם כולו בפניו ותהא אסורה לכל מי שמאמינו. וזה פלא. א"ו כדאמרן כיון דלפי דברי העד לפי הדין אינה מקודשת כשנתקדשה בינו לבין עצמו. ל"פ דיבורו ולהחזיקה בא"א. ויותר תמוה דכשיש אחר עמו (דאז לא מהני גם הכחשת האשה) הרי מ"מ לא נוכל לאוסרה עליו שהרי עכ"פ איכא מיגו דאי בעי שתקי ונאמנים שזה קדשה שלא בתורת עדות רק במגו להתירה לזה כדקי"ל בעדים שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות הגם דהוי חוזרים ומגידים. אפ"ה נאמנים במגו כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר. וא"כ נאמנים הם להתירה למקדש זה ואף דנימא דלגבי מקדש זה ליכא מיגו דשתיק דהא חשדינן ליה שרוצה לאוסרה אכ"ע כדי שתנשא לו. ובשתיקת השני לחוד לא סגי (דהא קיימינן למ"ד דחוששין לקידושי עד אחד וכנ"ל) אכתי הא אלו הוי שתיק השני ולא היה נשאר רק עדותו של המקדש לחוד הא ג"כ לא הוי מצינן לאסרה עליו דהא

מה שאומר אני קדשתיה. לא גרע מעד אחד בהכחשה. שהוא בעצמו מכחיש האיסור של א"א לגבי' דנפשיה ונמצא שתהיה מותרת לו. ונמצא פסק הב"ד יהי' שהאשה נתקדשה לא' מכל העולם. ואפ"ה מותרת למקדש זה. ונמצא שראו העדים קדושין שיש בהם שיור דלכמה פוסקים להלכה אין אלו קדושין כלל עסס"י ל"ח ודו"ק:

ואין להתעקש בגוף סברתינו לאמור דכיון דהוי דינא דפלגינן דיבורא מתחילת עדותם הוי כמעידים שאסורה לכ"ע. ולענין זה הוי קדושין בשני עדים. זה אינו. דנראה פשוט דכיון דבעת הקידושין לא הי' עומד להתברר כל ענין הקידושין כמו שהוא באמת שתהא זקוקה אל זה המקדש הוי כקידושין בלא עדים. ולא מבעי' לשיטת הסוברים בקדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה דלא מהני כ"א היכא שידעו עדים מתחילה ואח"כ נשכח מהם. אבל היכא דגם מתחילה לא ידעו גם ספק קדושין לא הוי אלא אפי' לשיטת הסוברים דבכל ענין הוי ספק קידושין מ"מ הכא גרע דשם עכ"פ הוי ראוי להתברר לב"ד כל מה שהעדים יודעים שראו קדושי ספק. אבל הכא שהמקדש שאומר שהוא קדשה להיות זקוקה אליו לא הי' עומד להתברר לב"ד דלכו"ע אסורה ולדידי' שרי דהא לעצמו נוגע הוא וכנ"ל). הוי כמקדש בלא עדים. הגם דפלגינן דיבורא ואמרינן שהוא לא קדשה כ"א נתקדשה מאחר. לא מהני דהרי ידוע דלא פלגינן דיבורא להוסיף מעצמינו דבר שנצרך לעיקר גוף העדות (עי' ביבמות בתוס' שם כ"ה ע"ב ובכתובו' י"ח ע"ש) ובעדות קדושין עיקר העדות אינה הא שהאש שה נאסרה לכל העולם. אלא העדות הוא שהיא מקודשת וזקוקה ומקושרת לזה האיש וממילא עי"ז אסורה לכל העולם והאיסור נמשך והולך עי"ז. ואם נאמר פ"ד שלא נתקדשה לזה המקדש ולאיש אחר המה לא מעידים. א"כ הרי הם כמעידים שנתקדשה ולא ראו גוף המקדש ואנחנו מעצמינו נצטרך להוסיף שנתקדשה לאיש אחר. דבר שהיא עיקר העדות ובל"ז לא הוי עדות כלל זה לא מהני. משא"כ בפלוני רבעני עיקר העדות דפלוני רבע וחייב הריגה או לדידן אוזפן ברביתא וכשפ"ד אין אנו צריכים להוסיף בעיקר העדות כ"א לגרוע שלא רבע לזה או לא הלוה לזה בזה פ"ד. וא"כ הכא בקדושין הוי כעדים שלא ראו כלל גוף המקדש. בשלמא בעדים שאינם מכירים את המקדש ושמו. מ"מ ברגע מעשה הקדושין היו יכולים להעיד שזה הגוף קידש לזאת האשה משא"כ כאן כדפלגינן דיבורא נשאר קידושין שבלא גוף. דבר שלא יצויר בקידושין כלל ואין ידיעה כזאת מועיל בקידושין. אכן האמת יורה דרכו כסברתינו דע"ז האופן לא שייך פלגינן דיבורא כיון דלפי דברי העד הי' הקידושין בפני עד אחד דהרי אומר שהאחר הי' המקדש ולרב יהודא טעמי' דילפינן בערוה דבר דבר מממון. ובמכות דף ו' ע"א אמרינן במקיימי דבר הכתוב מדבר א"כ בעינן שני עדים חוץ

מהמקדש והעד אומר שלא היה כ"א אחד חוץ מהמקדש הרי לפי עדותו אינה אשת איש כלל:

ורק יש להקשות קושיא זו לפי סברת המקשן דפריך על רב יהודא ממתניתין דהוא אסור בקרובותיה וכו' אלא לאו בעד אחד. ודייקינן דהמקדש בעד אחד חוששין לקידושין א"כ כשאומר קדשתיה בעד אחד אומר שהיא מקודשת והיא אשת איש. וכן העד אחד אומר זה האיש קדשה לפני. אומר שזאת האשה היא אשת איש. ומ"מ אמרינן שהיא מותרת בקרוביו דאמרינן דברי העד לא מהני דהוי עד אחד בהכחשה. ודברי הבעל שאומר קדשתיה לא מהני דהרי הוא נוגע. ע"ז יוקשה שפיר דנימא פלגינן דיבורא דהרי יהי' שני עדים המעידים שנתקדשה לפי הדין דהוי קדושין והיא אשת איש. א"כ תהא אסורה אכולי עלמא להינשא מהיום ומשנתינו מוכחת שהיא מותרת להינשא:

וע"ז תירץ אדמו"ר הגאון זצוק"ל דכל מקום דאמרינן פלגינן דיבורא איכא בדבריו כללא ופרטא דהיינו למשל כשאומר פלוני רבעני לרצוני הכלל הוא דזה האחר חייב הריגה ופרטא הוא דגם הוא נרבע לרצונו וע"ז פלגינן דיבור' ומאמיני' להך כלל דזה האחר רבע וחייב הריגה. וכן כשאומר לדידן אוזפין ברביתא ובדרך כללא אומר דזה האחר מלוה ברבית ופרטא דגם הוא לוה ברביתא פלגינן דיבורא ומאמינים דזה האחר מלוה ברבית ופסול לעדות. וכן כשאומר הרגתיו א"כ ללא הוא שזה האיש נהרג ואשתו מותרת. ופרטא הוא דהוא רוצח ע"ז פלגינן דבורא ומאמינים שזה האיש נהרג ואשתו מותרת. א"כ בכל אלו קיימינן דברי העד בעיקר הענין ממש כדבריו:

משא"**כ** הכא למשל ראובן אומר שזאת האשה נתקדשה אליו. ולפי דבריו היא מותרת אליו ולאחרים היא אסורה. והעד אומר שנתקדשה לזה האיש ראובן. העד אומר ג"כ שהיא מותרת לראובן ולאחרים היא אסורה וא"כ כשנאמר פלגינן דיבורא ונתקדשה לאחר ולא לראובן א"כ לראובן אסורה ואחד מן העולם יש שמותרת אליו ע"ז לא אמרינן פלגינן דיבורא שיהי' הפך דברי העד ויופסק הדין להיפך מדברי העד. כה"ג לא פלגינן דיבורא. וע"פ החדוד אפשר לומר דכל מקום דאמרינן פלגינן דיבורא בהא דפלגינן סתרינן הנגיעה שהוא נוגע בזה העדות. דהיינו שמאמינים העדות ע"ז האופן שיתבטל הנגיעה. למשל כשאומר פלוני רבעני לרצוני. א"כ כשפלגינן דיבורא שהוא רבע לאונסו או לא רבעו כלל. א"כ בטלה הנגיעה. וכן כשפלגינן שאוזף ברביתא ולא להעד א"כ בטלה הנגיעה כיון דאחר שפלגינן. זה העד לא לוה ברבית. וכן כשפלגינן שבעלה של זו נהרג ולא על ידי של זה בטלה הנגיעה. משא"כ הכא כשאומר קדשתיך בפני עד אחד והיא אשתי. כשנאמר פלגינן דיבורא סוף כל סוף תנשא רק לזה האיש דהרי לאחר לא

תנשא דהרי כל אחד יודע בעצמו שהוא לא קדשה וכיון שע"פ העדים נתקדשה לאחד א"כ אסורה אליו. משא"כ לזה האיש. הגם שהיא אומרת לא קדשתני מ"מ לא שוויא אנפשה חתיכה דאיסורא להינשא אליו דהרי לפי דבריה גם לאחר לא נתקדשה. ואנן כשפלגינן דיבורא מ"מ באמת לא יש שני עדים שלא נתקדשה אל זה. ממילא מותרת להינשא אליו א"כ בהכרח תינשא אליו א"כ אכתי נשאר הנגיעה במקומה וד"ל:

סוטה. עי' הגרע"א במשניות הק' דאפילו בזמן הבית לא הי' תקנה כשמקנא בינו לב"ע. והח"מ באה"ע סי' קט"ו הרגיש בזה. וי"ל דשמקנא שלא כהוגן אולי א"צ כלל לשמוע לו. לכן בזמן הבית דהו"מ לקנא בפני ב'. דאפי' אי אקרי דמסתתרה יש לה תקנה אינה שומעת לו כשמקנא בינו לב"ע (ואף דהברירה בידו שלא להשקותה. מ"מ הא יצטרך ליתן לה כתובה) משא"כ בזה"ז. דליכא כלל מי סוטה. קינויו קינוי אפי' בינו לב"ע:

עוי"ל דקינוי בטעות לאו כלום הוא (דנהי דודאי גם מי שא"י כלל דין הסוטה. אפ"ה קינויו אוסר. דאל"כ למ"ד אסור לקנאת לא הו"ל לכתוב כל הפרשה מ"מ טעות אחר ודאי דמבטל הקינוי) וא"כ בזמן הבית לא איצטרכינן לעצה טובה זו. דהא אח"כ כי אתי להשקותה. והב"ד לא ירצו (משום דלא פסיקא כריב"י) יתבטל הקינוי דאף דס"ד שאין זה קינוי מ"מ הא אסיק אדעתיה ג"כ. שאפי' אי חשיב קינוי. יש לה תקנה בשתי':

עוי"ל דר"ח ס"ל כמ"ד דמצי מחיל גם אחר סתירה א"כ אין חשש בקינוי כלל דהא מצי מחיל. אבל בזה"ז שאין מי סוטה. והוי כנג"ד לאיסור. שוב לא מצי מחיל וכמ"ש ר"מ גבי בן סו"מ דאחר שנג"ד א"י למחול לו. אלא דתי' זה אינו מספיק על הטור שהעתיק ג"כ בלשון זה. והא אנן קי"ל דאחר סתירה אינו מחול:

שם דף ו' ע"ב. משה"ק התוס' מנזיר. י"ל דכאן רמיא עיקר חיובא דמנחה על הבעל וכיון דהויא אז בת השקאה שפיר קדוש. משא"כ בנזיר דעיקר חיוב הקרבן על האשה. לכן כי מיפר לה אח"כ בטל ההקדש. גם משה"ק מנאבד השור. י"ל דכאן לא פסיקא שיבואו העדים להעיד. לכן ל"ח טעות. ורק לענין ד"מ גבי פשרה קי"ל בחו"מ דכל זמן שמוצא עדים מבטל הפשר. משא"כ הכא שכבר היתה ראוי' לשתות ולהבדק קודם שיבואו העדים כל כה"ג מנ"ל דחשיב טעות. ומשה"ק שישאל על ההקדש. אם כונתם דזה גופי' חשיב פתח שלא ידע שיבואו עדים י"ל דהא חשיב נולד. על עדים ששתקו עד כה. ועתה יבואו ויעידו:

שם תוס' ד"ה קירב. יל"ע דבשלמא לרב מרי ניחא. וכשהיו עדים קודם שנתקדשה בכלי. דממ"נ לאמת לא קדוש כלל ולשמא יאמרו ליכא חששא שיסברו שקירב הקומץ כדין. אבל לאינך תי' והיינו שזינתה קודם הקטרה. עכ"פ הקטרה לא היתה מועלת כלל

לבדקה שכבר יש עדים וערש"י רפ"ב דאפילו למ"ד דשותה תחילה. אפ"ה אין נבדקת עד ההקטרה. וא"כ הוי כלא הקטיר הקומץ. ואולי כיון שלא היו העדים בעולם קודם ששתתה. המים בודקין אותם על זנות הקודם (דודאי לא מסתבר שיבדקוה המים. אזנות דהשתא. דהא לא קי"ל כר"מ דמשביעה אלהבא) ע"י הקטרת המנחה:

ב"ק י"ח א'. בעי' דש"ס בצרורות אם מן העליה. קשה דהא בתוספתא בכורות ס"פ יש בכור דחשיב שם כ"ד שאין גובין מן הראוי (וע' פוסקים חו"מ סוס"י ק"ד) חשיב גם חצי נזק. וזה תמוה דאם איתא לשור הא גובין מגופו גם מן היתומים. דאפילו אם מכרו גבי מיני' גם דל"ח ראוי כלל. דהא אותו שור ירש מאביהן ואי ליתא לשור. הא גם מיני' דידי' לא גבי מן העלי' אלא ע"כ דבח"נ צרורות קאי דגובה מן העלי'. ומ"מ מיתמי מן הראוי לא גבי. ואולי טעות הדפוס הוא בתוספתא והי' כתוב ב"ח. ופתרונו בעל חוב. או ח"נ ביאורו חמשה נזקין היינו חמשה דברים של חובל

שם ס"ד ע"א. וע"ב. משה"ק התוספות ע"ב דהומ"ל שדי חיים כו' נראה דס"ל לש"ס דלא שדינן חיים לפרטא. אלא דקשה מנ"ל הא דרב דאחי' לקרן כו' כיון דצריכינן לתיבת חיים (ובמוהר"מ משמע דלהך תי' לא מ"ל הא דרב וזה דוחק. וגם שלפ"ז יש מקום לדחוק ולתרץ תיבת שה. דו"ק) וצ"ל כיון דמדה היא בתורה לדרוש כלל ופרט וכלל א"כ אי לא הוי פרט אחר ע"כ היו מטילין תיבת חיים בין המצא לתמצא. וכעין הפרט הוי דבר המטלטל. וא"כ אס"ד דלא ס"ל דרב. א"כ לא לכתוב שום פרט ונשדי חיים בין המצא לתמצא. אע"כ דאתי לכדרב ואעפ"כ אי אפשר להוציא מפשטי' לכן א"א לדרוש כעין הפרט בציר מב"ח וגם לא ב"ח דא"כ לכתוב חיים לחוד ולא כללי ופרטי ודרש א' בפ"ע לכדרב ליכתוב:

ומה שיש להקשות דאכתי נימא דכעין הפרט הוא ב"ח. ואם דנכתוב חיים לחוד ולא הכללות ופרטות ז"א דלמאי דמשמע דגניבה לא מיותר דאורחא דקרא הוא אלא דממילא נדרש לכללא. וא"כ וכיון דמדה היא להטיל פרט ביניהם. וכיון דע"כ צריך חמור לדבר שאינו מסוים א"כ הרי י"ל דאי הוי כתיב חיים לחוד הוי משוינן גניבה וחיים לכלל ופרט וכלל. וכעין חמור דקדוש בבכורה להכי איצטריך למכתב כללא אחריני ופרטי אחריני. דנשדינהו בין המצא. וכעין הפרט לא בציר מב"ח דהא חיים כתיב. וכן היכא דלא נשדי חיים בין הכללות. ויהי' כעין הפרט דבר המטלטל. לכן כ' שור לפרט. נמצא דלא נדע כ"א ב"ח. וא"כ ע"כ איצריך שה לאלופי כעין הפרט דבר המטלטל ומהשתא גם דינא דרב איתי' דהא תקשי לכתוב חיים לחוד לפרט ונילוף לדבר המטלטל אע"כ לכדרב אתי) ולמה זו אסקי' בש"ס בקושי' שה ל"ל. לכן צ"ל דעדיין הוי ק"ל אס"ד דדוקא ב"ח

לכתוב חיים לחוד ודרשא אחריתי למעט דבר שאינו מסוים איזה תיבה דל"ש לשויא פרטא בין גניבה לחיים ובלא"ה צ"ל כך דאל"כ אולי הצד ב"ח וידעינן זה מחיים ומ"מ צריך לכופו"כ משום חמור למסוים וכתב גם שור כדי שנדרוש מחיים גם דרשא דרב:

ומאי דקשה לפי ק"ו דתנא דב"ח. דלהוי חיים כלל. דא"כ הא לא יהי' רמז לדינו דרב וא"כ י"ל דמשו"ה נכתב כלל דהמצא תמצא. צ"ל דהוי מוכחינן מדכתב כללא בלשון חיים. ואנן אתינן למדרש מיני' אפי' דבר המטלטל. מדשני קרא בלישנא דהך כללא א"כ לכדרב אתי. וא"ת דאי הוי כתיב כללא כולל יותר מחיים ה"א דכעין הפרט באמת ב"ח הוא. ורק השתא דכתב חיים הוא דלא ניחא לו לשויא ב"ח לכעין הפרט כמ"ש כללא גופי' חיים כתיב משא"כ אי הוי כתיב כללא יותר גדול שפיר הוי משוינן ב"ח לכעין הפרט תריץ כמ"ש בתוס' דהך תנא לא ניחא לי' גם צד ב"ח. ורק אחר דמשכחינן בתורה לישנא דחיים הוא דאתינן עלה לשויא כעין הפרט. וא"כ שפיר י"ל דנכתוב כללא אחרינא. ונדע הכל. ומדפני קרא בלשון כלל למכתב חיים ש"מ איתא לדרב:

ודע דקשה בתרב"ח מאי ק"ל דלא נכתוב המצא ז"א דנהי דבסוף מכל הפרטים מוכח הצד דב"ח וא"כ ע"כ לא מסתבר כך להשוותו לכלל שנאמר חיים. מ"מ הא י"ל דבכללא דחיים משתמעי שפיר עבדים לחייב בכפל. ואתו כל הני פרטי דרק ב"ח ועבדים לא וצ"ל או דבלשון חיים לא משתמעי אנשים כלל או דאי משום מעוט לעבדים ל"צ לכל הני פרטי והו"ל לכתוב איזה מעוט אחר לזה:

עוד יש לעיין בסוגי' דהומ"ל דע"כ אין הצד ב"ח דא"כ לכתוב שור לחודי' בלא כלל ונילוף שור שור משבת וכמ"ש התוס' (דף נ"ד א') דבליכא כלל ילפי' שור שור משבת. ואו י"ל דאולי תיבת גניבה נצטרכת לפי פשטי דקרא. ואי כ' שור לחוד הוי דרשינן כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט ולא הוי ילפינן משבת ע"ד שכ' התוס':

בפשיטות י"ל דב"ח ל"ש דבר שאינו מסוים דבשויא גיסטרא לא חיי כלל ובזה מובן לשנא דתדב"ח לתי' ש"ס קמא כבני מערבא דס"ל לקושטא למעט דשא"מ א"כ אי הוי משוינן גניבה וחיים לכללא א"כ ליכא לרבויי כלל יותר מדבר שנבלתו מטמא במשא דהא שה איצטריך לדשא"מ ולהנ"ל א"ש דכ"ז דלא מרבינן כ"ד ל"ש לאוקמי לדשא"מ. אך עכ"פ לקושטא צ"ל דקושיא תדב"ח היא להך תי' דש"ס דיכתוב מעוט אחר לדשא"מ וכללא דהמצא תמצא ל"ל:

ודע דבכל איזה מעוט סתמא שהי' כתוב בתורה הוי ממעטי' דשא"מ ולא לדרשא אחרינא דאין לפרש דדוקא כשהי' כ' מעוט דמשמע לדשא"מ (כמ"ש רש"י דמשור או חמור א"ק כ"כ אמת דרש"י כ' זה לשיטתו לעיל בדשא"מ. משא"כ להתוספות י"ל דהוי דבר שלם

כעין הפרט דשור) דא"כ לשיטת התוס' הי' מוכח ממעוט זה גופי' דאפי' לאו ב"ח חייב בכפל דהא כל ב"ח מסוים:

ס"פ מרובה עי' בראי"ש מ"ש "והבנות בכלל" אין לו מובן ועיין פלפולא חריפתא תמה על הדברים. וי"ל כפשוטו דכוונת הרא"ש דגם נשים בכלל חיוב אכילת שום (דהא אשה מזרעת ג"כ) ואף דנשים לא מפקדי אפו"ר אפ"ה הא אתנהו בחיוב עונג שבת שרמז הכתוב וגם בנות בכלל בנ"י ויש הכרח לזה ממתני' דפ"ג דנדרים. מדלא קתני מאוכלי שום מותר בנשים כדתני התם גבי שחורי הראש אע"כ דגם הם בכלל תקנת עזרא. ובהאי עניינא נ"ל דהר"מ השמיט כמה מתקנות עזרא אותם שלא נזכרו במ"א במשניות. והיינו דס"ל דלדרי' תיקן לפי המקום ולפי הזמן (כמ"ש גבי פרוזבול לחד מ"ד) ולכן אתי שפיר גבי טבילת בע"ק עי' בתוס' ועמ"ש פ"ד מהלכות תפלה. ויתכן פי' דבריו שתיקן ע"ד הנסיון לראות אם יוכלו רוב הציבור לעמוד בה ולכן ביטלה ריב"ב. ולכן השמיט ענין אכילת השום כמ"ש ספ"ח מנדרים בפי' המשנה שזה הי' רק לפי הזמן והמקום ומהאי טעמא השמיט גם האי דינא דנודר מאוכלי שום ועיין ב"י סי' רי"ז. גם הך תקנתא דאשה חוגרת סינר השמיטה וזה תמוה שהרי בירושלמי פ"ק דסוטה משמע דהלכה קבועה היא. גם הא דמשכמת ואופה לא הזכיר בהלכות צדקה ואולי כיון דעיקר התקנה הי' על האשה ובמתניתין דכתובות נמנו וגמרו לפטור האשה המכנסת שפחות ממלאכה זו ס"ל דבטלה התקנה לגמרי. ועי' בכ"ז:

(שלהי החובל) **קושיית** רש"א על רש"י ז"ל בסו"פ החובל דמאי קמ"ל ברייתא כיון דנחבל אומר הכל. לק"מ דקמ"ל דל"ח לפגם משפחה בצערא. או דאדם מוחל ורק במתני' דנקט רישא וסיפא בעי לאשכוחי רבותא גם בממונא (דממ"נ או דמוקמי' חד גונא ממש. ואז סגי רבותא בחד בבא אבל כשאין שוין ממש ודאי צריך רבותא בשניהם) לכן פירש"י דאמר בתמי'. ואיכא השתא רבותא בב' גוני (עיין בלשון הנ"י ל"מ כן) אך לפי"ז צ"ל דקושי' ש"ס לקמן מברייתא דלשמור לא אליבא דר' יוחנן מקשי דלדידיה יש לומר דאה"נ דבלא ע"מ לפטור נמי פטור אלא דקמ"ל דאפילו השיבו לא בתמי' ג"כ פטור ורק לתי' רבא דלעיל מקשה ש"ס. או דק"ל מרישא דתני מפורש שבור כדי חייב. ודע דלר"י תי' ש"ס אינו דחוק כ"כ דלפמ"ש בלא"ה לדידי' לאו בחד גונא ממש איירי רישא וסיפא משא"כ לאידך אמוראי דעכשיו רישא בלקח הכד תחלה לשמרו ובנזקי גופו אח"כ. הא לא שייך זה. וצ"ל דזה הכל ברבותא דחומרי נזקי גופו דאפי' דל"ש בי' דלקחו תחלה אפ"ה חייב:

ודע דלתי' ר"י באמר בלשון מחילה ממש מהני יל"ע דלתחייב מלקות להך תנא דא"א רשאי לחבול בעצמו ועי' סמ"ע רס"י תכ"א. ובאמת תקשי לר"ל דח"מ שוגגין פטורים מתשלומין ולהיש"ש דגם קנס ד"ס לא עבדינן ביה א"כ לא שייך תי' ר' אושיעא דמשמעותו מד"ס הא כיון דעכ"פ מה"ת לקי א"כ איך קנסוהו רבנן אף דנימא דמיירי בלא אתרו בי' אמת שי"א דבמקום דלא עבדינן לי' העונש משכחת בי' לפעמים קנס חכמים: **שם** קי"ח ב'. י"ל הא דאין לוקחים גבינות בישוב ולא תלינן שגנב החלב וקנה בשינוי (וד"ל דאמרינן השתא הוא דאיתרע) וי"ל כיון דע"כ בחו"ל קיימי'. דבא"י בישוב אסור לגדל בהמה דקה ובחו"ל הא פסק הר"מ בסו"פ י"א מהלכות מאכלות אסורות דאין לוקחין גבינות כ"א מהמוחזק בכשרות. וא"כ ממ"נ אם נימא דגנב החלב. א"כ שוב הגבינות אסור מחשש שמא העמידם בדבר האסור ואי גנב הגבינות (ומעיקרא כשר הי') לא קנינהו בשינוי אבל לקמן בסוגי' גבי בדדין תקשה כנ"ל דנתלי שגנב הזתים ועשאן שמן וקנה בשינוי (ולרש"י דפי' על הנשים א"ש דאולי אינם יכולים לעשות שמן בצנעה. אבל לפי' הר"מ דקאי על בעל מלאכה תקשי כנ"ל) ואולי נימא בזה כמ"ש בש"ס בכורו' [ל' ב'] שמתירא לעשות מגיזי בכור בגדים פן יתודע ויפסיד טורחו. כן נמי נימא הכא דודאי אינו מקדים לגנוב כיון שיודע שיוכל לגנוב אח"כ יותר טוב לו לעשות עבודתו תחלה בפרהסיא:

בהא דשנים אוחזים דנשבע כ"א ושקיל מחצה. יל"ע אם אחד אינו רוצה לישבע על חציו אבל הוא ב"ח של אחרים אם גובה ממחצה שלו אי מצי ב"ח לומר מאי איכפת לי במה שא"ר לישבע. וכמ"ש הש"ך (ח"מ סס"י צ"ט) דאפילו כשהבע"ח חייב שד"א להכחיש העד ואינו רוצה לישבע אפ"ה לא משגיחי' בהכי וגובה המלוה מזה עי"ש. ומ"מ יש לחלק דכאן אילו מעיקרא כי אתו לקמן הי' הלה מודה לחבירו שאין לו בה כלום דודאי היה נאמן אף לחוב לאחרים דכל מאי דמודה בה נפקא לה לגמרי מחזקתי' וקיימא ברשותי' דאידך דמחזיק בה ולא הוי כהך דסי' צ"ט דבמודה הלוה שהוא של אחרים דאינו נאמן משום דהוי נגד חזקה דכל מה שביד אדם הוא שלו משא"כ הכא דגם חבירו תפוס בה. וא"כ כיון דרק מטענתו בראשונה כולה שלו אתינן עלה הא מעיקרא איחייב לי' שבועה ע"ז וכל כמה דלא אשתבע לא שקיל מידי ואין בע"ח גובה מזה ושאני בהך דהש"ך דס"ל דלא חייבה התורה שבועה כלל למי שאינו נאמן בהודאתו ולא נתחייב שבועה כלל. וקצת יש להביא ראי' לזה דאלת"ה הו"מ הש"ס לאוקמא הך דסיפא כגון ששניהם מודים שתמהו ע"ז דהויא משנה שא"צ דהיינו אחר שטענו ונפסק הדין שיחלו' בשבועה ושוב חזרו והודו זל"ז (ועי' רע"ב שפי' באמת משנתינו כה"ג) דיחלוקו

אף שהא' הוא ב"ח לאחרים וסד"א שיטעון הבע"ח הודאת חבירך אני מאמין והודאתך איני מאמין. ואשקול ג' רבעים דהא חברך חציו שלי קטעין קמ"ל דאפ"ה לא שקיל כ"א מחצה כיון דהאי לא בעי לאשתבועי על ג' רבעי' אע"כ דס"ל לש"ס דלא משגיחין כלל במאי דל"ב אשתבועי אך י"ל דאולי גם ע"ז ק' לש"ס פשיטא. דהא אית ליה לחבריה מיגו שלא היה מודה לו בחציו דתי' התוס' דמיגו להוציא לא אמרינן מ"מ הא קי"ל דבברי ושמא אמרינן שפיר מיגו להוציא. והמלוה הזה שבא לגבות ג' רבעים הא לא טעין ברי. ונאמן שכנגדו במיגו. ועוד י"ל דליכא לאוקמי כה"ג דעכ"פ לא הוי שקיל השני מחציתו בלא שבועה דהבע"ח מצי טעין איני מאמינך ומתני' פסיק ותני חולקין שלא בשבוע' ועדיין יש לעיין בזה:

ודע דיש להציל הרע"ב מקושית התויו"ט שם במתני' דבזמן שהם שניהם מודים דכונת הרע"ב ליישב קושית הש"ס בזמן שהם מודים ל"ל דאתי לדיוקא דאם רק א' הוא דמודה שקיל חבירו ג' רבעים בשבועה וגם חבירו נשבע וקמ"ל דאפילו לאחר ג"ד לא מהמנינן לי' למודה דחציו שלו במיגו דלא הודה ול"א כיון דהוי אחר ג"ד תו לא הוי מיגו להוציא כיון שכבר זכה כדין והא דלא משני הש"ס הכי דלא חשיב לה לרבותא כ"כ ואולי התוי"ט ס"ל דבאמת אחר ג"ד שזיכוהו ב"ד בחציו ל"ח תו מיגו להוציא. ונאמן ליטול חציו בלא שבועה:

בבמ"צ דף פ"ז ע"ב בד"ה רעך ולא של הקדש והקשו התוס' הרי דרשינן בפרק ולד חטאת דפרה לא תאכל (בעת הדישה) כרשיני הקדש ומפיק לה מדכתיב לא תחסום שור בדישו דישו שלך ולא של הקדש וא"כ רעך ל"ל למעוטי גבי פועל של הקדש נילף מדישו וה"נ לענין גמר מלאכה דמעשה לא גמרי' בפועל אלא מדיש. והניחו בתימה ע"ש. ויש לתרץ דהרי בגמ' דילן דריש רעך ולא של עכו"ם ורק דפריך הגמ' למ"ד דגזל עכו"ם מותרת השתא גזילה מותרת פועל מיבעי' ולהך מ"ד משני הגמ' דדריש רעך ולא של הקדש. וזהו פלוגתא דתנאי דהרי בפרק המקבל הוי תנאי דשריין גזל נכרי ע"ש. והשתא ניחא דשם לקמן דף צ"ב איבעי' להו פועל משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל ומסקנת הגמ' דפלוגתא דתנאי הי' בזה. והשתא לתנא דס"ל משלו הוא אוכל נוכל להסביר בטוב טעם לחלק בין אכילת בהמה לאכילת אדם. דהרי בשקלים פרק ד' משנה ו' פליגי ר' עקיבא ובן עזאי אם הקדש מתחלל על המלאכה ור"ע ס"ל דמתחלל על המלאכה. וא"כ למאן דס"ל דפועל משלו הוא אוכל א"כ הוי בכלל שכר מלאכה ואם סובר כר' עקיבא דהקדש מתחלל על המלאכה א"כ לא הוי הקדש כלל ורק גזיה"כ הוא דאינו אוכל פועל בשל הקדש. וא"כ ודאי דלא דמי' דהרי חסימת שור לא אסרתו וחייבתו לאכול משום שכר

מלאכת בהמה דהרי בעל הפרה בשל עצמו ג"כ מצוה שלא לחסמה ובזה ודאי משל שמים הוא אוכל וע"כ לא שייך למילף פועל מבהמה דהתם גבי בהמתו נשאר הדישה בהקדשה ע"כ אסרתו תורה. משא"כ גבי פועל דמשלו הוא אוכל ומתחלל על המלאכה. והנך דס"ל גזל נכרי מותר ס"ל פועל משלו הוא אוכל והקדש מתחלל על המלאכה וע"כ אצטרי' רעך גבי פועל למעוטי של הקדש וד"ל:

שם דף ק"ב מתיבי' יוני שובך ויוני עלי' חייבות בשילוח ואסורות בגז' מפני דרכי שלום ואם איתא להא דאמר ר' יוסי בר חנינא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו קרי כאן כי יקרא פרט למזומן וכו' והשתא דא"ר יהודא אמר רב אסור לזכות בבצים כ"ז שהאם רובצת עליהם שנאמר שלח תשלח את האם והדר את הבנים תקח לך אפי' תימא וכו' כל היכא דאיהו מצי זכי לי' חצירו נמי זכי לי' וכל היכא דאיהו לא מצי וכו' חצירו נמי לא מצי וכו' א"ה אסורות בגזל מפני דרכי שלום וכו' בקטן וכו' אביו של קטן וכו' ובתוס' ד"ה לא צריכא באמצע הדיבור ותימא דאפילו בגדול הוי מצי לאוקמא כגון שנתן ידו או בגדו תחת הבצים בשעה שהאם רובצת עליהם ולא נתכוין לזכות בבצים דאיסור אלא עשה כן כדי שלא יזכה בעל השובך בבצים אח"כ וכו' והוא תמיה נשגבה.

והנראה לישב בדרך נמרץ דהא ודאי אם מונח דבר או חפץ של ראובן בחצר של שמעון והחפץ של ראובן אינו ראוי לקנות בו שום דבר מט' כלי ונפל דבר לתוכו בחצירו של שמעון דחצירו של שמעין קונה ואף דנפל להחפץ של ראובן כיון שהחפץ אינו ראוי לקנות שוב הדר כח הקנין לחצר של שמעון וקונה החצר עבור שמעון כדין חצירו של אדם שקונה לו והנה אמרינן בגמרא דהמשלח האם אינו יוצא עד שיצא מתח"י (עיין בסוף מס' חולין קמ"א ב') ולעולם אינו חייב בשילוח עד שימצא את האם רובצת דוקא וכנפי' מגעת בקן כמבואר במשנה (דף ק"מ ב' שם). וא"כ מתורצת שפיר קושי' התוס' דאף אם פשט אחר טליתו או ידו תחת הבצים מ"מ קנה חצירו של בעל השובך דהא המשלח א"י ידי מצוה עד שיצא מתח"י וא"כ בגדו ל"מ קני לי' כ"ז שלא יצא ידי מצוה והיינו כל זמן שלא יצא מתח"י ומיהו בעל השובך נפטר מידי שילוח כיון שהגביה השני האם עד שאין כנפי' מגעת לקן. ובאותו שעה הבגד אינו בר קנין והדר כח הקנין לחצירו של בעל השובך ושוב יקשה דהוי גזל גמור ודו"ק:

חי' למסכת ב"ב

במתניתין השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע וכו' בסוגין מסקינן דלמ"ד היזק ראיה שמיה היזק הא דקתני רצו הוא משום דמתניתין מיירי בחצר

שאין בו דין חלוקה. ורצו דקתני היינו שרצו לחלוק. ובונין את הכותל בע"כ משום היזק ראיה:

ויש להקשות לשיטת הרא"ש דהא דכייפי אהדדי לבנות כמנהג המדינה היינו דוקא כשמעמידין הכותל ע"ג קרקע של שניהם ואין אחד מהם רוצה להיות כונס בתוך שלו ולבנות משלו. אבל באם אחד מהם רוצה להיות כונס בתוך שלו ולבנות משלו. כשמס' היזק ראי' מחבירו ע"י מחיצה של הוצא ודפנא דיו. א"כ אמאי דחיק לאוקמי מתני' בחצר שאין בו דין חלוקה והא יש לאוקמי בחצר שיש בו דין חלוקה. ואפ"ה בעינן רצו כדי שלא יהיו א' כונס לתוך שלו ולעשות מחיצה בהו"ד. ואף דרישא דמתניתין לא איירי במקום שיש מנהג ידוע דהא לבתר הך דינא דבונין את הכותל באמצע קתני דיני המנהגים מ"מ הרי הסכימו רוב הפוסקים והרא"ש מכללם דהיכא דליכא שום מנהג דינא הוא בלבנים. וא"כ לולי קבלת קנין הי' יכול כל א' מהם לכנוס בתוך שלו ולעשות מחיצה בהו"ד. וע"י קבלת קנין מצו כייפי אהדדי לבנות באמצע ובלבנים דוקא:

ולכאורה יש לומר דמש"ה דחיק לאוקמי מתניתין בחצר שאין בו דין חלוקה ורצו קאי אחלו'. ולא מוקים לה שקיבלו עליהם קנין לעשות מחי' כדי שיהי' מוכח ממתני' דהיזק ראיה שמיה היזק. ואם מוקים לה בקבלת קנין אם כי דינא דהיזק ראיה לא יהי' נסתר ממתניתין אבל גם סייעתא להך דינא ממתניתין ליכא. האמנם תי' זה אינו מספיק דנראה דהא שכתבנו בפשיטות. דאם חייבו זל"ז לעשות מחיצה ע"י קבלת קנין מצו כייפי אהדדי לבנות באמצע ובלבנים דוקא. היינו למ"ד היזק ראיה שמיה היזק וב בלא קבלת קנין היו מחויבים לסלק היזק ראיה מביניהם. וע"כ דקבלת הקנין היה שלא יוכל כל אחד לכנוס בתוך שלו ולעשות מחיצה של הו"ד. אבל למ"ד היזק ראיה לא שמיה היזק ובלא קבלת קנין אינם מחוי בים לעשות מחיצה כלל. א"כ אף שקבלו עליהם בקנין לעשות מחיצה. ודאי דקבלת הקנין לא היה כ"א לסלק מביניהם היזק ראיה ועדיין היה יכול כ"א לכנוס בתוך שלו ולסלק ההיזק ע"י מחיצה של הו"ד. וא"כ אף אם נוקמי למתניתין בקבלת קנין לעשות מחיצה יהי' סייעתא לדינא דהיזק ראיה אם נימא דמצו כייפי אהדדי לבנות באמצע ובלבנים דוקא:

ונראה ליישב בשום לב להבין דברי המשנה דקתני השותפין שרצו לעשות מחיצה דלמ"ד היזק ראי' לא שמיה היזק מוקמינן לה שקבלו עליהם בקנין לעשות מחיצה. דמשום דבעודם שותפין קבלו עליהם בקנין שיעשו מחיצה לאחר שיחלוקו ביניהם ואיך מהני הך קנין הא בעודם שותפין לא מצי חיוב הקנין לחול כלל. וכל עיקר חלות הקנין אינו אלא אחר שיחלוקו ויבורר להם חלקם וא"כ הוי דשלב"ל ואיך יוכלו לחייב עצמם

עכשיו בחיוב שלא יוכל לחול כ"א עד שיהי' הדבר שאינו בעולם (עי' בח"מ סימן קנ"ד בסמ"ע ס"ק):

וע"כ צ"ל דהקנין הוא בדרך זה. שלא יחלק ביניהם כ"א בעשיית מחיצה. וע"ז מהני שפיר הקנין וכיון דעל החלוקה בעצמותה מצו כייפי אהדדי אף אם א"א להחלק כ"א ע"י הוצאות ממון הרבה דכן הוא הלמ"מ דשותפין מצו כייפי אהדדי לחלוק. וא"כ כיון שקבלו עליהם בקנין שלא יחלוקו ב ביניהם כ"א ע"י עשיית מחיצה החלוקה בעצמותה היא המכרחתם לעשיית המחיצה וא"ש:

ולפ"ז עדיין אפשר לומר דמש"ה דחקינן לאוקמי מתניתין בחצר שאין בו דין חלוקה אליבא דמ"ד היזק ראי' שמיה היזק. כדי שיהי' מוכרח ממתניתין דהיזק ראי' שמי' היזק. משא"כ אם נוקים לה בקבלת קנין אף אם נימא דמצו כייפי אהדדי לבנות באמצע ובלבנים דוקא לא יהי' מוכח כלל דהיזק ראיה שמיה היזק דהא קבלו עליהם בקנין שלא יחלוקו כ"י ע"י עשיית מחיצה וא"כ אף אם היזק ראי' לא שמי' היזק. לא יוכל א' לכנוס בתוך שלו ולעשות מחיצה בהו"ד אם חבירו מעכב עליו. דהגם שמסל' היזק ראיתו מחבירו. אבל הקנין לא נתקיים במחיצה של הו"ד. וא"כ אם תפול המחיצה תתבטל החלוקה לגמרי. ומשו"ה חבירו יכול לעכב עליו מלכנוס לתוך שלו ולעשות מחיצה הו"ד. ולא מוכח כלל דהיזק ראי' שמי' היזק:

האמנם תי' זה בעצמותה אינו מספיק על הא דמקשינן בגמ' רצו אין לא רצו לא. וש"מ היזק ראי' לא שמיה היזק והא זה לא מוכח כלל. דאף אם נימא שמיה היזק איכא לאוקמיה בקבלת קנין ויועיל שלא יוכל כל אחד לכנוס בתוך שלו ולעשות מחיצה בהו"ד וכמ"ש:

ע"כ נראה לתרץ באופן אחר והוא דלמ"ד היזק ראי' שמיה היזק לא מהני קבלת קנין כלל. דאמרינן דודאי קבלו עליהם בקנין לחזק עליהם החיוב של סילוק היזק ראי' בכל תוקף ועוז עד סוף כל הדורות והוי חיוב שאינו קצוב. ולא מהני כלל לשיטת הרמב"ם (בפי"ב מה"מ) ועי' בח"מ סי' ס' ואף לשיטות החו' על הרמב"ם מודו עכ"פ. דא"א לגבות בחיוב שאינו קצוב ממשעב' ובמתני' סתמא קתני בונין את הכותל. דמשמע דחוב הזה כשאר חיובי הוא שגובין עליו ממשועבדי'. ומשו"ה דחיק לאוקמי למתני' בחצר שאין בו דין חלוקה. אבל למ"ד היזק ראי' לא שמיה היזק שפיר איכא לאוקמי בקבלת קנין. דודאי הקנין לא הי' כ"א על פעם הראשון לבד והוי חיוב קצוב ודו"ק:

עיין בנ"י שהביא דברי הרי"ף בתשובת שכתב להוכיח ממתניתין. דעל היזק ראי' לא מהני חזקה דג' שנים דאל"כ אף אם נימא היזק ראי' שמי' היזק הוי מצינן לאוקמי בחצר

שיש בו דין חלוקה. ואפ"ה בעינן רצו. משום דאיירי כגון ששהו ג' שנים ולא סלקו מעליהם ההיזק אע"כ דלמ"ד היזק ראי' שמי' היזק לא מהני כלל חזקה דג' שנים:

וקשה טובא. על ראייתו זאת. דאיך הוי מצינן לאוקמי דמתניתין איירי כגון ששהו ג' שנים ולא מיחו דהא קתני וכן בגינה. ובגינה ודאי מחויבים לבנות בעל כורחם ולא בעינן רצו. כדמקשינן באמת למ"ד מחיצה גודא מהא דקתני וכן בגינה וע"ש בתוס' ד"ה ת"ש דבגינה ע"כ לא בעינן רצו דהא מסקינן דגינה סתם כמקום שנהגו לגדור. ומשנינן דגינה שאני. והא דקתני וכן בגינה. קאי אגויל וגזית. וא"כ אם נוקמי כגון ששהו ג' שנים ולא מיחו. יקשה באמת אמאי מחויבים בגינה לגדור על כרחם וע"כ דמתניתין לא איירי בחזקה דג' שנים:

ולכאורה הי' אפשר לומר דס"ל להרי"ף דהך בבא דוכן בגינה. לא נוקמי בהאופנים דאיירי בהא רישא דמתניתין. ונהי דרישא דמתניתין איירי כגון ששהו ג' שנים. אבל הך בבא דוכן בגינה איירי כגון שלא שהו ג' שנים. והא דקתני וכן לא קאי כ"א אגויל וגזית. ומש"ה בונים את הכותל בע"כ:

האמנם תי' זה אינו מספיק דע"כ מוכר' לומר דהך בבא דוכן בגינה קאי על כל האופנים דאיירי בהא רישא דמתניתין דאל"כ יקשה פשטא דלישנא דקתני מחייבין אותו ולא קתני בונים את הכותל כדקתני ברישא ומשמע דלא מחייבין רק לאחד והיינו ע"כ דאיירי בין גינה לבקעה. הלא מחייבין כ"א לבעל הבקעה לסלק היזק ראיתו מבעל הגינה. וא"כ הא דקתני וכן בגינה. דמוקמינן דקאי אגויל וגזית יקשה. דהא כת' הרא"ש דאם אחד כונס לתוך שלו כשמסל' היזק ראיתו ע"י מחיצה של הו"ד דיו. וא"כ באמת אין מחייבים לבעל הבקעה לעשות גזית. וע"כ מוכרח לומר דבבא דגינה קאי על האופנים דרישא. וכדי שלא נוקמי לה באופני אחרינא דחקינן לאוקמי דאיירי ג"כ בשני בעלי גינות והא דקתני מחייבין אותו לאו דוקא הוא והדרי קושי' לדוכתי' דאיך נוקמי לרישא, דמתניתן בחזק' דג' שנים א"כ אמאי בגינה מחייבים אותם לבנות בעל כורחם:

ע"כ נראה דס"ל להרי"ף. דאם נימא היזק ראי' שמי' היזק. אף אם נימא דמהני חזקה דג' שנים כיון דכל עיקרא דהך חזקה אינו אלא מתקנות חכמים. ודאי דיכלי לומר אי אפשי בתק"ח כג"ז וכיון דהסכי' ביניהם שאין רצונם בתק"ח שוב בונים את הכותל בע"כ ולא בעינן קבלת קנין כלל ולזה שפיר הוכיח דלא מהני חזקה דג' שנים. דאל"כ הוי מצינן לאוקמי רישא דמתניתין כגון ששהו ג' שנים. וכן גם בבא דגינה הוי מצינן לאוקמי כגון ששהו ג' שנים ואח"כ הסכימו ביניהם לבטל מעליהם תקנת חכמים. והא דמקשינן למ"ד מחיצה גודא מהא דקתני וכן בגינה. היינו דוקא אם מוקמינן לרישא דמתני' דרצו ע"י

קבלת קנין. וזה מוכח ממתניתין דבבא דגינה לא איירי בקבלת קנין דהא מסקינן דסתם גינה כמקום שנהגו לגדור. ואם איירי בקבלת קנין. א"כ אף אם נהגו שלא לגדור מחייבים אותם. אבל לדידן דמוקמינן לה בלא קבלת קנין ורק בהסכמה ורצון לחודא. שפיר איכא לאוקמי כן גם בבא דגינה. ואפ"ה דוקא סתם גינה הא במקום שנהגו שלא לגדור. לא מהני הסכמתם כלל דהא בלא חזקה דג' שנים אינם מחויבים לגדור ושפיר הוכיח הרי"ף דלא מהני חזקה דג' שנים ודו"ק:

בתוס' ד"ה לפיכך. פי' לפי שבונים הכותל בעל כרחם וכו'. וללישנא בתרא משום היזק ראי' עכ"ל הקדימו זה משום קושייתם שהקשו בתר הכי דמאי איריא משום דבונין הכותל בע"כ בלא"ה נמי הוי של שניהם כמו שהוכיחו מקושיית הגמרא גבי בקעה דלכאורה הוי מצינן לפרושי הך לפיכך דאין כונת התנא לומר הואיל דהיזק ראי' שמי' היזק ובונים בע"כ מש"ה הוי של שניהם. דאכתי היה יכול לטעון דמשלי בנאה דלא רצה לתובעו בדינא ודיינא וכוונת התנא הוא רק להשמיענו דזה לא מהימן משום דאנן סהדי דודאי לא היה בונה משלו כיון דהיה יכול לכוף את חבירו ג"כ ולפי פי' זה לא הוי ק"מ קושייתם דהא כת' דהא דבאמת לא דמי למחליף פרה בחמור דאמר בריש הבית והעליה (ד' קי"ו) וליחזי ברשותא דמאן קיימי. משום דהתם מעיקרא מבורר היה הדבר. וברשות אחד מהם נולד הספק. אבל הכא מעיקרא נולד הספק. וזהו דוקא בבקעה דאף בשעה שעמד הכותל נולד הספק. דהיה מזה נ"מ דאם היא של א' יכול לסלקה דהיזק ראיה לא שמיה היזק. אבל בחצר דבשעה שעמד הכותל לא נכנס כלל בגדר הס' של מי היא דאין מזה שום נ"מ כלל משום דלא יכול לסלקה כלל אף אם היא שלו לא מיבעי לשיטת הסוברים דאם אחד רוצה לכנוס בתוך שלו ולעשות מחיצה מהו"ד חבירו מעכב עליו. וא"כ ודאי ה"נ הי' חבירו מעכב עליו מלכנוס בתוך שלו ולבנות אם יהי' לו רשות לסלקה בכל עת שירצה. ואפילו לשיטת הרא"ש דבהו"ד אין חבירו יכול לעכב עליו. הכא מודה דיכול לעכב דיהי' גרע מהו"ד אם יהי' לו רשות לסלק' תומ"י. ואם לא עכב ודאי דהתנה בפי' שלא יהי' לו רשות לסלקה עכ"פ. וא"כ לא נולד הס' בשעת עמידת הכותל כ"א לאחר נפילתה. והי' מהימן לומר שהיא שלו אם נפלה לרשותו. ולזה השמיענו התנא דלא מהימן משום דאנן סהדי שלא בנאה משלו כיון דהי' יכול לכוף גם את חבירו:

אבל התוס' הקדימו דבזה אין שום חיד' כלל. ובלא דברי התנא ג"כ הוי ידעינן הך סברא דאם הי' יכול לכוף את חבירו לא הוי מהימן לומר שהוא בנאה משלו. וכונת התנא הוא רק להשמיענו דהיזק ראי' שמי' היזק ובונים את הכותל בע"כ ומש"ה הוי של שניהם ולזה הקשו דאף בלא דברי התנא הוי של שניהם כיון דהו"א דהיזק ראי' לא שמי'

היזק וא"כ שוב נולד הספק בשעת עמידת הכותל כמו בבקעה ושוב לא מהני התפיסה דלאח"כ ודו"ק:

שם באו"ד או משום דהקנו זל"ז לעשות גודא ללישנא קמא וכגון דידוע לנו וזוכרים שהקנו זל"ז עכ"ל. לכאורה כונתם מבוארת דלהכי בעי' שיהי' ידוע הקנין ולא סגי במה שהם בעצמם מודים שהי' ביניהם קנין ומש"ה לא מהימן לומר דהוא בנאה משלו משום דאכתי היה נאמן במיגו דאי בעי הוה מכחיש הקנין לגמרי ואף שכת' התוס' בסוה"ד דלא מהני מיגו דאנן סהדי שלא עשאה לבדו צריך לחלק דהכא מהני משום דהוי מיגו במקום עיק' דאנן סהדי שיכחי' לגמרי את הקנין ומש"ה מהני משא"כ במיגו דלקוח שינה בעיקר הקנין:

האמנם אכתי יקשה דהא אין זה מיגו כלל דהא לפי טענתו עתה שמודה שהיה קנין ואעפ"כ בנאה משלו יכול לכוף את חבירו לבנות עוד הפעם ממ"נ אם טענתו אמת שבנאה משלו א"כ עדיין נשאר חיוב הקנין ויכפנו עתה לקיים הקני' ואם כדברי חבירו שכבר נתקיים הקנין ובלאוהו משל שניהם אכתי יכול לכופו. משום היזק ראיה דהרי מסקי' לקמן בסוגיא דנפל שאני וכ"ע מודו בה דהיזק ראיה שמיה היזק ועיין בתוס' שם ד"ה נפלי הטעם לזה משו' דכבר הורגלו לעשות דבר הצנע. משא"כ אם יכחיש את הקנין לגמרי ויטעון דעשאה משלו שוב לא יכול לכוף את חברו לבנות עוד הפעם דחיוב קנין אין כאן ומשום היזק ראייה דמודו בנפל אין לחייבו. דזהו דוקא בעשו מדעת שניהם ונפל דשניהם גרמו במה שהורגלו לעשות דבר הצנע אבל אם עשאה אחד לבדו לא יוכל לכוף את חבירו לבנות אם נפל וזה ברור. וא"כ אם יכחיש את הקנין לא יוכל שוב לכוף את חבירו שיבנ' עוד הפעם ואף דלפי טענת חבירו שמשל שניהם בנאוהו יכול לכופו משום נפל מ"מ כיון דלפי דברי טענתו אינו יכול לכופו הוי כתרי הודאות דסתרי אהדדי עיין בפ' השולח (דף מ' ע"ב) האומר נתתי שדה פלוני לפלוני והוא אומר לא נתן לי חיישי' שמא זיכה לו ע"י אחר עי"ש הא לא"ה לא משגיחינן כלל בהודאתו שהודה שנתן לו. וא"כ יקשה דלא הוי מיגו כלל דרוצה להודות על הקנין כדי שיכוף אותו לבנו' עוד הפעם:

ונראה בזה דס"ל לתוס' דאף לפי טענתו עתה שמודה על הקנין. אינו יכול לכוף את חבירו לבנות עוד הפעם. הגם דיכול לבא עליו מצד ממנ"פ דלפי טענתו חייב מצד הקנין. ולפי טענת חבירו חייב משו' היזק ראי' דמודו כ"ע בנפל וכמ"ש לעיל. מ"מ הא יש הפרש דלפי טענתו שכנס בתוך שלו חייב מצד הקנין לבנות ממקום הכותל והלאה ולפי טענת חבירו אינו חייב כ"א לבנות על מקום הכותל הזה שנפל ומש"ה פטור לגמרי. דהא על מקום הכותל שנפל פטרו מלבנות כיון שטוען שהמקום שלו והקנין היה לבנות ממקום

הזה והלאה ועל המקום שחייב לבנות מצד הקנין לפי דבריו מכחישו חבירו ואומר שלא היה הקנין על המקום הזה כלל ופטור לגמרי דהוי כטוענו חיטים והודה בשעורים דפטור לגמרי אף אם יש עדים שחייב לו א' משניהם. משום דאמרינן דמשעורים פטרו וחיטין הוא טוען שאינו חייב לו וא"ש דברי התו' דכיון דאף לפי' טענתו עתה שמודה בקנין אינו יכול לכוף את חבירו שיבנה עוד הפע' שוב אי"ל מיגו שיכחיש את הקנין. ומש"ה הוכרחו לאוק' כגון שיש עדים שזוכ' הקנין:

ולכאורה עדיין יש להקשות על מיגו זה עפ"י דברי הפוסקים דלא אמרינן מיגו ממון לממון וה"נ הוי מממון לממון דהא לפי טענתו שטוען עתה ומודה בקנין הרי מודה הוא שיש לחבירו עליו חיוב ג' טפחים קרקע משא"כ אם יכחיש את הקנין לגמרי ויטעון שבנה משלו אין לחבירו עליו כלו':

ונראה דזה לק"מ דהא דאין אומרין מיגו מממון לממון היינו אם יטעון טענה האחרת באמת יזכה בה בב"ד להוציא עמה ממון יותר מכפי טענתו שטוען עכשיו כמו שתירצו בזה קושיית התוס' בשנים אוחזין דנהמני' חצי שלי במיגו דאי בעי הוה אמר כולה שלי דזה הוי מיגו מממון לממון אבל הכא לא מיקרי מממון לממון דהא אף אם יכחיש את את הקנין לא יזכה בטענתו בחצי המקום דהא בהמקום שניהם מוחזקים כא' דאין חזקתו עדיפא מחזקת חבירו וכיון שלא יזכה בב"ד בטענתו שיטעון יותר מטענתו שטוען עכשיו הוי מיגו מעלי'. אף דלפי טענתו שיטעון יכלול בו טענה על ממון יותר מטענתו שטוען עכשיו לא משגחינן בי' כיון שלא יזכה בו בב"ד יותר משיזכה לפי טענתו שטוען עתה וא"ש:

האומנם לכאורה יש לסתור יסוד דברינו כדברי התוס' דמש"ה בעינן שיהיה עדים הזוכרי' את הקנין ולא סגי במה שהם בעצמ' מודים שהי' ביניהם קנין משום דהי' נאמן במיגו דאי בעי היה מכחיש את הקנין. ואף שכתבו בסוה"ד דמיגו דלקוח לא מהני הכא מהני משום דהוי מיגו במקום עיקרא דאנן סהדי וכמ"ש לעיל. וקשה באמת דהא קשה על תירוצם דלא מהני מיגו דלמה לא מהימן לטעון שמחלו זל"ז הקניין למ"ד היזק ראיה לא שמי' היזק ורק משום חיוב הקנין ששעבדו נכסיה' זל"ז על בנין הכות' מחויבים לבנות ולא עדיף משאר חיוב שנאמנים עליו לטעון טענת מחילה היכא דאיכו מיגו בשלמא למ"ד היזק ראי' שמי' היזק ניחא דלא מהימן לטעון טענת מחיל' במיגו דלקוח דאנן סהדי דודאי לא מחלו זל"ז על היזק ראייתם אבל למ"ד היזק ראי' לא שמיה היזק לא עדיף חיוב הקנין משא' חיובים שמהימן לטעון טענות מחילה היכא דאית ליה מיגו:

וע"כ צ"ל דבאמת כן הוא אם טוען כפי' טענת מחילה וודאי מהימן במיגו דלקוח אבל התוספות איירי היכא דמודה שעדיין נשאר חיוב הקנין ואעפ"כ טוען שבנה משלו וזה לא מהימן דוודאי אנן סהדי שלא בנאה משלו כיון דהיה יכול לכוף את חבירו ג"כ אבל לפמ"ש לעיל דהיכא דאית ליה מיגו במקום עיקרא דאנן סהדי באמת מהימן א"כ עדיין אית ליה מיגו שיטעון שמחלו זל"ז על הקנין וזה יהיה נאמן במיגו דלקוח וכמו"ש:

ונראה לחלק עפ"י דברי הש"ך ח"מ סי' פ"ב דיש נ"מ בין מיגו דאי בעי שתק ובין מיגו דאי בעי הוה טען טענה אחריתי. וה"נ אם לא שעדי' זוכרים את הקנין נאמן לומר שהוא בנאה משלו אע"פ שהוא מודה בקנין במיגו דאי בעי הוה שתק ולא היה מוד' כלל בקנין משא"כ אם יש עדי' שזוכרי' את הקנין לא מהימן במיגו דאי בעי הוה טען טענת מחילה אף דאם טען באמת אתה מחלת לי הוה נאמן במיגו דלקוח:

עוד נראה דהא דכתבו התוס' דבעינן שיהי' עדים הזוכרים את הקנין ולא סגי במה שהם בעצמם מודים שהי' ביניהם קנין לאו מתורת מיגו אתו עלה רק משום דאי לא הוו עדים שזוכרים את הקנין אכתי הוי יכול לטעון אף שהי' קנין בניתי משלי והא דלא תבע את חבירו שיתן לו מחצה. הוא דבאמת תבע אותו וחבירו הכחיש את הקנין ולא חייבוהו ב"ד ליתן לו מחצית וכיון דמתניתין פסיק ותני אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם ע"כ דלא מצי טעין שום טענה שיכול לזכות בה. ומש"ה כתבו דע"כ איירי מתני' כגון שיש עדים שזוכרים את הקנין אבל באמת מיגו לא מהני כלל ודו"ק:

באו"ד וא"ת מאי איריא משום דבונין את הכותל בע"כ בלא"ה נמי הוי של שניהם אפי' נפל לרשותא דחד וכו' כדפריך הגמרא גבי בקעה לא יעשה לא זה ולא זה וכו':

יש לתמוה על ראייתם ממה שפי' רש"י לקמן וז"ל לא יעשה לא זה ולא זה. והרי סימן שלא עשאה האחד משלו. דאלו עשאה היה עושה חזית. וא"כ זהו דוקא בבקעה משא"כ בחצר דלא תקנו חז"ל סימן החזית וכמ"ש הר"י הלוי ז"ל מובא ברא"ש ובדין הוא שיהיה האחד נאמן לומר דמשלו בנאה אי לאו דאנן סהדי שמשל שניהם בנאוהו כיון דכופין זא"ז לבנות בע"כ ולכאורה יש לומר דלא תרצו כן משום דעדיין יקשה למ"ד ה"ר לא שמיה היזק ומאי מחיצה. גודא. דלדידי' גם בחצר תקנו חכמים תקנות החזית. ויקשה הא דתני לפיכך כיון דבלא"ה חולקין מדלא עשה חזית:

אולם גם קושי' זו יש ליישב עפ"י מה שכ' התוס' בהתחלת דבריהם. דלמ"ד מחיצה גודא איירי כגון שיש עדים המעידים על הקנין. וא"כ י"ל הא דתני לפיכך לא אתי למעוטי היכא דליכא עדים כלל דבזה ודאי דחולקין מדלא עש' חזית אלא דאתי למעוטי היכא דליכא כ"א ע"א דבזה אין שום סימן במה שלא עשאה חזית והוא להמבואר בסוגי' לקמן

דתועלת החזית אינו אלא כשנעשה בשעת הבנין ומשום דלפופא מידע ידיעי וא"כ מאי דלא עשה החזית בשעת הבנין הוא משום דרצה לתבוע את חבירו חיוב הקנין וקודם גמר הבנין לא הי' יכול לתבעו בע"א דכל תביעה שהיא לתיקונה של קרקע הרי היא כתביעת קרקע והוכרח להמתין עד שיגמר הבנין דאז היא תביעת ממון אף שבאה מכח קרקע לשיטת הראב"ד מובא (בח"מ סי' צ"ד) ואז לא היה מהני סימן החזית ובדין הוא שיהיה נאמן אי לאו דיש שני עדים על הקנין. דאנן סהדי דמשל שניהם בנאוהו כיון דהי' יכול לתובעו:

ואין לומר דאף אם ליכא אלא ע"א לא מהימן ומשום דלחבירו אית ליה מיגו דאי בעי הוי מכחיש את הקנין לגמרי. ושוב נחזיק את העד למשקר כיון דקם לממון דהא באין שום עד אמרינן דחולקין דהא איכא סימן במה שלא עשאה חזית דז"א דהא מבואר (בב"ב דל"ב א') גבי נסכי דר"א דלא מהימן במיגו להכחיש ע"א:

אולם יש לטעון ע"ז דודאי אינו יכול לו' דמש"ה לא עשה חזית דבדעתו הי' לתבעו דבאמת אם עשאה ע"ג קרקע שלו אינו יכול שוב לתבוע את חבירו:

ויותר נראה דהתוס' מאנו בכ"ז משום דלא ס"ל שיהי' סימן במה שלא עשה חזית דאמרינן איתנוסי הוא דאיתניס וכמו שמבואר (בכתובות דף י"ו ע"ב) לעבר קמי בתולה וקמי בעולה לא נעבר כלל זימנין דתפסה מאתים ואמרה אנא בתולה הואי והאי דלא עברו קמאי אתנוסי הוא דאיתניסו. ואף שכתבו שם בתוס' וז"ל ונראה דמיירי כגון דאיכא מיגו דאי בעיא אמרה אין בידי כלו' דאי לאו הכי אמאי מהמני ומבואר מדבריהם דבלא מיגו לא מהני לומר איתנוסי הוא דאיתניסו היינו משום דהתם איסור יש בדבר אם לא יעבירו לפני' כדרך שאמרו כל הפוחת לבתולה ממאתים. ואסור לשהות בלא כתו' וה"ה במקום שאין כותבים ורק להעביר לפניה דחייב להעביר משא"כ הכא נאמן בלא מיגו ודו"ק:

באו"ד ואם היו באין לחלק בעוד שהכותל קיים היו חולקים בשוה מספק אפי' לרבנן דסומכוס וכו' והא דלא אמרינן הכא וכו' אבל הכא איכא דררא דממונא וכו':

לכאורה יש לתרץ קושייתם להמבואר במתניתין דר"פ שנים אוחזים זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וכו' וא"כ ה"נ אי לאו דאנן סהדי דמשל שניהם עשאוהו, וחולקין מצד הספק היה להם לישבע כל א' שאין לו בה פחות מחציה ומטעמא דשמא יהא כל אחד הולך ותוקף. וכמו בשנים אוחזין. דגם התם איכא דררא דממונא ומ"מ תקנו חכמים שבועה. אבל לבתר דינא דמתניתין דכופין זא"ז ואנן סהדי דמשל שניהם בנאוהו חולקין בלא שבועה. משא"כ גבי בקעה שפיר פריך

הגמרא לא יעשה לא זה ולא זה והיינו משום כיון דבלא שום חזית חולקין בשוה ומשום שבועה לחוד לא היה להם לחז"ל לתקן תקנות החזית:

אולם נראה דשפיר הוכיחו התוס' דא"א לדמות הך דינא לדינא דשנים אוחזין דאל"כ באחד טוען כולה שלי וא' טוען חציה שלי מן הדין היה שזה יטול שלשה חלקים וזה לא יטול כ"א רביע אי לאו דינא דמתניתין דכופין זא"ז לעשות מחיצה. וא"כ עודנו יקשה מאי פריך הגמרא גבי בקעה לא יעשה לא זה ולא זה הא צריך לעשות חזית מיראתו פן יטעון חבירו כולה שלי. והוא לא ירצה לשקר ויודה על האמת שאין לו בה אלא חציה ואזי יפסיד רביע. אלא ע"כ דלא דמי לשנים אוחזין ומשום דהתם נמי לא איירי אלא כגון שתפיסו בכרכשי כדאיתא בבמ"צ וכמו שמבואר (בח"מ סי' קל"ח ס"ק ג') וז"ל בד"א כשאוחזין בשפת הטלית שאין ביד שום אחד ממנה שלש אצבעות על שלש אצבעות וכו' אבל אם כל אחד קצתה בידו וזה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקין בשוה ונשבעין וכו' ועיין שם בסמ"ע ס"ק י"א שכתב דס"ל שדוקא על המותר נשבעין אבל מה שהוא ביד כל א' א"צ לישבע עליו ועיין סמ"ע סי' קל"ט ס"ב שכתב וכל מה שאדם תופס בו הוא בחזקת שלו וה"נ אם היו באין לחלוק בעוד שהכותל קיים היו חולקין בשוה מספק בלא שבועה דכמאן דפליג דמי והוי כמו שאוחז זה חציה בידו וכן השני. וה"ה באם טוען א' חציה שלי ואחד טוען כולה שלי דחולקין בשוה ושוב לא מהני במה דנפל אח"כ לרשותא דחד מינייהו:

עוד היה נראה בישוב קושיות התוספות דהא דקתני לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם היא לענין הא דאיתא (ח"מ סי' קס"ו) מי שהיה כותלי סמוך לגינת חבירו ונפל כופין אותו לפנות אבניו וה"ה לתוך חצר חבירו וכמ"ש שם בסמ"ע ס"ק א' דהא דלא נקט חצר משום דכותל חצר שביניהם מסתמא היא נבנית משל שניהם ועי"ש א"כ לולי דכופין זא"ז ואנן סהדי דמשל שניהם עשאוהו אם נפל לחלקו של אחד הי' בדין שהשני יכול לומר דכל הכותל אינו שלו ואינו מחייב לפנותו. דדררא דממונא לא מהני להוציא ממון מיד המוחזק. אבל לבתר דינא דמתניתין דכופין זא"ז ואנן סהדי דמשל שניהם עשאוהו מחויב לפנות החצי שלו מעל חצר חבירו:

ונראה דלא תירצו כן משום דס"ל דבנפל כותל שלי לתוך של חבירו אינו חייב לפנות אלא בשהתרה בו מקודם ואמר לו פנה אבניך וכמו שמבואר במתניתין (דב"מ דף קי"ז ב') בדינא דכותל ואילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב וס"ל להתוס' דה"ה בהך דינא

דסמיך לי' במי שהי' כותלי סמוך לגינת חבירו ונפל דבעינן שיתרו בו בעת שהיה נוטה ליפול ולומר לו סתור. וא"כ לא א"ש הא דתני במתניתין לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם דמשמע כל חלוקתם על הכותל אינו אלא אחר הנפילה וממנ"פ היכי איירי אם לא התרה בו מקודם באמת אינו חייב לפנות וע"כ דהתרה בו מקודם ואם חבירו קבל ההתראה א"כ הרי הודאת בע"ד כמאה עדים. ואם לא קבל ההתראה. ואמר בפי' דאינה שלו א"כ אף אם באמת הוי שלו אינו חייב לפנות כולו דהא הפקיר חציו מקודם נפילה ומפקיר נזקיו קודם נפילת אונס לכ"ע פטור כמבואר (בב"ק בפ' המניח דף כ"ט ב') דע"כ לא איפליגו התם ר"א ור"י אלא במפקיר נזקיו דעלמא אבל בנפילת אונס לכ"ע פטור וכן כתבו התוס' (בב"מ ד' קי"ח) דאף במפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס קי"ל דפטור ודו"ק:

מיהו נראה דעד"ז יש ליישב קושיות התוס' למ"ד היזק ראיה לא שמיה היזק ומאי מחיצה גודא. והוא להמבואר בסוגין דמודה בנפל וכמו שמוכח ממתניתין דכותל חצר שנפל עד ד' אמות מחייבין אותו לבנותו. ועי"ש בתו' הטעם לזה משום דכבר הורגלו לעשות דבר הצנע וזהו דוקא בעשאהו מדעת שניהם ושוב נפל דמחויבים לבנותו ומשום דשניהם גרמו במה שהורגלו לעשות דבר הצנע אבל באם אחד בנה בתוך שלו ואח"כ נפל אינו מחויב לבנות עוד הפעם וזה ברור ומכש"כ דאינו יכול לכוף את חבירו לבנות במה שהרגיל עצמו לעשות דבר הצנע וא"כ אי לאו דינא דמתני' דכופין זא"ז ואנן סהדי דמשל שניהם עשאוהו היה מהימן לומר כולה שלי או כולה שלך לענין דלא נוכל לכוף אותו שיבנה עוד הפעם דכבר כתבנו דבדררא דממונא אין מוציאין ממון מיד המוחזק משא"כ לבתר דינא דמתניתין דאנן סהדי דמשל שניהם בנאוהו כופין זא"ז לבנות עוד הפעם משא"כ גבי בקעה שפיר פריך הגמרא לא יעשה לא זה ולא זה משום דהתם אף אם ידעינן שהיא של שניהם לא יוכלו לכוף זא"ז לבנות עוד הפעם דאין בבקעה שום דינא דהיזק ראיה ואף לאחר שנפל אין מחייבין אותם לבנותו וזה ברור:

עוד היה נראה בישוב קושיות התוס' אליבא דכ"ע והוא הנכון דודאי נגד הך דררא דממונא מהני תפיסה דחד ומ"מ לא יקשה מהא דפריך הגמרא לקמן גבי בקעה והוא דתפיסה לא מהני כ"א בנפל לרשות שלו דווקא או בפנינהו לרשותו אבל בנפל לרשות של שניהם לא מיקרי תפיסה כלל וה"ה בנפל דבר שאנו מחזיקין שהוא של שניהם לרשותא דחד לא מקרי תפיסה כלל דכל היכא דאיתי' הרי היא ברשות שניהם ומש"ה שפיר פריך הגמרא גבי בקעה לא יעשה לא זה ולא זה משום דאף אם תפול לרשותא דחד לא מיקרי תפיסה כלל. דהא מחזיקין אותה שמשל שניהם עשאוה ומהימן כל א'

לומר דהיא של שניהם ושוב לא מהני תפיסה דאידך דהא לא מיקרי תפיסה כלל וכמ"ש משא"כ במתניתין דאיירי דכל אחד טוען כולה שלי דאזי הוא בעצמו מודה דאין לחבירו שותפות עמו ומיקרי שפיר תפיסה דאידך תפיסה מעליא ואי לאו דינא דמתני' דכופין זא"ז ואנן סהדי דמשל שניהם עשאוהו בדין הוא שאם נפל לרשותו דחד או פנינהו לרשותו שיהא נאמן לומר כולה שלי. ומש"ה קתני במתניתין לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם והיינו דכיון דאנן סהדי דמשל שניהם עשאוהו לא מהני נגד זה שום תפיסה כלל אף דמיקרי תפיסה מעליא:

ולכאורה יש להקשות על יסוד דברינו מדברי הרא"ש דכתב דהא דבאמת לא מהני מה דפנינהו חד לרשותו משום דשותפין לא קפדי אהדדי. הרי דס"ל דאף לבתר דינא דמתניתין דכופין זא"ז היה נאמן לומר שהוא שלו היכא דפנינהו לרשותו אלא דלא מהימן משום דשותפין לא קפדי אהדדי. ולימא ג"כ הרי הודאת בע"ד כמ"ע והרי חבירו טוען שכולה שלו ומודה שאין לזה שותפות עמו:

האומנם אחרי העיון נראה בעליל דהמרחק רב ביניהם דלולי דינא דמתניתין מן הדין הי' שהתפיסה בעצמותה יהני נגד הך דרא דממונא כמו חזקה דמהני בכל דוכתי. ומש"ה כיון דאיכא הודאת בע"ד דאין לחבירו שותפות עמו והרי הוא כאילו מודה בפירוש דאידך עשה חזקה המועלת בדבר אשר נפל ספק אצלינו עליו דודאי מהני משא"כ לבתר דינא דמתניתין ואנן סהדי דמשל שניהם עשאוהו לא מהני התפיסה דפנינהו לרשותו בעצמותה נגד אנן סהדי ואינה אלא ראי' בעלמא דהדבר שלו וע"ז שפיר קאמר הרא"ש דאינה ראי' משום דשותפין לא קפדי אהדדי ואף דיש הודאת בע"ד דאין לזה שותפות עמו הרי זה דומה למי שהודה שיש לחבירו ראי' והוכחה דחייב לו מנה ובאמת אינו חייב לו דזה לא מיקרי הודאת בע"ד דהא אינו מודה כ"א שיש לחבירו ולא שום דבר המועיל בעצמותו לענין החיוב ודו"ק היטב:

באו"ד מהו דתימא כיון דשהו ברשותו הרבה נהמניה שעשאו כולו במיגו דאי בעי אמר ממך לקחתי כיון דשהה ברשותו הרבה וכו':

יש לתמוה. דלמה אתי עלה מטעם מיגו נימא דבטענה שטוען שעשאו כולו בעצמותו יהיה הימן כיון דשהה ברשותו הרבה. וכן תמה הגרע"א ז"ל בגליון הש"ס ונראה דס"ל להתוס' דעל הטענה הזאת בעצמותה אין עליה ראיה מדשהה הרבה דעדיין יכול הלה לומר מלוה היה לו עלי והי' זה במשכון אצלו והיה זה נאמן בזה כיון דמחזיקין הכותל שמשל שניהם עשאוהו משא"כ על טענת לקוח לא מהני הך טענה כלל דהא קי"ל בע"ח קונה משכון והרי הוא כאילו גם כן מודה שחבירו קנהו ממנו ואין המחלוקת ביניהם

כ"א על סכום המעות ועל זה מהימן אידך כמה יש לו עליו כיון שהוא תח"י. ומש"ה אתו עלה מטעם מיגו (והא דלא משני הגמרא גם גבי בקעה שיעשו חזית שמא יפול לרשותא דחד וישהה אצלו הרבה ושוב יהיה נאמן דלזה אינו צריך תקנה דמי פתי יניח דבר שלו ברשות אחד זמן רב וכן כתב המהרש"א).

והנה למ"ד ה"ר ל"ש היזק יש להקשות על הך מיגו להמבואר בסוגיין דמודה בנפל וכמ"ש בתוס' שם הטעם לזה דכבר הורגלו לעשות דבר הצנע וכבר כתבנו כ"פ בדבריו דזהו דוקא בעשאוהו מדעת שניהם דשניהם גרמו במה שהורגלו לעשות דבר הצנע. אבל כשאחד עשאה משלו לא מצו כייפי אהדדי לבנות עוד הפעם וא"כ כשטוען שעשאו כולו אין חבירו יכול לכופו שיעשה עוד הפעם משא"כ אם יודה שעשאוהו משל שניהם אלא דיטעון לקוח יכול חבירו לכוף אותו שיבנה עוד הפעם ודוחק לומר דס"ל דאף לבתר דתני לפיכך לא מצו כייפי אהדדי וצ"ל הכוונה בדבריהם דיטעון שחבירו עשאו כולו ולא מדעת שניהם ואח"כ קנאהי לגמרי מחבירו דגם לפי טענתו זאת שוב אין חבירו יכול לכוף איתו שיבנה עוד הפעם ודו"ק:

באו"ד קמ"ל כיון דמעיקרא על שניהם היה לעשות לא מהימן לומר שהוא עשה הכל דמיגו במקום עדים הוא דאנן סהדי שלא עשאה לבדו כיון שהיה לו לדחוק את חבירו בדין שהי' עושה עמו וכו':

יש להקשות לשיטת הרא"ש דאף אם איכא מנהג ידוע לבנות בגויל או גזית יכול חבירו לומר אעשנו כולו משלי בהו"ד וה"ה בלא שום מנהג דיסכימו רוב הפוסקים דהדין הוא בלבנים יכול לומר אכנוס בתוך שלי ואעשנו בהו"ד וא"כ אינו יכול לדחוק את חבירו בדין שיעשה עמי ומשום דחבירו רצה לכנוס בתוך שלו ולעשות בהו"ד והוכרח לבנות משלו בכותל אבנים כי לא רצה להוציא מעותיו על מחיצה של הו"ד דאין אדם עושה מעותיו אנפרות ואמאי אינו נאמן במיגו ומצאנו קושיא זו כתובה על ספר הט"ז (לח"מ סי' קנ"ז) וע"ש שכתב דלכאורה קשה קושיא זו ג"כ להר"י שהעתיק הרמ"א בא' עני ואחד עשיר דהתם נמי יאמר חבירו עני הי' ורציתי להכניס בשלי והנה קושיא זו לק"מ להמבואר (בח"מ סי' קס"א ס"ק ד') אם אחד מבני החצר אינו רוצה ליתן בתיקון הצריך ואינו רוצה להשכיר ביתו שבחצר יתקנו הם וישכירו ביתו ויקחו השכי' עד שיפרעו מחלקו המגיע לו ומכ"ש בדינא דהיזק ראיה אם אין לחבירו במה לסלק מעליו היזקו יכול להשכיר ביתו בעבור תיקון הצריך או לגרשהו כלה מן החצר עד אשר יסלק מעליו היזקו וא"כ אכתי היה יכול לדחקו בדין ובודאי לא היה עושה את הכותל לבדו אבל קושיתו על הרא"ש לכאורה תמוה:

ונראה ליישב דודאי כל א' יכול לומר אכנוס בתוך שלי ואעשה בהו"ד אבל אינו פוטר את עצמו באמירתו שיעשה לבד דכל כמה דלא סילק היזק ראייתו מעל חבירו. חייב הוא ליתן מחצית ההוצאות ומחצית הקרקע רק אם כבר עשה מחיצה בהו"ד. דהרי הוא כאילו אינו בחצר דאינו מזיק שוב לחבירו ומש"ה פטור וא"כ הא דכתב הרא"ש דיכול לפטור עצמו בהו"ד היינו אם אומר ועושה הוא תומ"י ומסלק היזק ראייתו וזה ברור ולפי"ז אם נפל הכותל אינו יכול לטעון דעשיתי אותו כולו משלי משום דחבירו רצה לעשות בהו"ד דודאי היה יכול לדחוק אותו בדין עד שיעשה באמת המחיצה של הו"ד ועכשיו לא נמצא עוד מחיצה של הו"ד ובודאי משל שניהם עשאה ודו"ק:

שם בגמרא כדתניא מחיצת הכרם שנפר' אומר לו גדור. חזרה ונפרצה אומר לו גדור ומשום דבעל הכרם הוא המזיק דארבע אמות שאמרו להרחיק הוא משום עבודת הכרם כדאמרינן לקמן בדף כ"ו. ויש לחקור במקום שנהגו לגדור בבקעה דקתני במתניתין דמחייבין אותו אם נימא ג"כ דבעל הכרם חייב לגדור דהוא המזיק או נימא כיון דגם אם לא היה בעל הכרם מזיקו היו מחוייבים שניהם לבנות משום היזק ראיה ושוב לא משגחינן במה שבעל הכרם לחוד מזיקו עכשיו בעבודת הכרם והוא ס' עצום לדינא:

והנה מסתימת דברי הברייתא דקתני אומר לו גדור משמע דלעולם בעל הכרם חייב ודלא חילק ואם הוא מקום שנהגו לגדור או לא ומשמע דס"ל דכיון דבעל הכרם הוא מזיקו עכשיו בעבודת הכרם לא משגחינן במה שגם בלא היזקו עתה היו מחויבין שניהם לגדור. ולכאורה יש להקשות הא המחי' שצריך בעל הכרם לעשות משום עבו' הכרם ודאי אינה צריכה להיות כ"א עשרה טפחים ומה שמחוייבים שניהם לעשות נישום היזק ראיה הוא ד' אמות וא"כ גם בהמחיצה של העשרה יהיו שניהם מחוייבים לעשות להמבוי (לקמן ד' ו' ב') שתי חצירות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדו ועולה אלא מסיי' מלמטה ובונה. הרי משום דהעליון ג"כ מחוייב צריך גם לסייע בבנין התחתון וה"נ הרי גם בעל השדה מחוייב לבנות מן העשרה טפחים ולמעלה משום היזק ראיה וא"כ צריך גם לסייע בבנין העשרה. ונראה דמכאן ראי' לשיטת הרמב"ם הביאו הנ"י וז"ל וכתב וכתב הרמב"ם ז"ל בתשובותיו שאין מחייב לגדור בגינה ובקעה אלא מחיצה עשרה כדי שיהא נתפס כגנב אבל משום היזק ראיה אין בהם וכו' עכ"ל. וא"כ א"ש דב' הברייתא כיון דגם במקום שנהגו לגדור בבקעה אינו מחוייב כ"א במחיצה עשרה. והכא מחייבינן לבעל הכרם וכמ"ש ודו"ק:

שם בתוס' בד"ה כדתניא יש ספרים דגרסי דתנן ואומר ר"ת שאינה משנה בשום מקום וא"ת היכי פשיט מיני' (בהגוזל קמא דף ק' א') דר"מ דאין דינא דגרמי ואם הית' משנה הוה אתי שפיר דסתם משנה ר"מ היא עכ"ל:

ונראה ליישב דע"כ הך ברייתא לא אתי אלא אליבא דר"מ דהא ז"ל הברייתא מחיצ' הכרם שנפרצה אומר לו גדור חזרה ונפרצה אומר לו גדור נתייאש הימנה ולא גדרה הרי זה קידש וחייב באחריותו ולכאורה קשה דהא אמרינן כולה סתימאה אליבא דר"ע ור"ע ס"ל המקיים כלאים בכרם לוקה (עי' במסכת מכות ד' כ"ב) וא"כ כשהתרה בו לגדור ונתייאש הימנה ולא גדרה וקידש אמאי חייב באחריותו הא קי"ל בדרבה מיניה וכיון דיש עליו חיוב מלקות בעבירה זו יפטר מממון. בשלמא אם לא התרה בו כלל אפשר דאין עליו חיוב מלקות כלל דהוי כמו מתעסק כיון לא ידעינן אם ניחא ליה אבל כשהתרו בו ונתייאש הימנה א"כ הרי עבר עבירה שיש בו מלקות והי' לו להפטר מממון כיון דקי"ל בדרבה מיניה:

אולם הך קושיא תלויה במחלוקת ר"י ור"ל (במסכת כתובות פרק אלו נערות) דר"י ס"ל דחיובי מלקות שוגגין חייבין לשלם. הרי דס"ל דגם בעבירה שיש עליה מלקות כיון דאינו לוקה משום דהוה שוגג אינו פטור מתשלומין וה"נ אינו לוקה דהא לא התרו בו עדים שאם לא יגדור שילקה אבל לר"ל דס"ל דחייבי מלקות שוגגין פטורים מלשלם יקשה דהא הכא לא גרע מחייבי מלקות שוגגין ואמאי חייב באחריותו בנתייאש הימנה ולא גדרה וע"כ צריך לתרץ לר"ל דאתיא כר"מ דס"ל התם בפרק אלו נערות דלוקה ומשלם:

והנה שם בב"ק כל השקלא וטרי' להוכיח דר"מ אית ליה דינא דגרמי הוא לר"ל דאי' התם (דף ק' ע"א) ר"ל אחוי לי' דינרא לר"א א"ל חזי דעלך קא סמיכנא וכו' והא את הוא דאמרת ר"מ הוא דדאין דינא דגרמי ואמרי' התם הי ר"מ אלימא ר"מ דתנן דן את הדין וכו' אלא הא ר"מ דתנא מחיצת הכרם שנפרצה וכו' עי"ש הרי דכל הסוגיא הוא לר"ל ולדידי' שפיר מוכח מהך ברייתא גופא דאתייא כר"מ דאל"כ אמאי בנתייאש הימנה ולא גדרה הר"ז קידש וחייב באחריות ודו"ק:

שם בתוס' בד"ה אומר לו גדור פירוש לבעל הכרם והוא המזיק דארבע אמות שאמרו להרחיק הוא בשביל עבודת הכרם כדאמרינן בפרק שני לקמן ואפילו לר"י דקאמר לקמן על הניזק להרחיק את עצמו האמר לקמן מודה ר"י בגירי' דילי' ועיין בנ"י שחולק על התוס' בזה וז"ל וכתבו המפרשים ז"ל דהך ברייתא לא אתי כר"י דאלו ר"י סבר על הניזק להרחיק את עצמו אלא כרבנן דאמרי על המזיק וכו' עכ"ל ונראה דהתוספ' הוכרחו לחדש דאתיא גם כר"י ומשום דהוה גירי' דילי' לשיטת' דאמרו בתר הכי וז"ל ואומר ר"י

דלהכי קתני אומר לו גדור ולא קתני וחייב לגדור לפי שצריך להתרות בו ואם לא התרו בו לגדור אינו חייב באחריות (ודלא כשיטת הנ"י דאם לא התרו בו לא קידש כלל שכתב וז"ל העלו בתוס' דדוקא בשהתרו בו אבל לא התרו בו אי נמי התרו בו ולא נתייאש אלא היה בדעתו לגדרה ולא הספיק עד שהוסיף במאתים לא קידש וכו' עכ"ל). ומבואר מדבריהם דאע"פ שקידש מ"מ אינו חייב באחריות אם לא התרו בו. הרי דחז"ל לא חייבו לבעל הכרם לשלם אלא בשהתרו בו מקודם. ואם נימא דלא הוי גירי' דילי' וקשה דלמה חייב באחריותו אף אם התרו ביה הא א"א לידע בשעת ההתראה של מי יאסר מקודם או הזרעים או הגפנים של בעל הכרם. ואם באמת יאסרו גפניו מקודם אינו חייב כלל לשלם אם יאסרו אח"כ הזרעים של חבירו דהוו הפקר ויצאו מרשותו כיון דנאסרו בהנאה והוה כמו שהפקיר שורו קודם שהזיק דאינו חייב לשלם. ואף אם אח"כ נודע של מי נאסרו מקודם ע"י הבירור שהביא הנ"י בשם הרמב"ם עיי"ש. מ"מ אינו חייב לשלם כיון דבשעת ההתראה לא היתה ההתראה ברורה לחיוב (ועיין במסכת ב"ק דף כ"ה) איתמר ר"י אמר אשו משום חציו ור"ל אמר אשו משום ממונו. ועי"ש בפרש"י וז"ל משום ממונו כשורו ובורו שהזיקו. וקא ס"ד דאיכא בינייהו כגון שהדליק בגחלת שאינו שלו דלר' יוחנן חייב דחציו הן ולר"ל פטור דלאו ממונו הוא עכ"ל. ומבואר דאם אשו משום ממונו אינו חייב כשהדליק בגחלת של חבירו ומכ"ש הכא דודאי הוה ממונו אליבא דכ"ע דפטור כשהזיק בשעה שיצא כבר מרשות ואף דהתוס' שם כתבו בד"ה אשו משום ממונו וז"ל כלומר חיוב ממונו יש בו ולא שיהא האש שלו דאפילו הדליק באש של אחר חייב כדאשכחן (בפ' הכונס דף נ"ו) ופליגי אשיטת י"מ ז"ל היינו דוקא התם שמעשיו גרמו להיות ממונו אבל הכא ודאי מודו דפטור אם לא נימא הך סברא שכתבו דהוי גירי' דיליה וא"כ לא הוי התראה ברורה לחיוב ומש"ה הקדימו דהך ברייתא אתיא ככ"ע ואפילו לר"י דעל הניזק להרחיק עצמו מודה הכא משום דהוי גירי' דיליה ושוב חייב אף אם יאסרו גפניו מקודם דהוי כמו חציו ודו"ק:

בא"ד ור"ת מפרש דלהכי נקט תרי זמני לאשמעינן דאפי' יש תוס' מאתים בין מה שהוסיף בנפרצה ראשונה ובין מה שהוסיף בנפרצה שנית דאין מצט' לאסורים ולא ביארו מהיכן משמע להו הך דינא ומאי ראיה הוא ממה דנקט תרי זימני. ודילמא איפכא קמ"ל דמצטרפין ועיין במהר"ם שכתב וז"ל ונראה דהכי משמע נפרצה בשני אומר לו גדור משמע דאם גדרה קודם שנתוסף המאתים בשני' ניתרת ולא נזקקין להשגיח במה שהוסיף בראשונה. והוא משולל הבנה למאוד. ונראה בכונתם דר"ת ס"ל כשיטת התוספ' שכתבו מקודם בשם הר"י דלהכי קתני אומר לו גדור ולא קתני חייב לגדור לפי

שצריך להתרות בו ואם לא התרה בו אינו חייב באחריותו. ומבואר מדבריהם דההתר' אינה אלא לענין אחריות אבל לא לענין איסור דנאסר ממילא אף בלי התראה. ועפ"ז הוכיח ר"ת שפיר דמה שהוסיף בנפרצה ראשונה עם מה שהוסיף בנפרצה שנית אין מצטרפין דהא נקט תרי זימנא נפרצה אומר לו וכו' חזרה ונפרצה אומר לו. ומשמע דבההתראה השנית יש לו כל הכח כמו בהראשונה ואם נימא דמצטר' לאיסור א"כ לא דמו אהדדי דההתראה הראשונה מועלת כל עוד שלא נתוסף במאתים מעת שנפרצה ואלו בההתר' השנית אין לו שהות כ"א להתרות בו תיכף כשנפרצה דאל"כ יאמר חבירו שכבר נתייאש ונאסר בצירוף מה שנתוסף בראשונה ושוב יהי' ההתר' לאחר האיסור ולא יהי' חבי' חייב באחריות אלא ע"כ דאין מצטרפין. וא"כ גם בהתראה השנית יש לו שהות להתרות עד שיתוסף במאתים מעת שנפרצה.

ולכאורה יש מקום לדחות הוכחה זו דאף אם מצטרפין לאיסור תועיל התראה השנית עד שיתוסף במאתים מעת שנפרצה שנית ומשום דחבירו לא מהימן לומר שכבר נתייאש ולאסור תבואת חבירו דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו [וא"א משום ע"ר לא שייך הכא דלפטור מממון מהימן כמ"ש הראשונים ז"ל] אבל נראה דהכא מהימן לאסור תבואת חבירו כיון שבאמירתו אוסר גם את גפניו וכדרך שאמרו מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן גם לפסול ס"ת (עיין גיטין דף נ"ה) ושפיר הוכיחו התוס' ודו"ק:

והנה בהך ברייתא לא נתבאר כלל איזה גדר מחויב בעל הכרם לעשות ואם גם בזה אזלינן בתר מנהגא דגויל וגזית כדקתני במתני' לענין דינא דהיזק ראיה ומשמע מסתימת לשון הברייתא דבזה אינו יכול לכופו אלא לגדור אבל לא יכול לכופו לעשות כפי המנהג או בלבנים היכא דליכא שום מנהג וכמו שהסכימו רוה"פ בהיזק ראי'. והטעם לזה כתב הרא"ש דהא דמצו כייפי אהדדי לבנות בגויל וגזית כפי המנהג היינו דוקא כשמעמידין הכותל ע"ג קרקע של שניהם אבל אם רצה האחד לבנות בתוך שלו ולעשות מחיצה בהו"ד כיון שמסלק היזק ראיה מחבירו דיו וה"ה בהיזקו דבעל הכרם כיון שמחויב להעמיד המחיצה ע"ג קרקע שלו כשמסלק היזקו ע"י מחיצה של הו"ד דיו ומברייתא זו תמה הרא"ש על שיטת הי"מ שהבי' שם שס"ל דאף אם רוצה לכנוס בתוך שלו ולעשות מחיצה בהו"ד חבי' יכול לעכב יעו"ש היטב ברא"ש ולכאורה דבריו תמוהים בראייתו זאת דהא הי"מ טעמא קאמרי דמש"ה יכול לעכב עליו לפי שאומר לו אינה מחיצה של קיימא ואצטרך לצעוק עליו תמיד כשתפול המחיצה לסלק מעלי היזק ראייתך וכמו"ש הרא"ש שם. וא"כ לפמ"ש התוס' בד"ה וחייב באחריות בסוה"ד וז"ל אבל אין לומר דה"נ הוי היזק שאינו ניכר וקנסוהו כמו במטמא שלא יהא כל אחד הולך וכו' דהכא ליכא

למיחש להכי שבעל הכרם נמי מפסיד. הרי מבואר מדב' דחכמים לא חשו לשמא לא ירצה לגדור ומשום דהוה נמי מפסיד וא"כ אין זו טענה כלל אינה מחיצה של קיימא ואצטרך לצעוק עליך תמיד כשתפול המחיצה דבודאי יגדור לבלי יפסיד גפניו. ושאני התם בהיזק ראי' אם שגם חבירו ניזק אבל מ"מ כיון שאין השעה עוברת וגם יוכל להזהר לבלי יעשה דברי הצנע ודאי חיישינן שמא יתרשל לגדור עד שיצטרך לצעוק עליו ומש"ה יכול לעכב עליו מלעשות מחיצה בהו"ד ולכאורה הוא תמיה על הרא"ש

ונראה דהרא"ש הוכיח שפיר שלא נתנו חכמי' גבול וקצבה למי שיש לו לסלק היזקו מחברו שיעשה דבר קיים לדורי דורות אלא מספיק מה שמסלק ממנו היזקו לפי שעה דאל"כ גם כאן יכול לומר שחושש שמא תפול המחיצה לאחר מית' בעל הכרם וישאר לפני יתו' קטנים [עיין במסכת ב"מ דס"ח א' א"ל מר בר אמימר לר"א אבא עביד הכי וכי אתו לקמי' מהימן להו. א"ל תינח היכא דאיתא לדידי' אי שכיב ונפל שטרא קמי יתמי מאי וכו' עיי"ש. הרי דחכמים חששו לזה] ואת היתומים הקטנים לא יוכל לכוף שיבנו מחיצה לסלק מעליו ההיזק כמבואר (במס' ב"ק דף ט"ל ע"א) שור של חש"ו שנגח שור של פקח פטור. אלמא אין מעמידין להם אפוטרופ' להם לגבות מגופו אימא סיפא שור של חרש שוטה וקטן שנגח ב"ד מעמידין להם אפוטרופוס וכו' אמר רבא הכי קתני וכו' מעמידין להם אפיטרופוס ומשוינן ליה מועד דכי הדר ונגח לשלם מעליה. ועי"ש בתוספות בד"ה אין מעמידין באמצע הדבור וז"ל וגם אין לומר משום דאיהו גופי' קמזיק דפגיעתו רעה ממונא לא כ"ש ובמועד עבדי רבנן תקנה מפני תיקון העולם וכו' עיי"ש. הרי להדיא מבואר מדבריהם דאין שום דינא על היתומים לחיי' שיסלקו היזקם ומטעמא דקאמרו משום דאיהו גופיה קמזיק פטור דפגיעתו רעה ממונו לא כ"ש. אלא מפני תיקון העולם תקנו חז"ל שמעמידין להם אפוטרופוס. וא"כ זהו דוקא היכא דנוגע היזקם אל הכלל אבל לא היכא דאינו נוגע היזקם אלא לאיש פרטי כגון הכא שע"י שנפל הכותל ואסר תבואת בעל הכרם דוקא. וראי' לחילוק זה מהא דאיתא בריש הבית והעליה (ב"מ דף קי"ז ע"א) במשנה הבית והעליה של שניהם שנפלו אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה לבנות הרי בעל העליה בונה את הבית ודר בתוכה עד שיתן לו הוצאותיו וכו' ועי"ש בנ"י שכתב וז"ל וא"ת ולמה הוא צריך לבנות הבית יכפנו לבעל הבית לבנות וכו' כבר הקשו זה בירושלמי דאמרי' התם שמענו שאין כופין כלומר ממתניתין שמעי' כי דקתני והוא אינו רוצה לבנות אלמא אין כופין והתני ר' חייא כופין ומתרצינן בשאינו כלומר הלך למד"ה דבכי ה"ג א"א לכפותו שאין ב"ד יורדין לנכסיו שלא בפניו עיי"ש. הרי מבואר להדיא דאף דבעה"ב מיקרי מזיק לבעל העליה

אין יורדין לנכסיו שלא בפניו וע"כ הא דלא דמי להא דמעמידין להו אפיטרופוס ומשוינן להו מועד דכי הדר נגח לשלם מן העליה הוא משום דהתם תקנו כן חז"ל משום תקון העולם כיון דנוגע אל הכלל משא"כ התם גבי בית ועליה כיון דבעל הבית אינו מזיק אלא לבעל העליה לחוד לא תקנו חז"ל שנרד לנכסיו שלא בפניו. וא"כ ה"ה הכא אין מחייבין להיתומים לסלק היזקם מבעל השדה. ובודאי יאסר תבואתו אם לא יגדור. ואף דגם הגפנים של היתומים יאסרו ומצינן להעמיד אפוטרופוס ולגדור מצד טובתם. מ"מ כיון דאינו מפאת מזיק אלא מפאת טובה אין מחייבין אותם כי אם במחצית ההוצאות דכמ"כ יש טובה לבעל השדה כמו להם וא"כ שוב יוכל לעכב את בעל הכרם מלעשות בהוצא ודפנא דיאמר לו אינה מחיצה של קיימא. ואולי תפול המחיצה לפני יתומים קטנים ואזי אצטרך לגדור. ושפיר הוכיח הרא"ש דאינו מחויב לעשות דבר קיים היכא דבונה משלו:

ולכאורה יש לומר דאין זו טענה כלל מה שחושש שמא תפול המחיצה לפני יתומים קטנים וראיה לזה מהא דאיתא (ערכין דף כ"ב ע"ב) אמר רב יהודא א"ר אסי אין נזקקין לנכסי יתומים אלא א"כ וכו' ור' יוחנן וכו' ושם א' רב פפא מ"ט וכו' ור"ה בריה דרב יהושע אמר וכו' הרי דכולהו ס"ל דאין נזקקין לנכסי יתומים ובמס' (ב"ב דקע"ו ע"א) אמר רב פפא גופיה הלכתא מלוה ע"פ גובה מן היורשים ואינו גובה מן הלקוחות גובה מן היורשים כדי שלא תנעול דלת בפני לווין. ואינו גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא. הרי דס"ל שעבודא לאו דאורייתא. ורק דחז"ל תקנו שיגבה מן היורשין כדי שלא תנעול דלת. ומ"מ אין נזקקין לנכסי יתומים ולא חשו חז"ל שעי"ז תנעול דלת בפני לווין. וע"כ דאמדו חז"ל דעתן של הבריות שלא יחושו לזה משום דחששא רחוקה היא. וא"כ גם הכא אין זו טענה שחושש שמא תפול לפני יתומים קטנים דהרי אמדו חז"ל שחשש רחוק הוא ואין לחוש לזה. מ"מ נראה דהא דתקנו חז"ל שיגבה מן היורשים אבל לא מיתומים קטנים ולא חשו שמא תנעול דלת. החילוק היא כך דלגבות מן היורשים ודאי הוכרחו לתקן דאל"כ יונעל בפני הלווין דהא יחושו להלוותם שמא יבאו לידי הפסד ממש. אבל מן היתומים קטנים לא הוצרכו לתקן דלא יונעל דלת עי"ז כלל דהא סוף סוף יגבה המלוה מעותיו ואינו אלא המתנת זמן בעלמא ולא יחושו לזה. וא"כ הכא אם תפול המחיצה לפני יתומים קטנים יאסרו תבואתו עד כשיגדלו ומש"ה שפיר חוששין לזה ויפה הוכיח הרא"ש דלא חייבו חכמים שיעשה דבר קיים לדורי דורות ודו"ק:

מיהו היינו יכולים לקיים לכאורה שיטת הי"מ ולא מטעמייהו ועפ"ז יסולק קושית הרא"ש מהך ברייתא דמחיצת הכרם. והוא דכבר כתב הרא"ש דבהיזק ראיה מהני

מחילה ורק חזקה דג' שנים לא מהני וא"כ נראה דהיכא שהסכימו שניהם לשנות המנהג ולעשות מחיצה בהו"ד הוי כמו מחיצה שמחלו זל"ז חיוב הגזית על מחיצה של הו"ד. ואם נפלה המחיצה ודאי נראה דיכלי לכוף זל"ז על מחיצה של הו"ד כמו דכופין זה לזה לעשות כפי המנהג בלא מחילה ולפ"ז היה נראה דיכול לעכב על חבירו מלכנוס לתוך שלו ולעשות בהו"ד דשמא תפול אחר כך ויטעון שהיתה של שניהם ויכפנו לבנות בהו"ד או דעכ"פ הוא לא יוכל שוב לכוף את חבירו שיבנה עוד הפעם ומשום דיטעון דהיתה של שניהם ושניהם מחויבים לבנות. והוא לבדו אינו רוצה לבנות כלל. מה שא"כ הכא בהך ברייתא דמחיצת הכרם אינו יכול לכוף את חבירו שיבנה גזית דאף אם תפול יכופנו ע"פ ב"ד לבנות שנית:

ואין לומר דאין זו טענה כלל ומשום דיוכל ליקח שטר ראיה מחבירו שלא מחל לו חיוב הגזית דהא מבואר (בח"מ סי' קנ"ד ס"ק ט"ז) בד"ה דעת הרא"ש שהפותח חלון וכו' בסוה"ד וז"ל אבל הרשב"א כתב שראובן הבא לפתוח חלון על חצר שמעון במקום שאינו מזיקו עתה בהיזק ראיה. ושמעון טוען שהוא יבנה בשלו היום או מחר ויזיקנו בראיה שהדין עם שמעון וכו' ואפילו אם רצה לכתוב לו שטר הודאה בכך אין חוששין לו דנמצא זה צריך להיות שומר שוברו מהעכברים וכו'. הרי מבואר להדיא דעת הרשב"א דלא מחייבינן ליה לאחד להיות שומר שוברי. וה"ה הכא לא מצי לכוף אותו שיקח מידו שטר הודאה ולכאורה קשה על הי"מ מדוע מיאנו בזה. ונראה דס"ל לדינא שלא יהא נאמן אח"כ כשתפול לטעון שהיתה על שני' כיון דהוא נגד המנהג ויותר נאמין לטוען דמשל חבירו לבד הוא. ולא הוי שינוי בהמנהג כ"א מצד אחד ולא מצד שניהם ושפיר יוכל לכופו לבנות שנית. ועוד דאם מן הדין יוכל לכנוס בתוך שלו ולעשות בהו"ד ודאי דלא מהימן לפטור עצמו במה שטוען שמשל שניהם עשאוהו ומחלו זל"ז החיוב כיון שהיה יכיל לעשותו לבדו. וכ"כ דאינו מביא ראיה שמחלו זל"ז עדיין נשאר החיוב ודו"ק:

שם ע"ב בתוד"ה נתייאש. דוקא נתייאש אבל לא נתייאש ועוסק כל שעה לגדור אע"פ שהוסיף מאתים מותר וכו' והטעם יש לפרש משום דכתיב לא תזרע כרמך כלאים דומיא דזריעה דניחא ליה עכ"ל. יש להקשות להמבואר כר"ש במס' כלאים פ"ז משנה ד' ה' דטעמא דר"ש דס"ל במסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו דאין אדם מקדש דבר שאינו שלו אע"ג דלא אשכחן כן בשאר איסורים משום דכתיב לא תזרע דניחא ליה והא אין אדם נהנה ולא ניחא ליה של אחרים עיי"ש וא"כ בהך ברייתא דמחיצת הכרם שנפרצה דקתני ואם נתייאש וכו' ה"ז קידש. ומבואר מזה דלא ס"ל הא דר"ש דדריש מלא תזרע

דיהי' דומיא דזרי' דניחא ליה וא"כ אמאי בעינן דוקא נתייאש הא לו נתייאש אף בהוסיף מאתים מותר וכמו"ש התוס':

ונראה בזה דודאי גם הך ברייתא אית ליה דרשא דלא תזרע דבעינן דוקא דניחא ליה ואפילו הכי אם נתייאש הר"ז קידש כיון דגם הגפנים של בעל הגפן נאסרו משום ניחותא דידיה מהני הך ניחותא גם לחלק חבירו לאסור גם תבואת בעל השדה ולכאורה עדיין יש לפקפק בזה דהא יוכל להיות שהגפנים של בעל הכרם ניתוספו במאתים אחר שנתייאש קודם ניתוסף ר' בתבואת בעל השדה וכיון שנאסרו מקודם שוב לא מהני ניחותא דידי' לאסור אח"כ של חבירו אולם זה תלוי במה שנסתפקנו בדינא דהמקיים כלאים בכרם דלוקה. אם נימא דוקא מקיים שני המינים יחדיו או כיון שהמין האחד ניתוסף בר' ונאסר שוב הוי זה המין עצמו כלאים והמקיימו לוקה אף במקיימו זולת המין השני ולכאורה יש להביא ראי' מהא דאיתא (ע"ז ס"ג ב') יתיב ר"נ ועולא ואבימי בר פפי ויתיב ר' חייא בר אמי גבייהו ויתבי וקא מיבעי להו שכרו לשכור ביין נסך מהו מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו אסור או דילמא כל למעוטי תיפלה שפיר דמי. אמר ר"נ ישבור ותבא עליו ברכה לימא מסייע ליה אין עודרים עם הנכרי בכלאים אבל עוקרים עמו כדי למעוטי את התיפלה סברוה הא מני ר"ע דאמר המקיים בכלאים לוקה ועיי"ש בתוד"ה אין עודרין ר"ת דחיק להביא ראיות דכלאים נוהג בשל נכרי ומוקים לה להך דאין עודרין עם הנכרי בכלאי הכרם עיי"ש במהרש"א ומהר"ם בד"ה השני שאין עודרים. [ומה שתמהו התוס' טובא על ר"ת וכתבו דאין לפרש דכלאים היינו כלאי הכרם דא"כ כי מוקים לה כרבנן ופריך מאי איריא לעקור אפילו לקיים נמי שרי והלא משתכר הוא באיסורי הנאה אם הוא מקיים ישבנו במ"א דאין תימא אם יפרש ר"ת דמין אחד עדיין לא נאסר ושכרו לעקור זה המין שלא נאסר. ומ"מ כיון שרוצה בקיו' זה המין שלא יתעקר מאליו וכמו שפירש"י שם מיקרי רוצה בקיומו ואסור לר"ע דהא איסור קיום הוא אפי' בשלא נאסרו עדיין ולרבנן שרי כיון דעכ"פ אינו משתכר באיסורי הנאה ודו"ק] ולכאורה יש להקשות לשיטת ר"ת דמפרש דאיירי בכלאי הכרם א"כ כי נמי מוקים לה כר"ש דהמקיים לוקה מאי ראיה הוא להא דר"נ דשכרו לשכור יי"נ. הא י"ל אף שממעט תיפלה מ"מ כיון שבאותו דבר שממעט אח"כ רוצה בקיומו קודם לא שרי' הך איסור דרוצה בקיומו משום דממעט אח"כ משא"כ בהך דעוקרין בכלאים אם כי רוצה בקיומו קודם שממעט אבל עכ"פ אחר שממעט את התיפלה ממעט יותר ממה שרצה בתחילה בקיומו דהא לא שכרו כ"א לעקור מין א' וא"כ לאחר שעקר זה המין תיקן גם במין השני לאו דקיום כלאים ומ"מ לא רצה כ"א בקיום זה המין דוקא אלא ע"כ דקיום כלאים אינו דוקא כשמקיים

שני המינים יחדיו אלא אפי' מין א' זולת מין השני כיון דנאסר ומיקרי כלאים המקיימו לוקה. אולם לשיטת התוס' שם דלא איירי בכלאי הכרם לא מוכח מהתם מידי ובזה תלוי התי' הנ"ל על הר"ש דאם נימא דאינו חייב במקיים כ"א בשני המינים יחדיו י"ל דאף שנאסר גפניו קודם שנאסר תבואת השדה מ"מ מהני ניחותא דידיה גם לגבי חבירו שיאסר התבואה אח"כ כיון דעכ"פ מהני ניחותא דידיה לגבי עצמו שיתחייב משום כלאים דזהו דוקא במה שניחא ליה הצירוף של שני המינים יחדיו ומתחייב עי"ז משא"כ אם נימא דבקיום מין א' הנאסר חייב אף בלי צירוף מין השני י"ל בנאסר הגפנים מקודם שוב לא מהני ניחותא דידי' לגבי חבירו דהא ניחותא דידי' מחייבו משום גפניו לחוד ולא משום צירוף מין השני ולא אשכחן ניחותא דידי' שיועיל בשל חבירו כלל. ודו"ק היטב:

שם בתוס' בד"ה וחייב באחריותו. אע"ג דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק נראה לר"י דהאי חשיב היזק ניכר שהרי ניכר הוא שהוא כלאים כשרואה הגפנים בשדה ומטמא אע"פ שרואין השרץ על הטהרות לא חשיב היזק ניכר דמי יידע אם הוכשרו עכ"ל דבריהם משוללי ההבנה למאוד הא גם הכא לא נאסר כ"א בנתייאש מלגדור וכמ"ש התוס' לעיל דאם לא נתייאש אף אם הוסיף מאתים מותר. וא"כ ה"נ הוי היזק שאיני ניכר דמי יודע אם נתייאש או אם עדיין עוסק הוא לגדור וא"ל דעכ"פ ניכר הוא למי ששמע ממנו שנתייאש דא"כ התם במטמא ג"כ ניכר הוא למי שראה ההכש' ורואה כעת השרץ על הטהרות ולולי דברי התוס' לעיל ד"ה א"ל גדור שכ' דאם יש תוס' ר' במה שנפרצה ראשונה ובמה שנפרצה שנית דאין מצטרפין לאסור הי' אפ' לישב דשאני הכא בכלאים דהרואה הגפנים בשדה רואה מקצת ההיזק דאף אם יגדור אח"כ מ"מ אם נפרצה שנית יצטרף גם התוספות הזה לאיסור ושם איסור עלה ומקרי שפיר רואה מקצת היזק משא"כ התם במטמא דאם לא הוכשרו לא מיקרי היזק כלל. אולם התוס' כבר הסכימו לעיל דאין מצטרפין וראשונה ראשונה בטל ולפ"ז ליתא לדברינו ולכך נראה דכוונתם הוא דשאני הכי בכלאים דאף דאם לא נתייאש לא נאסר בתוס' מאתים מ"מ הרואה הגפנים בשדה מקרי רואה ההיזק דהא דוקא באם דעתו לגדור ועוסק כל שעה לגדור לא נאסר הא בסתמא אף אם אין לו מחשבה להיפך שלא לגדור מ"מ נאסר ומש"ה שפיר מיקרי נראה ההיזק דאין לנו לדין על מחשבות האיש ודעתו והרי הוא כאלו אנו רואין אותו בסתמא בלי שום מחשבה וממילא יאסר. משא"כ התם במטמא לח מיקרי נראה ההיזק דמי יודע אם נעשה בו מעשה ההכשר אם לאו:

ובעיקר קושיית התוס' נראה ליישב לכאורה דזה לא מיקרי היזק שאינו ניכר דהא קיימו לשריפה ובעת שריפתן הלא ניכר הוא לכל העולם ההיזק. וכיון שהוא גרם שיבואו

לידי שריפה מיקרי מזיק ממש בהיזק שנראה לכל ושאני התם במטמא טהרות דאינם לשריפה פי' דבשריפתם אינו ניכר ההיזק כלל דהא קיי"ל דתרומה טמאה מותר בהנאה וא"כ בעת שריפתן לא נראה שהוא היזק אותן דהרואה סבור דלצורכו הוא דאדלקה אולם לכאורה יקשה ע"ז ממנסך דקיי"ל דהוי הזיק שאינו ניכר והלא גם נסך לשריפה קאי ואסור ליהנות בשריפתן ונימא ג"כ כיון שגרם שסוף סוף ישרף הוי כמזיק בהיזק ניכר לכל אמנם קושיא זו יש ליישב דגבי נסך ודאי הוי היזק שאינו ניכר ואי משום דלשריפה קאי ובשעת שריפה היזק ניכר הוה מ"מ אם יקרה שיתאבד מאליו בלי שריפה באופן שלא יוכל לשרפנו אח"כ יהי' פטור המזיק דתו הוי היזק שאינו ניכר וא"כ שוב אסור לו לבעל היין להנות ממה שלא נאבד מעצמו כ"א ע"י שריפתו דזה מקרי רוצה בקיומו שלא יאבד מעצמו עד שישרפנו. (עיין ע"ז דף ס"ג) ולא דמי להא דמבואר שם ששכרו לשבור ביין נסך דשרי אף אם מיקרי רוצה בקיומו כמבואר שם היינו טעמא משום דהתם ממעט בתיפלה דאם לא יתירו לו להשכיר עצמו לשבור העכו"ם לא ישברנו משא"כ הכא דבמה שאנו אומרי' שמיקרי היזק ניכר ע"י שריפתו אינו מועיל כ"א שיתחייב הלה לשלם אבל התיפלה לא יתמעט עי"ז דגם אם נפטור את הלה לשלם יבא לידי שרי' ולא שרינן איסורא דרוצה בקיומו בלא מיעוט תיפלה. האמנם נראה דהתוס' מיאנו בזה ע"פ מ"ש (במס' ב"ק דף ק' א') בד"ה טיהר את הטמא באמצע הדיבור שם וז"ל וכיון דמה שעשה עשוי משום דאיירי דטעה בשיקול הדעת וכו' למה נתחייב הדיין לרבנן במאי דנגע ביה שרץ הלא בלאו הכי מה שעשה עשוי וכו' עיי"ש וה"נ כיון דלא מצינו לחייב את המזיק מצד האיסור משום דהוי היזק שאינו ניכר שוב לא מצינן לחיובי משום דבא לידי שריפה אח"כ כיון דכבר נאסר ותו לא איכפת לן כלל במה שגרם שיבא אח"כ לידי שריפה:

בא"ד אבל אין לומר דה"נ הוה היזק שאינו ניכר וקנסוה כמו במטמא שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרות של חבירו דהכא ליכא למיחש להכי שבעה"ב נמי מפסיד ד' תמוהים לכאורה מסוגיא (דחולין דף מ"א ע"א) דמקשינן התם למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מהא דהמטמא ומדמע ומנסך בשוגג פטור במזיד חייב ומשני הגמרא הכא במאי עסקינן דאית ליה שותפות בגוי' עיי"ש וא"כ קשה דליפטור מטעם היזק שאינו ניכר דמטעם קנס ליכא למיגזר כיון דגם שלו נמי מפסיד והוא קושיא עצומה לכאורה ונראה לנו ליישב דסברת התוס' תלוי במחלוקת אמוראים שם (בגיטין דף נ"ב ע"ב) אתמר מנסך רב אמר מנסך ממש ושמואל אמר מערב מ"ד מערב מ"ט לא אמר מנסך וכו' ולמ"ד מנסך מ"ט לא אמר מערב אמר לך מערב היינו מדמע ואידך קנסא היא ומקנסא לא ילפינן ולפי"ז נראה דסברת התוס' דהיכא דגם הוא מפסיד ליכא למיחש להכי ולא

קנסינן ליה הוא רק אליבא דשמואל דאמר מאי מנסך מערב וס"ל דקנסא מקנסא לא ילפינן ול"א לא פלוג חכמים בקנסא ומשו"ה כיון דגם הוא נמי מפסיד ולא מצינו דקנסו בזה חכמים לא ילפינן מאידך קנסא אבל לרב דאמר מנסך ממש וס"ל דקנסא מקנסא ילפינן והא מטעמא דלא פלוג חכמים ה"נ ילפינן מאידך קנסא לחייביה אף אם הוא ג"כ מפסיד כיון דלא פלוג חכמים ולפי"ז א"ש דברי התוס' דשפיר קאמרו דליכא למימר דה"נ הוי היזק שאינו ניכר וקנסוהו כמו במטמא דהא לשמואל דס"ל קנסא מקנסא לא ילפינן לא הו"ל למקנסי' הכא כיון דגם הוא מפסיד והתם בסוגיא דחולין אליבא דרב קיימינן וכמו"ש שם בתוס' ד"ה תא שמע דלמ"ד מנסך ממש פריך עיי"ש ולדידי' שפיר קא משני דאית לי' שותפות בגוי' דהא ס"ל דקנסא מקנסא ילפינן:

שם באו"ד ועוד אי קנס הוא כמזיד דוקא הי' לו להתחייב דבריהם תמוהים גם בזה לכאורה דהא הכא אליבא דר"מ קיימינן וכמ"ש התוס' לעיל ד"ה כדתניא ור"מ ס"ל דבדרבנן קנסו שוגג אטו מזיד וא"ל דר"מ לא ס"ל כר"ע דהמקיים כלאים הוי דאורייתא ושפיר קנסו שוגג אטו מזיד ומצאנו אח"ז קושי' זו כתובה בגליון הש"ס מרע"א ז"ל במס' (ב"ק ד' ק') עיי"ש (וכתב לתרץ בזה גם קושית התוס' דלעיל ד"ה כדתניא דמנ"ל דהך ברייתא אליבא דר"מ ולפי"ז מוכח שפיר מדקניס גם בשוגג ולכאורה יש להשיב ע"ז דהא מוקמינן במכות סתם מתני' כר"ע דהמקיים כלאים לוקה וסתם מתני' ר"מ ומוכח דגם ר"מ ס"ל כר"ע ובדאורייתא לא קניס שוגג אטו מזיד) ונראה בכוונת התוס' דהכא אין לקנוס שוגג אטו מזיד אפי' לר"מ כיון דגם בעל הכרם נמי מפסיד ובודאי לא יעשה כן במזיד:

שם בגמרא טעמא דרצו הא לא רצו לא מחייבין לי' אלמא היזק ראי' לא שמי' היזק כבר הבאנו לעיל דברי הנ"י שהביא תשובת הרי"ף להוכיח מזה דבהיזק ראי' לא מהני חזקה דג' שנים דאל"כ הוי מצי לאוקמי מתניתין כגון ששהו ג' שנים ולא מיחו ומשו"ה בעינן רצו הא לא רצו אין מחייבין אותו דכבר מחלו זל"ז (ועיין במה שכתבנו לעיל להקשות ע"ז) ולכאורה יש לדחות ראייתו ע"פ מ"ש הנ"י עצמו דהיכא דליכא שום מנהג מצי לדחות כל אחד את עצמו לאיזה מחיצה שירצה מהארבעה מינים שנזכרו במתניתין ודלא כשיטת הפוסקים דבליכא שום מנהג דינא הוא בלבנים עיין בדבריו בפי' המשנה ולפ"ז אין ראי' דחזקה לא מהני והוא דהא רישא דמתניתין ע"כ איירי בדליכא שום מנהג דהא לבתר הך דינא דבונין את הכותל באמצע קתני דינא דמנהגים וא"כ לא הוי חזקה כלל מהך ג' שנים דשתק דהא לא הוי מצי לכוף את חבירו לבנות דחבירו הוי מצי לדחות עצמו אגזית והוא באמת לא רצה לעשות כ"א גויל וכדומה ואפ"ה קתני רצו ומוכח דהיזק

ראיה לא שמיה היזק אבל היכא דאיכא מנהג ידוע דהוי חזקה אלימתא ממה דשתק ג' שנים דהא הוי מצי לכוף אותו לבנות כפי מנהג המדינה בגויל וגזית וכדומה אפשר דאם שתק ג' שנים מהני ולא מצי שוב לכוף אותו אח"כ:

ונראה דזה לק"מ דהא באמת צריכים להבין לדברי הנ"י מהא דמאן דס"ל ה"ר שמי' היזק דחיק לאוקמי מאי מחיצה פלוגתא ורצו לחצות ולמה לא מוקמינן כפשוטו דרצו היינו שהסכימו שניהם לבנות בגויל או גזית דהא כל אחד יכול לדחות עצמו למה שירצה ולא מצי לכוף אחד את חבירו לבנות אם לא שיסכים לדבריו וא"ש מה דקתני רצו וע"כ צ"ל דאי משום הא לא הוי קתני רצו אם הוי יכול לכוף אותו אחר שיסכים לדבריו דמסתמא מסכים כל אחד לדברי חבירו כדי שיעשו מחיצה לסלק ההיזק וכדרך שתי' הרא"ש קושיתו אהא דקתני לפיכך אם נפל הוי של שניהם ומשום דמצו כייפי אהדדי דלמה לא מהימן הא' לטעון דחבירו לא רצה לחלוק עד שמחל לו חיוב סילוק ההיזק דהא מתני' איירי בחצר שאין בו דין חלוקה משום דאמרינן דודאי הם מתרצים שניהם לסלק ההיזק (כן נראה בכוונתו אף שאינו מפורש בדבריו) וא"כ לפי"ז שפיר הוכיח דחזקה לא מהני דאם נימא דמהני שוב איכא שפיר לאוקמי מתניתין בשהו ג' שנים ולא מיחו דאף בליכא שום מנהג הוי חזקה מעלייתא דהא אמרינן דודאי היו מתרצים שניהם כדי לסלק ההיזק ובודאי הי' מתרצה לדברי חבירו ומוכח שפיר דחזקה לא מהני:

ע"ד הרי"ף פרק חזקת הבתים בענין עדי חזקה. שתמה עליו הבעה"מ שהוסיף בחיבורו דבעינן שתי שערות במ"א. ותמה שאין תערובות הטעמים מצטרפים. וגם תמה עליו מש"ס דב"ק. וברמב"ן ב"ק נדחק ע"ש. י"ל דהרי"ף ס"ל דחצי דבר על שעת הראי' דנין. וכל שהי' ראוי אז להחשב לדבר מהני ונאמנין. ולכן מהני בעדי חזקה. אף דדינא דפירות ליתי' השתא כדמוקמינן (השתא) ארעא בידי' דמחזיק אפ"ה בשעתא דחזו כל כת וכת חדא שתא דידהו הי' חשיב אצלם דבר שלם. משא"כ בשערות והרי"ף מפרש סוגיתינו כהלכתא דבעי' ב' שערות במק"א. וה"ק שנים אומרים א' בגבה ור"ל ועוד שנים אומרים א' בגבה (אלא שזו בימין וזו בשמאל. או זו שחורה וזו אדומה) או שנים אומרים א' בכריסה. ור"ל ועוד שנים אומרים א' בכריסה. ומ"מ לא מהני סהדותייהו משום חצי דבר. והוצרך הרי"ף להוספה דדוקא במ"א בעינן דאל"כ כשרואין העדים שער אחד בגבה חשיב דבר. דראוי לחשוב אז שמא יש עוד שערה אחת בכריסה ויועילו בראייתן לאחשבה לגדולה. לכן כתב הרי"ף דכה"ג לא מהני (ומתחילה הי' דעת הרי"ף דכך תקנו חכמים. דכל דאלו מה"ת הי' חייב לשלם ג' פירות חשיבא חזקה. ושוב חזר בו דא"כ מתני' דב"ק בטביחה. לא אתיא כרבנן ג"כ לולי תירוצא דאביי לכן הוסיף כנ"ל) ורק

בגבה עד"מ כשראו בא' בחודש שער א' בגבה ותו ליכא שהרי כל הגב למראה עיניהם חשב שפיר חצי דבר. דאי נימא שתועיל עדותן שמא תצמח בה למחר עוד שערה אחת וזו תנשר ותועיל אז ראייתן שראו עכשיו שערה זו. הא ליתא דכיון דעכשיו עכ"פ באמת עדיין קטנה היא א"כ לא חזי מידי (וכגי' הישנה שבש"ס. בקטנה קא מסהיד כו') ואם תאמר שמא כבר הי' בה שערה אחת ונשרה ותועיל ראייתן עכשיו לאחשבה גדולה. ז"א דמי יגיד לנו זה שהי' בה שערה ונשרה. ואם תאמר עפ"י עדים ז"א דהא הני קמאי הוי חצי דבר דאז הא בקטנה קא מסהיד כנ"ל. משא"כ אם הי' מועיל א' בגבה וא' בכריסה היתה כל ראי' חשיבא דבר. דהעדים חושבין שמא יש בה עכשיו שערה נראית בעליל לכל במקום אחר. ודברי הרי"ף מזוקקין:

ומעתה גם בב"ק לק"מ דלרבנן ודאי אתי שפיר מתני' דעדי טביחה בעת ראייתן חושבים דאולי יש עוד גניבה ותועיל ראייתן לדו"ה. והא הני עדי גניבה כשיבאו. ודאי יהיו נאמנין אצל הב"ד דלעצמן ודאי דבר שלם נינהו. וז"פ. ודע דמה שפי הרמב"ן דברי רש"י בב"ק. לולי דבריו י"ל דרש"י נתכוין לחלק דשאני בשערות דקמאי דחזו שערה אחת דעדיין קטנה היתה אז חשיבה שפיר חצי דבר. משא"כ בחזקה דכד מצרפינן להו. אמרי' שקנה הקרקע קודם הג"ש. א"כ בשעתא דחזו מקצת החזקה כבר הי' הדין אמת שהקרקע שלו. כל כה"ג לא מקרי חצי דבר. ועיין:

שם דף קל"ד ע"ב מתני' האומר זה בני נאמן למאי הלכתא ליורשו ולפטור מן היבום הא נמי תנינא וכו' הכא אע"ג דמוחזק לן באחי ופי' רשב"ם חזקה בעלמא בלא עדים. משמע הא היכא דאיכא עדים אינו נאמן. וכן איתא באה"ע סי' קנ"ו סעיף ו' בשם וי"א. וק' הרי טעמא דנאמן לומר זה בני היינו מטעם הואיל ובידו לגרשה ואמרי' שם אמר ר' יוסף השתא דאמרת הואיל האיש שאמר גירשתי את אשתי נאמן הואיל ובידו לגרשה אלמא דגמרי' ממתני' להיכא שאמר גרשתי וגבי גרשתי הרי מוחזקת בא"א גמורה ואפ"ה נאמן מטעם הואיל ובידו לגרשה. וכן הק' הגאון מורינו רעק"א בהגהותיו על הש"ס ע"ש באורך. ויש לתרץ והוא. דהר"ן הקשה בקידושין דאמאי נאמן אם אמר זה בני אע"ג דמוחזק לן באחי משום דא"ב הי' מגרשה הרי בב"ב גבי חזקה דאין אדם פוטר תוך זמנו איבעי לן אי אמרי' מגו במקום חזקה ע"ש ויש לתרץ דהרי מצינו מגו להוציא לא אמרינן משום דהוי נגד חזקת ממון ע"כ איכא למי' דכל היכא דהמגו בא לגרע חזקת שכנגדו דהיינו דמגרע בהאי מגו לאיש פרטי שמה איבעי לן אי אמרי' מגו במקום חזקה משא"כ גבי בעל שאמר גרשתי את אשתי דכל ספיקתינו הוא רק אם נתירה לכל העולם. והגם דזה ג"כ מוציאה מאיש פרטי היינו מבעלה. אבל לגבי בעלה לא שייך דבאנו לגרע חזקתו

דהרי הבעל בעצמו אינו רוצה בטובת חזקתו שיש לו עליה בחזקת א"א דהרי הוא אומר גרשתיה. ורק כל הספק הוא רק לדידן אם יכולין לישא אותה ושפיר אמרינן מגו הגם דהוא נגד החזקה מהני המגו להתירה. והשתא שפיר מתורצים דברי הרשב"ם דבאמת ק' מאין המציא הרשב"ם דינו דדוקא חזקה בלא עדים ועי' ביאורי הגר"א שם. אבל לדברינו ניחא דהרשב"ם הוקשה לו ג"כ קו' הר"ן וס"ל כתירוצינו. וק' דגבי לפטור אותם מהיבום ק' דהרי הכא דמי לא' בעי דמגו במקום חזקה דג"כ מגרע לאיש פרטי היינו שאחי המת יש לו זכות בה שהיא זקוקה לו ויוכל ליבמה בע"כ ואמאי מהימן אחיו במגו להוציא מחזקתו וע"כ תי' הרשב"ם דאיירי שאין עדים שיש לו אח וע"כ עתה לא שייך למיספק לענין זכות האח כיון שלא יש לפנינו איש פרטי ולא נודע לנו כלל מאיש פרטי ע"כ לא שייך למימר דמוציאין ומגרע חזקת זכות האח ורק כל ספיקתנו הוא רק לענין היתר היבמה לעלמא ע"כ מהני מגו גם נגד החזקה. והשתא מתורץ קושיתינו דל"ד לגרשתי הגם שיש עדים שהיתה אשתו אבל לגבי בעלה לא מגרעינן כלל חזקתו במגו דהרי הוא בעצמו אומר גרשתיה ושפיר דמי ליבמה היכא דליכא עדים. והשתא הא דמוקי הרשב"ם דליכא עדים אינו מטעמא דבאיכא עדים החזקת אחים יותר בתקפה כ"א מטעם שאם הי' עדים הי' שייך למספק לן גם גרעון הזכות של זה האח וכנ"ל:

סנהדרין

במשנה א' האונס והמפתה ק"ל דעכ"פ באונס לענין למכפי' לישאנה לא ניבעי מומחין דהוי ככפי' דכל מ"ע עשה סוכה כו' דמכין אותו עד שת"ן ולא בעינן ע"ז ב"ד סמוכין כלל. ואפי' תימא דהך מ"ע שאני דהוי בין אדם לחבירו. דהא אם אין רצונה בכך פטור לכן חשיב כדין שב"א לחבירו דבעינן סמוכים מ"מ נראה דדומה כפי' זו לכפיית גיטין דמחשיב כחסרון כיס דעבדינן שליחותיהו ול"ב מומחי' (וכמ"ש אביי אשכחי' לר"י דקא מעשי אגיטא כו'). וא"ל דהא לא שכיחא ולא עבדי' שליחותייהו דהא לכמה פוסקים גרסי' בב"ק בושת ופגם דשכיחא. ואולי י"ל דפתוי בלבד שכיחא. או פתוי ביחד עם אונס שכיח אבל אונס לחוד לא שכיח (ומה"ט כתבו בתוס' פ"ק דכתובות דאונס קלא איתי לי') גם י"ל דדוקא כפיית גט חשיב כח"כ דהוי עיגון אבל לא כשרצונה דוקא להנשא למאנס זה דיכולה להנשא לאחר (הגם שכתבו תוס' יבמות צ"ב א' דגם כה"ג חשיב כעגונא מ"מ ודאי דאין דומין כ"כ):

שם מה שהקשה התוי"ט על הר"מ דלדינא דפלג' נזקא קנסא מצינן למימר דקנסות קחשיב י"ל דלמאי דקיי"ל דאיכא שלשים של עבד שלא בכונה א"כ עדיין תקשה למה

שיירי' הא בקנסות עתו"ס ריש מכילתין ותי' דהוי בכלל חבלות הא ל"מ דעכ"פ בקנסות ליחשבי' (ולא ס"ל להר"מ דאיכא עוד שיורים ע"ש בתוס'. וכופר הא ס"ל להר"מ דהוי כפרה) אע"כ דלא נחית למתני קנסות דוקא כ"א יתר ממה שהזיק. ופחות מל' של עבד אף שהוא קצוב ל"ח לא פחות ולא יתר ודו"ק ועי' בש"ס דקאמר בהך שנויי' אלא והיינו דנייד מתי' הראשון:

שם מה שהקשה אר"מ דאיך יהי' הלעז בפסולים הם שהרי לפנינו יושבים הם בין כ"ג. צ"ע דהא לפי תשובה זו א"א ג"כ לטעות דאינם מומחים דאפי"ת דהיינו שאינם גדולים בתורה. הא ממילא לא מהני מה שנסמכו שלא כדין (עי' ר"מ ספ"ד מהל' סנהדרין) ואיך יושבים ודנים ד"נ וא"ל שיאמרו עליהם ששכחו תלמודם אח"כ ואפ"ה חזי לאצטרופי כיון שמבינים עכ"פ המשא ומתן. ז"א דא"כ יש ליישב גם חששא דפסולים שיאמרו שעשו תשובה עכשיו וגמר דין הקודם שלהם נתבטל אבל האמת יורה דרכו דהחשש שיטעו לומר שא"צ עכשיו ג"כ כ"ג כלל והם יושבים עכשיו רק מפני הכבוד (ולכן אין ראיה מכאן ג"כ למ"ש הש"ך בסי' מ"ו אם שייך בב"ד דינא דנמצא א' קא"פ דיבטל כל המושב. דכאן יהי' החשש דיושבים מפני הכבוד לבד וכדאשכחן בש"ס רפ"ב דאתי מלך וישב בסנהדרין מפני הכבוד ותו לא מידי):

שם פ"א מ"ג עריפת עגלה בשלשה וכו' יש לעיין אם המנין מעכב או לא. ולכאו' יש להביא ראיה דאין המנין מעכב מלקמן (דף פ"ח ע"א) דדחיק לאשכוחי פלוגתא דזקן ממרא וסנהדרין בפלוגתא דר"א ור"ע דתנן מאין היו מודדין ר"א אומר מטיבורו ר"ע אומר מחוטמו הו"ל לאוקמי דנחלקו במנין הזקנים בפלוגתא דמתני' דר"ש ור' יהודה ולמה נדי הש"ס מגוונא דאוקמי מעיקרא בד"מ פלוגתא דב' שדנו ובמלקיות בפלוגתא דר"ש ורבנן:

אמנם כד מעיינין שפיר אין מזה ראיה דהא הש"ס בעי לאשכוחי גוונא דנחלקו בפלוג' דתנאים שלא יהיה ראיה מזה לשום תנא בנידון מחלוקתו דכל תנא מוקים לה לסנהדרין כוותיה [ועיין רש"א כ' ג"כ כה"ג] ולפי"ז לא הוו מצי הש"ס לאוקמי דנחלקו במנין הזקנים דהא לר"י דס"ל דבעי ה' ע"כ צריך לאוקמי דהסנהדרין ס"ל כוותיה. וא"כ בעובדא דאיירי בה הך ז"מ היכי איירי אם יצאו ה' איך יחלוק הז"מ והא בכלל מאתים מנה ואם לא יצאו אלא ג' א"כ הרי איכא ג' מסנהדרין דס"ל כהז"מ [דהא הני דנפקי למדידה מבית דין הגדול נינהו] וכל שיש בסנהדרין גופיה מאן דס"ל כז"מ לא מסתבר שידונו בו דין ז"מ כלל וכדמות ראיה לזה מהא דאיתא לעיל (די"ד ב') ת"ש מצאן אבי פגי והמרה עליהן יכול תהיה המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם דנפיק

כמה אילימא מקצתן דילמא הנך דאיכא גוואי קיימא כוותיה אלא פשיטא דנפיק כולהו ומשמע דמהך טעמא דדילמא גוואי קיימא כוותיה צריך שיצאו כולם ולא סגי ברובם ומשום דלא יהיה ז"מ אם ימצא אף אחד מהסנהדרין שיסבור כוותיה אמנם זה יש לדחות מתרי טעמי חדא אולי פסיקא ליה לש"ס דכיון דבעי ליפוק רובא ממילא צריך כולה ולא מהך טעמא דדילמא הנך דגואי וכו' ועוד דשאני התם כיון דאין כולם יחדיו ודאי אין הדין שלהם דין

אמנם יש לה"ר מהא דילפי' דבר דבר הוראת ב"ד מזקן ממרא עי' (פ"ק דהוריות) ובהוראות ב"ד קי"ל דאם היה אחד שאמר להם טועים אתם לא חשיבא הוראה כלל וא"כ כיון שאין גז"ש למחצה נילוף מינה דה"ה לז"מ. כ"כ דאיכא א' מסנהדרין דס"ל כוותיה אין בו דין ז"מ כלל. אך לכאורה מוכח להיפך מהא דלקמן (ס"ו א') לא דיין ולא נשיא מנין אמרת הרי אתה דן בנין אב משניהם לא ראי נשיא כראי דיין וכו' שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו עי"ש וא"כ בשלמא אם נימא דאזלינן בתר רובא בעת ההמראה א"ש דדיין אחד אתה מצווה על הוראתו דהאחד העודף מכריע אותם לשוויה ז"מ משא"כ אם נימא דלא אזלינן בתר רובא בעת ההמראה ובעי כולם דוקא וא"כ לא חשיב דיין א' כמצווה על הוראתו כ"א כולם כא' דוקא והא איסור דמקל' את הדיין בלשון יחיד נאמר ולא בעי' שיקלל כל הע"א [אכן למאי דקי"ל דבעי הטיה ע"פ שנים לרעה יש לעיין דמ"מ ישאר הקוש' ודו"ק] ומוכח מזה דאזלינן בתר רובא בז"מ בעת המראתו וא"כ הדר יקשה מדוע לא מוקים הש"ס פלוגתתם במניין הזקנים ואליבא דר"י א"כ הוי מצי לאשכוחי כגון דיצאו ג' ומוכח לכאורה שפיר דאין המנין מעכב:

ונראה דודאי המנין מעכב וכל שחסר אחד צריך לחזור ולמדוד אבל עיקר המדידה אינה מעכבת כשכבר נערפה העגלה ונודע שהעיר קרובה אל החלל וראי' לזה מהא דאי' במס' (ב"ב פ"ב) דרוב וקרוב רובא עדיף ואי איכא דנפישא היא מביאה עגלה ערופה וכן פסק הרמב"ם וא"כ אי נימא דבעינן מדידה דוקא כדכתיב בקרא וא"כ התם ליכא מדידה כלל דהא כ"ע ידעי דרחוקה היא מן החלל וליפטרו כולהו מע"ע וכמו שאמרי' בעיר הנדחת דבליכא רחוב אינה נעשית עיר הנדחת כלל דבעי' ממש מה דכתיב בקרא אלא ע"כ דלא בעי' מדידה דוקא לעיכובא לאחר שכבר נערפה העגלה וא"כ לא הוי מצי הש"ס לאוקמי בכה"ג דנחלקו במנין הזקנים כיון דעסקי' שם שכבר נערפה העגלה ולכ"ע הוי איסו' ולא הוי קידושין ושפיר הוצרך הש"ס לאוקמי פלוגתייהו במאיזה מקום מודדין ודו"ק היטב בכל זה:

שם דף י"ג ב' ת"ר וסמכו זקני וכו' וכמה יתן וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול (טז) מוסיפים עליהם עוד א' הרי כאן חמשה דברי ר"י ר"ש אומר זקני שנים ואין ב"ד שקול מוסיפים עליהם עוד א' הרי כאן שלשה וכו' ור"ש אי כתיב הכי הו"א מאי על בסמוך וכו' ור"ש לא גמר ראש ראש מעולה ויש להקשות עפ"י המבו' במס' מנחות (דף צ"ב ע"ב) דר"ש סבר שתי סמיכות גמירי בציבור פר העלם דבר של צבור ושעירי עכו"ם דכתיב וסמך ידו על ראש השעיר לרבות שעירי עכו"ם לסמיכה ור"ש ס"ל (בהוריות דף ו' ב') דמחד מקום גמרינן פי' דהיכא דאימסרו למשה מסיני שנים ושלשה דברים לדין א' כגון התם חמשה חטאות מתות גמרינן חדא מחברי' שיהיו שוות. עי"ש היטב בסוגיא וא"כ ה"נ כיון דר"ש ס"ל שתי סמיכות גמירי בצבור וגבי שעירי עכו"ם ודאי בעי' סמיכה על ראשו ממש כדכתיב קרא וסמך ידו על ראש השעיר דמרבינן מיני' שעירי עכו"ם הוי לן לאגמורי מיני' גם סמיכות של פר העלם דבר שיהי' על ראשו ממש. וא"כ יקשה נהי דר"ש לא גמר ראש ראש מעולה אבל אכתי לגמור משעירי עכו"ם. והדר הוי וסמכו מיותר כר"י ומנ"ל דסגי ג' בסמיכת זקנים והוא תמוה לכאורה:

ונראה ליישב בהקדם ליישב מאי דקשיא לן טובא בהך סוגיא דמנחות דמסקינן שם איצטריך הלכתא ואיצטריך קראי דאי מק' הו"א דש"צ איצטריך הלכתא ואי מהלכתא לא ידעינן הי נינהו קמ"ל דומיא דשעיר נשיא וכו' ויש להקשות ממנ"מ איך הי' הלמ"מ דליכא למימר דהי' סתם דליכא כ"א ב"ס ותו לא דהא איכא באמת ג"ס דשעיר המשתלח בעי' סמיכה לר"ש וע"כ צ"ל דהלמ"מ הי' דבבעלים ליכא כ"א ב"ס א"כ באמת קשה דהך קרא דהחי מיותר הא סמיכת השעיר מפורש בקרא דהשעיר וע"כ דלא נוכל לטעות אי לימא דהסמיכה השני היא סמיכת הפר או זש"צ וזה ממילא נודע דהסמיכה השני' היא הפר דאם נימא דהיא זש"צ א"כ קשה דהוי ג"ס דהא גם סמיכת הפר כתיבי בקרא ומיקרי סמיכה בבעלים כמו"ש התוס' שם ולמ"ל קרא דהחי למעט זש"צ וא"ל דעכ"פ נטעי דבזש"צ אהרן סומך וזה א"א לסתור מהלמ"מ דהא ההלמ"מ לא היה כ"א דמסמיכה בבעלים ליכא אלא תרי דז"א דבזש"צ גם אהרן מקרי בעלים וממילא נמעטינהו מהלמ"מ וא"ל דעכ"פ הוי מפכינן דב"ס הוי סמיכת זש"צ וסמיכת פר העל דבר וסמיכת שעיר עכו"ם לא הוי כ"א באהרן ומש"ה לא חשיב לי' בהדייהו משום דמה שאהרן סומך לא מקרי ס' בבעלים והא דמרבינן מקרא סמיכת שעירי עכו"ם היינו באמת באהרן דעדיין יקשה כיון דאהרן סומך שעירי עכו"ם וסומך גם שעיר של שבטו (עי' רמב"ם ה' שגגות) ובזה גם אהרן מיקרי בעלים וא"כ שוב יקשה דהוי ג"ס בבעלים והלמ"מ דליכא כ"א תרי וע"כ דבס' הוי שעיר עכו"ם ופר העלם דבר ולא זש"צ וזה קושי' עצומה לכאורה:

והנראה לנו ליישב דהלמ"מ נאמרה סתם ב"ס ותו לא ואנן דקי"ל דאיכא ג"ס מפרישי' לה להלמ"מ דלא נאמרה כ"א בסמיכו' דבבעלים אבל לולי קרא דהחי הו"א דלא איירי דוקא בסמיכות דבבעלים כ"א בסמיכות דבאהרן דוקא ונהי דל"ל דשעירי עכו"ם אהרן סומך וסמיכה שני' היא סמיכת שעיר המשתלח דג"כ באהרן ולעולם נימא דזש"צ בעי סמיכת זקנים ולא חשיב לה משום דלא חשיב כ"א סמיכה דבאהרן דהא שעירי עכו"ם ילפינן מהשעיר דכתיב גבי נשיא ושם לא הוי סמיכת אהרן אלא דאכתי הו"א דסמיכת זש"צ היא באהרן וקא חשיב לה עם סמיכת שעיר המשתלח בתרתי ולהכי איצטריך קרא דהחי דאין סמיכה עוד באהרן וממילא ידעינן דבזש"צ ליכא סמיכה כלל דהא ע"כ צ"ל השתא דלא חשיב כ"א בהלמ"מ סמיכו' דבבעלים והם שעירי עכו"ם ופר העלם דבר דאם נימא דאכתי איכא סמיכת זקנים בזש"צ שוב איכא ג"ס דבבעלים ועפי"ז י"ל מה שהקשינו לעיל דשפיר קאמר ר"ש דהך וסמכו איצטריך לגופי' כיון דלא גמר ראש ראש מעולה דליכא למילף משעירי עכו"ם דאם נימא דבסמיכת פר העלם דבר לא בעינן על ראשו ממש כ"א על בסמוך שוב איכא למימר דהנך ב' סמיכות דגמירי מהלמ"מ הם שעירי עכו"ם וזש"צ דהו"א דזש"צ לא נתמעטו מקרא דהחי כ"א מסמיכת אהרן ולא מסמיכת זקנים והא דלא הוו ג"ס בבעלים דהשתא נימא דלא קא חשיב בהלמ"מ כ"א הך סמיכות דהוי על ראש ממש ולא סמיכות פר העלם דבר דלא הוי על ראש ממש כ"א בסמו' ושפיר איצטריך הך וסמכו לגופי' פר העלם דבר הוו על ראש ממש וע"כ צ"ל שוב דזש"צ נתמעטו מסמיכה לגמרי דאל"כ שוב איכא ג"ס דבבעלים ודו"ק:

שם ט"ו תוד"ה איש לכאורה קשה על עיקר דרשת הש"ס בעה"נ דנבעי ע"א הא כיון דדרשינן בש"ס כתובות מ"ה ב' דצריך לסקלו על שער שעבד בו א"כ כי ממעטי' רבים היינו דא"צ שער שעבדו שם אבל ע"א מנ"ל. אך י"ל דלהא ל"צ קרא דכיון דמחריבין העיר תו לא חשיב שער כלל וגריעא מעיר שרובה עכו"ם דמבואר שם דא"צ שער. אך קשה אחר דאיכא לאוקמי קרא לרובו של שבט דשם אין מחריבין העיר כלל (ובפרט שיש לצייר שרובו של שבט אינו רוב העיר כלל) ועתוי"ט כאן שא"כ הדק"ל דנוקי מעוטא לרובו של שבט שא"צ שער. אך למ"ש תוס' בפסחים ובחולין דהא דממעטי' שבט נצמח ג"כ מדחזינן דחלקה תורה בין עיר ליחיד א"כ י"ל דמסתבר לאוקמי מעוטא דקרא במידי דשייך בעיר ג"כ ולהכי מוקמי' דוקא בע"א. אבל קשה לר"י דס"ל שבט אחד אקרי קהל גבי פסח בטומאה א"כ שפיר מצינן לאוקמי מיעוטא דקרא במידי דשייך בשבט לבד והיינו דאין מוציאין אותם לשער שעבדו בו אבל ע"א מנ"ל לא בשבט ולא בעיר. וא"ל דס"ל לש"ס דודאי רובו של שבט עיירות שלימות הן (אלא דלפי שהן גדולות אין נעשו

עה"נ) וא"כ ממילא ידעינן דא"צ שער שעבד דכיון שהשער שלהם. עיר עובדי ע"ז היא ודמי לעיר שרובה נכרים דז"א דתו י"ל בכמה אנפי ועתוי"ט ולכן נראה דכיון דמסקינן בשלהי מכילתין דאין מענין דינן אלא שמתחילין לעיין בדין כל אחד ואין גומרין וכו' וכל כה"ג אינו מקרי ענוי הדין א"כ א"א לאוקמי מעוטא בהא דא"צ שער דכ"א כיון שנג"ד למיקטלי' תיכף על שער שעבד א"כ נימא דס"ל כר"ל שם דכיון שלא נשאר רובא אין הדין חוזר וניעור [די"ל דר"ל פליג אר"י גם בהא (ולכן קיי"ל שם כר"ל דאין הורגין לע"ע כל יחיד) אמת דאין ראי' מהתם די"ל דהטעם שם דא"א למקטלי' דדלמא א"ח כ"א ע"פ ע"א וגם אין מיתתו כ"א בסייף] כלל לעשותה עה"ג כיון דהשתא ליכא רובא וה"נ כאן לא משכחת כלל שיבא לידי דינא דרובו של שבט. ורק אי דרשינן דבעי ע"א משכ"ל שפיר דאין היחידין נהרגין כלל עד שיבאו לב"ד של ע"א. דא"א לנו להורגן בכ"ג דדלמא איכא רובא וא"כ ל"ק אר"י שוב דמ"ל דאיהו ס"ל כר"ל. ודו"ק:

שם דף ט"ז א' דמקשינן התם על הא דקתני במתניתין אין דנין את השבט אלא עפ"י ב"ד של ע"א האי שבט דחטא במאי וכו' עד דמסקינן התם רבינא אמר לעולם בשבט שהודח ודקא קשיא לך בדינא דרבי' דינינן לי' אין אע"ג דקטלינן ביחיד בי דינא דרבים דינינן לי' מי לא א"ר חמא בר' יוסי א"ר אושיעא והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר לשעריך ה"נ איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך וכו' עכ"ל. ויש להקשות להמבואר (במס' כתובות מ"ו ב') העובד ע"א סוקלין אותו על פתח שער שעבד בו מנא הני מילי דת"ר שעריך זה שער שעבד בו וכו' וא"כ מנ"ל למידרש דאין דנין את השבט אלא עפ"י ב"ד של ע"א נימא איש ואשה אתה מוצא לשעריך ואי אתה מוצא שבט היינו דלא ליבעי שער שעבד בו ולכאורה יש לתרץ עפ"י מה שהקשו שם בתו' בד"ה איש ואשה. וז"ל ואע"ג דבפ' אלו דברי' אמר איש נידחה ואין ציבור נידחים ואפי' כל העיר טמאה נידחים לפסח שני עד דאיכא רוב ישראל שאני הכא משום דמצינו שחילק הכתוב בין יחידים למרובים כמו בין עיר הנידחת ליחיד עכ"ל (ועי' חולין דף כ"ט תוד"ה איש) ומבואר מדבריהם דהא דממעטינן שבט מאיש ולא ממעטי' דוקא רוב ציבור כמו גבי פסח משום דמצינו שחילק הכתוב בין עיר ליחיד גבי עיר הנידחת וא"כ בשלמא הך דרשא דדרשינן לענין ב"ד של ע"א שפיר דרשינן ג"כ לענין שבט משום דמצינן למידרש כן גם לגבי עיר אבל הך דרשא דלא נבעי שער שעבדו בן כיון דלא מצינן למידרשי' לגבי עיר דמה"ת נבעי שער שעבדו בו כיון דהוי עיר הנידחת ולא גרע מעיר שרובה עכו"ם דלא בעינן שער שעבד בו ה"ה דלא דרשינן לי' לגבי שבט כיון דכל הך דרשא דממעטינן

שבט לא נפקא אלא ממה דחילק הכ' בין עיר ליחיד אולם לר' יהודא דס"ל דשבט איקרי קהל וגם בפסח נידחים לפסח שני. א"כ יקשה דמנ"ל למידרש מאיש ולא שבט לענין ב"ד של ע"א נימא דאתי למעוטי דלא בעינן שער שעבדו בו:

ונראה ליישב להמבואר (במכלתין דף קי"ב) עד שיודח רובה היכי עבדינן אמר ר' יהודא דנין וחובשין דנין וחובשין א"ל עולא נמצא אתה מענה את דינן של אלו אלא אמר עולא דנין וסוקלין דנין וסוקלין אתמר ר"י אמר דנין וסוקלין דנין וסוקלין ור"ל אומר מרבה להם בתי דינים וכו' אלא מרבה להם בתי דינים ומעיינין בדיניהן ומסקינן להו לב"ד הגדול וגמרי להו לדיני' וקטלי להו ונראה דהא דנדי ר"ל משיטת ר"י דס"ל דנין וסוקלין הוא משום דס"ל דהנסקלין אין מצטרפין שוב להשלים לרוב העיר ולכך ס"ל דמרבין להם בתי דינין ומעיינין בדיניהם ולכאורה קשה דהא אחרי שהדיין יודע אן הדין נוטה אינו רשאי לענות הדין וע"כ צ"ל דמקרי א"י כיון דהתורה לא נתנה להם רשות לדון את העיר כולה והם יודעים עפ"י גילוי דעת שיש הרבה עובדים בעיר שאפשר להיות בהם רוב העיר או משום דא"י איזה מיתה לפסוק לה דהא עיר הנידחת מיתתה בסייף ולכך ס"ל דנין וכו' ומרבה להם בתי דינים וכן פסק הרמב"ם (בה' ממרים) ולכאורה הא דאמרינן לעיל דרוב שכנו צריך ב"ד של ע"א ג"כ יש לחקור איך נעשה רוב שבט ותלוי ג"כ בפלוגתות ר"ל ור"י דלר"ל מרבה להם בתי דינים וג"כ מיקרי א"י אן הדין נוטה כיון דצריך ב"ד של ע"א ומותר להם לענות הדין ועפי"ז מיושב קושיתינו הנ"ל דלהכי לא מצינן למדרש איש ואשה אתה מוצא לשערך ואין אתה מוצא שבט לענין דלא בעינן שער שעבד בו ולעולם לא בעינן ב"ד של ע"א דלפי"ז לא משכחת לה רובו של שבט דכיון דיודעים אן הדין נוטה אינם רשאי לענות הדין וצריכים לסקול קודם והנסקלין אין מצטרפין לר"ל דפסקינן כוותי' ודו"ק:

שם פ"ב כ"ג דן ודנין אותו מעיד ומעידין אותו:

ובגמ' פריך דלמה מעיד והא כתיב והתעלמת פרט לזקן שאינו לפי כבודו ומשנה מעיד למלך ופריך והא תנן מלך לא דן ולא דנין אותו אלא א"ר זירא מעיד לבן מלך בן מלך הדיוט בעלמא הוא אלא מעיד בפני מלך ומשום יקרא דכ"ג אתי ויתיב וכו' והרמב"ם (פ"א מה"ע ה"ג) כתב וז"ל כה"ג אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלך ישראל בלבד. ותמה עליו הכ"מ דזהו היפך מסקנת הסוגיא דמסקינן דמעיד בפני מלך אבל אוקימתא דמעיד למלך אידחא מהא דתנן מלך לא דן ולא דנין אותו וכן תמה התוי"ט:

ונראה לן בישובו עפ"י דברי הירושלמי הנ"ל שהקשה על הא דכה"ג דן ודנין אותו ויעשה אנטלר פי' ולמה צריך לבזות עצמו ולבא בעצמו לפני ב"ד ומשני הגע עצמך שנפלה לו

שבו' פי' וכי האנטלר יוכל לישבע תחתיו ועיין בר"ן ורא"ש ר"פ שבו' הטדות ומבואר מדבריו דבאמת כה"ג יכול למנות אנטלר אלא דבנפלה לו שבועה אזי מחויב הוא בעצמו לבא לפני ב"ד כיון דאין האנטלר יכול לישבע תחתיו ולכאורה יש להקשות דא"כ למה באמת המלך אין דנין אותו כלל ויעשה אנטלר כקושיות הירושלמי הנ"ל ויעיינו בדינו ואם יפול לו שבועה אזי האמת פטור המלך דהאנטלר אינו יכול לישבע והוא אינו מחויב לבא לפני ב"ד אבל למה אין דנין אותו כלל. ונראה דלק"מ דקושי' הירושלמי אינה אלא על כה"ג דקתני דמחויב לבא לב"ד וע"ז הקשה דלטובה ימנה אנטלר ולא יבזה עצמו לפני ב"ד אבל במלך כיון דאינו מחויב לבא לב"ד כלל ע"ז לא שייכא קושי' הירו' וימנה אנטלר וכי יכולין אנו לכופו שימנה אנטלר דאנטלר אינו נעשה כ"א מדעת האדם ורצונו. האמנם לפי"ז הוא דוקא כשהמלך הוא הנתבע אבל אם המלך הוא התובע ודאי דלפי רצונו יכול למנות אנטלר לטובתו. וא"כ לפ"ז יקשה טובא מאי פריך הגמ' על אוקימתא דמעיד למלך מהא דתנן מלך לא דן ולא דנין אותו והא הוי מצי לאוקמי כשהמלך הוא התובע וימנה אנטלר וכה"ג מעיד לו דהא התביעה של האנטלר הוא תביעת המלך. ונראה דלכך לא מוקמי' התם דבכה"ג דהא במתני' סתמא קתני כה"ג מעיד משמע דאף אם ליכא עוד אחר עמו מחויב להעיד ולפ"ז לא מצינן לאוקמי כשהמלך ממנה אנטלר דא"כ יקשה למר בר רב אשי דס"ל דגם בשבועה דאורייתא מצינן להפך וא"כ ודאי הנתבע יהפך השבועה שהכה"ג מחייב אותו התובע והאנטלר לא יוכל לישבע והמלך אינו בא לב"ד ולכך מוקמינן לה באוקימתא אחרת דמעיד לבן מלך ובפני מלך. אמנם הרמב"ם דפסק דשבועה דאורייתא לא מצינן להיפך שפיר ניחא באוקימתא דמעיד למלך וכגון שהמלך מינה אנטלר ודו"ק.

שם פ"ג משנה ג' גמרו את הדבר היו מכניסין אותן הגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב וקשה לנו למה דאיתא במסכת (ב"מ דף י"ז) אמר ר' יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אמרו לו צא תן לו ואמר פרעתי נאמן וכו' חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן וכו' רב זביד משמיה דר"נ אמר וכו' אמרו לו צא תן לו ואמר פרעתי והעדים מעידים וכו' חייב אתה ליתן ואמר פרעתי והעדים וכו' וחזר ואמר פרעתי לא הוחזק כפרן וכו' ובתוס' שם ד"ה חייב אתה ליתן לו וז"ל הכא משמע דחייב אתה ליתן לי לא הוי פסק דין גמור כי אם צא תן לו וכן משמע במרובה וקשה דבפ"ק דסנהדרין אמרינן היכי דמי גמר דין פלוני אתה חייב פלוני אתה זכאי וי"ל דהתם מקרי גמר דין לענין שאסור לבצוע לפי שיודע להיכן הדין נוטה עכ"ל. ומבואר מדבריהם דחייב אתה ליתן לא הוי פסק דין גמור ואם כן הגדול שבדיינים למה אומר איש פלוני אתה חייב

כיון שאינו עדיין פסק דין גמור יאמר צא תן לו דהוי פסק דין גמור וצ"ע לכאורה [ולמ"ש מהר"מ מלובלין בתוס' ב"ק ס"ט א' י"ל קצת עי"ש]:

ונראה לנו בזה עם מ"ש במשנה ח' כל זמן שמביא ראיה סותר הדין ובגירסת הגמרא אומר לו כל ראיות שיש לך הביא וקאי אגדול שבדיינים בשעה שגמרו הדבר ואומר איש פלוני אתה חייב ואיש פלוני אתה זכאי דצריך לסיים ולומר כל ראיות שיש לך הביא בתוך שלשים יום וא"כ י"ל דבזה סגי במה שאומר איש פלוני אתה חייב דהא מוכח מהזמן ל' יום שנתן לו להביא ראיותיו דהוי פסק דין גמור דאל"כ לא התחיל עדיין הזמן של שלשים יום מעכשיו דהא הזמן של שלשים יום אינו מתחיל כ"א משעת גמר הדין לגמרי ואין לומר דעדיין לא מוכח מהזמן שנתן דכבר גמר הדין לחייבו ממון דאפשר עדיין לא גמר הדין אלא לשבועה. ומש"ה נתן לו זמן להביא ראיותיו כדי שלא ישבע. דז"א חדא דלא מצינו זמן למ"ד יום לשבועה ועוד דמ"מ היה לו לחייבו שבועה אולי היה מתרצה לישבע תיכף בלי חיפוש אחרי ראיות ומוכח שפיר דהי' חיוב ממון לגמרי:

אולם אכתי יש לטעון דלא מוכח דחייבו ממון תכף כ"א שישלם אחרי שישבע התובע. אין מקבלין העדות שמביא אח"כ כיון שכבר פסלם הלוה משא"כ באם התובע לא הי' יכול ליטול אלא בשבועה כגון הפוגם שטרו וכדומה שפיר מצי לסתור גם לאחר שלשים יום. דהא עכ"פ הב"ד אינם מניחים לתובע לישבע על שקר. דהעדים כשרים לב"ד וכיון שאינו נשבע ממילא אינו נוטל דהוי כחשוד שאי"ל דקי"ל דאינו נוטל. (ועיין בשקלים פ"ב) ואם כן מוכח שפיר מהזמן שלשים יום שנתנו לו דחייבו אותו ממון גם בלי שבועת התובע דאל"כ איך התרו ביה שאם לא יביא בתוך שלשים יום ששוב לא יוכל לסתור דזה אינו אמת דאם התובע אינו נוטל כ"א בשבועה סותר גם לאחר שלשים יום וכמ"ש וזה נכון:

אולם יש להקשות על יסוד זה שאם התובע אינו נוטל אלא בשבועה סותר כ"ז שמביא עדים מתוס' (כתו' צ"ה ב') שהקשו על מה דאמרינן התם אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ואתי בע"ח דראובן וקטרף לה מינה דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה ולא מצי אמר ליה לאו בעל דברים דידי את משום דאמר ליה וכו' א"ד אפי' שלא באחריות וכו' והקשו שם בתוס' מה נפקא מינה שיטעון עמו ראובן ולא שמעון מה ירויח שמעון בכך הלא כל מה שיטעון ראובן יטעון שמעון ותי' דנ"מ באם אמר שמעון אין לו עדים ששוב אינו יכול להביא וא"כ לפמ"ש עדיין יכול לסתור דהא קי"ל הבא לפרוע מן הלקוחות לא יפרע אלא בשבועה וא"כ אף אם הודה שאין לו עדים מ"מ אם הביא אין מניחים ב"ד לתובע לישבע כיון דבב"ד העדים כשרים וכיון שאינו נשבע ממילא אינו

נוטל. ואין לומר דמירי ביורש שבא לגבות דקיי"ל דאינו צריך לישבע כ"א שלא פקדני אבא דהא אמרינן הבו דלא לוסיף עלה דרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו דז"א דהיינו דוקא היכי שאביהם היה נוטל עכ"פ בשבועה אבל אם אביהם הי' חשוד ולא הי' נוטל אפילו בשבועה ודאי נראה דלא הוריש כלל לבניו:

ונראה דמזה מוכח דהתוס' אזלי בשיטת הפוסקים דגם שבועת המלוה שצריך לישבע בבא לפרוע מן הלקוחות אינו נשבע כשבא לפרוע ביומא דמשלם זמני דחזקה דא"א פורע תוך זמנו פוטרו משבועה וא"כ י"ל דנ"מ בבא לפרוע תוך זמנו דשוב אינו צריך לישבע והלוקח אמר אין לי ראי' דשוב מצי לסתור את הדין ודינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא ודו"ק:

שם ע"ז. תוד"ה סוף חמה באה"ד והא דתנן בפ"ב דחולין נפלה סכין מידו ושחט שחיטתו פסולה ודייק טעמא דנפלה הא הפילה הוא כשירה כמאן כרבי נתן דלא בעי כונה קשה נפלה נמי נהוי כהפילה למ"ד אשו משום חציו כו' אלא נראה דאתיא הסוגיא כמ"ד אשו משום ממונו ע"כ והדברים משוללי הבנה דאטו ר"י דס"ל אשו משום חציו פליג אסתמא דמתניתין וגם הדמיון לפלוגתא דר"י ור"ל באשו צריך באור. ונראה לי עפ"י פירש"י שם בחולין בד"ה אבל כו' אי לאו דאשמעינן רבא לא הוה דייקינן מיניה הא הפילה הוא כשירה דאפי' הפילה הוא הו"א דפסולה והיא גופה אצטריכא לאשמעינן מה שאתה זובח אתה אוכל דבעינן שחיטה מכח אדם כו' והוא תמוה מאד כיון דאפילו הפילה פסולה מטעמא דכונה (אע"ג דאיכא כח אדם) לאיזה צורך קמ"ל מתני' דנפלה פסולה משום דליכא כח גברא הא גם כונה ליכא וצריך לומר דנפלה דמתניתין היינו בפתח ידו וכיון שיפול הסכין וישחוט דלא מחסרא כונה כלל ואפ"ה פסולה מטעם כח גברא ויעוין ברא"ש שם מבואר דאם נפלה סכין מידו בלא כונה דינו כאילו היתה מונחת על הקורה והפילתה הרוח דלא קרינן ביה וזבחת ואכלת כיון שלא נתכוין לשום דבר ומדכתיב וזבחת דהוי לכל הפחות כמו ועשית דצריך להתכוין לשום דבר מעשה ובענין אחר לא מק' כח גברא יעוש"ה ולכאורה מבואר דאלו פתח ידו בכונה שיפול הסכין וישחוט אעפ"י שלא זרק הסכין בכח (כ"א ע"י פתיחת היד נפלה הסכין מאליה) השחיטה כשירה שהרי הרא"ש פסל רק מטעם דלא נתכוין לשום דבר וזה דלא כמ"ש בכונת רש"י דפתח ידו אפי' בכונה שיפול וישחוט פסול דל"מ כח גברא אבל באמת נראה דדין זה תליא בפלוגתא דר"י ור"ל בחיובא דאשו אי משום חציו או ממונו. דמ"ד חציו ס"ל דע"י הכנה בעלמא שמניח האש במקום רוח מצויה אע"ג שהרוח מוליכו מקרי כחו הואיל והוא עשה סיבה הראשונה וא"כ ה"נ בפתיחת היד הרי עשה הכנה לנפילת הסכין והוי כחו

ולא מפסיל רק בשמחוסר כונה לשום דבר כמ"ש הרא"ש ואלו כיון לאיזה עשיה בעלמא כשר ולדידי' שפיר מוכח ממתני' דל"ב כונה מדקתני נפלה ול"ק הפילה. ול"ל כמ"ש רש"י דקמ"ל נפלה משום דליכא כח גברא והיינו ע"י כונה לשחיטה וכמש"ל דאלו כיון לשחיטה איכא נמי כ"ג למ"ד אשו משום חציו ועכצ"ל דבלא דיוקא דרבא הו"א אשו משום ממונו ולדידי' כשנפלה הסכין ע"י פתיחת היד אפי' בכונה לשחיטה פסולה דל"א מכח אדם ובזה יובן באור דברי התוס' דכונתם דסוגיא דחולין דמשמע מינה דבלא דיוקא דרבא לא הוי שמעי' דל"ב כונה וע"כ כמ"ש רש"י דהו"א דמתני' היא גופה קמ"ל דבעי' כח גברא וע"כ דפסלי' אפי' בכונה היינו כמ"ד אשו משום ממונו דלמ"ד משום חציו באמת כשר בנפלה על ידי פתיחת היד וע"י כונה ודו"ק:

שם פ' ב' בד"ה ש"מ מדקתני ידונו וכו' וההוא מסיפא דמתניתין והוא תמוה דאמאי לא דייק מרישא דקתני כל ח"מ שנתערבו נידונין בקלה וש"מ דמותרה לחמור מותרה לקל. ונראה לי דברישא הומ"ל שנתערב מי שנתחייב שני מיתות (והוי מותרה לשניהם) דדינו בחמורה. עם המחוייב מיתה קלה. דשפיר ידונו שניהם בקלה דשניהם מותרים לקלה. אבל בסיפא בפלוגתא דר"ש וחכמים דקתני הנסקלין בנשרפין רש"א ידונו בסקילה דלדידי' השריפה חמורה. צ"ל דאחד מהם נתחייב שריפה וסקילה דאל"כ איך ידונו שניהם בסקילה אם מותרה לחמור ל"ה מותרה לקל. ולרבנן דס"ל ידונו בשריפה שהסקילה חמורה צ"ל ג"כ שאחד מהם נתחייב שניהם ונדון בשריפה לפי שהשריפה קלה וא"כ צ"ל ששניהם נתחייבו בש"מ. דאם רק אחד משניהם נתחייב ש"מ לא משכ"ל פלוגתם דלר"ש ידונו בסקילה ולרבנן בשריפה. דממ"נ אם אחד מהם לא נתחייב רק שריפה איך נדון לר"ש בסקילה הקלה הרי לא הותרה עלי'. ואם אחד מהם לא נתחייב רק סקילה איך נדון לרבנן בשריפה הקלה בלא התראה וע"כ דשניהם נתחייבו ש"מ סקילה ושריפה וא"כ ידונו שניהם בחמורה כדין מי שנתחייב ש"מ ואיפכא מבע"ל למימר דלר"ש ידונו בשריפה שהשריפה חמורה ולרבנן בסקילה שהסקילה חמורה. ובע"כ דמותרה לחמור הוי מותרה לקל וא"ש מתני' כפשטיה דנתערב חייב שריפה לחוד בחייב סקילה לחוד. ודו"ק:

שם ד' פ"ז ע"א ת"ר זקן ממר' אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דברי ר' מאיר ור"י אומר על דבר שעקרו מד"ת ופירושו מדברי סופרים ר"ש אומר אפי' דקדוק אחד מדקדוקי סופרים וכו' כדתנן הן העידו שמעברים את השנה כל אדר שהי' אומרים עד הפורים דאי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח ואי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח ובתוד"ה דאי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח תימא הא מ"ד עד הפורים מודה דאם

עברוה אחר הפורים מעוברת דדוקא בניסן הוא דאמר בפ"ק זה ניסן ואין אחר ניסן אבל מ"ד עד הפורים מדרבנן בעלמא הוא דאסור וכו' וכיון דאם עברוה כ"ע מודו דמעוברת לא קא שרי חמץ בפסח עכ"ל ותמיהתם נשגבה למאוד:

והנראה לנו ליישב תמיהתם על נכון עפ"י המבואר (בדף י"א ע"א) ת"ר אין מעברין את השנה אא"כ ירצה נשיא ומעש' בר"ג שהלך לטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא ושהה לבא ועברו את השנה ע"מ שירצה ר"ג וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני נמצא השנה מעוברת. וא"כ גם כאן איכא לאשכוחי דלמ"ד עד הפורים אף אם עברוה אינה מעוברת הגם דליכא כ"א איסורא דרבנן והוא דהנשיא הלך למדה"י ונטלו ממנו רשות או עברוה ע"ת ע"מ שירצה נשיא וכעין מעשה דר"ג הנ"ל וא"כ למ"ד דעד הפורים ותו לא אמרינן דודאי לא ירצה נשיא דבודאי לא יעבור על איסורא דרבנן ונמצא דאין השנה מעוברת כלל. ושפיר קאמרינן בגמרא אי להאי יסא קא שרי חמץ בפסח אי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח ודו"ק:

מסכת מכות

תמיהת תוס' מכות ד' א' על רש"י ז"ל דכיון דהשקה מהניא למים דמצי טביל בהו א"כ לאו שאובין נינהו. י"ל דרש"י ס"ל דהטבילה נחשבת במי המקוה ומים אלו אף דגם שם שאובין עלייהו כל זמן שהם תוך הכלי אינם חוצצים. ורק לענין טומאה דמים מהניא להו השקה זו אבל לא להפקיע שם דשאובין מנייהו לגמרי. וראי' עצומה מפסחים ל"ד ב' דמשיק מי החג באמה שבעזרה ונטהרו והא התם בעינן שאובין ממעין כמבואר בפרק לולב וערבה (וממקומו הוא מוכרע שאינו ממלא מים לנסוך מן האמת המים גופא. ועכצ"ל דבעי שאובין ממעין) וא"כ זריעה זו דמים תפקיע מהם שם דשאובין ממעין אע"כ כנ"ל דלא פקעי שם שאובין מנייהו אף דבדידהו גופי' זריעתן מטהרתן. ועיין:

שם דף כ"א ע"ב במשנה יש חורש תלם א' וכו' והן מוקדשין ועי"ש בפי' רש"י ובתוד"ה החורש הק' על פרש"י דהא חמור דקדושת ב"ה איתא בשאלה ובגמרא מסקינן דכל מידי דאיתא בשאלה לא קתני. ונראה ליישב קושייתם דלכאורה קשה על קושיית הגמרא לקמן והרי מוקדשים דאיתא בשאלה וקתני. ומשני דמיירי בבכור. והא אפשר לאוקמי בקדשי עכו"ם והרי נראה בקדשי עכו"ם ליתא בשאלה. דהא עיקרא דדין היתר נדרים קאמר שמואל (חגיגה ד"ט) דנפקא מקרא דלא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלים לו ועכו"ם כיון דליתא בלא יחל דברו גם אין מוחלין לו. ובמסכת (נדרים דע"ז) איתא שם דילפינן מראשי המטות לבני ישראל. וממילא תמעט עכו"ם מדכ' לבני ישראל

כי היכא דממעטי' עכו"ם מנזירות (עיין נזיר דס"א) מדכתיב לבני ישראל עיי"ש. ואם כן אמאי צריך לאוקמי בבכור הא אפשר לאוקמי בקדשי עכו"ם:

ואין לתרץ דמש"ה לא מוקמינן בקדשי עכו"ם משום דקדשי עכו"ם אינם אלא עולות ובקדשי קדשים אית בהו לאו דמעילה מחיים. ולמה לי' להתנא למינקט והן מוקדשים דלשיטת רש"י הוא דווקא דשניהם מוקדשים (ועי' תוס' פסחים מ"ז ע"א מה שדקדקו על רש"י) דזה ליתא דהא בקדשי מזבח של עכו"ם לית בהו לאו דמעילה כלל כדאיתא (בזבחים מ"א א') עיי"ש:

ונראה לתרץ דלהכי לא מוקמינן בקדשי עכו"ם משום דבקדשי עכו"ם לית בהו גם לאו דלא תעבוד ולא תגוז. דהא לאו דלא תעבוד ולא תגוז בקדשים ילפינן מבכור דעיקר קראי דלא תעבוד ולא תגוז בבכור כתיב ומבכור ילפינן. כמש"כ (הרמב"ם פ"א מהל' מעילה ה"ז) ועי' בתוס' מעילה די"ג ד"ה אתיא העברה עיי"ש. וא"כ כי היכא דאיתא (בזבחים ד' מ"ה) דלהכי קדשי מזבח של עכו"ם לית בהו מעילה משום דעיקר מעילה של קדשי מזבח אתיא מחטא חטא מתרומה ועכו"ם כיון דלא שייך בתרומה גם בקדשי מזבח שלו לית בהו מעילה וא"כ ה"נ בלאו דלא תעבוד ולא תגוז כיון דבקדשים לא ילפינן אלא מבכור ועכו"ם ליתא בבכור גם לאוי דלא תעבוד ולא תגוז ליתא בקדשי עכו"ם ולהכי לא מוקמינן בקדשי עכו"ם משום דליתא בהו לאו דלא תעבוד ולאו דמעי' כלל וא"ש:

ולפי האמור מתורץ שפיר קושיות התוס' על רש"י דהא חמור דקדושת ב"ה שפיר איכא לאוקמי בקדשי עכו"ם דליתא בשאלה ומ"מ לאו דמעילה איתא בקדשי ב"ה של עכו"ם כדאיתא בזבחים דף מ"ה עיי"ש ודו"ק היטב:

במשנה יש חורש תלם א' וחייב משום ח' לאוין. וקחשיב שבעה ופירש"י דבמוקדשים חשיב בתרתי והתו' פי' דכלאים חשיב בתרתי. עי"ש היטב בדברי' ובטורי אבן כ' דבפשוטו ניחא דבנזיר לחוד איכא תרתי לאו דלא יטמא ובל יחל ובאמת תמוהים מאוד דברי רש"י ותוס' דהא לשיטתם איכא תשעה בהדי לאו דבל יחל כאשר תמה עליהם הגאון רע"א ז"ל בגליון המשנה:

ונראה ליישב דבריהם על מכונם דהוכיחו שפיר מדברי המשנה דהתנא לא קחשיב אלא סוגי איסורי שונים. ולאשמעינן דחייב חד איסור על האיסור האחר. אבל במה דאיכא בחד איסורא תרי לאוי לא קחשיב (ועי' ברמב"ם בפי' המשניות) דאל"כ יקשה דהרי בנזיר איכא תלתא לאוי. וגם לדברי הט"א יקשה דלחשוב תשעה לאוי. דהרי אמר רב אשי (בנדרים דף ד' ע"א) נזיר שטמא עצמו במזיד עובר משום בל תאחר דנזירות טהרה. ועיין בר"ן שם דמלקי לקי לאו דבל תאחר וכן פסק (הרמב"ם פ"ה מה' נזירות ה' כ"א)

עי"ש. וע"כ מוכח דהאי תנא לא קחשיב במאי דאיכא באיסור א' כמה לאוי. ולכאורה הא אפשר לתרץ דלהכי לא חשיב לאו דבל תאחר משום דאיירי בנזיר שטמא עצמו ביום מלאת. וע"כ לא קאמר ר"א דעובר על בל תאחר דנזירות טהרה אלא היכי שטמא עצמו בתוך ימי נזירותו ומשום דהימים הראשונים יפלו וצריך למנות עבור נדרו נזירות מחדש. ולכך עובר. אבל בטמא עצמו ביום מ לאת דהימים הראשונים לא נפלו. ורק דצריך למנות ז' או שלשים כדי שיהי' תגלחתו והבאת קרבנו' בטהרה. ע"ז לא קעבר משום בל תאחר דנזירות טהרה. ואי משום דעובר על בל תאחר תגלחתו והבאת קרבנותיו ע"ז לא לקי משום דהוי לאו שאין בו מעשה ואף דסיבת איחורו הי' ע"י מעשה מ"מ כיון דהלאו בעצמותו אין בו מעשה תו לא משגיחי' כלל בסיבה המסבב את הלאו ועי' תוס' שבו' דף ד' א' בד"ה אבל אוכל ולא אכל לא לקי משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכתבו שם דאף בזרקו לים הוי לאו שאין בו מעשה הרי מוכח דאף שסיבת עברו על הלאו הי' ע"י מעשה לא משגיחי' בי' כלל כיון שהלאו בעצמותו אין בו מעשה) וזה אין להקשות לפי מה דמוקי הגמרא בנזירות שמשון ולא שייך ביה יום מלאת כלל. משום דבנזיר שמשון ליכא כלל לאו דבל תאחר דנזירות טהרה. דהימים שהוא בטומאה אינו משלימם כלל ומפסידם לגמרי. האמנם אכתי יקשה דלחשוב באמת היכי שטימא עצמו בתוך ימי נזירותו דאיכא תלתא לאוי. ואף דהתוס' שם בדף כ"ב ד"ה מתקיף לה כתבו דתנא ושייר עיי"ש. מ"מ הרי חזינן דלבסוף פריך ר' זעירא ולחשוב נמי נשבע וכו' ומשני מידי דאיתא בשאלה וכו' ולא קמשני דתני ושייר וע"כ דלא אמרי ינן תני ושייר אלא במה דמצי עוד לאשכוחי לאוי אחריתי. ע"י מעשה אחרת כמו הזורע בנחל איתן וכדומה עי"ש בגמרא אבל היכא דמצי לאשכוחי עוד לאו בהך מעשה גופא דקחשיב לא אמרינן תני ושייר וא"כ יקשה דלחשוב היכי שטמא עצמו בתוך ימי נזירותו וע"כ דלא קחשיב התנא אלא שני מיני איסו' ולא באיסור אחד כל הלאוין שבו וא"ש דברי התוספות ורש"י:

עוד שם במשנה ד"ה ויו"ט עי' תוי"ט שהעתיק דברי רש"י דלהכי לא קחשיב שבת משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתה וע"ש בהגהות הגרע"א מה שתמה ע"ד התוס' בב"ק ד' ק"ה ב' שכ' בשלמא בעונש שבו' דהיינו קרבן שייך לו' לא ענש אלא אם כן הזהיר. והא בסוגין אמרינן דקרבן לא צריך אזהרה וכן בשבו' די"ח ב' בתוס' ד"ה ל"ת מנ"ל כתבו דלא מחייב חטאת אלא א"כ יש בה לאו וזה תמוה כנ"ל. ונראה דלק"מ ע"ש דברי התוס' יבמות דף ט' א' ד"ה מה עכו"ם בסוה"ד וז"ל תדע דבפרק בתרא דמכות ממעט פסח ומילה משום דבעינן דומיא דעכו"ם וכו' ולא ממעט להו משום דלית בהו לאו כמו בעכו"ם. ומיהו לר' דנפקא ליה חטאת מעליה בעינן לאו וכרת כמו באחות אשה עכ"ל. הרי דדוקא

לדידן דילפינן דלא גלתה התורה דנבעי לאו אמרינן שם דקרבן לא צריך אזהרה. אבל לר' דיליף מעליה גלתה התורה בפירוש דלא לחייב קרבן היכי דליכא לאו וא"כ התם בב"ק דרצו התוס' לתרץ דברי הברייתא במה דקאמר אשכחן עונש אזהרה מנין כתבו דבשלמא בעונש שבועה שייך לומר לא ענש אא"כ הזהיר וכונתם דהוי מוקמינן להך ברייתא כרבי. וכן בשבועות די"ח ע"ב כ' התוס' שפיר דלא מחייב חטאת אא"כ יש בה לאו דהא מתניתין דהתם אתיא כרבי. עיין בדף י"ד בתוספות ד"ה ידיעות הטומאה וא"ש:

במתני' יש חורש תלם א' דמוסיף חנניא ב"ח אף הלובש כלאים ואמרו לו אינו מן השם. ובאמת דבריו צריכים הבנה דהא הש"ס מקשי טובא ולחשוב ולחשוב עי"ש, ופי' התוס' שם דכוונת הש"ס דמתני' תני ושייר. וא"כ חנניא דנחית לטפיי לאוי תקשה עליו קו' הש"ס ולחשוב ולחשוב:

אכן נראה לתרץ לפמ"ש הריטב"א הביאו הכ"מ והובא בתוי"ט במשנה הקודמת דלקי על כל התראה והתראה דכלאים. וקשיא להו הא בפעם הב' הוי לאו שאין בו מעשה דהא הכלאים כבר הן עליו ואמאי לוקין עליו ותירצו דכיון שבידו לפשוט ולהסיר האיסור לוקה על כל התראה והתראה ודבריהם צריכים ביאור דא"כ בכל לאו שאין בו מעשה נמי נימא. הכי שהרי בידו לקיים הדבר ולא יעבור על הלאו. ונראה דקוטב דבריהם מיוסדים על דברי התוס' ב"ק ל"ב א' דלכן בכל העריות גם האשה לוקה ומביאה חטאת [אף דאיהי לא קעבדה מעשה] משום דרחמנא אחשבה להנאה מעשה. וקרא כתיב הנפשות העושות וכו'. וס"ל כדעת הפוס' דבלבישה שאין בה הנאה ליכא איסורא דכלאים כלל (ועיין בר"ן ס"פ ח' שרצים) וכיון שכל עיקרא דאיסורא דכלאים היא ההנאה והנאתו שבכל רגע ורגע חשיבא כמעשה ולקי שפיר על כל התראה והתראה. אלא דעדיין הי' מקום לפוטרו באם הפשיטה היתה עליו מלאכה כבדה דהא בכל דוכתי דעיקרא דאיסורא אינה אלא ההנאה קי"ל דלא אפשר ולא קא מכוין שרי (עי' ברמב"ם פי"ד מהל' מ"א הי"ב) וע"ז אמרו דהא בידו הוא לפשוט בנקל ולהסיר האיסור. וא"כ ניחא דחנניא ב"ח לא מיירי בלובש עתה הכלאים בעת החרישה אלא בלבוש הן כבר ועתה בעת החרישה התרו בו גם אלאו דכלאים ואשמעינן דלקי גם כלאים דאף דבעת החרישה ודאי קשה עליו לעשות שני מלאכות כאחד לחרוש ולפשוט (ועי' בר"פ מציאות האשה דשני מלאכות כאחד מיקרי העדפ' ע"י הדחק) א"כ הדר הו"ל לא אפשר ולא קא מכוין ואף שיכול הוא לפסוק ממלאכת החרישה ולפשוט מעליו הכלאים מ"מ נימא כיון דעל מה דלא פריש ממלאכת החרישה כבר מילקי לקי וא"כ א"א לחייבו על מה דלא פריש ממלאכת החרישה עוד

הפעם מלקות קמ"ל כיון דכלאים ל"ת אחריתי היא. ולא משום למא דחרישה מלקי לקי גם עלה וא"ש ודו"ק היטב:

שם כ"א. עי' גי' המשניות בשם הטורי אבן דהאיכא תרי לאוין בנזיר. אך באמת הר"מ בפי' המשניות כתב דלא נחית התנא כ"א לחשוב איסורין דל"ש בהו אין איסור חל על איסור אבל למנין המלקות לא נחית. תדע דהאיכא בנזיר זה עוד מלקות ג' דבל תאחר כמבואר בריש נדרים וער"נ ור"מ דלקי עליו ואף שי"ל דמיירי שטימא עצמו אחר מלאת דל"ש בל תאחר לפי שכבר יצא אלא שסותר ל'. ואף דמאחר תגלחתו מ"מ ע"ז ודאי לא לקי דלא עדיף טומאה זו מאלו לא הי' מגלח בלא"ה דהוי חשיב לאו שאין בו מעשה. ורק כשסותר הנזירות ע"י טומאתו הא ודאי חשיבא מעשה כיון שאי אפשר לו לדחות הנזירות רק במעשה זו. מ"מ אכתי קשה דלנקיט בטימא עצמו תוך מלאת. דנהי דאמרינן בכ"ד תני ושייר מ"מ אין זה כ"א דלא נחית להוסיף עוד מעשה לאוין שעשה באותה שעה. אבל להוסיף ציורים אחרים קודמים לשעת העבירה. שעי"כ יתוספו לאוין ודאי חשיב הש"ס לקושי'. תדע שהקשו ולחשוב שבועה שלא אחרוש וא"כ הדק"ל נצייר שנטמא תוך מלאת ולילקי עוד אע"כ דלא נחית כלל לתנא מנין מלקות (וקושי' ש"ס ולחשוב נמי זורע לפי שבאמת יש עוד מעשה ולאו אחר לפס"ד):

שם ומה שהקשה יו"ט ושביעית איך חלין זע"ז נמצא בספר שער המלך. וק' לר' ישמעאל לא נראה. דעל הלמ"מ ודאי חייל גם תי' דבעשר נטיעות ג"כ ל"נ דהא התם משום פסידא התירו וכאן סוף סוף יהי' כלאים בכרם וגם בלא"ה הא כאן משום זורע לקי ערש"א אבל העיקר דלר"י קשה אפכא כיון דאמרי פ"ק דר"ה דס"ל תוספות שבת ויו"ט מה"ת מועניתם. וא"כ לא יחול שביעית על יו"ט של ר"ה ואם באמצע השנה לא יחול יו"ט אשביעית. אבל ב"ל לר"ע הני שלשים יום מן ר"ה נאסרין לשביעית למפרע. והגע עצמך אילו לא נתקדשה ר"ה כראוי לא היתה חלה שמיטה כלל. אלא שקדושתו של ר"ה גורמת השמיטה. וגם שלשים יום מקודם לכן לא שייך לומר כלל שלא יחול ר"ה על שמיטה וגם י"ל בע"א למ"ש בפ"ק דמו"ק לס"ד דש"ס דיליף ר"ג גם משבת בראשית ועיי"ש בתוס' שהק' דהא גם בשבת איכא תוספ' ותירץ דשעורא זוטרא כי הא מודה ר"ג גם בשביעית. א"כ י"ל נהי דאדחיא ג"ש זו למילף מינה לסתור ההל"מ עכ"פ להיפך נילף מינה לאסור מה"ת שעורא זוטרא דא לשביעית וא"כ הוי שביעית ויו"ט שוין כל אחד יש לו תוס' בעשה ואח"ז בא הלאו וכשם שכל לאו חל על עשה שלו. כן חל גם אעשה אחריתי דאל"כ יפטרו בר"ה אתרווייהו דכ"א לא יחול על עשה השני' ודו"ק:

שם פ"ג תנן חזן הכנסת אוחז בבגדו כו' קשה כמו דאפליג ר' יהודא בסיפא לחלק בין איש לאשה. למה לא נחלק גם כאן שלא לעשות באשה כן כדס"ל פ"ק דסוטה בהי' שערה נאה אף דמפורש בקרא ס"ל דעקרוהו משום הרהורא ע"ש בתוס' וה"ה כאן אף דנימא דלאו משום נקלה לחוד אתינן עלה דפסקא דש"ס הסמוכה י"ל דקאי אהא דכופהו על העמוד אך תוס' שם כתבו דגם קריעת כסות מהא נפיק ועתוי"ט דרשת הספרי (ויל"פ דהתוס' נחתי לאיכות פעולת קריעה ופרימה דמשום בזיון הוא) דבקטלא הוא דס"ל שם דלא חיישינן להרהורא כיון דקטלינן לה משא"כ כאן (וא"ל דהתם איכא רוב עם יותר דז"א דהא מסקינן דרק נשים מצוין לראותה לא אנשים) ולרבנן ניחא כאן דכיון דלא קטלינן לה עבדינן לה ונקלה ועוד דשא"ה דכתבו התוס' בסנהדרין ובסוטה דלדידהו לא נתפרש בתורה איך לעשות באשה משא"כ לענין הכאה שתרגיש יותר בהסרת בגדה הוי בכלל עונשין דהוקשה אשה לאיש. אלא דהתורה בלשון זכר נאמרה. ובפרט דעיקר עונש מלקות כתוב בתורה גבי עדים זוממים דע"כ זכרים נינהו אבל לר"י קשי'. ונ"ל דכמש"כ המפרשים דלב"ש דס"ל אסור הוצאה ביו"ט ואפ"ה לא רצו חז"ל לעקור כל מצות שופר בשביל גזירתם כן נימא ג"כ דאם תאמר שלא יגלו כסותה א"כ אין אלו מלקות כלל. ויהי' הדין לפוטרה לגמרי ונמצא הכל נעקר וזה לא רצו חז"ל שא"כ בסוטה דאפי' אם לא עבדי' פריעת ראשה מ"מ אין כל ההשקאה בטילה עי"כ ומאי דמתקיים מלקות עכ"פ באשה כעורה לא נתתי חז"ל לזה ונחשב להם כעקירת מצוה שלימה

שם פרק ג' משנה י"ב כיצד מלקין וכו' ורצועה של עגל בידו כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה. ועי' בפי' הרע"ב ורצועה של עגל שנאמר ארבעים יכנו וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו. כפולה לשנים ושנים לארבעה. ד' רצועות תפורות זו ע"ג זו ובתוסיו"ט כ' לשון הרב ד' רצועות תפורות זו ע"ג זו ואין כאן במשמע לשון המשנה וז"ל הריב"ן כפול אחת לשתים ועוד רצועה אחרת כפולה לב' היינו שתי רצועות שהן ארבע ע"כ. והנה גם פי' זה אינו במשמע מלשון המשנה ומלבד זאת אין יסוד ומקור כלל לכל אלו הפי' מאין הוציאו חז"ל כן:

ונראה דהפי' האמיתי הוא כך דהא ילפינן סמוכין דצריך להיות רצועה של עגל מהא דסמיך ליה לא תחסום שור בדישו. וכמ"ש הר"ב. וזה ידוע דשיעור עור בכל מקום הוא ה' על ה' (עיין מסכת כלים פכ"ז משנה ב') א"כ כיון דגלתה התורה דצריכה להיות של עור צריכה להיות בה ה' על ה' היינו ה' אורך על רוחב והלמ"מ הוא שיהי' רחבה טפח א"כ צריך לכפול הרוחב לשנים ואח"כ כופל השני' לארבעה וכדי שיעמוד מהרוחב ה'

על טפח והיינו שעובי הקמטים מחסרון טפח. וממילא נשאר שיעור רחבה ע"י הכפלים טפח ודו"ק:

מסכת שבועות

עיי' שבועות דף כ"ג א' אמר רבא אף אנן נמי תנינא שבועה שלא אוכל וכו' תוד"ה כגון דאמר וא"ת א"נ מאי אריא אכל ושתה אפילו שתה תרי זמני נמי והנה הקושי' מפורס' וכן היא כתובה בגליון משניות להגרע"א ז"ל שבועות פ"ג אות. דלמה לי שתה תרי זימני בפ"א נמי לחייב שתים כיון דחלה שבועות שני' ע"י כולל דאכילה א"כ הו"ל שתיה בשני שבועות והניח בצ"ע עיי"ש:

והנה בשים לב על קוטב הדברים בשרשן יש לכלכל דברי התוס' בהשכל. והנה התוס' בציונם דבכה"ג אמר לקמן דף כ"ד. הציון הוא ט"ס וצ"ל דף כ"ח סע"ב דאמר רבה שבועה שלא אוכל תאנים וענבים. תו' ד"ה שבועה וכו' ותוכן דבריהם לפי גרסתם לפי כיון דאמר שבועה שלא אוכל תאנים והדר אמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים פי' דשבועה שני' דהיינו אם יאכל תאנים בראשונה לא יוסיף עוד לאכול תאנים וענבים שנית ואינו חייב על אכילת ענבים כ"א כשאכל תאנים תחילה וכן אינו חייב כשאכל תאנים משום שבועה שניה ג"כ כ"א כשכבר אכל תאנים פ"א. עיי"ש בדברי התוס' היטב. והנה לפי"ז דברי התוס' בקושייתם אזלן בהשכל דאין לכלכל דבריו בשבועתו השני' דכוונתו על אכילה גרידתא בלי הקדם שתי' דא"כ דברי הגמרא והמשנה אין להם שחר בקו' הגרע"א ז"ל אלא בע"כ צ"ל דכוונתו בשבועה שנית שלא אוכל אם אשתה תחילה וכנ"ל גבי תאנים וא"כ תו אין לחייבו בשתיה א' משום שתי שבועות כיון דכל עיקרא של שבועה שני' אם כבר יעבור על הראשונה. ואעפ"כ קשה דשתה ושתה תרי זימני ליחייב ובמסילה זו יש להעלות ולתרץ קושיית התוס' ג"כ בהקדם דיוק קצת דאיך אמרינן בגמרא אכל ושתה הא לפי הנ"ל אינו חייב על שבועה שניה כ"א כאשר כבר עבר על הראשונה וצריך להקדים השתיה ואח"כ האכילה. אלא צ"ל דהגמרא נקט אכל ושתה לאשמעינן חי' זה גופי' כיון דשתיה בכלל אכילה וא"כ כששתה ושתה חייב שתים ושם אין להכריע איזו ראשונה ואיזו שניה כיון ששניהם מסוג א'. ממילא ה"ה ג"כ כשאכל ושתה אעפ"י שאכל תחלה ואח"כ שתה חייב שתים ג"כ. וזה דבר נמרץ:

שם ר"פ שבו' הדיינים קתני אבל נשבעין לקטן ולהקדש. ועי"ש בגמרא דהיינו בבא לגבות מנכסי הקדש ופירש"י דהיינו במקדיש נכסיו ויצא עליו שט"ח ובא המלוה לגבות מנכסי הקדש. דאינו נוטל אלא בשבועה. ויש להקשות הא בגמרא הקשה בכמה דוכתי

דנימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ותי' דחיישי' לס' מלוה ישנה (עיין ב"מ דף ו' ע"א) ופרשי אינשי מס' שבועה ולא פרשי מס' ממונא מ"ט ממון איתא בחזרה שבועה ליתא בחזרה עיי"ש. וא"כ קשה בבא לגבות מנכסי הקדש הדרא קושיא לדוכתא נימא מיגו דחשיד אאיסור מעילה דליתא בחזרה חשיד נמי אאיסור שבועה:

ולכאורה הי' אפשר לתרץ כיון דקתני במס' (ערכין דכ"ג ע"ב) דמוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים וקי"ל דהקדש שוה מנה שחללו על ש"פ מחולל עיין במס' (תמורה דכ"ג ב') וא"כ שוב יצא מאיסור מעילה וצריך לברר הדבר בשבועה. האמנם אכתי קשה למ"ש התוס' שם בתמורה ד"ה לא אמרי בסוה"ד וז"ל וצריך לומר דהכי מיירי בבע"ה הפודה הקדש שלו וכי האי גוונא אמר שמואל דמחולל על פחות משוויו אבל גזבר המוכר צריך ג' או י' ע"ש היטב הרי דס"ל לתו' דאחר אינו יכול לחלל הקדש שוה מנה על פרוטה. ועיין תוס' (מנחות ד' ע"א ב') ד"ה ומתירין בתי' בתרא. ואם כן עדיין לא נתחלל בדינר של המלוה והדרא קושיא לדוכתי' דלמה נותנין לו שבועה. ואף דרש"י פי' שם בערכין וז"ל בע"ח מוסיף עוד להלוותו דינר לזה ופודה את הנכסים האלו. הרי דס"ל דהקדש לוקח הדינר מיד המלוה ע"ח הלוה. ועיי"ש בתוס' ד"ה מוסיף וא"כ שוב יצא ההקדש מידי איסור מעילה. מ"מ אכתי ק' דבאמת יתקנו חכמים שיהא הדינר של המלוה ולא נצטרך ליתן לו שבועה. ודוחק לומר דחששא שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון אינו משום זילותא דהקדש אלא משום דחיישינן שמא יבאו לטעות בדינא ולומר דהקדש יוצא בלא פדיון ומש"ה אם נקח ע"ח אכתי יבואו לטעות בהך דינא ויאמרו דאף אחר יוכל לחלל הקדש שוה מנה בשוה פרוטה דפשטא דלישנא דשמא יאמרו משמע דהחשש אינו אלא משום זילותא דהקדש ושוב יקשה דיתקנו חכמים שיהי' הדינר של המלוה ולא יתנו לו שבועה:

ונראה לתרץ בהקדים מה דצריך להבין שם בב"מ דף ו' דקאמרינן טעמא דפרשי אינשי מס' שבועה ולא פרשי מס' ממונא משום דממונא איתא בחזרה ושבועה ליתא בחזרה והא בפשוטו ניחא דהא ודאי ס' איסור אינו חמור גבי אינשי כוודאי איסור ומכיון דאינו אלא ס' מלוה ישנה א"כ איסורא דממונא אינו אלא ספק משא"כ איסורא דשבועה האי ודאי איסור למ"ש בתשובת מיימוני בסוף ס' הפלאה עלה דמר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב. דאמר את לבך אנסך לאדם בשבועה כתיב וביאר דהכונה היא דהשבועה אינה אלא על זכרונו של אדם. ומכיון דבשבועה שנשבע הי' כך בזכרונו אף שהי' בזכרונו להיפוך מאמיתת הדבר הוי שבועת אמת וא"כ להיפוך נמי אם נשבע על איזה דבר שהוא כך ובשעה שנשבע לא ידע הדבר בבירור אף אם כיון

בשבועתו לאמיתתו של דבר הוי שבועת שקר לגמרי כיון דלא נשבע אלא על זכרונו ובאמת זכרונו לא הי' כמו שנשבע. וה"נ אם ישבע לחבירו חייב לו. ובשעה שנשבע הוא אצלו בספק הוי שבועת שקר לגמרי ולמה לא קאמרינן התם דמש"ה נותנים לו שבועה כדי לברר הדבר ע"י ודאי איסור:

אולם נראה ליישב קושיא זאת ע"פ דברי הש"ך (ביו"ד סי' רל"ב סעיף י"ד) גבי נודרין למוכסין עיי"ש בס"ק ל"א במה שמבי' בשם הירושלמי וז"ל דאפילו בשעה שנשבע הוי לשקר נמי שרי (בפ"ד דנדרים ה"ד) הוין בעי מימר בנדרים הא בשבועות לא אשכח תנא ר' ישמעאל אומר לא תשבעו בשמי לשקר נשבע את להרגין ולחרמין וכו' אלמא דאפילו בכה"ג שרי עכ"ל עי"ש הרי דהתורה התירה להציל ממונו מיד עושי עולה ע"י שבועת שקר [ועיין בש"ך מה שכתב ומצאתי און לי בתויו"ט ועי"ש בדגול מרבבה מה שהשיג על הש"ך דלא מוכח כלל מדברי התיו"ט דהתיו"ט לא פי' כלל דברי הירושלמי דאיירי שהשבועה היא לשקר בשעה שנשבע עי"ש אולם באמת דברי הש"ך נכונים דכיון דהירושלמי מפיק לי' מקרא דלא תשבעו בשמי לשקר ואנן לא פסקינן כרב דימי דאוכל ולא אוכל שקר ואכלתי ולא אכלתי שוא עיין בשבועות דף כ' ע"ב) ופסקינן דשניהם נפקי מקרא דלא תשבעו עיין (רמב"ם פ"א מהלכות שבועות) אם כן כיון דהירושלמי מפיק מהך קרא דמותר לישבע לשקר כדי להציל ממונו א"כ מוכח דגם דבשעה שנשבע לשקר נמי שרי וכדברי הש"ך] [ועוד יש להביא ראי' לדברי הש"ך ממס' (ב"ק דף קי"ג ע"א) האי בר ישראל דידע סהדותא לעכו"ם וכו' ולאו אומרו אלא בחד אבל בתרי לא. והקשו התוס' בד"ה ולא. הא הפקעת הלואתו שרי' ותירצו דמ"מ אין משמתין כיון שאינו משלם על ידיהם אלא מה שחייב עיי"ש וא"כ הא דבחד משמתין ליה הוא כיון דמדינא דאורייתא לא מהימן העד להוציא ממון על פיו ואנו מחזיקין אותו למשקר ולכך משמתי' ליה וקשה הא דאמרי' שם אבל בי דוואר אינהו נמי חד אמומתא שדינן ליה והא מדינא דאורייתא אינו מחויב לישבע לעכו"ם התובעו דכמו דממעטי' מרעהו ולא להקדש ה"נ נתמעט מרעהו ולא לעכו"ם וא"כ אמאי לא משמתי' ליה והא מחייב אותו שבועה שלא כדין. וע"כ צ"ל דכיון דאינו מחייבו ממון כ"א שבועה לכך לא משמתי' ליה מ"מ ק' שמא הישראל באמת א"י ובדיניהם דאמומתא שדי' ליה אם לא ישבע ישלם ובאמת מדינא דאורייתא כיון דאינו מחויב לישבע לעכו"ם וליפטר לגמרי. ולמה לא משמתינן ליה להעד ההולך להעיד להעכו"ם וע"כ כדברי הש"ך דהתורה התירה להציל ממונו ע"י שבועת שקר ולכך אף אם הישראל א"י ישבע שבועת שקר שאינו חייב לו כיון דמדינא דאורייתא באמת פטור ומותר לו להציל ממונו בשבועת שקר ודו"ק]:

ועפ"ז אתי שפיר דלכך לא קאמרינן טעם דנותנין לו שבועה משום דהוא יותר בירור דהוי ודאי איסור דגם שבועה אינה כ"א ספק איסור דאף דהוי שבועת שקר לגמרי אין בשבועה הזאת כי אם ספק איסור. דאם באמת מגיע לו מלוה ישנה הותר לו לישבע לשקר כדי להציל ממונו ולכך הוכרח הגמרא לשנויי דשבועה היא יותר בירור משום דליתא בחזרה:

והשתא א"ש גם מתני' דלכך נותנים לו השבו' אף דגם איסור מעילה ליתא בחזרה משום דיותר יש בירור בודאי איסור מספק איסור. דע"כ לא הותר לישבע לשקר להציל ממונו אלא במציל מיד עושי עולה אבל בהקדש כיון שאינם רוצים לגזלו כלל לא הותר לו שבועת שקר והוי ודאי איסור ודו"ק היטב:

שם דף כ"ג ב' תוס' ד"ה דמוקי לה באמצע הדבור דדייקי התוס' דאין איסור לאו חייל על איסור עשה מהא דפריך הגמרא לקמן דף כ"ה אילימא מתנה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא דכתיב נתון תתן לו. ויש לתמוה על ראייתם דהא כתבו התוס' בב"ב דף ח' דבצדקה איכא נמי ב' לאוי לאו דלא תאמץ ולאו דלא תקפוץ וא"כ אפשר לומר דלעולם חל איסור לאו על איסור עשה. ואפ"ה פריך התם שפיר הגמרא מושבע ועומד מהר סיני הוא. משום דשאני צדקה דאית בה נמי תרי לאוי ומש"ה לא אתי איסור לאו וחייל עלה:

ונראה ליישב דשפיר הוכיחו התוס' משום דס"ל דכל לאו הניתק לעשה אין כחו אלא ככח העשה. ולאוי דלא תאמץ ולא תקפוץ ניתקו לעשה דנתן תתן לו. ואפ"ה פריך הגמ' מושבע ועומד הוא ומוכח שפיר דלא אתי לאו וחייל על עשה:

האמנם עודנו יקשה דהא לא אתי עשה ומנתיק תרי לאוי עי' במס' (תמורה דף ה' ע"ב) ונראה לחדש ולהסביר הטעם דלא אתי עשה ומנתק תרי לאוי. משום דזה ידוע דכל מה דנוכל לתרץ שלא יהי' בתורה על איסור אחד שני לאוין מתרצינן ולא מוקמינן בלאו יתרה. ומש"ה אמרינן דלא אתי עשה ומנתק תרי לאוי דאל"כ לאו השני למאי אתי כיון דינותק לעשה ולא ילקו עליו ואמרינן דאתי כדי ללקות עליו. ולפי"ז א"ש דבלאו דלא תאמץ ולא תקפוץ ע"כ לית בהו מלקות כלל דהא לאוי שאין בהו מעשה נינהו וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וליכא למימר דלאו השני אתי כדי ללקות עליו וע"כ דלא אתי רק לזרז בזריזות יתירה וכמו שכ' התו' רפ"ג דמכות ושפיר ניתקו לעשה. וא"ש הוכחת התוס':

עוד שם בתוס' בסוה"ד וז"ל ועוד דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן דאינו אסור אלא מדרבנן כמו חצי שיעור לר"ל. דבריהם תמוהים וישתומם עליהם כל עין רואה. דאיך הוי מצי לאוקמי בשלא כדרך הנאתן דא"כ מ"ט דר"ש דפוטר. ומלבד זאת קשה טובא

דלמה באמת לא מוקי ר"י הכי דזה לא יתורץ בתירוץ הגמרא דרוצה לאוקמי כך"ע. דהא בשלא כדרך הנאתן באמת אתיא כך"ע אף לר"ע. וכבר עמדו עכ"ז הגאונים מהרש"ל והמהרש"א עיי"ש:

האמנם נראה להבין קוטב דבריהם דבאמת לא מצי ר"י לאוקמי בפשוטו דאסר עליו בשבועה אף שלא כדרך הנאתן להדיא דע"ז ליכא מאן דפליג ואף לר"ש יודה דחייב. וכוונתם הוא דהוי מצי לאשכוחי גוונא כעין שמצינו גבי כותח הבבלי (בפסחים ד' מ"ד) אי משטר קא שטיר לי' ליכא כזית בכא"פ ואי אכיל לי' בעיניה בטיל דעתיה אצל כל אדם ע"ש. וה"נ הוי מצי לאשכוחי גוונא היכי דדוקא אכיל זית בב"א הוי שלא כדרך אכילה. ופחות מזית הוי כדרך אכילה. ולפ"ז אתי שפיר הכל דמש"ה פטור לר"ש דהא ר"ש כר"ע ס"ל דבנשבע שלא אוכל דעתיה אמשהו וא"כ כשנשבע שבועה שלא אוכל הוי כמו שנשבע בפי' שלא יאכל אף משהו. ואכילת משהו הוי כדרך אכילה ולקי משום לאו דנבלה ולא יוכל לחול לאו דשבו' ואף אם אכל כזית בבת אחת דשוב לא אסר מצד לאו דנבלה מ"מ לא לקי משום לאו דשבועה דהשבועה לא חלה כלל דהא נשבע שלא יאכל אפי' משהו ועל משהו לא חלה שבועתו ובטלה לגמרי. אבל לרבנן דס"ל דנשבע שלא אוכל דעתי' אזית שפיר חלה השבועה דהא זית הוי שלא כדרך אכילה ולית בי' לאו דנבלה כלל. וא"ש דלהכי לא מוקי ר"י באמת הכי משום דלא אתי כך"ע דהא ר"ע ס"ל דנשבע שלא אוכל דעתי' אמשהו ושוב לא חלה השבועה כלל אף באכל כזית בב"א וכמ"ש. ובמפרש להדיא כזית לא הוי מצי לאוקמי דא"כ הדר יקשה מ"ט דר"ש דפוטר וא"כ לא אתי כר"ע לגמרי ודו"ק:

שם שבועות דף כ"ה ב' מתיב רבא איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם ואמר על עמוד של אבן שהוא של זהב ואמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם טעמא דניכר וכו' ואמאי הא אינו ביהא של זהב ובתוד"ה ואמר עולא והוא שניכר תימה תיקשי לי' מגופא דמתניתין דקתני לקמן ד' כ"ט איזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע הא אינו משנה את הידוע חייב משום שבועת ביטוי וכן נמי מדתנן אם לא ראיתי נחש וכו' עכ"ל והנה קושיתם נפלאה מאוד על פשטות הסוגיא ומצוה עלינו ליישב:

והנראה אחר העיון בשום לב להבין פירוש הדברים שבועה דליתא בלהבא דמי בולם פיו לישבע גם על להבא. ועי' בפירש"י שהסביר בנועם דבריו וז"ל ליתיה בלהבא יזרוק פלוני או לא יזרוק אין זה שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק ותוכן דבריו דאם ישבע להבא אינו בסוג שבועת ביטוי אלא בסוג שבועת שוא וזהו מיקרי דליתי' בלהבא וכד מעיינין שפיר בטעמא דמילתא מדוע שבועה דיזרוק

פלוני או לא יזרוק לא מיקרי שבועת ביטוי נראה בעליל דמיוסד רק בהך כללא דנשבע לשנות הידוע דהכל יודעים שאין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק ולולי הך כללא דנשבע לשנות הידוע לא הוי שבועת ביטוי והו"א דגם נשבע לשנות הידוע הוי שבועת ביטוי גם שבועה דיזרוק פלוני ולא יזרוק הוי שבועת ביטוי. ושוב הוי שבועה שזרק ולא זרק שבועה מעליא דהא איתי' בלהבא דגם אם ישבע שיזרוק ולא יזרוק הוי שבועת ביטוי ורק לבתר דאית לן כלל מוסד דנשבע לשנות הידוע לא הוי שבועת ביטוי גם שבועה שזרק ליתי' בלהבא:

ועפ"י הקדמה זו מיושב לנכון תמיהת התוס' דהא איצטריך להתנא למיתני איזהו שבועת שוא נשבע לשנות הידוע לאדם דלולי כן הוי גם נשבע לשנות איתי' בלהבא וכמו"ש משא"כ מעולא פריך שפיר דהא עולא קאמר גדר בדבר דבעינן שיהא ניכר לג' בני אדם וז"א דהא לבתר דקתני דנשבע לשנות הידוע הוי שבועת שוא א"כ גם אם אינו ניכר לג' בני אדם הוי שבועת שוא דהא ליתי' בלהבא דאם ישבע על להבא יהיה ניכר לכל העולם ושפיר פריך ודו"ק:

שם דף כ"ח א' אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו וכו' ובתוד"ה אמר רבא וז"ל מה שפי' הקונטרס וכו' זה הפירוש מגומגם דבאכילת איסור ראשון לא משכחת חיוב קרבן דאי אכלו בשוגג לא קרינן בי' האדם בשבועה ואי אכלו במזיד הא בעינן שגגה באכילת האיסור וכו' דמשכחת לה שבשעה שאוכל איסור ראשון לא שכח שבועתו והוי האדם בשבועה אבל בשוגג הוא שא"י שזה הככר נשבע עליו עכ"ל דבריהם תמוהים בזה דהרי בדף כ"ו איתא ת"ר האדם בשבועה פרט לאנוס ונעלם פרט למזיד ממנו שנתעלמה ממנו שבועה יכול שנתעלמה ממנו חפץ ת"ל בשבועה על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ והרמב"ם ז"ל פסקה (עיין רמב"ם פ"ג מה"ש ה"ט) ואולי ס"ל להתוס' דאידחי הך ברייתא מהלכה וצ"ע ובדוחק יש לומר דס"ל להתוס' דשאני לן בין שנשבע על ככר שלא לאכלו ולא תלה אותו בתנאי ונתעלמה ממנו החפץ דאזי הוא פטור משא"כ בתלה אותו בתנאי אף בנתעלמה ממנו חפץ חייב כיון שנזכר בטרם עברו על התנאי דהי' בידו לקיים התנאי ואם לא קיים התנאי חייב וזה דוחק:

ובעיקר דברי רש"י ז"ל דבעינן שגגה באכילת האיסור ואם אכלה לאיסורא במזיד פטור יש להביא ראי' לזה מבעיות הש"ס לעיל (דף כ"ה ע"ב) בעי מיני' רבא מר"נ איזו הוא שגגת שבועה לשעבר אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנוס הוא וקשה הא יש לאוקמי דמשכ"ל כגון שנשבע שבועה לשעבר ותלה אותו בתנאי שבידו לקיימו כמו אם אוכל היום וכששכר ועבר על התנאי חייב קרבן ואין לומר דשבועת עבר לא שייכה בתנאי

כלל ומשום דתנאי לא שייך כ"א בנשבע בלהבא בשבועה שאוכל או שלא אוכל דנשבע לעשות מעשה או שלא לעשות שפיר יוכל לתלות בתנאי שיתחייב לעשות המעשה ההיא או שלא לעשות באם יעשה מעשה התנאי משא"כ בשבועה דלשעבר כיון שאין בה שום מעשה לא יוכל לתלות בתנאי דהא על הדבר שנשבע עליו לא יכול להיות בה שינוי בהשתנות התנאי כמו בשבועת להבא דמה שנעשה כבר הוא דזה אינו דהא מבואר (בתוס' גיטין ל"ה) בשבועה שלא אוכל פירות שבעולם דקי"ל דהוי שבועת שוא ומ"מ אם חל התנאי חלה השבועה והא התם נמי א"א לשנות השבועה בשינוי התנאי דאף אם לא יקיים התנאי מ"מ א"א להיות השבועה קיימת דהא הוי שבועת שוא ומ"מ ס"ל להתוס' דיכול לתלות בתנאי ומובא דעה זו גם (ביו"ד סי' רל"ב) וה"נ שפיר יכול לתלות שבועת עבר בתנאי ואם יעביר על התנאי יהי' שבועתו למפרע על שקר (וכ"כ התוס' ספ"ג בנדרים גבי ביטול זכוותא דהויא הודאה על תנאי ע"ש היטב ול"א דלא שייך בי' תנאי כיון דהמעשה לא יוכל להשתנו' בשינוי התנאי) ואין לדמות זה למ"ש כמה פוסקים בנשבע על איזה דבר בתנאי דאם לא ראיתי גמל פורח באויר דחשיבא שבועת שוא אף שאפשר לו לקיים שבועתו ומשום דלא ה"ל למיתלי שבועתו בתנאי שאין לו שחר וכן נימא גם כאן דאיך הוא תולה מעשה שעברה בתנאי דגם זה דבר שאין לו שחר הוא דמאי שהי' כבר הוא דודאי יש לחלק טובא דסברא כזו לא מהני כ"א לעשות שבועת שוא אבל ודאי לא לאשויי שבועת שקר דהא אם אמת הדבר ודאי דהוי שבועה מעליא וממילא יוכל לתלותו בתנאי ואם לבסוף מקיים התנאי לא חשיב שבועת שקר (ומהא דלא הזכירו הפוסקים (בסי' רל"ב) דכשמוכרח לשבע על שקר דשרינן לי' ולא הזכירו ג"כ שיחשוב בלבו איזה תנאי כמו שהזכירו בשבועת להבא די"ל שסמכו עצמם על מ"ש לעיל בהוכרח לידור מפירות) ולפי"ז הוי שפיר הש"ס מצי לאשכוחי שגגת שבועת שקר וכנ"ל דכששכח ועבר על התנאי חייב קרבן אלא ע"כ כדעת רש"י הנ"ל דכל שהזיד בשעת העבירה אף ששגג בתנאי ליכא קרבן ואם כי לשיטת התוס' לעיל דבשגג בתנאי לא חשיב האדם בשבועה א"ש ג"כ לשיטתם מאי דלא משני הש"ס שם כה"ג דא"כ פטור הוא מקרבן דלא חשיב האדם בשבועה אבל רש"י לשיטתו דס"ל שם דתלי במעשה ראשונה כשלא שגג חיילא שבועה שפיר הוכיח דכל שהזיד בעת האיסור פטור וליכא קרבן:

האמנם אפשר לומר דבשבועה לשעבר לא מהני תנאי כלל משום דא"א לעשות המעשה ע"י שליח דאם לשקר נשבע א"כ אין שלד"ע וכל תנאי שא"א לקיימו ע"י שליח התנאי בטל ומעשה קיים ולא דמי למ"ש המרדכי (פ' המדי') דמידי דבדיבורא מתעביד לא

אלימא וחל עליו תנאי אף בלתי משפטי התנאים דשא"ה דעצם המעשה עובדא אחריתי היא ונגמר ע"י דיבור אבל אין הדיבור גוף המעשה עצמה שפיר אמרי' דמידי דדיבורא לא אלים ויכול דיבור אחר לבטלו אף בלתי משפטי התנאים משא"כ בשבועת עבר שאין שום מעשה זולת הדבור והדבור הוא גוף המעשה במה הדעת נותן דיתחשב כמעשה וכל שאין בתנאי כל משפטי ודיני התנאים לא מצי להפקיעו. כן הי' נראה לכאורה דבשבועת עבר לא משכ"ל תנאי כלל וכמ"ש. אך אי משום הא לא איריא דאם נימא דמצי לאשתבועי שבועת עבר על תנאי תו הדר משכ"ל ע"י שליח דהא בעת השבועה ליכא עבירה עדיין כלל ובעת שיעבור על התנאי אזי הוא בעצמו הוא דקעבר על שבועת שקר אלא דאין אנו צריכים לטעמא שאין שלד"ע דבלא"ה לא מהני שליחות כזה (עי' ר"ן דפ"ק דפסחי') ובפשיטות לשון הירושלמי (דפ"ב דסנהדרין) וכי אנטלר נשבע ואין לו' דגם הירושלמי מטעם אין שלד"ע נחית עלה א"כ יקשה לשיטת פוסקים דבשוגג יש שלד"ע א"כ שוב יוכל כהן למנות אנטלר שישבע בשבילו אלא ע"כ דאין הטעם משום אין שלד"ע אלא משום דהוי מילי ומילי לא ממסרא לשליח. וממילא דא"א לישבע שבועת עבר על תנאי כיון דליתא בשליחות ודו"ק:

שם דף מ"ג הקשו בתוס' למאי איצטריך רעהו למעוטי טוען טענת גנב מכפל הרי ליכא שבועה בהקדש והך מיעוט דרעהו לר"ש מוקי לה על קדשים שאינו חייב באחריות ולרבא גם על קדשים שחייב באחריות. ויש לתרץ קושית התוס' דניחא לכל חד מיניהו לשיטתם. והוא דלר"ש איכא לאוקמי היכי דנשבע להקדש שחייב באחריות דלר"ש נשבעי' עליהן וממילא היתה השבועה גם להקדש דהיינו לקדשים שא"ח באחריותן דהיינו היכא שאמר הרי עלי עולה סתם והפרי' שור לקרבן ומסרו לשומר. וטוען טענת גנב ונשבע שנגנב השור והכא לא הוי ממון בעלים כ"א רק כבש לרבנן או עולת העוף לראב"ע וכמימרא דרבא במרובה דע"ח ע"ב דגנב פטר עצמו בכבש וכן השומר אם הי' מחזיר לו הכבש לא הי' צריך לישבע ורק כשכפר הכל וטט"ג צריך לישבע בעד שיווי הכבש וכשנשבע אחפצא דהיינו שנגנב השור הרי נשבע גם על קדשים שא"ח באחריו' ואפ"ה ממעטי' לי' מכפל ולרבא איכא לתירו' דאיצטריך מיעוט לקדשים שחייב באחריותן הגם דלרבא אינו ממון בעלים מ"מ כשהבעלים יש להם שבועה על השומר ודאי דמגלגל' לי' גם על ההקדש כיון דבאמת ההיזק שלו דלא גרע משומר הגם דכבר נשבע השומר ופטור וכמבואר ב"ק דף ק"ח ע"ב דמפטר הגנב בהודאת שומר ע"ש ומקרי בעל דבר משום דהשומר ניחא ליה דלוקי בהימנותי' מכ"ש הכא דמטי היזק לבעלים

רק דגזירת הכתוב דממעט ליה להקדש כי היכא דממעטי' הקדשות ושטרות א"כ ודאי דמגלג' וא"כ ניחא כל חד לשיטתם:

ובפשיטות יש לתרץ לתרווי' דאיירי בקדו' דמים שהקדיש חצי החפץ ואית ביה שותפות הקדש ובעלים ומסרו לשומר וטט"ג ונשבע על החפץ לבעלים בעד חציו וממילא נשבע גם להקדש ומה יש לבע"ד לחלוק דהרי הוי מצי גנב למפטר נפשי' בתשלומי חציו דהדיוט נמצא דלא פטר נפשי' לגבי הקדש כלל וכל כה"ג אולי דמי למ"ש בב"ק ק"ז ע"ב דכיון שאינו מחויב בשבועה לא חשיב טט"ג מ"מ יש לומר דאולי דאם הי' משלם להההדיו' חציו יתחי' להחזיר מזה חציו להקד' דכל הממון שנכנס מחפץ הרא' אית להקדש שותפות בו דכל זמן שלא ישבע השומר אמרינן דהחפץ ברשותו) וא"כ לא אפטר נפשיה במה שמשלם לו השומר חציו דכל זמן שישאר איזה הפסד לבעלים משביעו ואף דאם יקבלו ממנו הבעלים חציו ויאמרו לעצמי אני מציל לכאורה יש לדמותו להא דסי' קע"ו סעיף כ"ח ברמ"א מי שהציל מנכרי אלם יאמר לעצמי אני מציל ה אלו שלו מ"מ יש לחלק דהכא כיון דמעיקרא בשעה שנשתתפו הדיוט והקדש ידוע שיש להדיוט יפוי כח נשתתפו גם בזה הזכות דכל מה שיוכרח השומר לפרוע יהא לחצאין ועש"ך סי' קע"ו ס"ק מ"ח ועל תי' הרא' לר"ש לא שייך זה דכיון דהבעל בעצמו רוצה בעולת שור משום מצוה מן המובחר ודאי דיכול להשביעו על החפץ ויש בזה עוד להאריך בעה"י וד"ל:

במתני' פרק בתרא דשבועות נשבה והוא שמת משביעך אני ואמר אמן פטור דקא משנה מפטור לפטור ע"ש וקשה הרי במת חייב להחזיר הנבלה וכשנשבע שנשבה אינו מחזיר לו כלום א"כ קא משנה מחיוב לפטור וצ"ל ע"כ דאין הנבילה שוה כלום ובשלמא גבי שוכר איכא לתרוצי דהרי לכאורה קשה הא ע"כ איירי דעדיין היו תוך ימי שכירות דאי לאח"ז הדר הו"ל רק שומר חנם עיין ח"מ סי' שמ"ג וא"כ לכאורה נפקא מינה לענין השכי' דהרי ע"כ איירי שאירע זה בשדה. דאין רואה דבבית מסתמא יש רואה וכו' וכשיש רואה הוי דינא דיביא ראיה ויפטר והשבועה לא מהני ליה כלל וא"כ כשמשנה אפילו מחיוב לפטור ג"כ לא הוי בר קרבן ועי' תוי"ט דמשמע דכל מתני' נקט שבו' הנצרכת לישבע וא"כ ע"כ איירי כשנשבה בשדה וק' לשיטת הר"ח בתו' פ' האומנין דבאנגרי' שלקח בדרך אומר לו הרי שלך לפניך וא"צ המשכיר להחזיר לו השכירו' וגבי מתה באמצע הדרך צריך להחזיר לו המשכיר דמי שכירו' וא"כ קשה הא דקתני במתניתין גבי שוכר היכן שורי א"ל מת והוא שנשבה וכו' פטור כשהיא באמת נשבה והוא נשבע שמתה א"כ הרי משנה מפטור לחיוב דהיינו שבאמת אינו חייב המשכיר להחזיר השכירות והוא

טוען שמתה א"כ תובע דמי השכירות ואמאי פטור ואם כן איכא לתרוצי חדא באידך דאיירי דהנבילה שוויה כפי מותר השכירות. ממילא כשהיא באמת נשבה א"כ הרי מותר השכירות למשכיר אבל לא יש נבילה מה להחזיר וכשטוען השוכר שמתה מחייב עצמו בנבילה להמשכיר וכנגד זה המשכיר מחזיר לו מותר השכירות ואיירי דשוויים שוה והשתא גם להפך לא קשיא דכשהיא מתה וחייב להחזיר הנבילה והוא טוען שנשבה פטר עצמו מהנבילה מ"מ כנגד זה הרי כשמתה הי' המשכיר מחויב להחזיר לו השכירות ועכשיו שטוען נשבה אין המשכיר מחזיר לו השכי' דשווי' כהנבילה והדר הוו שווין ורק דהא תינח גבי שוכר אבל גבי שומר שכר מאי איכא למימר ותו גם בשוכר לשיטת הר"ח היינו דוקא באנגרי' של מלך דידוע הוא שכן דרך המלך ליקח באמצע הדרך משא"כ בשבו' ממש בין כך ובין כך מנכה לו משכירו' ולא קא מפסיד מידי השוכר היכא דמתה והוא טען שנשבה א"כ הדק"ל דהרי כפר ליה בנבילה אע"כ צ"ל דאיירי שאין הנבילה שוה כלום רק אי קשיא לן הק"ל דהיכא דשינה מאבידה לגניבה בנושא שכר ושוכר דפטרינן לי' משום דשינה מחובה לחובה אמאי פטור להך לישנא דפי' דמקנה ליה יוקרא לא משעת הפקדון א"כ היכא שנאבדה וקא משלם ליה א"כ היוקרא שלו הרי הרא"ש כ' בריש פרק המפקיד דבנגנבה ומשלם ליה לא קא מקני ליה כפילה כ"א בשנשבע כבר שאינה ברשותו ואם כן לפי טענתו דנגנבה הגם שנשבע שנגנבה וא"ב ממילא נשבע שאינה ברשותו מ"מ כיון דבאמת נאבדה הרי שבועתו לשקר וחייב משום שבועת ביטוי ואם כן למ"ש בחו"מ סי' פ"ג דהיכא שכפר הכל ונשבע והודה אח"כ דחייב לו מקצת הגם דלא נפסל היכא שהודה דרך תשובה מ"מ צריך לישבע עוד הפעם הגם שכבר נשבע (בכלל שבועה שכפר הכל) דאינו חייב לו המותר ממה שהודה מ"מ צריך לשבע עוד הפעם שבועת מודה מקצת משום שכיון דבשעה שנשבע יצאה לשקר והיא מתשובת הרי"ף ע"ש. וא"כ ה"נ לקושטא דמילתא לא נשבע עדיין שאינה ברשותו כיון דבאמת נאבדה והוא נשבע שנגנבה לא חשיב שנשבע שאינה ברשותו דכל שהיתה שקר לא חשיב שבועה כלל ולא דמי להא דאמרינן בב"ק דק"ד ע"ב דאמ"ר יוחנן הטוען טענת אבד וחזר וטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים פטור שכבר יצא ידי בעלים בשבועה ראשונה אלמא דחשיבי שבועה הגם שבאמת נשבע לשקר שאני התם דבעי' דישבע שבועה שיחייבו אותו ב"ד א"כ הוא התחייב א"ע במה שהגיד אח"כ דבשלמא בתחילה תובע הבעלים את החפץ ולא קא מיפטר נפשיה כ"א כשיטעון איזה טענה וישבע על טענתו משא"כ הכא כיון שכבר נשבע שנאבדה הגם דלא הויא שבועה מ"מ ב"ד לא חייבו לו עוד שבועה וא"כ לא מיקרי חייבוהו ב"ד. שנית איכא למימר דשאני התם

כיון דאיגלאי מילתא דגם מה שנשבע אח"כ שנגנבה ג"כ הוייא לשקר ע"ז אמרינן כבר יצא ידי חובתו בשבועה כזו בשבועה ראשונה ותו לא חייב כפל על שבועה שנית דטען טענת גנב אבל הכא קשה הרי לדבריו נשבע שאינה ברשותו ולדידי' הוי היוקרא משעת הפקדון ובאמת לא נשבע עדיין שאינה ברשותו ולא שייך ליה היוקרא א"כ הוי מחובה לפטור דהיינו לדבריו שייך היוקרא לו ובאמת שייך לבעל השור ודוחק לומר דבאמת מיקרי מחובה לפטור וחייב קרבן ורק דנפקא מינה לענין חומש דהיינו דאינו חייב קרן וחומש על כל החפץ כ"א קרן וחומש על היוקרא זהו דוחק דלישנא דמתניתין משום דפטור מקרבן ככל פיטורי דמתניתין ונ"ל דכל שאין הממון (שעליו מוטלת השבועה) תח"י הנפקד הנשבע עליו אינו חייב בשבועת הפקדון כלל ואפילו כשנשבע ונוטל היכא דנשבע ואח"כ שקיל ג"כ אינו מתחי' בשבועת הפקדון כלל ול"ד להא דאמר רבה בב"ק דף ק"ה ע"ב שורי גנבת והוו"א לא גנבתי וכו' שומר חנם אני עליו וכו' שומר שכר אני עליו וכו' שהרי פטר עצמו אלמא אע"ג דלעת עתה אין נפקא מינה בכפירתו מ"מ חייב כיון דאם יוגנב יהי' כפירה חייב שה"פ דהתם שאני כיון דהחפץ תחת ידו ושייך ע"ז הבחירה דעכ"פ כשאירע האונס בשור יהי' להבעלים תביעה מהגנב ע"כ חייב שה"פ משא"כ בנשבע ואח"כ שקיל וכ"ש בנ"ד דעדיין אין היוקרא לפנינו ואם ימצא השור יודע שהשוכר ימצאנה ולע"ע בלא"ה אי אפשר להם למכור היוקרא לא זה ולא זה לפי שאינו ברשותו כל כה"ג לא חייב שבועת הפקדון כלל:

מסכת ע"ז

מה שהשיב א' מתלמידיו בשמו לח"א

ע"ז דף כ"ו ב' עי' שיטת רש"י שם דההפרש בין מין למומר גם לענין מורידין. ולמ"ד דלאכול להכעיס מומר הוי אין מורידין והקשה לישני לר"י דס"ל מומר להכעיס מומר ולכן לא מוקי ברייתא בלהכעיס. ע"ז השיב רבינו זצ"ל. הנה לדעת הרי"ף שכתב דלכ"ע להכעיס אין מחזירין לו אבדה דלאו אחיך הוא ע"ש. נראה פשוט דה"ה דאין מעלין אותו דמחד קרא ילפי' השבת גופו והשבת ממונו ועי' בתוס'. ונראה דחילי' דהרי"ף הוא מעובדא דר' אמי בפרק השולח דף מ"ז דא"ל להך גברא לא שבקינן לי דאפרקינך ואשכחן דמותבינן ארב אחא ורבינא מאמוראי קדמאי עיין תוס' ב"מ צ"ה א' ד"ה אתמר והגם דלר' יוחנן משנינן דס"ל מין הוא. וגם בהוריות ס"ל מין הוא. ופליג עליו חד אמורא מ"מ מה שלא מצינו דפליג מהדרינן ואוקמינן לה אליבא דכ"ע. ובפרט ממעשה דעביד רב אמי דמעשה רב. מסתבר לומר דבהא לא איפלגי וגם למ"ד מומר הוי אין פודין ואין

מעלין. ובזה א"ש קו' הש"ס בע"ז שם. דאכתי אמאי אר"י סמי מכאן מומר הול"ל אפכא ואתניה למימר ברישא. העכו"ם ומומר ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין ומש"ה הוכרחנו לומר דס"ל מין הוא וכבר תנו לה מין וז"פ:

אמנם הא קשיא דלמאי דהחליט הרי"ף דמומר להכעיס לאו אחיך הוא לכ"ע איך ס"ל לרבא פ"ק דסנהדרין דלהכעיס כשר לעדות. והרי בסוגיא דב"ק דף פ"ח אמר פשיט לי' להש"ס דכל דלאו אחיך הוא פסול לעדות. ואין לומר דלענין עדות כל שהוא בידו להיות אחיך חשיב אחיך וכשר לעדות וכיון דבידו לעשות תשובה חשיב אחיך. ז"א. חדא דהא התוס' בזבחים ל"ד ב' בד"ה כל שהוא בידו. כתבו דבמומר לא מיקרי בידו מה שיוכל לשוב ע"ש. ועוד דא"כ בחצי עבד וחצי ב"ח הוה כשר לעדות למשנה אחרונה וכמו דאמרינן לענין פסח שהרי בידו לכוף את רבו לשחררו. והרי לפי הס"ד בסוגיא דב"ק שם פסלינן עבד משום דלא מיקרי אחיך. ומסתמא לא פליג בזה מסקנת הש"ס עם הס"ד לענין דינא. והרי הרמב"ם פסק בה' עדות דח"ע וחב"ח פסול לעדות. ואולי י"ל כיון דעתה חציו ממין פסולי עדות הוא לא משגחינן ביה על הפרט שהוא יכול להשתחרר. וכצ"ל ג"כ לתי' רב שם בב"ק דבעינן שיהי' לו חייס בנים. ותקשי ג"כ בח"ע וחב"ח דמספקא לי' להש"ס גיטין דמ"ג ע"א אי קדושין תופסין באשה. ובהא תליא ג"כ אם בנו מתייחס אחריו. ע' באבהע"ז סי' מ"ג דספיקא הוא. וא"כ להך צד דקדושין תופסין לתכשר ח"ע לעדות אעכצ"ל דקפדינן על המין בכלל לא על הפרט. או י"ל דלענין עדות כל שהוא פעם אחד בכלל אחיך כשר לעדות משא"כ לענין להחיות הסברא הוא דאזלינן בתר השתא:

מסכת הוריות

עי' במשנה בהוריות הורו ב"ד וכו' בין שעשו ועשה עמהם וכו' ע"ש בת"י דמספקא אם ב"ד עצמן מחויב להביא כבשה או שעירה דנהי דפר אין מביאין וכו' מ"מ קרבן יחיד לייתי ע"ש. ולכאורה קשה הרי הך דינא מפורש במשנתינו בסיפא דקתני הורו ב"ד וידע אחד מהם היינו מהב"ד עצמן א"כ היינו דינא דהתוס' שעשו אחד מהב"ד ועד כאן לא מחייבי ליה רק משום דידע שטעו ועשה משום שסבר מצוה לשמוע דברי חכם ועיין הרמב"ן והו"ל תולה בעצמו להכי מחייבינן לי'. אבל אם לא הי' יודע שטעו הי' פטור הגם שהוא מהב"ד והא ודאי אין לו' נפקותא אם א' עשה או כל הב"ד עשו דמתניתין איירי בא' שעשה והתו' מספקא להו בב"ד שעשו זה ודאי דאדרבא חד והוא מהב"ד מסתברא יותר דלספק התו' דליחייב קרבן יחיד. ובדוחק היינו יכולים לומר דהא תליא במחלוקת דלקמן אי ב"ד משלים לרוב צבור א"כ הווין כצבור ממילא ה"ה אי חד מהם שעשה ה"ל

כאחד מהציבור שעשה בהוראת ב"ד ופטורים משא"כ אם נימא דב"ד אין משלימין לרוב צבור א"כ לא הווין כציבור ואפשר דמיקרי תולים בעצמם וע"ז מספקו התוס' דילמא יתחייבו כשבה. אבל אכתי אינו מיושב דהרי התוס' דקא מספקי להו לתנא דמתני' דהרי סמכו דבריהם על מתניתין ותנא דידן הרי לא ס"ל כן כדדיקינן מהך סיפא:

ויש לתרץ והוא דאפשר לומר דהגם דלא נוכל לחייב הב"ד שעשו או חד מהם משום דהו"ל למידק ולוקי אדינא ולברר איך שטעו דאם היינו אומרים כן בכל ענין היו מחויי' דאם הי' אחד מהם בא על דינא שטעה בכל ענין היה יוכל להתבטל אם הי' אומר להם מפורש טועים אתם כדלקמן. ורק ע"ז אפשר לומר דע"ז נקרא אנוס דלבו אנסו. ורק דמחייבינן לחד מהם שעשה דהו"ל למידק עד שיעלה לו לספק בזה וע"ז מיקרי שוגג וא"כ להך כללא איכא למימר דאיכא נפקותא בין אם היו הסנהדרין שהורו רוב מצומצם דהיינו שלשים ושנה הורו להתיר ושלשים וחמשה הרכינו בראשם שם איכא למימר שפיר דליחי' הב"ד להביא כשבה דכל א' תולה בעצמו דאם גם אצלו הי' ס' ממילא הי' מתבטל ההוראה א"כ הו"ל כל אחד תולה בעצמו ושפיר איכא לחייוביה ליה משא"כ אם היו הסנהדרין יותר משלשים ושנה כגון ל"ז או יותר ממילא כל אחד לא עשה ע"פ עצמו דהרי גם אי הוי מידק שפיר והי' מספק בעצמו מ"מ היה נשאר רוב סנהדרין להתיר ההוראה. א"כ הו"ל תולה בב"ד משום דאידך נשארו בטעותם להכי עבד הוראתם א"כ פטרינן ליה. וע"ז האופן איירי מתניתין דמ"מ אם ידע שטעו מחייבין ליה הגם שהיו יותר משלשים ושנה ההורים. משום דהו"ל תולה בעצמו כיון שידע וד"ל:

שם משנה ד' מזידים ועשו שוגגים מביאין כשבה ושעירה שוגגים ועשו מזידים הרי אלו פטורים כ' תוס' רעק"א (אות ז') קשה לי הא הו"מ למינקט גם בזה מביאין כשבה ושעירה כגון שהיו מזידין שידעו שהב"ד הורו שלא כדין כי ידעו הלאו אבל לא ידעו הכרת. דלא מיק' עשו ע"פ ב"ד לחייב דהא ידעו שאסור בלאו לעשות כן ומביאין כשבה ושעירה דהוו שוגגין כיון דשגגו בכרת כדקי"ל פ"ז דשבת ס"ט א' כר"י דשגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו חייב קרבן וכן לר"ל שם משכחת לה שידעו העשה כמ"ש תוס' שם וצ"ע. ועיין תפארת ירושלים להגאון מוהרמי"ל זצ"ל דתי' דנראה דלא נחית לחלק בסוג זה דמזיד. דהא נקט תחילה מזידים ועשו שוגגין מביאין כשבה ושעירה. וה"נ איכא לחלק כגון שהזיד בלאו ומביאין פר א"ו דלא נחית לחלק בהכי עי"ש. ודבריו קשין להולמן דהיכי לוקמי כגון שהיו ב"ד מזידין בלאו דממ"נ אם גילו דבר זה לקהל דיש איסור לאו ואמרו להם שאין בו כרת א"כ לא הוי הוראה דהרי מפו' אמרו בגמרא שם ד"ע ב' דאינם חייבים עד שיאמרו מותרים אתם לעשות. ואם לא גילו לקהל אלא שאמרו להם סתם

מותרים אתם לעשות. א"כ לא מיקרי טעו דהא הורו לעבור על איסור לאו בשאט נפש. ועיין רש"י במשנה דמזידין ועשו שוגגין דבעינן דוקא שישגו הב"ד כדכתיב קרא. אך קושית הגרע"א ז"ל בעצמו נראה דיש ליישבה בטוב טעם דממ"נ איך הוי מעשה אם ידעו הקהל ידיעה ברורה (לפי דעתם) שהב"ד טעו בהוראה ויש בו לאו ואין בו כרת. כל כה"ג מיקרי תולין בדעת עצמן דאפילו שגגו הקהל לגמרי וסברו שהוא היתר גמור מביאים כיחידים כמבואר בר"מ פי"ג מהלכות שגגות. וזה נכלל במשנה א' בזה הכלל. דכה"ג חייבים כיחידים. דהא טעותם תלוי בעצמם ואם לא ידעו הקהל שיש בו כרת אך סמכו בזה על הוראת הב"ד מהנראה דזה מיקרי מזיד גמור. וכיון שראו הב"ד טעו בלאו ודאי איך הכניסו א"ע לגדר ס' כרת כי אין להם לסמוך עוד על הוראת הב"ד הטועים. וכיון שהכניסו א"ע לגדר הס' מיקרי מזידין ממש כדמוכח בכריתות ד' י"ח א'. ואין להם להביא קרבן עוד:

שם פ"ב משנה ה' אין חייבים על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים ועי"ש בפי' הרע"ב ובתיו"ט דנחלקו אם קאי גם על כהן המשיח או על הב"ד דוקא ומ"מ כ"ע מודו דעל ב"ד ודאי קאי והוא דאם שגגו בהוראה על א' מאלו אינם חייבים להביא פר:

ולכאורה יש לתמוה טובא על עיקרא דמתניתין דמאי שאלה יש בזה אם הב"ד חייבים להביא פר אם לאו ולא פטרו אלא משום דהוא הוראה בקרבן עולה ויורד כדמפ' הטעם במתני'. והא בלא"ה אינם חייבים דהא לא הוי שבועה כלל אצל עדים כיון דהסנהדרין התירו להם בפי' ואמרו להם מותרים אתם לעשות ואין לך אונס גדול מזה והאדם בשבועה כתיב (ועי' מ"ש התוס' במס' שבועות דל"א ע"ב) ד"ה ואין בסוה"ד עי"ש היטב וכיון דכל כה"ג אין העדי' חייבין בקרבן כלל מה"ת יהיו הב"ד מחויב להביא פר העלם דבר בשלמא על הא דקתני במתניתין ביטוי שפתים אין להקשות קושיא זו דיהיו פטורים מטעמא דאין להנשבעים שום חיוב קרבן דהאדם בשבועה כתיב דהתם יתכן דלא הורו לו לישבע מעיקרא על שקר אלא לאחר שנשבע הורו לו לעבור על שבועתו ומיקרי שפיר האדם בשבועה (ועיין ברש"י במסכת שבת דף ס"ט ע"ב) משא"כ הכא גבי שבועת העדות יקשה דהא האדם בשבועה כתיב:

וביותר יש להקשות קושיא זו למ"ש התוס' (במס' ב"ק פ' הכונס) דכל היכא דיכולים לחזור ולהעיד אינן חייבין קרבן דקא מפרשי ושמע קול אלה ואם לא יגיד ונשא עונו דהיינו היכא שאינו יכול לחזור ולהגיד. וא"כ הכא לא יתכן אצלם חיוב קרבן כלל כיון דיכולים לחזור ולהגיד לא מבעי לשיטת הפוסקים דאם אמרו א"י לחוד יכלו לחזור בהם וה"נ לא גרע מאלו אמרו אין אנו יודעים לחוד ואי משום דנשבע על כך השבועה לא

מעלה כלל כיון דהיתה עפ"י הסנהדרין והוראתם פשטא ברוב הציבור ואפילו לשיטות הסוברים דגם מא"י ליודע לא מצי לחזור ולהגיד (עיין בח"מ סי' כ"ט בסמ"ע ס"ק ט') הא מ"מ כ"ע מודו דבמילתא דעבידי למיטעי דיכולים לחזור ולהגיד (עיין בתוס' פרק איזהו נשך ועי' ר"ן רכ"ק דר"ה) וא"כ ה"נ ודאי הוא מילתא דאתי למיטעי כיון שהסנהדרין אומרים בפירוש מותרים אתם לעשות דבלא"ה אינם חייבים להביא פר כמבואר בריש מכלתין:

ודוחק לומר דבמילתא דעבידא למיטעי הוא רק כשהטעות הוא בגוף המעשה אבל לא כשהטעות הוא רק בענין דינא דהא כתב הרמ"א (בח"מ סי' כ"ט דאפילו באמתלא מהני לחזור ולהגיד ומכ"ש דהכא מהני דלא גרע מאמתלא ושוב אינם חייבים קרבן):

והנראה ליישב בשום לב להבין הא דקתני בריש מכלתין דאין הב"ד חייבים אלא באמרו מותרים אתם לעשות. ואיזה טעם הוא אם נימא דכיון דלא הורו ההיתר מפורש לא מיקרי הוראה כלל ומש"ה פטור או דאפילו אם נימא דהוי הוראה פטורים כיון דלא הורו ההיתר לא הי' להשואל לעשות מעשה והוי כעין שוגגין ועשו מזידין דקתני במתניתין דפטורים והנה אם נאמר דפטורים משום דלא הוי הוראה כלל יש לעיין באם הורו היתר מפורש בדבר אבל שיהי' באופן מהאופנים שאמרו בו והעושי' היו מסופקים באיזה אופן אמרו הסנהדרין את ההיתר והלכו ועשאו בעצמם מעשה ואתרמי שעשאו האיסור באותו האופן שהורו בו הב"ד להיתר וא"כ שפיר חשיבי הוראה מעליא ויהיו חייבים להביא פר אף אם העושים נסתפקו ולא שמעו בעת ההוא מפיהם ההיתר מפורש כיון דמיקרי הוראה מעליא:

ועפי"ז שפיר איכא לאשכוחי גוונא גם הכא שהעדים נסתפקו באיזה אופן התירו הב"ד ועשו מעשה בעצמם לפי שידעו שב"ד הקילו בזה על איזה אופן עכ"פ. ונשבעו שאינם יודעים דאזי מקרי שפיר האדם בשבועה כיון דבשעה שנשבעו לא שמעו עכ"פ ההיתר מפורש יוצא מפי הב"ד הגדול ושוב לא יכלו לחזור ולהעיד דהא מעצמם נשבעו ולא הוי ברירה להו דבגוונא דידהו התירו הב"ד והיה בדין שהב"ד יהיו מחויבים להביא פר אי לאו מטעמא דמתניתין:

ואם נאמר כהצד השני והוא דאעפ"י שמיקרי הוראה פטורים ומשום דלא היה לו להשואל לעשות מעשה ע"פ אם לא שמע ההיתר מפורש. ג"כ יש לתרץ קושיתינו והוא דאפשר דלא בעינן שיאמרו בפירוש מותרים אתם לעשות אלא בעבירות שאין מביאין עליהם קרבן אלא על השוגג דבזה אם לא הורו ההיתר מפורש והוי העושה כמו מזיד ואין להם בשביל המעשה הזה חיוב קרבן כיון דעל המעשה בעצמותה אין עלי' חיוב

קרבן במזיד אבל בשבועות העדות וכיוצא בו דחייבין עליה גם אמזיד אפשר לומר דאף אם לא אמרו להדיא מותרים אתם לעשות ואפי' אמרו שיש בו צד איסור אלא שאין בו חיוב קרבן והלכו ועשו על פיהם אפשר דחייבים להביא פר הוראה. וא"כ איכא לאוקמי כגון שלא הורו ההיתר מפורש ושפיר מקרי האדם בשבועה והיה בדין שיהיו חייבים להביא פר הוראה אי לאו מטעמא דמתניתין ודו"ק:

שם פ"ב משנה ז' אשם ודאי היחיד והנשיא חייבין וכו' דברי ר"ש. ועיין ברע"ב שם חמשה אשמות הן וכו' אשם ש"ח וקשה דגם רישא ר"ש היא ולר"ש לא משכחא אשם ש"ח בכהן המשיח דהרי ר"ש לית ליה איסור כולל כמבואר במס' יבמות דף ל"ב ע"ב וגם איסור מוסיף לא ברירא לן אם אית ליה לר"ש. וא"כ להמבואר במס' (גיטין דף ט"ל ע"ב) דר"ש כר"ע ס"ל דש"ח היא חצי' שפחה וחצי' בת חורין המאורסת לע"ע. וא"כ אסורה לכהן משום זונה בין צד שפחה שבה ובין צד חורין שבה (עיין בתוספות יבמות ס"א א' ד"ה אין זונה) וקי"ל דגם באיסורי כהונה האיסור על שניהם דכשם שאסור לכהן לישא אותה כך היא אסורה לינשא לכהן וא"כ כד מעיינין נראה דהאיסור ש"ח שנתוסף במה שנתארסה לע"ע לגבה הוי א"כ ולגבי דידיה הוי א"מ דזה פשוט דלגבי דידה הבעל הוי חתיכת האיסור וכן להיפך לגבי דידי' האשה הוי חתיכת האיסור וא"כ לגבי דידיה שהיא היא חתיכת האיסור שפיר הוה איסור מוסיף דעד השתא לא היתה החתיכה זו אסורה כ"א אליו והשתא נתוסף האיסור של ש"ח בחתיכה זו גם על אחרים וממילא נתוסף גם עליו. אבל נגד החיוב שלה מיקרי איסור כולל. דעד עתה הוה הכהן אסור לה לבד והכהן היא החתיכת האסור האמור עלי' וכשנעשתה ש"ח לא נתוסף שום איסור על חתיכת האיסור דהיינו הכהן שכשם שעד הנה רק עליה היה אסור ולא על נשים אחרות גם עתה כשנעשית ש"ח לא נתוסף על הכהן שום איסור. וגם עתה שאר נשים מותרות לו. אבל א"כ הוא דהרי נאסר עליה להבעל לשאר העולם משום ש"ח ומיגו דאסר עליה החתיכה האחרונה דהיינו גם ישראלית יחול עליה הכהן באיסור ש"ח וז"ב וא"כ לר"ש דלית ליה א"כ לא מצי האיסור לחול עליו וא"כ אף אם נימא דלדידיה הוה מוסיף וא"מ א"ל מ"מ כיון לעליה לא חל האיסור של ש"ח גם עליו לא מצי לחול כמבואר במס' (כריתות די"א א') ת"ר בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן. ועי"ש בתוד"ה דהא. ואיך משכחת אשם ש"ח לכהן המשיח:

ונראה ליישב בהשכל והוא דהרי מצינן דאיסור ש"ח חלוק משאר איסורי עריות. דבכל איסורי עריות משעת העראה חייב משא"כ בש"ח דאינו חייב עד גמר ביאה כמבואר במס' (כריתות שם י"א ב') וא"כ א"ל דבשאר עריות פקע איסור דידהו בשעת גמר ביאה

כעין שאמרו במסכת (כתובות דף נ"א ע"ב) דתחילתו באונס וסופו ברצון פטור דאמרינן יצר אלבשה משא"כ בש"ח גלתה התורה בפי' דחייב על גמר ביאה ומבואר בגמרא דהא דא"א חע"א מ"מ כי מצי רווחא חייל וא"כ בגמר ביאה פקע איסור זונה וחייל איסור ש"ח ודו"ק:

עוד י"ל דר"ש לשיטתו דס"ל גיורת פמב"ג מותרת לכהן (עיין יבמות ס' ובקידושין ע"ח) וא"ל דה"ה בשפחה שנשתחררה פמב"ג שנים דמותרת לכהן ואיכא לאשכוחי ח"ש וחציה ב"ח מעת שהיתה קטנה פמב"ג. מיהו לכאורה קשה ר"ש ס"ל (גיטין דט"ל) דאין כסף גומר כ"א שטר ובקטנה הוא רק מדרבנן דהא לית לה זכיה. וצריך לומר דמשכחת לה כגון שאמה היתה ח"ש וחציה ב"ח ובא עליה ישראל כשר [דאל"כ עדיין יקשה למ"ד עכו"ם ועבד הבא על ב"י הולד ממזר] דהולד חציו שפחה וחציו ב"ח ובחציו ב"ח ליכא איסור זונה לכהן ומש"ה חל האיסור על ש"ח ודו"ק:

מסכת מנחות

עיין דף מ"ה ע"ב הלחם מעכב את הכבשים. ואין הכבשים מעכבים את הלחם דברי ר' עקיבא. אמר ר' שמעון בן ננס לא כי. אלא הכבשים מעכבין את הלחם. ואין הלחם מעכב את הכבשים. ובגמרא שם איתא מאי טעמא דר"ע גמר יהיו מתהיינה מה להלן לחם אף כאן לחם. ובן ננס גמר יהיו מיהיו מה להלן כבשים אף כאן כבשים. ובן ננס נמי כו' דנין יהיו מיהיו ואין דנין יהיו מתהיינה מאי נ"מ התנא דבי ר' ישמעאל ושב הכהן זהו שיבה זהו ביאה ובתוס' בד"ה זו היא שיבה וזו היא ביאה. וז"ל וצ"ע אי מצינן למילף מתרוייהו אמאי לא ילפינן עכ"ל וכן הקשו בתוס' לעיל דף ד' וביומא דף ב' ע"ב ע"ש:

ונראה ליישב קושייתם בדרך נמרץ דהי' להם לחז"ל יסוד מוסד דא"א להיות הלחם והכבשים שלובים ואגודים יחדיו ותלוים זה בזה דוקא. והוא דהנה אמרו לעיל שם בגמ' ת"ר והקרבתם על הלחם חובה על הלחם. שבעת כבשים תמימים אעפ"י שאין לחם. הנה גילתה לנו התורה דשבעת כבשים אינם תלוים בלחם. ולכאורה אכתי יש לחקור היכא שאין לצבור בעדר כ"א ז' כבשים ולא יותר אם יקריבו השבעה כבשים ויתבטלו השנים שעם הלחם. או דיקריבו הב' ויתבטלו השבעה:

ונראה דתלוי הך דינא בפלוגתא דבן ננס ור"ע. דלר"ע דס"ל דשני הלחם הוא המצוה העיקרית ובגללם באו שני הכבשים. ודאי דהדין הוא שיקריבו השבעה ויתבטלו השני' שעם הלחם. דהא השבעה מצוה עיקרית היא אשר איננה תלוי' בשום דבר אלא שבאו בגין יום. ומבואר (בהוריות דף י"ג א') זה. הכלל דבר הבא בגין יום קודם לדבר הבא בגין

לחם וע"ש אמנם לבן ננס דס"ל דשני הכבשים הוא המצוה העיקרית ושתי הלחם באים בגללם. א"כ גם השני כבשים באין בגין ליום. ודאי עדיף להקריב השני כבשים שעם הלחם כדי להקריב גם את הלחם. מלהקריב השבעה. ויתבטלו השני כבשים והלחם לגמרי:

ועפ"י הקדמה הזאת א"ש מה שיש להקשות על הך ברייתא דלעיל דיליף מקרא דשבעה כבשים תמימי' אע"פ שאין לחם. דלמה לא אשמעינן קרא רבותא יתירא דהשבעה כבשים קרבין אעפ"י שאין שני כבשים והיינו דאם אין לציבור בעדר כ"א שבעה ולא יותר דאין לוקחין מהם שנים להקריבם עם הלחם וכמ"ש. דממ"נ ז"א דלר"ע ס"ל דהלחם הוא העיקר ובגללם באו הכבשים:

אם כי דין זה אמת דאין לוקחין מהשבעה שנים להקריבם עם הלחם. משום דדבר הבא בגין ליום קודם לדבר הבא בגין לחם וכמ"ש לעיל. אבל אם יגלה לנו התורה הך דינא. אכתי לא נדע דהשבעה כבשים אינם תלוים בלחם. דהרי מקריבין הלחם בלעדי שני הכבשים. והשני כבשים תלוים בלחם דוקא והוי אפשר למטעי דגם השבעה כבשים תלוים בלחם דוקא. ואיצטרי' לן התורה לגלות דהשבעה אינם תלוים בלחם וקרבין בלעדי הלחם וממילא נודע דקריבין השבעה ויתבטלו השנים. עפ"י הקדמת הברייתא דהוריות הנ"ל. ולבן ננס דס"ל דשני הכבשים הוא המצו' העיקרית ודאי דלק"מ דלאשמעינן קרא דמקריבין השבעה והשנים יתבטלו דבאמת לא כן הוא וכמ"ש לעיל דכיון דשני הכבשים ג"כ באים בגין ליום ואינם תלוים בשום דבר עדיף יותר להקריבה כדי שנקרי' גם את הלחם. ויתבטלו השבעה.

ועפי"ז מיושב לנכון קושית התוס' דאס"ד דהלחם וב' הכבשים מעכבין זה את זה א"כ הדק"ל לכתוב קרא כנ"ל דהשבעה כבשים עדיפא מהשנים. דלהך ס"ד ודאי דינא הכי הוא כיון דהשנים פלגא דמצוה הוא ותלויה בלחם וכו' ועי"כ נדע ממילא דהשבעה כבשים באין גם בלא לחם דהא כיון דיקריבין בלא הב' כבשים ממילא הא גם לחם ליכא ואפ"ה מקריבין השבעה. אע"כ מוכח דא' מהם אינו מעכב או כר"ע או כבן ננס. ודו"ק:

מסכת חולין

נשאל אדמו"ר זצ"ל בתוס' חולין דף ח' א'. בד"ה מותר אע"ג דבס"פ א"ד בפסחי' מחייב גבי שוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז משום תיקון כ"ד והוא תמוה דשבקו מתניתין דכלל גדול דקחשיב שחיטה מאבות מלאכות והביאו ממרחק לחמם מברייתא דפסחים הנ"ל. והשיב בחכמה עצומה כדרכו בקודש. דלכאורה תמוה איך מותר לשחוט בהמה בריאה

בסכין של עכו"ם. והלא קודם גמר השחיטה עכ"פ נעשית מסוכנת מפסיקת הגרגרת. או הושט. ומצא נהנה מגמר השחיטה. וצ"ל דמ"מ לענין הנאת עכו"ם חשבינן להנאה מתחילה ועד סוף. ולעומת שהיתה קודם שחיטה אינו נהנה (ודוגמא לזה הולכת הנאה לים המלח. דמ"מ אח"כ נהנה ודו"ק) ולפי"ז לק"מ משוחט בשבת דהתם מתחייב ע"י גמר השחיטה דהוי מתקן גמור וכנ"ל. ולזה הביאו ברייתא דשוחט חטאת בשבת בחוץ לעכו"ם דמקשי' עלה לקמן דף מ' כיון ששחט בה סימן אחד אסרה אשחוטי חוץ לא לחייב דמחתך בעפר הוא. ומשני ר"פ הכא בחטאת העוף עסקינן דכלהו בהדדי קאתי' והיינו כשהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא כמבואר שם ובזה קשה דהוי מקלקל דקודם הוספת כל שהוא לא הי' מסוכנת. דחצי קנה פגום כשירה. ולזה הוכרחו לחלק בין שבת לעכו"ם דבשבת סגי בתיקון כ"ד. וש"י מד"נ:

מסכת בכורות

מה שמקשין על התוס' ספ"ק דבכורות. דאיך ס"ד להפריש חלה על עיסת שביעית ממ"א. הא אין מפרישין מן הישן על החדש. מלבד מה שנראה דזה רק מד"ס. עיין ירושלמי בחלה. ויש לה"ר לזה מהא דר"פ מעשר בהמה דבעי לאתויי מק"ו דמעשרין מ"ב מישן וחדש. ממאי דמעשרין מכבשים על העזים. אף דהוו כלאים זב"ז. והנה התוס' מנחות ע' ע"ב. כ' דבחלה ל"ח להא דכלאים זב"ז. ואס"ד דישן וחדש. מה"ת ל"מ להפריש בחלה. א"כ הומ"ל הש"ס חלה תוכיח דבכלאים לא איכפת לן ובישן וחדש קפדינן (וא"ל דכבשים ועזים דשייך בהו כלאים של הרבעה. דחמיר טפי. פסיקא לש"ס למעבד ק"ו מיני' דזה דוחק) אע"כ דמה"ת מפרישין חלה מן החדש על הישן. וחוץ מזה י"ל דקו' תוס' הוא על המקשה דנוקי מתני' דעיסת שביעית. היינו בתבואת שישית שנקחה בדמי שביעית (וכמו בהמת שביעית) ע"ז הוא שאמרו דחייבת בחלה לפי שיכול להפריש עליה מעיסה אחרת. אך י"ל דבאמת בדבר הנקנה מדמי שביעית האיכא תקנה כשתטמא למכרה לאחר בדמי עצים. ויכנסו הדמים בקדושת שביעית. וחלה זו שנטמאה יוכל לשרפה. ושאני גבי בכורה. דקי"ל דבכור תם בזמן הבית שאינו נמכר כלל ומה גם דאימורים אפי' מחיים אינם בגדר מכירה כלל עפ"ק דתמורה. ושביעית י"ל דס"ל לרב חסדא דאינו נתפס כ"א דרך מקח (ואף דהר"מ פסק כר"י בסוכה דפרי ב' אפי' דרך חלול. ואפ"ה פסק להך דפטורה מן הבכורה. אולי י"ל דס"ל דדוקא בעלים בעינן לפדי'. ובכור תם אין לו בעלים לפדותו כלל. ע' ב"ק ס"ח ב'. בתוס' גבי מ"ש דמי שאינו בעליו א"י לפדותו) משא"כ חלה זו. הרי יוכל לפדותה. נמצא דאי הוי ניחא להו לתוס' לאוקמי

מתני' בנקנה מדמי שביעית הו"מ לאקשויי בפשיטות כנ"ל. ולא הי' שייך ע"ז גם תירוצם ודו"ק:

עוי"ל דכונת התוס' שיוכלו להפריש עליו מתבואה של חול שנכנסה לארץ. והגלגול הי' בארץ. ער"מ ריש הל' תרומות:

הקשה לי הרה"ג דאדא בדברי תו' בכורו' ל"ד ע"ב ד"ה מקמייתא וי"ל כגון שלא הי' אלא מצורע מוסגר. והוא להיפך ממה שנא בפי' במתני' דנגעים פ"ז מ"ד אמר ר"ע כו' אחד העומד בפני הכהן ואחד בתוך הסגירו טהור עד שיטמאנו הכהן. הרי קמן דמצורע מוסגר לא קנסו חז"ל כלל ואיך מוקי לה התו' במצורע מוסגר. והיא קושיא עצומה לכל מעיין ואח"כ הוגד לי כי כבר נאמר קו', זו בס' תפארת ירושלים. ולענ"ד יש לתרץ דהנה יש להבין ד' ר"ע איך השווה אחד מצורע עומד בתוך הסגירו ואחד העומד בפני הכהן הלא העומד בפני הכהן עדיין לא חל עליו שם טומא' כלל והעומד בתך הסגירו כבר חל עליו שם טומאה ואינו יוצא מטומאתו עד שיטהרנו הכהן כמבואר ברמב"ם בה' נגעים פרק ה' מוסד על פי דברי תוספתא נגעי' עיי"ש. בע"כ צ"ל דכוונ' עמוקה טמונה בדברי ר"ע. והוא דחז"ל בקנסותיהם קנסו לאיש התולש סימני נגעים אלה אשר כבר דן עליהם הכהן. ועתה אחרי תלישתו הסימנין יצטרך הכהן לחזור ולדין עליהם בזה קנסו חז"ל דלא יזדקק לו הכהן עוד ולא יהנו מעשיו משא"כ אלו הסימנים שלא דן עליהם הכהן עדיין וקדם ותלשן לא קנסו אותו חז"ל. ועתה ממילא יחולק גבי מצורע מוסגר התולש סימני טומאה לשתי מפלגות התולש סימני טומאה שעליהם הוסגר דהיינו בתולש הבהרת מעיקרו כגון זה ודאי קנסוהו חז"ל ונשאר עומד בהסגירו דהא תלש סימנים שכבר דן עליהם הכהן מה שא"כ אם בתוך הסגירו נולדו בו סימני טמא מוחלט וקדם ותלשו דאותן הסימנים עדיין לא דן עליהם הכהן בזה לא קנסוהו חז"ל וזה כוונת ר"ע א' העומד בפני הכהן ואחד תוך ההסגר לענין סימני טמא מוחלט שנולדו בו הכל טהור כיון שעדיין לא ראה ולא דן הכהן על אותן הסימנים [דאלו ראה אותם הכהן קודם ההסגר היה מחליט אותו תיכף]. משא"כ במשנה השניה הקוצץ בהרת דקצץ כל הבהרת מעיקרו אפילו אותן הסימנים שהסגירו הכהן על ידם בזה ודאי קנסו אותו חז"ל ונשאר בדינו כדין מצורע מוסגר לעולם ולהכי הביאה הגמרא המשנה האחרונה ואתי שפיר דברי התוס':

מסכת עירוכין

עירוכין י"ח. תוד"ה שנתו שלו ולא שנתו של עולם. הקשה הרב שמואל בן הרב אלחנן ל"ל קרא תיפוק ליה מסברא דאלת"ה האיך נמצא תמידין כשרין לר"ה שאם נולד קודם

ר"ה מיד כשנכנס ר"ה בן שתי שנים הוא ואנו כבש בן שנה בעינן לתמידין. ואם הוא נולד יום ר"ה מחוסר זמן הוא עכ"ל. ואמר הגאון החסיד זצ"ל ליישב בטוב טעם עפ"י קושית אבן עזרא דמנ"ל לפרש כבש בן שנתו דהיינו בתוך שנתו דלמא פירושו שכבר עבר עליו שנתו דלה"ק סובל פירוש זה בן שנה לאחר שנה. ויש לתרץ קושיתו דאי אפשר לפרש בן שנה לאחר שעברה עליו שנה משנולד דאם כן למה אצטריך קרא לפסול מחוסר זמן דהיינו קודם שמנה ימים ת"ל דאכתי אינו בן שנה וע"כ צ"ל דבן שנתו היינו תוך שנה שנולד והו"א דה"ה בתוך שמנה ימים ללידתו. מש"ה אצטריך קרא לפסלו בתוך שמנה ימים. ולפי"ז מיושב קושית התוס' דאי לאו דגלי קרא שנתו שלו ולא של עולם הו"א דלעולם פירושא דבן שנתו היינו לאחר שנתו וכקושית אבה"ע. ואפ"ה אצטריך קרא למפסל מחוסר זמן דהיינו בתוך שמנה ימים דהא משכ"ל שכבר עברה שנתו ועדיין הוא בתוך שמנה ימים ללידה דהיינו כשנולד שנים או שלשה ימים לפני ר"ה. ותו ל"ה קשיא כלל מתמידין דר"ה דבנולד תשעה ימים לפני ר"ה כשר לתמיד דבר"ה עברה שנתו והו"א דפי' בן שנה היינו לאחר שנתו. ומש"ה גלי קרא שנתו שלו ולא של עולם. וע"כ דפירושא דבן שנתו הוא קודם שעבר עליו נה דאל"כ מחוסר זמן ל"ל ודו"ק:

שם י"ט אמר רב יהודא האומר קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף מלא קומתי עלי נותן שרביט הנכפף. מתיבי קומתי עלי מלא קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף הוא דאמר כר"ע דדייק לישנא יתירא דתנן לא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב עומקה ורומה וצריך ליקח לו דרך דברי ר"ע וחכ"א א"צ ומודה ר"ע בזמן שא"צ חוץ מאלו שא"צ כו' אלמא כיון דל"צ וקאמר לטפויי מילתא קאתי כו' ובתוד"ה הוא דאמר תימא ברייתא מאן תניא לא ר"ע ולא רבנן דע"כ לא פליגי אלא דמ"ס דמוכר בעין יפה מוכר ומ"ס מוכר בעין רעה מוכר ושייר הדרך לעצמו ואינו צריך לרבנן היתור לשון כו' ואמר הגאון החסיד זצ"ל דעכ"פ מוכח מחכמים דיתור לשון לאו לגריעותא אתיא. ודלא כרב יהודא דאמר קומתו נותן שרביט שאינו נכפף ומלא קומתו נותן הנכפף (דשאינו נכפף עבה מנכפף כפירש"י) דאל"כ קשיא לרבנן דס"ל מוכר בעין רעה מוכר ושייר לו דרך גם בלא א"ל חוץ מאלו וא"כ כשכתב חוץ מאלו לישנא יתירא דל"צ הול"ל לגריעותא אתיא להודיעו שאינו משייר לעצמו דרך. וא"כ מה מודה ר"ע דקאמר הא בכה"ג אפכא פליג לר"ע לטפויי אתיא להודיעו שמשייר ולרבנן לגריעותא אתיא דאינו משייר. ובע"כ דרבנן ל"ל לגריעותא אתיא וא"כ גם במלא קומתי נותן שרביט שאינו נכפף ובריתא כרבנן ודו"ק:

מסכת כריתות

עיין במס' כריתות דף י"ז ע"ב א"ר חייא אמר רב היו לפניו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת מהן וא"י איזו מהן אכל חייב חתיכה ספק של חלב ספק של שומן ואכלה פטור ושם איתיביה נמצא על שלה אתיום טמאין חייבין בקרבן נמצא על שלה לאח"ז טמאין מספק וכו' ותני עלה וחייבין באשם תלוי ובתוס' בד"ה ותני עלה בסו"ה ועוד וכו' אמאי לא קאמר מהא דאיתא (הוריות דף ח' א') ומביאים אשם תלוי על עשה ועל ל"ת שבנדה ואע"ג דליכא שתי חתיכות עכ"ל והנה מל"ת שבנידה דהיינו אל תבא על הנדה ליכא שום קושיא דשפיר איכא ב' חתיכות דהי' שתי נשים במיטה אחת טמאה ואחת טהורה ובא על אחת מהם וא"י על איזה מהן בא דומיא דשתי חתיכו' דגבי חלב ועיקר קושיתם הוא מעשה שבנדה דהיינו פרוש מן הנדה דבזה ליכא ב' חתיכות ולכאורה דבריהם תמוהים דגם בזה נוכל לצייר ב' חתיכות בהיו שתי נשים עמו במטה ובא על אחת מהן ואמרה לו אחת משתיהן נטמאתי ופירש באבר חי. ועתה מספקא ליה איזו מהם אמרה לו נטמאתי דגם בזה הוי ב' חתיכות דומיא דשתי חתיכות דגבי חלב:

ונראה ליישב דבריהם עפ"י המבואר (במס' נדה דף כ"ז ע"ב) אמר שמואל עד שתרגיש בבשרה ופריך הגמרא מהא מתניתין נמצא על שלה אותיום טמאים וחייבים בקרבן לאחר זמן פטורים מקרבן וכו' ומשני לעולם דארגשה ואימא הרגשת שמש הוה וכו' ולכאורה קשה דנהי דמוכח מהתם דבנמצא על שלה אותיום טמאים וחייבים ולא תלינן בהרגשת שמש אבל אכתי יקשה באמרה לו באמצע ביאה נטמאתי אמאי חייב לפרוש באבר מת ואם פירש באבר חי חייב נימא דהרגשת שמש הוה דכל הרגשת' הוא באמצע ביאה ושפיר יש לתלות בהרגש שמש וע"כ צ"ל דיש הרגשה דיכולה להבין בעצמה דאינה הרגשת שמש ובאמת באמרה לו סתם נטמאתי ולא פירשה לו דהרגישה הרגש גדול שאינה הרגשת שמש תלינן דהרגשת שמש הוה ואם פירש באבר חי באמת אינו חייב קרבן אבל באם אמרה לו מפורש דהרגישה כ"כ הרגש שברור לה שאין זה הרגשת שמש אזי ודאי אם פירש באבר חי חייב קרבן וחייב הוא לפרוש באבר מת ועפי"ז קושית התוס' נכונה. דא"א לצייר בעשה שבנידה דהיינו פרוש מן הנידה בחתיכה משתי חתיכות דאין לספק כלל בשתי נשים ואחת מהם אמרה לו נטמאתי ופי' באבר חי ואינו יודע איזו מהם היא מ"מ אם פירשה לו היטב דאינו הרגשת שמש שוב יודע בבירור דאותה שבא עליה אמרה נטמאתי ואם לא פירשה לו באיזה מין הרגשה הרגישה ג"כ אינו חייב כלל דאף אם אותה שבא עליה אמרה לו נטמאתי אינו חייב כלל דתלינן דהרגשת שמש הוה ואינו חייב קרבן כלל ודו"ק:

עוד נראה בישוב דבריהם באופן אחר דס"ל דהיכא אמרינן דעל חתיכה מב' חתיכות חייב היינו דוקא דבאותו שעה שאוכל אחת באותו שעה עצמה יוכל לאכול האחרת והוי שני הספיקות שוות ממש. דאם החתיכה זו שאוכל היא חלב יש בו חיוב קרבן וגם אם השניה היא חלב יש באותו שעה עליו חיוב עליה דהיינו באוכלה וזה מיקרי שפיר איקבע איסורא משא"כ הכא דאין הספיקות שוות דאם הנידה היא אותה אשה שבא עליה והיא אמרה לו נטמאתי וא"כ אינו אלא באיסור עשה עליה באותו שעה דהיינו פרוש מן הנידה. אבל אם האחרת היא הנידה א"כ באותו שעה מוזהר עליה בלאו דאל תבא על הנידה וכיון דאין הספיקות שוות לא מיקרי חתיכה מב' חתיכות ודו"ק:

שו"ע או"ח

נשאל קדם רבינו הגאון החסיד זצ"ל שאלה למעשה. ארבע כנפות אם עשה כנף אחת עגולה פטור מן הציצית כמה שיעור עגול אי סגי בעגול כל שהוא או צריך שיעור מסוים. והשיב ע"ז רבינו זצ"ל דמדאורייתא בעיגול כל שהוא פטור אבל מדרבנן אינו פטור עד שיעגל משיעור הכנף דהיינו מן ג' אצבעות עד ג' אצבעות משני הצדדין שמשך העגול יקיפנו חוט בערך ד' אצבעות וחצי ולא פחות:

שם סי' קנ"ד בטו"ז. חדש. דבא"א להשתמש בו שרי להוריד. נלה"ר שלא כדבריו מהא דסוף פרק בא לו דקאמר במשוח מלחמה דאין מורידין. ובת"י שם דאפילו הזקין ומשחו אחר במקומו למלחמה. ועי"ז שאין מורידין א"י לעבוד עבודה כלל במקדש. ומשוח זה אינו מוריש גדולתו לבנו עש"ס שם וגם בדידי' אם מת כ"ג לא ימנוהו במקומו ואיזה גדולה נשאר לו דנימא בו אין מורידין. ואדרבא אם יורידוהו יוכל לעבוד במקדש בבגדי הדיוט ואפ"ה אמרו בו אין מורידין והיינו דלא כט"ז (וד"ל דלפי שמוזהר עכשיו על חמשה דברים האמורים בפרשה ייחשב זה לגדולה שלא יורידוהו).

תמיהת הגרע"א ז"ל באו"ח סימן תרל"ה על ס' התוספות דודאי כל עיקר קולא דאויר פחות משלשה רק משום לבוד הוא דאל"כ למה פסול למ"ד דאין לבוד באמצע. ואי אפשר לומר דרק להשלים השיעור צריכין ללבוד שהרי סכך פסול פחות משלשה מצטרף ג"כ. ונר' דלק"מ דהא דסכך פסול מצטרף אינו חדוש כלל כיון דישנים תחתיו. (ואדרבא מה דיותר משלשה עד ד' אין מצטרף חידושא הוא שהרי אם נצרפו יהיה מותר לישן תחתיו) ורק באויר דאין ישנים תחתיו אף פחות משלשה יתכן דמאי דקיי"ל דאפ"ה מצטרף לשיעור קולא זו נצמחת מכחו של לבוד. ולמ"ד אין לבוד באמצע אינו מצטרף. אבל

מאי דפחות משלשה אויר אינו פוסל כל הסוכה י"ל דבלא לבוד ג"כ אינו שיעור חשוב להפסיק ודברי התוס' נכונים ועיין:

בריש הלכות חנוכה במה שעמדו הקדמונים ז"ל בהפך הנמצא אמאי לא חששו שנטמא בהיסט. לולי דבריהם הי' נראה לומר דבלא חותמו של כה"ג הא הוי ספק טומאה ברה"ר דעזרה רה"ר היא ואף שהי' מונח בהצנע מ"מ הנכרים לא יכלו ליכנס לתוך הסדק ועמדו בעזרה שהיא רה"ר וכל עיקר החותם לא היה מועיל כ"א לידע שהוא שמן זית זך הכשר למנורה או שעי"כ לא נפסל בהיסח הדעת. ואזדא קושייתם מהיסט. ואולי קשה להו לר' יהושע בטהרות פ"ו דכשטהרה בר"ה. נמי ספיקו טמא:

בב"י סימן תרע"א כתב בשם ריב"ש טעם לברכה דנ"ח בביהכנ"ס משום דאמנהג חשוב מברכין ע"ש וקשה דמ"מ איך מברך שעשה ניסים. דעד כאן לא אמרינן אלא ששייך לברך וצונו אמנהג חשוב. אבל לא ברכה זו. ודוחק לומר דחיישינן כמו בקידוש שיש אחד שאינו מדליק כלל דא"כ אין נ"ח דביהכנ"ס מועיל לו כלל שאין זו דירתו. אלא נראה דס"ל להריב"ש דהרואה נ"ח זו כיון שהודלקה לשם פרסומי ניסא מברך שעשה ניסים עיין סימן תרע"ו. וש"ץ זה מוציאו בברכתו זאת. ולא הי' ק"ל להריב"ש כ"א איך מברך וצונו ומ"ה הוא דתירץ דאמנהגא מברכין:

ולענין עיקר הדין יש להביא ראיה דהא המהדרין. מברכין כב"ב אע"ג דפטורים מדינא. ולא דמי למ"ש המג"א בסימן תרע"ז סק"ט דכאן נער זה אין לו חדר כלל ופטור הוא:

שו"ע יו"ד

תמיהת הכו"פ ביו"ד סס"י ק"ה בפסח שנגע בחרסו של תנור שיצטרך שני קליפות. דראשונה תחסר לשני'. נראה דלק"מ עפ"י מ"ש תוס' חולין קי"ב א' דגבי כלי מקדש אוקמא אדאורייתא דמב"מ ברובא בטיל. א"כ כ"ש לגבי אכילת פסח גופי'. ולכן רק ברוטב שנטף דמבואר בתוס' בסוגיא דזרוע בשילה דלפעמים כשיש הרבה שמנונית יתכן שיתרבה הבלוע על העיקר לכן הצריכו נטילת מקום משא"כ כאן דהבלע של הקליפה השניה ודאי אינו יותר מגוף של הקליפה לכן אוקמי אד"ת דמב"מ ברובא בטיל. וסכו בשמן תרומה שאני. אף דסיכה משהו עבדינן ליה ע"ש בש"ס פסחים אפ"ה הצריכוהו קליפה היינו משום דהוי מין בשאינו מינו ויהיב טעמא. דמבשא"מ מדאורייתא בס'. ועיין:

שו"ע אה"ע

סימן ס"ט. ועיין הפלאה דמשו"ה א"צ לתת כתובה לכאו"א בקידוש בכסף. דמיירי בלא שדיך. ואינו מכירה כ"כ. ולא הו"ל למידע. ודוחק דהא אסור לקדש עד שיראנה ולמה אינה מכירה עכשיו. וי"ל דכתובה דכל עיקרה לא ניתנה לגבות מחיים. ואלו לא נשכח הדבר מלבו. לא הי' מגרש כלל את האשה שקידש באמת. א"כ עיקר חיובו בא אחר שנעלם ממנו איזו קידש. לכן לא חשבינן ליה כלא הי"ל למידק. ודו"ק:

ואגב י"ל בהפלאה שכ' דהנשים א"י לישבע דחשידות הן שנבעלו בלא ברכה (הן אמת דמצד שלא הוכרז עדיין עליהן. י"ל או דחשיב כמו לדבר שנפסל בשבילו דקיי"ל דא"צ הכרזה. או דלשבועה א"צ הכרזה. עתו"ס ס"פ הכונס. ועי' הגרע"א במשניות פ' ז"ב. או דכיון דא"א להכריז. שהרי אין ידוע לנו איזו היא. כל כה"ג אולי אין ההכרזה מעכבת) אבל זה טעות גדול. דהא לדינא א"א לנו לפוסלם. דהרי אין ידוע לנו איזה היא. ועדיף טובא ממאי דקיי"ל זו באה בפ"ע ומעידה. ועוד דעיקר השבועה כאן הלא היא לתועלת דאותה שלא נבעלה. הא כשירה היא. ומחזקינן בה שלא תשבע לשקר. ותודה שהיא לא נתקדשה כלל. ואולי דעתו שאין אנו רשאין להסית לשום איש שישבע ויפסלוהו עי"כ כדקיי"ל גבי פקדון דחיישינן שמא יוציא הלה את הפקדון. וכאן כ"א מהנשים שתשבע יפסלוה לשבועה. דממ"נ או שנשבעה לשקר. או שנבעלה בלא ברכה. ובזה יסולק גם פקפוק דהכרזה שכ' לעיל. דהא עכ"פ אנו עתידין להכריז על כאו"א כשתשבע. ולכן יתכן דכיון שרצו חז"ל לקנסו הוכרחו לפטור הנשים מן השבועה:

סימן ק"ב. עב"ש ס"ק בשם הרמ"ה דכשאינו הולך לשמרה בשנים סגי. וקשה דא"כ מאי ס"ד דש"ס סוטה ו' א' דמשו"ה הוא דאצרכו ב' ת"ח עמו. דהא התם נמי י"ל בשיצטרך א' לנקביו ילך גם השני מאתה. ואולי ס"ל דכיון דמה"ת בעי. והביא האיש וגו'. מהדרינן כל כמה דאפשר שלא יצטרך הבעל להיפרד ממנה. וא"כ חיישינן שמא יצטרך השומר לנקביו. ויצטרך הבעל להיפרד ממנה. אלא דלכאורה חשש זה בדבר דמה"ת הוא הלא דכו"ע ניחוש לי' שמא יצטרך לנקביו. וא"ר מכאן לר' יודא. ואולי בלא דר"י ה"א דאין זה יחוד כלל. דמסתפי כל שעתא שמא ישוב מצרכיו. ואם כן ליכא חששא כלל. דגם כשילך השומר והבעל יתיחד עמה לית לן בה:

סימן קכ"ח. עיין תשובת נו"ב דקשה מאד לשנות שם העיר. ומאי דמצינו בבל בורסיף דאשתני שמא היינו אחר שנקבע כך. והורגל בפי כל. אבל אין אנו יכולין לסמוך ע"ז שע"י הכרזה ורצון שלנו יתקבל כך לכל העולם. ושאני שם האדם דתליא בדידי'. כמ"ש הרא"ש פ' השולח. וילה"ר לזה ממ"ש הט"ז בשם הכלבו (באו"ח סי' קל"ב) דמי רגלים

שם מעין הוא ולא נשתמשו בו בקטורת דמאיס שמי'. (ומשה"ק עליו מזבחים צ"ה א' לק"מ דק"ו הוא דמי רגלים ממש ודאי אין מכניסין לעזרה. ואדרבא קצת ולה"ר להכלבו. דלדידי' א"ש קו' התו' בכריתות שם דמאי ס"ד דש"ס. דחוץ לעזרה לשתרי דהא אפילו שופר אין לצחצח במי רגלים. ולהכלבו א"ש) ותיקשי לך הא אז הי' מלכות לישראל ולמה לא שינו שם המעיין אע"כ דאין לסמוך ע"ז. וכן להיפוך י"ל ראי' דשם מקום נקבע בפחות משלשים יום. דזה גופא שרבים רוצים לקרותו כך נקבע תיכף. והוא מהירושלמי הובא בתוס' סוטה ל"ג ב' דקראו שם חדש לגבשושיות. לזה גריזים ולזה עיבל. וקיימו בו ביום מצות ברכות וקללות בגבשושיות האלה. והוא מטעם הנ"ל. דשם המקום נקבע ע"י רבים שכ"א שליט בו לקרותו כרצונו (אמת דגם שם אדם מחדש א"ר דצריך החזקת ל' יום. וראי' משינוי שם בחולה דכותבין אותו בגט תיכף עיין פוסקים. ומה שהצריך בהגא"ש בהשולח ל' יום הוא מפני שבאו ממ"א ואין אנו מכירין אותו). וממה דקיי"ל גבי ע"ז דצריך לכנות לה שם ומייתא לי' מקרא ואבדתם שמם אין ראי' כ"כ:

תשובה שהשיב ע"י א' מתלמידיו לח"א ששאל אם יש לכתוב בגט הנכתב בעיה"ק יפו ת"ו דעל ימא רבא מותבא או על ימא לחוד והראה מקים לס' גט פשוט. וזו תשובתו.

בענין תיבת ימא "רבא" אין הספר ג"פ למראה עיני ויפה כתב כת"ר כי ממקום שה"ר יש לדחות דשם גופא הסכים הגר"א עם הרא"ש דהכוונה על ים אוקיינוס (ועי' בדברי חמודות באורך) ויש חבילות ראיות לזה דר' יודא גופיה קראו לים אוקיינוס ים הגדול במשנה דפרה. ובמקוואות. שהרי אמר דע"כ קראו הכתוב ימים שבו נקוו מימי בראשית. וידוע במדרשות דשארי הימים נתחדשו אח"כ. וגם כי שאלה זו נכללת באמרם בטיב גיטין אשר טוב יותר ליכנס בספק חסרון מבספק יתרון. ועוד דאפ"ת דקבעו ברכה על ים זה י"ל דהוא רק מפני שסמכו המקום לא"י ונשתבח בזה חלקו של זבולון. ובפ' ויחי בברכתו של יעקב. כמבואר פסחים ד"ד ע"א וקראוהו בתורה ים הגדול שבין הימים הסובבים את א"י (עי' ר"פ הספינה) הוא הגדול שבהם וגם מפני קרבתו לא"י קראוהו גדול. כמו שאמרו בשבועות ד' מ"ז ע"ב. ומה שהקשו ע"ז התוס' בבכורות נ"ה ע"ב. נראה דבמחלוקת שנוי' דלתנא דמראשיתו בג"ע נקרא פרת שפיר י"ל שהוא הגדול ומה שקראתו התורה הנהר הרביעי. לשבחו קאתי וכדפרש"י שהוא הוא הנהר ההולך ביותר מג"ע כל הנהר. כן קודם שנפרד כן לאחר שנפרד שמו פרת. וג' נהרות הראשונים שריגים הם משא"כ לר"מ דמתחלתו נקרא יובל ואחרי הפרד הוא שנקרא פרת וחשבי' לבסוף משמע שהוא הקטן. ולהך סברא שפיר הוצרך שמעון בן טרפון בשבועות לתרץ הא דקרי'

קרא במשנה תורה הגדול לפי שאז נתיחדה כבר א"י בקדושה והוא הוא מגבולי הארץ על כן נקרא גדול:

וכן הים אפילו לר' יהודא פ"ק דגיטין הוא מגבולי ארץ ישראל אלא דמוסיף שם ר' יהודא נסין שבים ערש"י ותוס' שם. מ"מ גם לדידי' הגבול הוא באותו הים אלא דלדידי' הוא מצד השני לאחר הנסין. וכמו דלענין הברכה שעשה הים הגדול לא חלקו בין מקומות הים שכנגד א"י למקומות שנמשך לצדדין ואף אם רואה אותו במקום אחר שלא כנגד א"י מברך כך כיון שבאותו הים יש בו מקום שהוא מגבולי הארץ ה"נ לר' יהודא כיון שלאחר הנסין הוא מגבולי הארץ:

עכ"פ בין כך וכך. אין זה אלא ללשון תורה ולשון הברכה שעשה הים הגדול אבל לא בלשון בני אדם ראוי להקרא ים הגדול ובביאור יותר דאחר שנוסח הגט נתייסד בלשון ארמי שהי' ההמון מדברים אז בלשון ההוא ובאותו לשון בטוחים אנו שלא נקרא ים התכון הלז בשם ים הגדול וא"צ לכתוב כ"א דעל ימא מותבא וכל כי האי ודאי שלא לכתוב "רבא" עדיף טפי ותל"מ:

שו"ע חו"מ

רס"י ת"ך בהגה"ה בשם נ"י מירושלמי דמזונות יתירים על החובל. ויש להקשות מגיטין י"ב א'. דמוקי ש"ס בעבד כנעני נחבל דלהעדפה ניזון מן הצדקה ואמאי לישקלי מנחבל ואי מיירי דליתי' לנחבל א"כ גם ריפוי יתרפא מצדקה. וי"ל דהתם קמ"ל דאע"ג דלא יהיב לי' אדון ההעדפה והוצרך ליטול מן הצדקה (וזהו מזכותו של עבד דהוא אדון עשיר הוא ולא יהבי לי' צדקה) אפ"ה ל"ח כאינו זנו דלהוי שבת לעבד גופי' (דהא השתא קיימינן דלא מצי אמר לי' עשה עמי ואיני זנך) קמ"ל דהוא מזונות יתירים לא חלו על אדון כלל. ולכן בדאיתי' לחובל ושקלו להעדפה מיני'. פשיטא דשקיל הרב שבת דיהי' העדפה זו כמו ריפוי דשייך לרב למשקלי' ולאסויי לעבדי'. וכן עשו גם בהעדפה זו. דשקלו מחובל ויהא לעבד למיברי נפשי'. אלא דיש לעיין לפי"ז דאולי אי אתי חובל אח"כ לישקול האדון מיני' גם להך העדפה. שהרי כבר נתחייב בה. וא"כ אמאי לא קמ"ל ר' יוחנן להא ואולי יש לדמות זה להך דנתרפא בחצי היום עי' ב"ק צ"א א'. דאי אמדוה קיי"ל דצריך לשלם הכל. וה"ה כאן לשקול האדון מיני'. ויש לחלק. גם י"ל דלישנא בעלמא נקיט ר"י מן הצדקה. והכונה שאין האדון חייב בזה. ומיירי שלא נתנו לו גם מן הצדקה. ובע"כ אכל העבד דברים שאינם ראוים לו. ודע דקופת הצדקה בעצמה ודאי א"י לתבוע מחובל שהם אינם ניתנים כלל בתורת הלואה לעבד כדי שיחזרו ליתבע מדר' נתן מן החובל.

ואפילו למ"ד פורע חובו של חבירו חוזר וגובה. מ"מ כאן קופה של צדקה לא נתנו כלל אקרקפתא דחובל כי לא נתנה צדקה להלוות הלואות:

ר"מ פ' ג' מהל' מעשרות פסק דבשני יו"ט ש"ג נמי אוכל על פיו והוא מירושלמי. וקשה דהא מצי לעשר על תנאי ביו"ט ראשון ומצי אכיל ביו"ט שני כמבואר במתניתין פ"ג דערובין ובירושלמי יש לומר דס"ל כמ"ד שם בערובין דר' יוסי אוסר אף ביו"ט ש"ג עש"ס שם בערובין אבל להלכה הא קיי"ל דרק בשני יו"ט של ר"ה אסור ע"ש. וא"כ אמאי חשיב ליה דלא נראה לעשר (ובמ"א הארכנו במעשר על תנאי אימתי מברך אבל כאן לא נ"מ דדמאי הא אין מברכין בהפרשתו) ואולי יש לומר דכיון שכ' הר"מ דאפי' יש לו פירות אחרים מאותו המין אפ"ה אוכל על פיו. ועיין פסחים (ל"ג ב') דמפריש תרומת חמץ לא קדשה ואפילו לריה"ג דבעינן שירים ניכרים. ועיין רש"י דבעינן שיותרו השירים. ולכאורה קשה הא עכ"פ אחר הפסח (דמה"ת שרי מצד חמץ שעעה"פ) יותרו השירים. וצ"ל דמ"מ כיון דעכשיו בעת קריאת השם לא הותרו שיריים לא חייל עלה שם. א"כ י"ל דה"ה להיפוך דבעי ג"כ דתיתסר התרומה משום שם תרומה תיכף בשעת הפרשתו או בשעה שקורא שם תרומה. וא"כ כאן ביום טוב ראשון בעת שיפרוש ע"ת הא לא חייל על המעשר שם טבל דטביל לתרומת מעשר (דזהו השם דבעינן שיחול עליו) כיון דמצי למכלי' עכשיו עדיין שהרי ביו"ט ראשון ודאי מצי לסמוך על מה ששאל את הע"ה. ואם דמצי לאפרושי מדמאי אחר שלא שאלו עליו ז"א דכאן ודאי לכתחלה לא מצי לאפרושי מדמאי אחר דהא זה מוחזק עתה בחזקת היתר יותר מחמת שאלתו של ע"ה וער"מ סוף הל' מעשר ואף דמצי לאפרושי ביו"ט ראשון לומר אם חול הוא יחול שם מעשר לערב (ע' ירושלמי בדמאי ובפרק מפנין דכה"ג שרי) ובלילה יחזור יקרא שם על אותו המעשר מ"מ י"ל דכיון דהשתא לא מצי חייל עלי' שם מעשר לא מצי לשויי מעשר גם לערב. ועוד דכיון דאם הי' עומד בערב וקורא עליו שם מעשר לא הי' חל מה"ט דשרי ליה אז למכלי' וא"כ כשם שלא הי' חל עכשיו. גם לא בערב. כך אינו חל כשקורא שם עכשיו שיחול לערב:

אגדתא. תחליף את משכורתי עשרת מינים. ואיתא בס"ק דהחליף התנאים עשרה פעמים עשרה שהם מאה. (וז"ש עשרת מונים. ר"ל עשרה מינים) ולהבין איך יתכן להחליף ולשנות במאה שינויים התנאי הקצר דנקוד וטלוא. שמענו ממו"ר זצ"ל שכל נמרץ. דהנה חמשה מראות נזכרו בפ'. והם עקוד נקוד טלוא ברוד שחום. והי' המדובר אשר בהקבץ יחד שני מראות איזו זוג שיקרה יהי' ליעקב. והדבר ידוע אשר מחמשה אותיות נוכל לחבר עשרה תיבות משונות זמ"ז ושיהי' בכל תיבה שני אותיות. כמו א"ב א"ג א"ד א"ה.

ב"ג ב"ד ב"ה ג"ד ג"ה. ד"ה. וא"כ היו עשרה אופנים אשר על פיהם יזכה יעקב בשכרו אם תקראנה באחת מעשרה זוגי מראות הללו אכן יען הי' שני מינים כבשים ועזים. מצא לבן לפניו מקום להחליף תנאו עשרה פעמים עשרה. בד"מ התנאי הראשון גמרו שבכבשי' יהי' מראות א"ב שייך ליעקב וכן בעזים. ואח"כ שינה תנאי הכבשים שיהי' מראות א"ג דוקא ליעקב ולא מראות א"ב ועל עזים לא החליף וכה החליף כל העשרה זוגי מראות במין הכבשים לבד. ובכלות השינויים האלה החל להחליף בעזים שנוי אחד מזוג א"ב לזוג א"ג. ועם שנוי זה הי' לו עוד מקום להחליף עשרה שינוים בתנאי הכבשים דהיינו בעזים א"ג ובכבשים א"ב. בעזים א"ג ובכבשים א"ג בעזים א"ג ובכבשים א"ד וכו' עד כלותו כל מיני שינוים בכבשים ואז החליף עוד שינוי אחד בעזים מזוג א"ג לזוג א"ד. ובזה החליף עוד תנאו בכבשים עשרה פעמים. הרי בס"ה החליף עשרה פעמים עשרה שהם מאה ודו"ק:

חידושי אגדות

שמות רבה ריש פ' ב'. ומשה הי' רועה הה"ד יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו. ב"ו מדותיו ועלילותיו מעוותות כו' אבל מדותיו ועלילותיו של הקב"ה רחמניות כו' שנאמר רחום וחנון כו' ואותן מדות הודיע למשה וכו' יודיע דרכיו למשה. שהודיע דרך הקץ למשה שנאמר ומשה הי' רועה. לבני ישראל עלילותיו שעשה עלילותיו במצרים. כדי שיספרו ישראל עלילותיו שעשה כו' הה"ד ולמען תספר ורחום שריחם על ישראל כו' וחנון שנתן חן העם בעיני מצרים. ארך אפים שהאריך אף עמהם שהוא מטה כלפי חסד ונסתכל בטוב ולא ברע שהי' עתידין לעשות:

א) **שטחיות** המדרש בתחילה דרך כלל. מדותיו של הקב"ה רחום וחנון וזאת הודיע למשה ולישראל (ודרך אגב מפרש דגם עלילות של הקב"ה טובות. ומפרש עלילותיו כמו מעללים שהוא פעולות של השי"ת) ומוצא הודאה זו למשה בי"ג מדות ובגאולת מצרים. ובישראל מוצאו ע"י המכות כמ"ש שיספרו לבניהם ויודע הדבר לדור אחרון שעי"כ נזכרים רחמיו עלינו למלטינו מכל פגע וחן שניתן לנו ושארי הטובות:

ב) **אבל** צריך להבין מ"ש דנקט קרא דמשה הי' רועה. ואם ראש דברי קדשו למשה נקט הו"ל לנקוט קרא דוארד להצילו. וע"כ דחסר לו כאן בקרא. ואם לשון הי' קשיא לי' מאי ניחא לו השתא:

ג) **מ"ש** דלישראל נקט רק מכות מצרים. ואטו גוף הגאולה לא הגיד להם משה תיכף "פקוד פקדתי" והרי לא ניחא לפרש עלילותיו לשון רעה רק כמו מפעלי. ואטו טובות

שקל מעלמא שגמל הקב"ה לישראל. ודוחק לומר לפי שזו טובה ראשונה לישראל קודם הגאולה:

ד) **אם** רצונו להביא ממכות מ"ש דוקא האי קרא דאשר התעללתי. ודוחק לומר לפי שנזכר שם שיהיו נזכרים לדור דורים:

ה) **מאי** לישנא דדרך הקץ. ולכאורה איפכא הל"ל שע"י הקץ נודע לו דרכי השי"ת מקיים שבועה לראשונים גם מ"ק ב"ו עלילותיו מעוותות. ועלילותיו של הקב"ה רחמניות לא הול"ל רק הקב"ה אינו עושה עלילות אבל פשיטא דגם על אדם יונח לשון עלילה על מפעלו וכמ"ש גם במעלליו יתנכר נער:

ו) **מדרש** רבה ע"פ ידוע תדע לפי שאמר א"א ע"ה במה אדע. לפיכך נענש בידוע תדע. והיינו דקשיא לי'. איך גוזרין על האדם קודם שחטא. ואיך נגזר על שעבוד על הדור שלא הי' בעולם. דאף דנימא שעתידין לחטא. אכתי יגזור אז עליהם. ולמה הקדים הגזירה ע"כ פירש דנענשו בשבילו. אבל קשה מ"ש דניחא לי' על פרעה ומצרים שנחתך גז"ד "דן אנכי" אף שלא חטאו עדיין. ודוחק לומר לפי שלא פרט איזו אומה לא מקרי גזר דין. דודאי א"א לומר דק"ל למה הגיד לאברהם הגז"ד והלא אז כרת עמו בריתו הראה לו מה שעתידין בניו לסבול. וכמו וישב אברם שהקיל הרבה בשעבוד כנודע:

ז) **להבין** כפילת המקראות ראיתי. ואמרו עוד גם ראיתי:

ח) **תמהו** רבים למה נענש פרעה ומה' היתה גזירה. ואם מחמת קושי השעבוד הלא אמרו קושי השעבוד השלים המנין ונתקבל בחשבון ומאי נפ"מ. והתי' לפי שלא שמע להוציאם. הכתובים מעידים הפכם:

ט) **מ"ר** ע"פ ועתה לפי שנשלם הקץ באה אלי צעקתם. אינו מובן דאם נשלם הקץ צעקה למה. ולמה יעבודו בם חנם:

י) **מאי** ענין דרושם ז"ל פקד לעתיד פקדתי לשעבר. ואם שהבטיח לגאלם גם מארבע מלכיות. הרי מצינו כבר מתחלה שהתרעם משה על השי"ת כביכול ואמר לו דיה לצרה בשעתה והסכים הקב"ה לדעתו:

יא) **להסביר** מאמר קושי השעבוד השלים המנין:

יב) **שורש** הדברים. הקב"ה גזר על ישראל שיהיו משועבדים תחת יד עם אחר ויוכלו לעשות בהם עבודת עבד כי צורם מכרם אבל עדיין לא הי' גזירה בהחלט לענותם דוקא. ועכ"ז אלו עינו אותם כאדונים בעבדיהם אין כאן עונש שלהם הבחירה. ואדון המענה עבדו ומכהו גם בשבט לא מצינו לו עונש. אלא דגם בעבד מצינו יוצא בשן ועין וכ"ד ראשי אברים. והיינו כשמכהו מכה בלתי סרה ומשחיתהו השחתה שאין לה תקון לפי

שהעיז בו למשול יותר מדאי יצא לחפשי. והן הן הדברים קושי השעבוד השלים ופירוש השלים כמו סיים. וכמו ותשלם המלאכה:

יג) **אלא** שלא קצב השי"ת גבול ושעבוד וענוי. ובמה יודע איפוא שהקשו השעבוד יותר מדאי. ונראה שזה רמזו במ"ש ראה ראיתי ראה מעשה סיני. ראיתי מעשה עגל. ואינו מעומס במקרא ומה ענינו. אבל הכונה כנ"ל דידוע שהמצרים בהכבדת עולם הכשילום בכמה מיני עבירות כמבואר במדרש ע"פ ומעבודה קשה זו עבודה זרה. וכ"א על האות שמסר השי"ת למשה בידו שנצטרעה ונטהרה. מצרים מטמאין אתכם ועתידין ליטהר. ואלו הניחם במצרים עד כלות ארבע מאות שנה כבר הי' מטומעים בהם ולא ירצו לצאת [וכאשר כבר היו רבים בהם שלא רצו לצאת ומתו בג"י אפילה וכמ"ש וחמשי' עלו] וזה שמיהר את הקץ שלא תופר הבטחתו לא"א ע"ה:

יד) **משה** רבינו ע"ה בהתנצלותו על עון העגל אמר למה יחרה אפך ואמרו במדרש דר"ל בעבד רע קניתי. ממצרים הוצאתם. והקב"ה קיבל דבריו. ומה חסר לומר שכן האמת שלא הורו מגלוי מצרים לגמרי:

טו) **וזה** שאמר אני רואה מעשה סיני. מקדימים נעשה לנשמע. ורואים אותי מתגאה על הכל. ואין תמונה זולתי קול. גם ראיתי מעשה עגל עלובה כלה נותנים ריחם לומר למסכה אלקינו וזו מתועבת מצרים אשר הכתה שורש בלבבם. עאכו"כ אם הניחם עוד שמא ח"ו לא אוכל אשיב נדחיהם. והגאולה נחוצה מאד:

טז) **הנה** מצאנו הגבול לשעבוד. והיינו כל שישתעבדו בהם באופן שבמעט קט לא יוכלו להגאל והקב"ה הבטיח לגאלם עכ"פ בכלות ת' שנה. ה"ז הכבדה עליהם יותר מדאי לכן יצאו לחפשי והוא כדמיון עבד היוצא בהשחתת א' מכ"ד ראשי אברים. הואיל ועשאו מעוות לא יוכל לתקן [ומובן בזה אות י"א]:

יז) **ולפי**"ז יתכן שלא המתין השי"ת עד קץ המשך שלא יוכלו לשהות עוד במצרים זמן מה אלא כל שהגיעו למצב הכבדת עול. שלא יוכלו להיות על אופן כזה עד כלות ת' שנה. והקב"ה בחן לבות מצרים שדעתם להוסיף עוד על העבודה יום יום לא להקל ועי"ז אבדו זכותם ויצאו לחפשי:

יח) **ומובן** בזה אות י' ענין דרושם "פקד פקדתי' פקוד לעתיד פקדתי לשעבר. דק"ל לשון העשוי דהו"ל שהמצרים עושין לכם לשון הוה. ע"כ פי' דאני רואה מצבכם עכשיו ומה שיעשה לכם במצרים עוד לעתיד ח"ו כי לא יוכל לתקון ומ"ש פקוד לעתיד שעכ"פ לא תוכלו התעכב עד ת' שנה והגם כי תוכלו להתעכב עוד זמן מה הנה רחמתי עליכם

ופקדתי תיכף ולא אוסיף להניח אתכם עד המשך שתוכלו להיות שם עד רגע האחרונה וזהו כפילת המקור שפקד לפנים משה"ד:

יט) **וסוד** זה מרומז במקרא. וירא אלקים. וידע אלקים כי ידוע שכל השכלים הנבדלים אף יודעי העתידות לא ידעו דברים שבאמת לא יצאו לפועל כלל רק אם יתהוה סבה זאת תסובב ממנה מסובב זה לעתיד. כעין הוה אמינא. אחרי שגם הסבה המסובב שניהם לא יהיו לעולמים] רק ידיעתו יתברך הבלתי בעל תכלית תכלול אף מה שהי' עתיד להיות כי ג"ז לא יכחד ממנו וז"ש וידע אלקים מה שעתיד להיות ח"ו אם יתעכבו. (ובזה יל"פ מה שדרשו באגדה וידע אלקים זו פרישות דרך ארץ. והיינו שהקב"ה צירף רבוי העם אלו לא הפרישו אותם המצרים מד"א והיו פרים ורבים הרבה יותר כל אלה עלו למנין וזה נעלם גם משכלים הנבדלים דברים שלא יצאו לפועל כלל. שזה למעלה מגדר העתידות):

כ) **ומיושב** [אות ט'] היטב דהשלמת הקץ ר"ל שאי אפשר עוד למלאות הגזירה דארבע מאות שנה. אמנם עדיין יכולים להתעכב עוד זמן מה. הנה יפה הי' צעקתם בעתה ושועתם לא יתנוני לעזבם עוד וא גאלה תיכף:

א **ענין** (אות י"ב) חלוק מכאן. דעבד לאדונו גוף ההשתעבדות לטובת האדון ותועלתו. אכן במעביר עליו את הדרך בהכאת אחד מכ"ד ראשי אברים מכה בלתי סרה יצא לחפשי עתה. ואין לו לתבוע מאדונו שכר עבודתו עד כה. ותשלומי הכאה זאת עצמה כי אין שעבודו נפקע למפרע. אבל דרך משל אב המוסר בנו לאומן ללמדו אומנות והרשהו לייסרו ולכפותו אל המלאכה כמשפט. ואח"כ עמד האומן והכהו מכה נפלאה עד שלא יתכן לעזוב עוד הנער אצלו. הנה אבי הנער תובע גם את האומן גם עבור כל מה שעשה עמו. וגם על ההכאה עצמה ישלם לו במיטב כסף. אחרי שמסר בנו רק לתועלת הבן שיתלמד המלאכה והוא מעל בו הרי נפקעה ההתקשרות למפרע שלא ע"ד כן מסרו לו:

כב) **הנה** כן שעבוד ישראל במצרים הקב"ה מסרם לשעבוד לתועלתן. והיו אותן הת' שנים מכוונים להביא תועלת גדולה ונפלאה מאוד. וא"כ הן אמת דתיכף ששינו המצרים להכביד עולם יותר מהגבול וכנ"ל הוציאם הקב"ה. ועד הגבול בצדק נשתעבדו בהם אכן אחרי הם היו נסיבה לבלי התקיים גזירת ת' שנה. אשר היו מדודים לטובת ישראל. עי"ז פקע שעבודם למפרע. ותבע הקב"ה שכר עבודה. וגם בעד הפלאת המכה עצמה ומתורץ בזה קושי' (אות ח') למה נענשו פרעה ומצרים והלא קושי השעבוד נכנס בחשבון. כי אחרי ששינו המכוון בקץ ת' שנה נפקע שעבודם למפרע שלא ע"מ כן נמסרו בידם. והבן:

כג) **המשך** הכתובים. ראה ראיתי. ראיה נפלאה שהיא למעלה מגדר העתידות וצעקתם שמעתי "מפני נוגשיו". היינו טרם תוקש הנגישה [דהיינו רגע האחרונה שלא יוכלו

התמהמה יותר] כי עכ"פ נתרופפה גזירה הקודמת דת' שנה. ועכ"פ אני מוכרח לרדת להצילם וענין "ירידה" כביכול נטיה מה מההנהגה הסתמית. וא"כ כיון שההנהגה אתם נשתנה עתה ולא יהיו עוד ת' שנה לא אאטום אוזן ושמעתי עתה צעקתם לפדותם תיכף ואף גם זאת כיון שהמצרים הם הם היו המסבבים בביטול הגזירה דארבע מאות שנה הנה נפקע כל ענין השעבוד למפרע ושלם ישלמו גם בעד העבודה. ולא אחשה עד אנקמה והם גם בעד הפלאת המכה וגדלה. שהכו בני חנם:

כד) **ובין** תבין היטב (אות וא"ו) דלכאורה צריך להבין הקושי' אולי לאו גזירה היתה רק הגדת עתידות שהגיד הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה מה שיקרה לבניו באחרית הימים. ומי הכריחם לכל זה עד שלמדו שנענשו עבורו וא"ל דגלוי נבואה לנביא הוי גזירה לפי שא"י להשתנות מעתה. ז"א חדא דגם גזירת נביא לרעה חוזרת לטובה ונבואת יונה תוכיח. ועוד דגם נבואה לטובה שאינה חוזרת הוא רק כשהנביא נשתלח להגיד לאחרים. והיינו טעמא שלא להוציא לעז על נבואה אבל מה שהנביא בעצמו משיג מה בכך. וכל נביא יודע ענין נבואתו בבירור גמור ואינו מפוקפק בה כלל:

כה) **אלא** דהכי קשיא להו אחרי שבאמת לא נתקיימה כלל הגזירה דת' שנה דאלו נתקיימה לא נענש פרעה כלל וכנ"ל]. ואם נימא דהוי גזירה יתכן שהיתה גזירה בשעתה ולפי ענין המקבלים נשתנית. אבל אלו לא נגזר רק עתידות נאמר לו. הלא הי' להקב"ה להראותו העתיד להיות בפועל כי יצאו קודם ת' שנה כאשר הי' באמת. וע"כ צ"ל שהיתה אז גזירה. וקשיא להו שפיר איך יתכן גזירה על דור שלא נולד וע"כ משום חטא במה אדע. משא"כ מאמר וגם את הגוי כו' "דן אנכי" הנאמר על פרעה ומצרים יתכן שזה לא נגזר אז רק הקב"ה הצופה ומביט עד סוף כל הדורות הודיע לו לאאע"ה שכן יהי' באמת. והכל צפוי ובכ"ז הרשות נתונה. והבן:

כו) **ובזה** יובן המדרש ע"פ יודיע דרכיו דלכאורה מקרא זה אינו מתאים תחלתו לסופו. דדרך הוא חוק כולל מבלי הבחנת הפרטים ועלילות הוא כמו מפעלות שם לכל מעשה פרטיית הנ"ל דכוונתו [ע"ד מאמר החכם. לא ראינוהו ולא שמענוהו. אך ממעשיו הכרנוהו] שהקב"ה גילה למשה דרכי הנהגתו וישראל כללות האומה (מלבד שהם מאמינים בתורת משה) ממעשיו ראו כלל הנהגתו וז"ש לבנ"י "מעשיו מודיעים' הי"ג מדות. וק"ל לשון עלילות דרובו נטי' מן הדין ופירשו שגם בו יתברך יראו נטיות מקצת. אבל לטובה. כמו ורחמתי אע"פ שאינו כדאי ולזה הוא שעושה כעורכי הדיינים:

כז) **ואח"כ** נקט לה בפרטיות מענין הקץ שמה שהקב"ה דלג על הקץ ח"ו לא הי' הנטי' להרע למצרים כי הם פשעו בם תחילה ואבדו זכותם אלא שמ"מ לא היו ראוים ליגאל

ונסתכל בטוב ולא ברע ממעשה עגל ואדרבא עשה הרע סוף לגאולתן של ישראל לרחם עליהם לפדותן תיכף:

כח) **קשה** למה סיפר בתורה שהי' משה רועה אבל הענין דמבואר בילקוט תלים ע"פ נחית כצאן כצאנו של יתרו והדבר צריך פתרון. אבל הכונה לפי אמרם במדרש למה רעה אותם במדבר להתרחק מן הגזל. וכן כאן שלא תעלה ע"ד שעשה עול למצרים ח"ו בהוציאם משם (וינצלו את מצרים) רק כדוגמת צאן של יתרו. ולזה סיפר שנגלה הקב"ה למשה כשהי' רועה לרמז שבדרך שהאדם הולך מוליכין אותו כי נשלח לגאולת ישראל שאין בהם שום גזל. ומפרש בזה כונה שני' בקרא דיודיע דרכיו. והיינו כעין דרכי משה יודיע לו:

כט) **ומפרש** ואזיל ע"ד הפשט עלילות שראו ישראל בעיניהם ומונה כסדר שניצולו ממכות ונתן חן ישראל על מצרים ונגואלו אח"כ:

ל) **ומעתה** יובנו מקראי קודש, דריש פ' בא החסרי' הבנה לכאורה דמאי נתינת טעם דכי הכבדתי וכמעט אדרבא א"כ למה ילך. ומאי לשון "אותותי אלה" ומאי ולמען תספר כי לכאורה כל המכות אין להם טעם תכליתי רק למען יספרו. ולהבין כפל לשון התעללתי ואותותי. ובשם אביו הגאון הקדוש ר' בנימין זצללה"ה אמר כונה נמרצה דקרא דבא לפרעה חסר תיבת "ואמור" וכמו בפסוק וישלח את בנ"י שחסר תיבות "ואמור לו" לפי שמענינו מובן חסרונו ורבות כאלה בתנ"ך. ור"ל אמור לו כי אני הכבדתי לבו. והלא פרעה חפץ להכזיב נבואתו של משה בכל כחו ומאודו. והנה משה רבינו ע"ה עומד ומתנבא לו שאינו יכול לשלחם חפשי ברצונו. וכל עבודת ישראל איננו שוה לו ככל אשר יקיים נבואת מרע"ה. וכלימה תכסה פניו באשר אין את לבו להפר דברי משה וכ"ז למחלת לב פרעה וז"ש אותותי אלה' וז"ש התעללתי לשון שחוק. ודפח"ח:

לא) **אכן** לדרך מרן הקדוש ז"ל יתכן אחרי יותר גם הספק העצום איך ענש הקב"ה את פרעה והלא הוא נטל הבחירה ממנו והוא כי בתחילה לא רצה השי"ת להוציאם ביד רמה כמו לשלוח בו יד בדבר ומגיפה להכחידו כרגע כי רצה להפרע ממנו על העבר אחרי נפקע השעבוד למפרע וכנ"ל. אבל במעט קט בא פרעה למדות עקשנות כמ"ש כבד לב כו' וכל עוד יוסיף להכותו יוסף סרה. ועוד לא נפרע על הראשונות ואחרונות הנה באו וז"ש השי"ת למשה בא אליו ואל תחוש שימשך הדבר לבלי תכלית כי אני הכבדתי את לבו ועכשיו אפרע ממנו על הכל ואח"כ יצאו וז"ש אותותי אלה' למעט. ולמען יספרו ישראל תהלתי שנהגתי עם מצרים בחסד. וז"ש התעללתי כי באמת לא הי' עלילה על פרעה כי רשע הי'. רק הקב"ה בחסדיו הפכה לעלילה נמצא כלו לטובת

ישראל ולמצרים. נקט המדרש כי גם עלילותיו מודיעים חסדיו ועלילותיו רחמניות כי עין בעין ראו שלא הי' ראוי להניח לפרעה בעשר מכות לפי עזותו שהעיז כל פעם ביותר אלולי שחסד הקב"ה גבר עליו ליטול הבחירה ממנו:

שמות א' י"א למען ענותו וגו' יתכן שבא להסביר איך ניצולו שבט לוי מעבודה (ואלולי זה לא הי' מקום לגאולה אם לפי שבזכותם נגאלו. וגם שהי' מרע"ה ואהרן פנוים) ותי' לפי שהם לא עסקו כלל בד"א ופטורים ממס. אבל עדיין קשה הרי שבנה מבצרות לשמור המדינה דקיי"ל פ"ק דב"ב דכולם חייבים בזה. אלא דקיי"ל שם דעבודה בגוף פטורים. וכאן משמע שהי' מס והי' ברירה להישראל לעבוד א"כ הי' מקום ספק אולי שבט לוי חייבים. אבל לפי שהי' ניכר כונת המצרים למען ענותו לכן נפטרו שבט לוי:

שמ"ר רפ"ה ויאמר ד' אל אהרן לך לקראת משה המדברה. הה"ד מי יתנך כאח לי כו' יונק שדי אמי כמשה לאהרן שנאמר וילך ויפגשהו בהר האלקים וישק לו. ארז"ל כל נשיקות של תפלות. חוץ מג' נשיקה של גדולה כו' נשיקה של פרקים שנאמר וילך ויפגשהו בהר האלקים וישק לו. וי"א אף נשיקה של קריבות אין בה גנאי שנא' וישק יעקב לרחל שהיתה קרובתו.

נראה דק"ל מ"ש בציון המקום שפגשהו למרע"ה. גם מ"ש שלא נשק מרע"ה לאהרן וע"ז תי' שהיתה נשיקה דגדולה ולפי שפגשו באותו מקום שנתגדל שם מרע"ה. שם זכה אז תיכף גם אהרן להרגיש גדולתו של מרע"ה. ונשק הוא לבדו את משה. והי"א דנשיקה של קריבות הוא להיפוך שהגדול נושק את הקטן. שכן יעקב אבינו ע"ה לפי שהי' בן ע' שנה לא בוש לנשק את רחל שהיתה קטנה. והיא לא נשקתו:

וללשון המ' הוא גם בשה"ש דמי יתנך כאח הוא דוגמת דמי שראה שכבר נשקו לחברו ונודע שהם קרובים. אח"ז אין גנאי גם לנשק בחוץ. והוא משל על רוה"ק כמ"ש פ"ג דמו"ק מי שנתנבא כבר שורה עליו אפילו בחו"ל וה"ר מכאן שהכא גם על המקום שייך זה. שהר סיני שנתקדש אז לשעה במראה הסנה. הי' מוכן אח"כ לחול השפע גם על אהרן באותו מקום:

ויתכן שהביא המשל כי ראוי לנשק למי שלא פלל לראותו א"כ הבעה"ב ינשק האורח אבל כשסברה אחותו שאחי' נשרף ומצאתו קיים ראוי לה יותר לנשקו:

פ' וארא

שם ו' כ"ח ויהי ביום וגו' הכונה נ"ל שתחלה לא רצה ללכת כלל עד שא"ל השי"ת שיעשה נפלאות ואח"ז כשראה שלא הועילו האותות חזר והתרעם. וגם מה ששלחו לישראל נתקלקל בפעם השני חזר והתרעם. ושיתף לו אהרן כלפי ישראל ולגבי פרעה פקדו על

מכות ממש לא מופתים. וז"ש במדרש סוף פסקא ז'. אבל כשראה מרע"ה שהכל הי' ביום חזר והתרעם לפי שידוע מה שדרשו ביום דברה עמו שכינה בלילה לא דיברה. והוא ידע שסוף הגאולה תהי' ע"י נבואת לילה. (שהרי אמר לו כחצות הלילה כי האידנא. והדיבור קפץ עליו בפלטין של פרעה) חזר ונתרעם וא"ל המקום שהוא עשהו אלקים לפרעה ושליחות כזו לא תהי' רק ביום ולכן הוטב למשה עכ"פ התמנות זו. ואחרית דבר מכ"ב שתהי' ע"י הקב"ה בעצמו. נבואה שלה תהי' גם בלילה:

שם ח' ה'-ז'. מ"ש תחלה להכרית ואח"ז שינה ואמר וסרו. וגם כפל הענין. נראה דסבור הי' משה שיאריך פרעה הזמן כי ירצה לנסות אולי ימותו הצפרדעים מעצמן תחלה. ולכן הבטיח משה להכרית היינו שלא ישירצו עוד. ואמר שלא ימותו כלל. כי אם שישובו מקץ הזמן ליאור. ופרעה שלא הי' יכול לסבול עוד קושי המכה. קיצר הזמן ולא רצה לנסותו. והבטיחו משה שהרבה מהם ישובו ליאור תיכף והרבה מתו כמבואר אח"ז:

פרשה בא

שם יו"ד ה' ולא יוכל לראות את הארץ ר"ל שהארבה גופי' לא יראה ויאכל הרבה כמ"ש בפ' בתרא דיומא סומא אינו שבע. וגם שישחית עי"כ דברים שאינם של מאכל:

שם שם יו"ד יהי כן וגו' ר"ל הצלחה גדולה הי' לכם שאשלח הטף אבל לפי שבקשתם המקנה גם הטף לא אשלח. וז"ש ראו כי וגו':

שם שם י"א לכו נא הגברים ועבדו את ד' כי אותה אתם מבקשים. יתכן דכי אותה וגו' ר"ל דעל הנשים איני יכול לעכב שלא ילכו עם הגברים רק הטף למה ילכו:

שם שם י"ד ואחריו לא יהי' כן הדרש ידוע. וע"ד הפשט י"ל דיהי' לשון על דבר הנהוג להיות. וקאמר דההפסד שהרגישו אחריו אינו כנהוג. וכדרך הטבע. שמלבד שהי' הארבה לרוב עד"מ עשרת מונים מהארבה הרגיל לבא לפעמים אף גם ההיזק שגרם להם. הי' מאה פעמים ככה.

או דקאי הגם שהובטחנו שלע"ל יבואו המכות על ראמילוס בסיגנון זה עמ"ר בפ' הקודמת. אבל מכה זו שלא באה כ"א שיספרו לבניהם א"צ לע"ל:

שם שם כ"ה גם אתה תתן בידינו זבחים וגו' יתכן דה"ק גם לו תתן אתה הזבחים עכ"ז אנחנו מחויבים ליקח משלנו כי אולי יצוה לנו להביא בעד דורות הקודמים וז"ש במד"ר קרבן של רד"ו שנה:

או יתכן שאמרו בלשון תמי' כי א"א כלל דנהי דקיי"ל שלהי פ"ק דהוריות אין צבור מתים אבל אתה לעשות משלך שהם בעלי שחין והוי מום לישראל אינך יכול להביא קרבן בעדם:

או יתכן שאמר גם אם תתן זבחים מפורש ועולות בפ"ע עכ"ז נעשה כולם עולות כמבואר במנחות. אלא שזה סותר לש"ס שלהי זבחים:

או י"ל שאמרו שיתכן שיתיר לנו להביא שלמים וצריך גם הנקבות ע' שלהי זבחים. ואמרו שיתכן שגם מפרעה יקבל שלמים:

שם י"א ב' כלי כסף וגו' חסר כאן שמלות. וערש"י לקמן שפי' חשוב להן. יתכן שעיקר חשיבותו הי' רק שלא ירדפו המצרים אחריהם עמ"ר שאם אין כסותו עמו בדרך מסתגף. או י"ל דמהאי טעמא דרשו נא לשון בקשה שלא רצו ישראל בממונם אבל על שמלות לא הוצרך לבקשם לפי שסוף סוף ירדפו בים בכסותם ואין להם הפסד או שבלא"ה הי' הישראל שואלו כנ"ל טעם הראשון (שלא יסתגף בדרך):

שם י"א ג' גם האיש וגו' יתכן שרמזו למ"ש בספ"ק דסוטה שנתעסק בארונו של יוסף וקאמר דהגם שהי' חשוב גדול. ויכול הי' לשאול מהם הרבה. עכ"ז לא הי' לו פנאי לזה כנ"ל:

שם י"א ד' מ"ש רש"י שקפץ הדבור בפלטון ע' חזקוני נדחק. ולק"מ דכל פרשה דוישאלו ודאי נאמר קודם החשך כדי שיכנסו ישראל בבתיהן. וידעו מקום הנחת כסף וזהב. ועי"כ נשאו חן עמ"ר. (וכל ההשאלה הי' בע"פ לפי"ז) ורק מימרא דכחצות וגם הגעת הנבואה ע"ז הי' בפלטין. ומ"ש ע"ז עצת מלאכיו וגו' שתחלה א"ל משה מדעתו לא אוסיף וגו'. ועיין פסיקתא משמע שמרע"ה נתכון תחלה מדעתו:

שם י"א ט' למען רבות מופתי וגו' נלחץ רש"י מה רוב המופתים שיהי' עוד. ותי' דחשיב קריעת ים סוף וטביעת פרעה לב' והרמב"ן השיג עליו. וגם כל עצם פרשה זו אין לה מובן. ולענ"ד דמכת בכורות נאמרה לפרעה בי"ד ניסן בלילה. כמ"ש ריש ברכות למחר כי האידנא. ועיקר החשך לפשוטו הי' ג"י האחרונים (וכמדומה לי שמדרשות חלוקות הן איזה חשך קדם) ולכן נצטוו שיקחו בעשור שזה הי' האמונה שלא פחדו ישראל לקשור תועבת מצרים. ובג"י חושך אין נסיון כלל. וגם בע"פ אחר שהותרה במכ"ב נפל פחדה על המצרים. לכן קדמה המצוה לעשור עס"פ ט"ז. ופ' החודש הזה נאמרה בר"ח ניסן עפ"ק דפסחים בתוס' וידעו ישראל אז בבירור שלא יצאו כ"א במכ"ב ומכת החשך באה באמצע. ולכן נראה דפרשה זה נאמרה על סדר הדבור לישראל. ואמר אז המקום מפורש שיביא עוד מכה עליו שלא ישלחם על ידה כלל (ואין זה דומה לשארי המכות שהי' נעלם ממרע"ה אולי עי"ז ישלחם) וסיפר הכתוב שאעפ"כ עשאוה בזריזות הגם שבתחלת השליחות נתקשה מרע"ה והי' חפץ דוקא להביא עליו מכה שישלחם תומ"י עתה הסכימה דעתו גם לאופן זה:

וקצת ראי' למש"ל. דבג"י אפלה מתו רשעי ישראל. נ"ל אותם שלא רצו למול. והיינו דג"י האחרונים הוא קץ הזמן שהרי יצטרכו ללכת בט"ו ואמול ואצא לדרך הא הוה סכנה עספ"ד דנדרים. ועמ"ר סוף סדרה משמע שקצתם מלו בליל פסח או בע"פ. וצ"ל שיוכלו אז להמנות על פסח שלקחו אחרים מבעשור:

שם י"ב מ"ח וכי יגור אתך גר וגו' אינו מובן מי שלא נימול הא אינו גר כלל. ופשיטא שלא יאכל בפסח. וצ"ל אכשיולד לגר בן ביהודתו קאי. שמילת בנו מעכבתו מלאכול בפסח: שמ"ר פי"ג א' הה"ד כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם כו' נטל הקב"ה עפר מתחת כה"כ וזרק על המים ונעשה ארץ וצרורות קטנים שהיו בעפר נעשו הרים וגבעות שנא' כו' במה אני מייגע במי שהוא מכעיס כו' הוי וכעס אויל כבד משניהם. ב) ד"א כובד אבן. אמר הקב"ה כיבדתי את ישראל כו' ונטל החול אלו ישראל כו' ועמדו הכעיסו לפני ובקשתי לכלותן ולהשליכן מעל פני ואמרתי בשביל פרעה הרשע שלא יאמר לא הי' יכול להצילן ועמד עליהן והרגן הוי וכעס אויל. הוי כי אני הכבדתי את לבו. ג) ד"א כי אני וגו' הה"ד אמרתי אפאיהם וגו' ד"א אפאיהם כו' ומי גרם להם שיצאו משם לולי כעס אויב.

א) **מאי** ק"ל בקרא דהכבדתי את לבו. ואם שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. מאי הונח לו עכשיו:

ב) **איך** מעמיס זה בקרא דכובד אבן. גם איך יתפרש כובד לשון כבוד:

ג) **ובדוחק** י"ל דלסבול נאוצו של אותו רשע קשה לפניו כביכול, לכן נטלם וינשאם:

ד) **יתכן** דעיקר ענין נסי מצרים היו הכנה לישראל כשיחטאו בעגל או במרגלים עמד משה ואמר למה יאמרו וגו' והלא עין בעין נראה וגו' ולכן כל שנתפרסם אלקותו על ישראל. נתחזקו ביותר:

ה) **וע"ד** הרמז י"ל כובד אבן שנתרשלו ידי משה בלוחות במעשה עגל ושיברן. ואעפ"כ בטענה זו לימד סנגוריא על ישראל:

ו) **יתכן** שמכת ארבה לא נמצא מאמר ד' למשה עליו. לכן פי' שהמקום נתן רשות למרע"ה להביא עליו בפעם הזאת כל מכה שירצה למען ידע משה כי לא מאת ד' היתה זאת להביא המכה על אופן זה שיקשה לבבו:

ז) **או** דקאי על מה שהי' אומר לו פרעה שההמון לא הי' מסכימין לשלח את העם וכאן הי' להיפך. שהעבדים היו מפצירים בה לשלחם והוא לא רצה. (ויפורש ואת לב וגו' היינו כנגד לב עבדיו) ויתפרש בא היינו לביתו שיהיו עבדיו שם ויעצבו רוחו:

ח) **יתכן** דפי' דהכבדתי לב פרעה לא הי' לחטוא. כ"א שהוקיר את ישראל בעיניו. עד שנתרצה לסבול המכה לבלתי שלחם ויתכן שגם במכ"ב לא הי' משלחן כ"א ע"י שמתו רשעי ישראל בג"י אפלה. ולכן נשארו מועטין. ומעמיס זה בל' נטל החול ח"ו:

ט) **אות** א' יתכן דהכבדת לבבו להוסיף עליו מכות לא הי' לו רעה כלל לפרעה שהרי גלוי לפניו כאות ד' ואלולי המופת שבמצרים שנראה עין בעין ח"ו לא הי' תקנה ח"ו שלא הי' למרע"ה מה לטעון. ועכ"פ פרעה הי' חוזר אז לכפור במקום. אלו שמע ח"ו ממה שנעשה לישראל במדבר. ועל כי"ב אמרו ימות זכאי וא"י חייב. וכ"ש אותם שנשארו חיים לא חזרו ח"ו לכחש בו ית':

יו"ד) **ד"א** הא' מפרש כפשוטו שהכביד המקום לבו וחשיב פליאות היצירה כובד אבן משא הרים המכבידים על המים (כאמרם ע"פ צדקתך כהררי) והחול הנוטל את המים ע"ג. וכעס אויל נפלא להבין יותר. שרוצה להיות רשע באופנים הפכיים דבר שהקב"ה לא ברא בעולמו כי ההרים מצרור נבראו. (ויתפרש הכ' דתורה כאן ע"ד שפי' אאמו"ר הגאון נ"ע. והיתה ההכבדה רק כנגד יצה"ר שרוצה לדבר במרע"ה) ופי' הב' כאות ח', ושניהם אינם רצויים לפניו יתברך. אלא שמוכרח לזה כאות ט':

יא) **באות** ו' י"ל שלא נזכר שלא יהי' מאחריו כ"א בביאת המכה. שסיפרה התורה שעצתו של מרע"ה השלימה המקום עד שלא יהי' כן:

יב) **ולדרשתם** שלעתיד יביא המקום כל המכות על העכו"ם. רמז כאן שלא יהי' כן למסור ממשלת המכה ביד אדם:

יג) **דד"א** הב' והג' נ"ל דאחד הם. שלפי שנצטער משרע"ה על ישראל שעתידין לחטוא. עמ"ר שמות. ורמז לו המקום שבשביל כעס האויב יגאלו. וכן גם עכשיו סעד גאולתן מפני כעסו של פרעה:

יד) **ענין** וכעס אויל היינו ע"ד שאין לו תקנה ורגז ושחק והיינו כשהטיב לו והתפלל וסר המכה ג"כ לא הועיל ומפרש תיבת הכבדתי במה ששמעתי לתפלתך להסיר ממנו מכת הברד. אשר לכאורה זה אות גדול להשקיט תיכף:

במד"ר פט"ז משכו ידיכם מע"ז. יתכן הכונה דמוקצה קיי"ל בתמורה שאכלה כרשיני ע"ז ומוקצה קיי"ל דיש לו ביטול. ופירש מיניקה קי"ל בכתובות פ' אע"פ ג' מעל"ע. לכן נצטוו על מקחו מבעשור:

שמו"ר פ' טו"ב. ולקחתם וגו' הה"ד כל פעל וכו' ד"א וכו' ד"א וכו'.

א) **מאי** ק"ל בקרא דולקחתם. ומאי הונח לו:

ב) **אם** לומר דק"ל דמצינו בכל הקרבנות טבילה באצבע ומ"ש כאן ע"י אזוב. באמת תקשי. ורחוק לומר שרצה הקב"ה לחונן האזוב במלוה:
ג) **ובלא"ה** הא עתיד האזוב להשתמש בו בפרה ובמצורע. המעט לו מצוות לאזוב השפל הזה:
ד) **ומלבד** זה איך ס"ד שכולם נבראו למצוה והרי כמה צמחים שאין בהם מצוה ואזוב זה גופי' נאכל הוא כמבואר במשניות פרה:
ה) **אולי** ק"ל מ"ש האי דדרכו לגדל בקיר הבית. ולמה לא מצמח פשוט. או על גוף הצמח ק"ל למה הוטבע בי כן. ותי' שע"י כן יהי' ניכר שבצמחי קירי בניני בני ישראל שלחצום לבנות. בו לקו המצרים. או דק"ל שלא מצינו שום צמח שלא צמח בעת מכ"ב. וזהו שהוטבע לגדל בקיר לא הי' אז במכ"ב. והוא לרמז שעיקרו לא לצורך העוה"ז כ"א שימוש למצוה:
ו) **יתכן** שאזוב זה באמת אינו נצרך לשום דבר ולא נברא אלא בשביל מצוה זאת ודרש למענהו כמו לתכלית מה:
ז) **אלא** שמצינו בו שהוא נאכל כמבואר במשניות פרה:
ח) **תי'** במלכים שם דמרמז על משיח. ומי יתן ונדע איך מרומז באזוב היוצא בקיר ביאת המשיח לע"ל:
ט) **אגודה** היא שלשה כמבואר במשניות. ולפי הנראה רמז לג' אבות:
יו"ד) **בקראי** ק' דתחלה בצווי המקום נאמר לתנו תחלה למזוזות ואח"כ למשקיף. ובדברי מרע"ה נאמר תחלה משקוף. ובמכלתא אמרו שאין הסדר מעכב (עי' ילקוט) גם שבציווי המקום לא נאמר סף ואזוב
יא) **שמו"ר** סוף פסקא א' משמע שהאזוב הי' רמז לישראל שכבר עשו תשובה. ונעשו כאזוב הזה. ואעפ"כ צריך זכות אבות:
יב) **יתכן** שבדברי מרע"ה שאמר והגעתם. ר"ל שבזה תבואו לזכות אבות. וחשבם כסדר אברהם תחלה:
יג) **בתוספתא** ריש פרה. דאזוב אפרו מרובה. לכן שורפין בו את הפרה. כן ניחא שלא חשבו בשום מקום מה שמשליכין אותו לשריפתה. כ"א מה שניטל להזאתה אלא שבמדרש כאן גופי' לקמן חשיב גם השלכתו לאש:
יד) **אות** יו"ד יתכן שלמד משה גם בעצמו שע"י אזוב תהי' הטבילה דוגמת הפרה שבאה לכפר על העגל. וכן כאן שבא לכפר על ע"ז שעבר דו במצרים. אלא שעדיין מה שהוסיף כלי לקבל דם בסף פלא:

טו) **אם** נפרש סף מלשון מפתן הבית א"ש. ומחלוקת תנאים היא במכלתא. הובא בילקוט רמז קצ"ז:

טז) **יתכן** דזהו חשיבותו של אזוב. שאינו כלה באש. ואפרו רב. וכן כל אדם. גם שנידון לפי מעשיו של אותה שעה. עכ"ז אינו נידון כ"א אלו הי' מעונה. ויסורין היו באין עליו ח"ו. וכ"א השטן גבי איוב:

טוב) **וכן** דן משה על ישראל בשעבודם של מצרים. שאעפ"כ עשו תשובה כאות י"א. וזהו כאזוב הזה:

ח"י) **וזהו** ענין כתפוח בעצי היער. ר"ל שאין ממנו ריח. כ"א כאשר ישרף על העצים באש:

יט) **יתכן** שהאזוב רמז על כניעתו של אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר. וקיבל שכר ע"ז. עס"פ כסוי הדם:

כ) **ומובן** שוב הסתירה דבנתינה באצבע הקדימו האבות האחרונים הקרובים לנו יותר תחלה כמבואר בפ' בחוקותי אבל בטבילת האזוב הקדים לאברהם שכחו גדול בזה:

כא) **לתי'** דאות ח' י"ל דאזוב רומז על זכותו של מלך המשיח:

כב) **יתכן** דק"ל לשון ולקחתם דהוו"ל וטבלתם אגודת אזוב. וכיוצא בזה גם גבי אתרוג. ותי' שם לפי שהוא נקנה בדמים יקרים. לא כן אזוב זה:

כג) **לכן** תי' שראו הי' מן המצוה. והי' אסור להיות מגזל. ואף שהי' הכל שאו לאצלם ממצרים. לא כן אזוב זה בכסף מלא יקנוהו:

כד) **ע"פ** הפשט באות י"ב. נראה שהי' פתחיהן גבוהים הרבה. וא"י להגיע למשקוף כ"א ע"י ד"א. ואולי לא הותר להם לעמוד ע"ג ספסל בעת ההזאה. והיתה דרך עצה ע"י אזוב או שהוא שיעור מרכז של אזוב כדי שיגיע. או שכך היא המצוה. לפי שאזוב זה גדל בקיר. הרי הוא נחשב כבית וכאלו הכניסו הבית להטבילו בדם:

כה) **אות** ח"י יתכן שגם ביער יש תפוחים. אבל מדבריים המה. והוא ע"ד הרבה שכנים הרעים עושים. וזהו תי' על ישראל שנשקעו בטומאת מצרים. ע"י שעבודם הקשה:

כו) **וזהו** רמז המשקוף והמזוזות. לפי שהמצרים פתחו להם פתחם. וקיבלו אותם. ונמשכו אחריהם. וכן האזוב מסתמא יש בו התדמות לקיר הבית שגדל בו:

כז) **יתכן** שבא לומר שלא נטעה לומר שנבראו דברים ע"י כלליות הבריאה ממילא. אלא שכולם לתכלית נבראו. וכמ"ש ע"פ זה בשבת ר"פ המוציא יין. ונ"מ דלא נימא דגם עונש לא נברא כ"א בשביל להפחיד שלא ירשעו. אבל דיעבד אין זה מן היושר כ"א לפי שא"י לשנות דבריו כביכול. ז"א כ"א שכך גזרה חכמתו ית' שהרשע יקבל עונש:

כח) **והביא** ראי' דלכאורה האזוב השפל שבצמחים. שממילא צומח בקירות הבתים. ואפרו מרובה לאות שכח צמיחתו מועטת. והיתכן לך לומר שנברא בכלליות. והלא התורה קדמה לעולם. והוא מגופי תורה:

כט) **יתכן** דק"ל מ"ש שלא אמר ענין האזוב כ"א להזקנים (שבודאי זו אמירה שני' לזירוז איזה פרטים) ותי' שאזוב זה הי' ג"כ דוקא ממין הפשוט. ולא הי' אז בר"ח עדיין בנמצא אחרי מכת הארבה שאכל הכל והמתין להם מרע"ה איזה ימים. והגידה באמירה השני'. וכי יש לך לומר שגם אז מעצמו צמח בימים מועטים האלה:

ל) **ויתכן** שלכן אמר ולקחתם שהיתה המצוה לקנותן דוקא. ואולי דוקא מן המצרי לכן אף שבארץ גושן היו כל הצמחים בצביונן. כ"ז לקנות מן המצרי. לא הי' נמצא מין אחר:

לא) **ובאמת** המשמעות שהיו אז הישראלים מעורבים עם המצרים בעת הפסח. והיינו מה"ט. שהיו צריכין לאזוב שבמצרים כנ"ל:

ובדרך אחר י"ל דמפרש שתרופת האזוב היתה לרעה למצרים שאלולי כן לא הי' יתכן לעשות מכ"ב כלל. שלא יוזקו ישראל ח"ו. ומפרש דהגם שאין מצוי לעשות נס לרעה. מ"מ עושה נס לטובה. להכין שעי"כ תבא עת רעה על הרשע. ובאמת יתכן שנמצא אזוב זה במצרים ע"ד נס. וכנ"ל אות כ"ט. ובאו ליישב כפילת הפסוק לאמרו לזקנים והפשטנים תירצו שדקדוקי המצוה נאמר לזקנים והנה אם אמת שלא הי' ראוי להטריח את ישראל פעם ב'. אך הכל ק' למה לא נאמר תחלה כל פרטי המצוה. והיישוב ע"ז לפי שכל עניני הידור המצוה. הם כדי להראות בהם אותות אהבתו לבורא ית'. שעושה גם מה שאינו נחוץ וזהו ענין מאמרם פ"ב דע"ז ע"פ טובים דודיך. יותר מיינה ש"ת. הכונה כנ"ל. וכן הוא במשל שכיבוד היין אינו דבר גדול אלא שמראה לו בזה אותות אהבה. אולם כאן דקיי"ל שירי מצוה מעכבין פורעניות והוגד להם שיהי' מכ"ב. א"כ אין חשיבות כלל לדקדוקי המצוה שהרי את נפשי הוא מציל. לכן תלי בזה שבאם הי' אירע שא' מישראל לא הי' מקיים המ"ע דפסח כהוגן אם הי' עי"כ ניצולין כל השכונה ממצרים או לא. קודם ג"י אפלה שהי' בם רשעים רבים לא היו נצולין. ואח"ז היו נצולין, והוכרח להגיד להם המצוה קודם כדי שלא יתלחשו המצרים לעכבן שלא יזבחו תועבתם כמ"ש מרע"ה. עמ"ר. אלא לפי שנפל פחד של מב"ב עליהם שתקו. אמנם אלו הי' זה סגולה שכשלא יעשו ישראל הפסח לא תבא המכה עליהם. ודאי היו מעכבים. לכן אמר להם תחלה. וז"ש ולא יהי' וגו' למשחית וגו' ר"ל שלא תוכלו כלל להיות כלל אבן נגף לעכב להמשחית. ר"ל כשלא יעשו הפסח ח"ו. וכ"ה במ"ר פ' נשא שאילו לא עשה ח"ו א'

מישראל הפסח הי' ניזוק. והוא לפי שהי' אז כחם רע. אבל בפעם הב' לא הי' כן. ושפיר נאמרו אז דקדוקי המצוה. לכן הביאו קרא דכל פעל:

ובפשוט י"ל שהאזוב גידולו מעיקרא בשלשה כעין אגודה. ולכן אמרו שנברא לזה. וא"ש דלא כ' ואגדתם אזוב. ולזה תי' בד"א הב' דלאו דוקא אזוב. אלא שאפי' באזוב תוכלו להגיע למשקוף. ולפי שהוא קטן לא יגיעו כ"א ע"י אגודה. או דפי' אגודה היינו שאגודים בו מצות הרבה. וד"א הג' תי' לרמז שיתקשרו אלה עם אלה:

שם פ' טי"ב. לנגוף האמהות. לפי שהעובר כ"ז שלא נולד אינו בכור. אבל כשמתה האם כ' התוס' פ' יוצא דופן דהעובר כילוד דמי ולכן הומת העובר שוב ע"י מכ"ב. וא"ש שינוי בקרא דכתב בפ"א על ד' גופי' ושנית על המשחית:

שם פי"ח לא ירבה וגו' נראה דק"ל לשון חצי הא הי' כרגע. וגם מאי ויהי הא ידעו מזה תחלה והוו"ל למימר וד' עשה כאשר דבר. ופי' שראוי הי' לקיים הענין כל הלילה כ"א לפי שהי' הגז"ד שגדולי הבית מתים. א"כ כולם היו מתים זאח"ז דוק. ומפרש שבתי' היתה גדולה מבנו. אלא שלפי שניצלה היא לכן מת הוא. ויתכן שהשלכת מרע"ה ליאור הי' בחצות הלילה. ונז' זה כאן שנזכר לבתי' זכות מרע"ה שהי' מונח חצי לילה ביאור:

פרשת יתרו

שם י"ח ט' ע"פ ויחד יתרו וגו' נראה ההמשך למ"ש אאמו"ר הג' זצ"ל דויחד לשון אחדות היינו שעל כל הטובות מן ובאר ושלו ונצחון עמלק רומם יתרו נם יצ"מ. ולהכי בפסוק שאח"ז בהודאתו לא הזכיר כ"א יצ"מ. ובהרואה ילפינן דצריך לברך על נס הרבים. וע"י ח"א הרגיש שם הא צריך במקומו (עפ"י שי"א דגם כשרואה את העם מצי לברוכי וא"ש). וע"ז תירץ בקרא בסיפי' אשר הציל וגו'. ר"ל דעיקר הנס הי' מה שיצאו מן הארץ כמ"ש בילקוט ובמד"ר שלא הי' עבד יכול לברוח ממצרים. נמצא שאין שום מקום שנוכל לברך על הנס. כי בגבול מצרים עדיין הי' קודם הנס. ובעבר השני כבר הוא אחר הנס. ולכן כשאין מקום מסויים לברך בו בירך על ראותו העם:

שם שם י"ג מן הבקר. עיין רש"י דרש הש"ס. אבל ע"כ אינו בא כ"א ליישב למה נזכר זה בתורה בדברי יתרו. ובמעשה שהי'. אבל גוף הענין ודאי כן הי'. דאל"כ לא הי' יתרו מתמי'. והדק"ל על עצם הענין איך הי' יושב כל היום בדין. ויתכן שזה הי' רק באותו יום לפי שאתמול כשבא יתרו כ' בילקוט שירד לו מן בששה שעות. ועל מן זה לא הי' איסור שלא להותירו למחר. ובאותו היום הרי לא הי' המן מגיד. מה שבחורין ובסדקין. כמ"ש בפ' בתרא דיומא. לפי שכ"א הי' לו מן מאתמול. לכן נתרבו בו ביום הדינין והמריבות:

שם י"ט יו"ד וכבסו שמלותם. עי' חזקוני שהוא רמז לטבילה. וכן כ' הרמב"ם בהל' אסורי ביאה. ונ"ל דמאי דפרט שמלות. שיתכן שהשמלות לא הי' צריכין טבילה. דהא לא הקפיד בסיני כ"א שלא יהיו בעלי קריין כמבואר בפ' יוצא דופן. והשמלות אין טומאה יוצא מגופן מ"מ החמירו עליהן משום דשל המצרים היו. וטמאין משום ע"ז דמאיסא טובא:

שם שם כ"א ע"פ פן יהרסו וגו' ערש"י יתכן שלפי שאמרו שאם הי' ישראל חסרין א' לא היתה שכינה שורה א"כ חשוב כרוב:

שם שם כ"ב וגם הכהנים. יתכן שר"ל כפשוטו שיתקדשו בעצמם ביתר שאת. כי אולי יהי' הרצון אצלו ית' לפרוץ אצלם רוה"ק ביותר. והם לא יהי' מזומנים לזה. לכן כתב יפרוץ. ולהלן כ' יפרץ בם. ולס"ד זה לא יהי' מנינו של ישראל מעכב כל כך שהרי הבכורות מדריגה אחרת יהי' להם. וממילא אין כאן מנין ס' רבוא מצומצמים. לכן כ' וגם. לפי שלא הי' מוכרע עדיין איך יפול דבר:

שם כ' ט' כי ששת ימים וגו' ר"ל דלא לזכר יציאת מצרים נתקדש שביעי ששם נחו בו וגם כי ע"כ כל מנוחה ויו"ט שאצל ישראל הוא בשביתת מלאכה (ושע"כ אומרים זכר ליצ"מ. ועתוס' ערבי פסחים) ולפ"ז לא הי' שייך לזה גר ע"כ אמר לפי שנח ד' ביום השביעי. (ולפשוטו אין זה ראי' כ"כ שמליצה היא):

שם שם ט"ז ערש"י ע"פ רואים את הקולות ויתכן שפי' שראו ההר בכללות עם הקולות. וגם הלפידים זעים וחלים ועומדים בריחוק מקום שההר בכלל הי' מרחף עליהן. וכ"ה במד"ר פ' כ"ט ההר מירתת. וז"ש כפה עליהן הר כגיגית ולפ"ז מוכרח דוקא שהקולות הי' נראין:

שם שם כ' אלהי כסף וגו' עיקר קרא נ"ל למ"ש בילקוט בתרי עשר דכל מין הי' מברך את מינו וכן אמרו בש"ס פ"ג דפסחים. גבי חומץ האדומי עיי"ש. ולכן קאמר ל"ת אתי היינו עזר להשפיע לכם כסף וזהב. אכן זאת תעשו מזבח אדמה. ואז אברך את אדמתכם וצאנכם ובקרכם ומקושר היטב סיפי' דקרא בכל המקום וגו':

שמ"ר פ"ג יתרו. וישמע יתרו. הה"ד כבוד חכמים ינחלו. זה יתרו בשעה שבא אצל משה מה כבוד נחל. ויאמר אל משה וגו' רא"א שלח לו אגרת ואמר עשה בגיני וכו'. ר"א אומר הקב"ה אמר לו צא. א"ל הקב"ה וכו' אני הוא שקרבתי ליתרו ולא רחקתיו. אדם זה שבא אצלי לא בא אלא לש"ש. ולא בא אלא להתגייר. אף אתה קרבהו ואל תרחיקהו מיד ויצא משה וכו' לכך נאמר כבוד חכמים ינחלו

א) **אינו** מובן מאי ק"ל הכא ומאי הונח ליה.

ב) **מאי** ק"ל בקרא דכבוד ומאי הונח:
ג) **הת"ח** מוזהר על כבוד תורתו ע"ד שאמרו שיהי' נוקם ונוטר. וכן כ"מ בש"ס מצינו שהקפידו מאד על כבוד עצמם. והיינו דתורה דילי' הוא. ושמירת כבודו הוטל על עצמו:
ד) **יש** אנשים שאין להם חלק בבינה וישחקו לת"ח ולתורתו. והם בעצמם רודפי כבוד. ויש בידו של הת"ח לתת להם כבוד. והם כגמולו ישיבו לו כהנה וכהנה:
ה) **חיוב** כזה אין על הת"ח. כי כבוד כזה לחכם קלון יחשב. ולא יקרא כבוד כ"א מה שניתן לו ע"י התורה. ואין כבוד אלא תורה. והרבה גנות יש לת"ח בזה. אף אם לש"ש יעשה:
ו) **סיפא** כסילים קלון וגו'. אין לו ביאור והנ"ל דתורה מורשה לנו וכל יורש אין לו טירחא חדשה ברכושו כי ירשו. כ"א בשל הקודמים לו הוא נהנה. כן הת"ח אין לו לינק כבוד כ"א מירושתו. מגופה של תורה. כי מורשה לנו. או מדברי חכמים הקודמים כשמבין דבריהם וכ"א ריש מס' פרה חכם גדול אתה שקיימת ד"ח. אבל לא גם ע"י הרמת הכסילים שזה יהי' לו לקלון:
ז) **ק"ל** בקרא ממ"נ. אם ביתרו הידוע ומדובר בו בקרוב בתורה א"צ סימנין "כהן" "חותן" ואם לפי שהפסיק באמצע באנשים אחרים הו"ל ויתרו שמע. גם דפתח במשה וישראל. וסיים בישראל. וגם מי הוא זה האיש התובע כבוד גדול בפה כמו שעשה יתרו. וגם כיון שבא לש"ש. כבוד ל"ל:
ח) **לכן** פי' כל ישראל עמו ר"ל שעשאן עמו של משה. והוא מלך עליהן והוא כהן נכרי. וחושד את ישראל הצדיקים. והוא חותן שידע תחלה ענותנותו של מרע"ה. והלך עתה לש"ש. ולנסות את משה אם לא גבה לבו. ע"כ הקדים הכ' שני התוארים. וע"כ ביקש הכבוד. ומרע"ה באמת לא רצה לחלק לו כבוד גדול. הגם שמזה יומשך כבוד למשה. כשחותנו גדול המעלה. וכמ"ש בכל כבוד כזה קלון. אבל המקום א"ל לש"ש הוא עושה. ונכרי הוא לע"ע שאינו מצווה שלא להרהר אחר רבו ולפיכך הוא שיצא:
שמ"ר פ' כ"ח. ומשה עלה. הה"ד עלית למרום וגו' ד"א עלית למרום שבית שבי. בנוהג שבעולם הנכנס למדינה נוטל דבר שאין עין בני המדינה עליו. ומשה עלה למרום ונטל את התורה שהיו הכל נושאין עיניהם עלי' הוי עלית למרות שבית שבי. יכול מפני ששבה אותה נטלה חנם. ת"ל לקחת מתנות באדם בלקיחה ניתנה לו. יכול יהי' חייב ליתן לו דמים. ת"ל מתנות במתנה ניתנה לו באותה שעה ביקשו מה"ש לפגוע בו במשה. עשה לו הקב"ה קלסטרין של פניו של משה דומה לאברהם כו' אמר הקב"ה למשה לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר לקחת מתנות באדם ואין אדם האמור כאן אלא

אברהם כו' הוי ומשה עלה וגו' ויקרא ד' אליו מן ההר בזכות ההר ואין ההר אלא אבות כו' ומשה עלה וגו' עלה בענן וירד בענן וזכות אבות עולה ויורדת עמו

א) **ענין** קטרוג המלאכים אינו מובן אם שייך גם שם לקיים אה התורה. הלא יקיימוהו גם העליונים. גם התחתונים:

ב) **מאי** ענין בלקיחה ולא במתנה. ואעפ"כ נתנה מתנה:

ג) **הענין** מתנה רק לצורך המקבל. ולנותן אין תועלת. וכ"ה ודאי בתורה. כמבואר בירושלמי שאין נשאלין מפני כבוד המקום. ואעפ"כ יש להם קבול שכר. כאלו היו עושין נ"ר לפניו ית':

או יתכן דבמכר יש קבלת אחריות. ולכן הוא ית' הבטיחנו שלא תשכח ח"ו מפי זרעינו:

ד) **ילקוט** תהלים ס"ח. בקשו מלאכים להרגו וא"ל בשביל שני דברים וכו'. צ"ב. מה הם ב' הדברים ואיך ירצו לפגוע בו. לפשוטו משמע שאמר להם שלא יקבל כ"א אנכי ולא יהי' לך. ולסוף קיבל כל התורה. אבל ג"ז תמוה. ומאין ידע תחלה שלא ישמעו מפי הגבורה כ"א ב' דברים. וגם מאי נ"מ שע"י משה:

ה) **מה** ענין המתנות שנתנו המלאכים למשה. הנז' במס' שבת. ודוחק לומר שהבטיחוהו להמליץ טוב בעד ישראל כל הימים:

ו) **לפשוטו** י"ל שנמסרו לו גם כל סתרי סודות הטבעיים:

ז) **וז"ש** בזכות אברהם קבלו תורה. שהוא הי' היודע הגדול בסתרי הטבע. כמ"ש בפ"ק דב"ב אצטגנינות גדולה היתה בלבו. ועי"כ נצח המלאכים. שהשגת האדם גדולה:

ח) **בכ"ד** יש שני ענינים. הבנת הדבר איך ומה. וגשמיותו. וז"ש ישראל נעשה ונשמע. כי בודאי נשים לב להבין היטב:

ט) **גדולת** המלאכים שעשיית כלליות הטבע בידם. אבל ההבנה נמסר גם לאנשים חקרי לב:

יו"ד) **ענין** נעשה ונשמע יתכן שזהו שכ"א משתדל שישמע חברו:

יא) **או** שיתכן שכל המצות נאמר עליהם אם שמעת בישן תשמע בחדש. וז"ש שע"י העשי' יקל על האדם לעשותו עוד. וימצא נועם וקורת רוח במצוה:

יב) **קבול** השכר לע"ל הוא ענין השגה בו ית' או גם טעמי המצות. וכמ"ש במ"א. אלא שא"א לבא לידי השגה זו. כ"א ע"י התורה ואם הי' האדם משיגם עכשיו לא הי' צריך שוב לקיימם. ויתכן שהמלאכים רצו למסור לו השגה זאת. שהרי בלא"ה הם אוכלים נהמא דכסופא:

יג) **ויפה** אמרו בפ' הספינה שעתידין צדיקים להיות מחיצתן לפנים ממלה"ש. שלא יהי' בהשגה זו בשום פנים.

יד) **וזהו** ענין נעשה ונשמע שאמרו ישראל.
טו) **ענין** מתנה. קיי"ל בעין יפה הוא נותן גם הדרך. ובתורה מרומז גם הדרכים והעצות איך להקל מעשי העבודה. גם ענין מכירה. אלו יבואו ח"ו העכו"ם להעבירם ע"ד. אינו מניח להם. וע"ד אחריות שמקבל עליו המוכר. וע"ד שאירע לאאע"ה שאם רצה נמרוד להעבירו ע"ד. סופו הי' שנעקר מן העולם:
טז) **וז"ש** יכול יהא חייב ליתן דמים. ר"ל ימית עצמו עליו. ויכביד ע"ע. ובאמת לא כן. כל נתיבותי' שלום. ועצת ישרים חקוקין בה. ולא כאאע"ה ראש המאמינים. שלא הובטח באלה. ומסר נפשו עלי':
טו"ב) **לשון** באדם דקרא ק' להולמו. ולאות ט"ו א"ש דאתם קרוין אדם. ולקח מתנה להוסיף על עצמותו ושלימותו של האדם ור"ל דהתורה גופי' אלקית. והעצות הם באדם הארצי איך להטות ללכת בדרכי התורה:
חי) **ולפי** שלא נימא שבלא העצות א"א לקיימה כלל. ע"ז אמר באדם זה אאע"ה שקיים את כלה בלי שום עצה ותחבולה כלל:
יט) **ק"ל** בקרא דפתח בעלייתו של משה קודם קריאתו. ובודאי הוא שלא עלה בלי רשות:
כ) **לכן** פי' שמשה במדריגתו כשידע רצון ד' לקבל התורה נתקדש מאד. ועלה במדריגת התפשטות החומר כי נדמה אשר א"א לקבל התורה באופן אחר. וד' קרא אליו מן ההר שא"צ כ"כ. וכל אדם יכול לקיים התורה. וראיה מאאע"ה שלא הי' לו תחלה השגת רוה"ק
כא) **וזהו** ענין המתנות שמסרו לו המלאכים. הרבה ענינים ארציים עצות ותחבולות המיישרים דרכי האדם. עד"מ מ"ש בש"ס יזכור לו יום המיתה:
כב) **וע"ד** צחות י"ל שמה"מ מסר לו קטורת. ענינו כי הטורח בהשגת העושר ישכח המות: ע"ד הכתוב קרבם בתימו וגו'. וקטורת מעשרת וכו'. וענין הקטורת לסגולה הי' ע"ד תפלתו של משה. ודי זהב:
כג) **יתכן** ענין מתנה שא"א לחזור משום עייל ונפק אזוזי. שאפי' אם יעברו ח"ו עליהם (על התו"מ) אינו מחליפן באומה אחרת. וענין מכירה שע"י שנאה וגלוי דעת אינה בטלה. וז"ש באדם היינו בנמוסי אדם. שאצלו ית' ל"ש זה. דודאי אין לו טענה שהרי הכל צפוי לפניו:
ד) **זהו** ענין אות ד' ששני מצות הללו מסרו ישראל נפשם עליהם לרוב. בלי שום עצות. (שהוצרך בהם באמת למה"ש כנ"ל אות כ"א) לפי ששמעום מפי הגבורה:
כה) **או** יפורש כסיפא דאות ט"ו. ויפורש באדם היינו שאצל אדם במתנה ל"ש אחריות אבל אלו הי' גלוי לפניו העתיד הי' ראוי שיקבל אחריות שהרי חייתא דקטרי נתן לו.

ולכן אצל המקום הגם שמשה התאמץ ע"ז להשיג התורה לישראל. וכמתנה חשיבא. אפ"ה הבטיח שלא תשכח מפי זרעם:

כו) **ולפי** שאין המקום שולל הברירה מן האדם עשה לזה תחבולה שנתן חשק בכל חכמי לב להפיץ חכמתם. ובהאבות ללמד צאציהם. ולכן א"ק מפי זרעו. ולכן מהני בזה סייעתא דשמיא. וזכות אבות. וכמ"ש במס' עדיות. האב זוכה לבנו. והשתדלות האב על הבן מועילה בזה מאד. וקראה מתנות באדם שכל מי שיקנה חכמה ישתדל לתתה מתנה לחברו. וכל אלה הם תחבולות האחריות שקיבל עליו הוא יתי':

כז) **והרבה** מועיל בזה ממונו של אב שמפזר על מלמדים הגונים. צא ולמד שהועילה הכנסת אורחים של אאע"ה ללמד תורה לבניו:

כח) **מרע"ה** בעצמו כשסר לראות בחורב גער שלא יקרב הלום. ועכשיו סמך ע"ז בעצמו לעלות על ההר בטרם יקרא. יען כי לקבל תורה לאחרים הוא בא וזכות אבותם תסייעהו:

כט) **אם** יבא א' לעשות נגד טבעו שבאות כ"ו כמעט שיש לו ית' טענה לבטל האחריות. כמ"ש באחריות דנפשי':

שם שם אר"ל משל למלך שביקש לעשות אופי מטטאטא וכו'. לכאורה הי' זה בדרך רמאות ח"ו. וגם שנצח מרע"ה ח"ו. אלא שהכל אמת שלפי שרצה להתיר לאהרן הוצרך לירד. ועי"כ כשיראו אותו שעולה עכשיו לדברות שנית יורו היתר לעצמן. (משא"כ ממה שהי' משה שם בתחלה לא היו מורים היתר) אלא דק"ל דהא באמת נתייראו ישראל אח"ז מאד ויעמדו מרחוק יותר ממה שהוזהרו אלא שזה הי' בשביל ב' דברות הללו שנפלה חרדה עליהם. ואילו הי' משה על ההר לא נחרדו כלל. וגם יתכן שעכ"פ אח"ז כאשר התחיל משה לתרגם אז הי' לבם גסה עליהם להתקרב. ועיקרו של דבר שהי' נצרך לזה. שאילו הי' משה בהר לא הי' מוצאין אותו לבקשו "דבר אתה":

שם ר"פ כ"ט. עי"ש באורך. באו לתרץ איך נחשב דבור זה במנין המצות. שהרי כבר ידעו זה במצרים. ואין בו ציווי גם לא דבר אמונה חדש. ותי' שיאמינו באחדות. ואמרו הסיבה לפי שלכ"א בכחו. אלא שהמשכיל יבין מזה שהוא א' שהשפיע השגה מצומצמת לכאו"א. והב' פי' דלא יבקשו שכר. כי יצ"מ לחודא דיינו עד סוף כל הדורות. ואמר ע"ז ולא יהי' וגו' ר"ל שלא תחשובו שברבות הימים יהי' נמצא גואל אחר. והג' פי' שהשיגו אז השגה גדולה בו ית'. ואמר להם שהמושג הזה הוא המוציאם ממצרים. או שהשיגו מציאות המלאכים. והגיד להם כי נמצא הנעלה מהם הוציאם ממצרים. או שהשיגו שיש דברים שא"א להשיגם. וכאשר יתחיל להשיג אפס קצהו. דעתו מוטרפת וקרוב למות. והראה להם זה בפועל ממש. והד' פי' שיאמינו שאין כאן בעם רב זה א' שלא ראה נסי

מצרים (ולפי"ז נצטרך לומר דגרשום ואליעזר לא היו במ"ת. ואולי לפי שהיו קטנים אז אין קפידא דידעו. דולדות שנולדו אח"כ יוכיחו) וער"ז פי' להלן שגלגל ד' בדרך כבוד שישוב יתרו לארצו קודם מ"ת הגם שבא בחשק נפלא. לשמע אוזן קריעת י"ס. וחד מ"ד פי' כי ידעתי שבלבבך על ע"ז כי ממצרים באת. וכמ"ש משה להלן גבי חטא העגל. וח"א שיאמינו שאינו משתנה הגם שעל הים הי' יחידי. ועתה הי' ברבוא רבבן ועד"ז פירש"י:

פרשת משפטים

שם כ"א כ"א ע"פ כי כספו הוא. ע' חזקוני ויהי' הפי' איך שהוא ק' הא הוה הספק שמא ימכרנו או שמא לא ימכרנו ולסברת התוס' דס"ל דמוקמינן אחזקה שלא ישאל על נדרו. אולי ה"ה כאן שלא ימכור:

שם כ"ב ט' אין רואה. לפי הפשט י"ל שהי"ל לקבץ מצילים. ושם ילה"ק במת למה לא כתב יביא הנבלה ולא יצטרך להשבע. וכדלקמן לר"י שיביא עדודה לב"ד. משמע דעיקר שבועה הוא שלא פשעתי:

שם שם כ'. ערש"י דולא תלחצנו בגזל ממון. קשה ללקי ע"ז דלא מקרי נל"ע. דלכאורה לחיצה זו דלפי שעה אינה חוזרת. וע' תוס' חולין פ"א א' דלנתק ב' לאוין בעי ניתוק גמור. ועפ"ג דמכות במשכון גר:

שם שם כ"ב. קרא דאם ענה וגו' ר"ל אם הי' צועק הלא היית נענש. וכי בשביל שהוא חס עליך. ואינו צועק עליך. תתאכזר עליו. אדרבא בגלל זה גופי' ראוי לך להמנע מללחצו:

שם שם כ"ח. ע"פ בכור בניך. צ"ע קודם שנתקדשו הלוים למי הי' נותן פדיון והלא הבכור הי' כהן. ואין לומר שעכ"פ כשאביו לא הי' בכור הי' הוא מתחייב. ז"א דעכ"פ כשיגדל לא הי' שייך בי' גופי' פדיון. וי"ל בבכורים מאם ולא מאב:

שם שם כ"ט. קרא דכן תעשו וגו' לצאנך וגו' ר"ל כמו בכור דוקא בן ל' שיצא מכלל נפל חייב בפדי' כן בהמה לא תרצה לקרבן כ"א בת ח' ימים שיצאה מחשש נפל:

שם כ"ג יו"ד. קרא דושש שנים וגו' יתכן דמוסב אלמעלה דקיי"ל מושיבין שומרין על הספר. שלא יבאו עכו"ם ללקוט פירות שביעית. אבל גר תושב זה הותר לו ללקטם:

שם שם י"ג ע"פ ובכל וגו' תשמרו. וזו דעת יחיד ליתן לאו על כל העשין. וי"ל דקרא דששת ימים הוא מאמר מוסגר וקאי אשביעית עי' רש"י. וכאן קאמר שלא ידאגו שיופסדו אילנות כרמים וזיתים. וקאמר כשיקיימו כל האמור ישמרו. ועז"א שלא יעשה שום שותפות עם העכו"ם (כדי שישמור הוא הכרם בשביעית) שזה איסור משום לא ישמע. או שישמור שבת. ולא ישתתף עם הנכרי ויעבוד בבהמתו בשבת. ויעבור הישראל גם על לא ישמע:

שם שם כ"ג והכחדתיו. ר"ל דכל הדרך יהי' ע"י נסים. והגם שבבואם לא"י אכחד הנהגה זו. (כי לא אצטרך לזה שכבר נפל פחד עלימו. והצרעה המעיטתן שלא כדרך הטבע. ומה שתכבוש מעט מעט לטובתך יהי'. ועכ"ז לא תטמע בהם ח"ו כי עי"כ תחלל קדושת א"י ותהי' ההנהגה מסתתרה. ויהי' גם צדיק ור"ל. ולהיפך. וזה יהי' למוקש גדול ח"ו) אעפ"כ גם ע"פ דרך הטבע אצליחך למאד. לכן גם שם תזהרו מע"ז. ועתה בדרך תזהרו עוד יותר. כי להנהגה נסיית צריך קדושה יתירה:

שם שם כ"ח. את הצרעה. ערש"י. וערש"א בח"א בסוטה. תמה מחתי. ברש"י כאן נרשם בטעות) ולענ"ד דפסיקא לש"ס שנכנסה לפני בא ישראל לאומה זו. ואחרי שנכנסו ישראל לאומה זו ע"כ חזרה למקומה. ומפורש נאמר כי מעט מעט וגו' וא"כ לא הי' אפשר לה כ"א להשחית אומה ראשונה שבגבול'. ותירץ שגם לגבול הב' זרקה מרה. ומאי דחשיב בתורה ג' אומות ס"ל לרש"י שהכנעני הי' מפוזר על גבולי הארץ עי' פ' שלח. ולכן נקראת ארץ כנען. ואלו לא חטאו והיו נכנסין בדרך הקצרה היו באין לכנעני. ואח"כ לחברון כמהלכם של מרגלים. ושם החתי. וכשסבבו עד הירדן באו לכנעני ואח"כ לחוי. ויתפרש בתורה מלשון ס' או חוי וכנעני. או חתי וכנעני. שלא רצה לגלות שיחטאו ח"ו. וא"ש דברי רש"י:

שם כ"ג כ"ה. ועבדתם וגו' ידוע מה שפי' אאמו"ר הגזע"ל גבי עבודה שהוא בלב שברש"י ריש תענית. על תפלה. ונ"ל דגם כאן קאי ע"ז. דוברך לשון נסתר. והסירותי לשון מדבר בעדו. ר"ל התפלה תהי' על הפרנסה. וממילא לחיי יהיב. כמ"ש בפ"ק דתענית:

שם כ"ד א' קרא דלשבעים מזקני וגו' אינו ידוע אם נבחרו בשם. או אם הי' ע"י גורל. או יתכן שלא נתקבצו כ"א ע"י שרצו לסכן עצמם בזה. ולכן ספרה התורה אח"כ שלא ניזוקו. ומשמעות המד"ר פ' כי תשא שנהרגו גם הם כשמיחו בעגל. וכלב לא הי' צריך למחות לפי שנהרג בנו. ולא יהי' ח"ו תקנה לשונאי ישראל שעברו על או"ב. כמ"ש יעקב באם על בנים. עמ"ר. שעי"כ לא תקויים התורה ח"ו. וע"ד שאמר פן יהרגו כהן ונביא. ולכן היושר מן השמים להציל את יהושע וכלב מעצת מרגלים. ע' מדרשות דאז נתעורר על העגל:

שם שם ו' חצי הדם. ערש"י בשם מכלתא. נראה דאם הא דקי"ל א"א לצמצם קשיא להו הא אכה"ג אמרינן במס' בכורות. "שא"ה דרחמנא אמר' ר"ל דמצמצמין מאי דאפשר. אך הנראה למה שפי' בתרגום דזריקה שני' הי' ג"כ אמזבח בשביל ברית העם. א"כ ודאי גם לזה הי' צריך כלי בפ"ע ולמאי דקיי"ל עד שיקבלו מהפר א"כ בעת נזילת דמם אחר השחיטה מנין ידעו אימתי התחיל מחצית השני' להחליף כלי אחר. וע"כ דמלאך קו:

שם שם י"ד. מי בעל וגו' יתכן דזהו סיפור דברי התורה. מה שנהגו כל ימי שבת משה בהר. כל מי שהי' לו דו"ד הי' בא לפני אהרן וחור וסיפר זה שעי"כ באו על אהרן לעשות העגל. וחור היכן הי' אלא שנהרג. ויהושע לא הי' כלל באותה מעשה. ושעי"כ שמע אהרן להם כידוע:

שמו"ר פ"ל ה'. כי ימכור איש את בתו לאמה. בת אחת היתה לי. ומכרתי' לכם. שאין אתם מוציאין אותה אלא חבושה בארון. לא תצא כצאת העבדים נהגו בה כבוד ששכיתם אותה מאצלי שנא' עלית וגו' וכן דוד משבח הללוי' כי טוב זמרה אלקינו כי נעים. א) **איך** מעמיס דקאי על התורה. מאי לא תצא וגו' שייך בה. ודוחק לומר דקאי על מה שאין מוציאין אותה כ"א בארון:

ב) **גם** איך ירמזון שאר פרטי המצוה על התורה. ג) **וביותר** שהוא רחוק מפשוטו. ואין להם דמיון משל כלל:

ד) **אמת** דלפשוטו ק' לא תצא וגו'. דדינו של עבד כנעני בראשי אברים, עדיין לא נזכר כלל. אבל במה נתישב:

ה) **ענין** פתיחת המשפטים בדיני העבד יתכן שהם נמוסים שא"א לשנותם גם ברצון שני הצדדים. לא כן שאר ד"מ:

ו) **אות** ד' יתכן דבלשון תמי' נאמר. האם כצאת העבדים לא תצא. זה א"א. אלא שאני מוסיף בה יציאות אחרות. ויותר נראה דקאי על היציאה מביתו של אב. לביתו של אדון:

ז) **ענין** אות ה' לפי שהנמוסים הם הפרות בעוה"ז. אבל שכר השמור לעוה"ב א"א בנמוסים אחרים. לכן פתח באלה:

ק) **ענין** לא ימשול מפרש מלשון משל שאיננה דומה למכירת אמה כנענית שגופה קנוי. לא כן בת ישראל שיש לה נפש בפ"ע איננה קני' לאב כלל. כ"א עד עת קץ גדולתה למע"י:

א) **עד"ז** יתכן לתווך הציור דאות א' שמפרשו גם בבגדו בה. דהיינו לשון בגד ולבוש. שהרי ג' שותפין באדם. וכל הגוף אינו כ"א לבוש לנשמה. ור"ל וכי בשביל שבגדו בה. היא שלו ממש. הרי יש אדון לכל המעשים:

יו"ד) **וז"ש** שכל עיקרה של תורה כך הוא. הגם שהעסקים הם שלכם עכ"ז הדינים שלי הם. וחלילה לכם להתרצות לחוק חוקים אחרים ח"ו **(מלבד חוקי הממשלה יר"ה)** לפי שתפסידו הרבה כאות ז':

יא) **וז"ש** כמ"ש בכי טוב זמרה. ר"ל בסוף המזמור שכ' לא עשה וגו'. ר"ל אף שהוזהרו ב"נ על הדינים. אינו כ"א דרך כלל. לא כן דרך פרט חוקים ומשפטים:

יב) **הענין** כל האמור בתורה הגם שהוא לתועלת שלכם. לא לשם זה לבד תעשוה. ועד"מ כל עניני ד"מ. לא למענכם לבד העיקר כ"א רובה ועיקרה בשמים לשמו תעשוה.
יג) **הקונה** שפחה הלא הי' הוא משועבד לה יותר משעבודה לו. שהוא מחויב ליעדה ובשכו"ע:
יד) **הארון** הי' נושא את נושאיו. ואתם מחויבים לנהוג כבוד לישא אותו. או הפי' שאצלכם התורה בגשמיות. אבל מ"מ הרוחניות שבה מעשה שמים הוא ותדע שהוא נושא א"ע. ולפי רוב זהב שהי' בארון לא היו ד' אנשים יכולים לשאת אותו כלל בטבע:
טו) **ולכן** נקראת התורה שבוית מרום. שעיקרה בשמים:
טז) **יתכן** דמפרשי לקרא דבתו לאמה. ר"ל שאמה קנתה אותה הבת. והיא גבירתה הלא יודעת נפשה של שפחות. וע"ד הכ' כי אתם הייתם עבדים במצרים. וידעת גם המשתעבד בעבדו. ואינו רוצה לשלחו חפשי בזמנו. וזשה"כ לא תצא וגו' שלא אצטרך להענישך ח"ו כאשר הכיתי למצרים:
טו"ב) **והעמיס** זה בכתוב ונפשי יודעת וכו'. שהביאור שיודע הנפלאות שעשה במצרים. אבל יודע טעם קושי השעבוד שהי' ראוי פרעה ללקות בשביל זה כמו שלקה:
חי) **וכן** פי המקרא לא עשה וכו'. שהרי אפי' לעכו"ם ענש על המשפטים. כ"ש אתם שהוזהרתם. תשמרו:
יט) **יתכן** לפי מה ששמעתי מאאמו"ר זללה"ה. שאלולי ראינו רשע בעינינו. ע"פ השכל לא הי' ראוי להאמין שיהא רשע בעולם. ואולי זהו פי' הכתוב דנפלאים מעשיך:
כ) **השתנות** הלשון ק"ל. מ"ש דקרי לי' עבד בשעת קני'. ובעברי' לא קרי לה אמה עד אחר הקני'. ופי' דקרי לעברי עבד למקום. לא כן העברי' דקטנה היא ולכן פי' אגב שקנאם במצרים לעשר מיני עבדות. (הם עשרת הדברים) במכות עשר שהביא על המצרים:
כא) **הא** דאין נוגעין בס"ת. כידוע מחסידים הראשונים שאמרו עליהם בברכות פ' אין עומדין דתורתן משתמרת. וכן אלו הי' איש קדוש נוגע בס"ת היתה כרוכה ונמשכת אחריו. אבל זו חטאנו לו. וזה ענין בזיון לס"ת. שאינה מראה קדושתה. לכן נקראת שבוי'. ולכן היא בארון בצנעא:
כב) **וכן** בעצמיות הנמוסים יש רמזים גבוהים ולא נמסרו לנו. ואלולי שהיו הסכסוכים מצוים אצלינו. לא הי' מקום כלל ליתנם לנו. וכאשר אנו מקבלין אותם סוף דבר לגלות לנו הכל:

כג) **הא** דאין מוציאין כ"א בארון יתכן דקאי כשמוציאין התבה בת"צ. דמשמע שלא הי' נותנין אותה כ"א בארון. ועי' ירו' דתענית דלחד מ"ד היו מונח כל היום בחוץ. אך מ"מ הכל בארון והיינו דכל החלק שיש לנו בה אינו כ"א הארון. לא התורה גופא:

כד) **אות** יו"ד יש להוסיף דלשון לפניהם. הוא לפי שעיניני משפטים כשהאומה יודעת בהם תחלה אין בהם שום נדנוד עולה. עד"מ כשיודע הלה בעת הקנין שהוא מחוייב לשחרר העבד סוף שש. אינו מרבה בדמיו:

כה) **אבל** ענין הבת שאין אביו יכול למכרה אין לו מקום במשפטים כאלה שא"ת שאין היושר כן לא ניתקן כלל בהודעה תחלה לאב גרעון הכח. וכן להעבד גופי' גרעון כחו. אלא שבעבד גופי' מעליותא היא שאינו עובר על מה שנצטוה:

כו) **לכן** פי' דתשים לפניהם. היינו שיקחו מזה ציור גם לכבוד התורה והמשפטים. ע"ד אות ט' יו"ד:

כז) **אות** ו' י"ל דה"ק אפי' בנות ישראל שכשרות הן עכ"ז כי ימכרנה לאמה. בודאי תצא כמנהג העבדים. ר"ל לזנות. (כמו שציוה כנען העבד לבניו. אהבו וכו' ע"פ ערבי פסחים) לכן ראוי שייעדנה האדון:

כח) **ועד"ז** א"ר. נתן לקמן שהמשפט נאה לו ית' לא לבו"ד. ע"ש. ומיישבו בהכי לשון תשים שהק' הש"ס פ"ק דסנהדרין תלמדם מבע"ל. וע"ז תי' דלא סגי בלמוד. כ"א בחינוך והרגל גדול. וע"ז אמר הכתוב וכי ימכור וגו':

הדרוש הלז מצאנו גם בסגנון אחר. והננו נותנים אותו בזה. בשביל הדברים שנתחדשו בו.

שמו"ר פ"ל ה'. וכי ימכור. בת אחת וכו'.

א) **מאי** ענין לרמז זה לכאן. ומה המקרא חסר. ואיזו כבוד ינהגו בה אם מוציאין אותה בארון. ומאי ענין ששביתם אותה:

ב) **ומאי** ענין וכן דוד אומר. דסמיך אס"פ שנתן חוקיו וגו' לישראל. וכי איזו חידוש נתחדש בדברי דוד שמצאנוהו כאן.

ג) **פסוקי** משלי בי מלכים וגו' עד ס"פ. הכונה וההמשך:

ד) **שהע"ה** בא להזהיר שלא לעשות שום נימוס גם בין אדם לחברו. כ"א ע"פ התורה הגם שבודאי הרשות נתונה לכל יחיד לוותר על שלו בצער גוף ממון וכבוד. עכ"ז אינו אלא לשעתו. אבל לחוקק ח"ו מחדש נמוסים אחרים. הגם שיהי' כן ברצון כל הכלל הס מלהזכיר:

ה) **וז"ש** בי מלכים וגו'. וה"ר ע"ז שהרי ענינים שבין אדם לחברו. והנהגות כלליות הם מדברים שאין להם שיעור. ובכל יום ויום מתחדשים בעולם סכסוכים חדשים ועסקים חדשים והצטרכו' עניני הכלליים משתנים. וכי דייקת בתורה. הפוך בה ותמצא פשר דבר איך לעשות. ואם לא הי' קפידא בזה שאין הרשות נתונה לעשות נמוסים ע"פ שכל והסכם למה הוצרך המקום לרמוז הכל בתורה. אע"כ כנ"ל. וז"ש אוהבי וגו' ימצאוננ:

ו) **ואמר** ע"ז ג' טעמים. הא' ע"ד שאמרו ר"פ כיצד מברכין הארץ וגו' לבנ"א. והכתיב לד' וגו' ומלואה כאן קודם ברכה. וקרי לי' הש"ס אח"כ גוזל אביו וגו' וה"ה כאן שכל אשר ברכך ד' בגלל המשפטים. ואיך תחוק חוקים על מה שאינו שלך וז"ש עושר וכבוד וגו':

ז) **הב**' לפי שכל סודות התורה אפס קצהו נתגלה. וכלו עתיד הוא ית' לגלותם לנו לע"ל. כמ"ש במדרש חזית ע"פ מנשיקות פיהו והמדרשות מלאים מזה. ואין לך ראי' מבורר' ממה שביקשו המלאכים את התורה. והיינו כנ"ל סודות שנמסרו לנו דוגמתם בעולם השפל אשר בקיומם נשיג פרים לע"ל. ואמרו עתידין מלה"ש לשאול לצדיקים מה חידש הוא ית' היום. וכיון שכן ודאי שאין לנו רשות לעשות שום שנוי בנמוס כללי. כ"א ע"פ התורה לבל יחסר לנו ח"ו השגת פנימיותם לע"ל. ועז"א טוב פריי וגו'. מכסף נבחר. ר"ל שתבחרו לכם בעצמיכם ח"ו:

הארון הי' נושא את נושאיו. הלוחות היו רוחניות כמבואר בירו' שקלים. ובמ"ר פ' כי תשא. ואינם נופלים כלל תחת התנועה. ורחוקים מאתנו מאד. אך הי' להם התקשרות מה עם הארון. והארון כשנשאוהו הי' נושא את נושאיו. ואף ג"ז בלי שנוי כלל. רק כמו שנמסר לנו. ולכן הוזהרו שלא יסירו הבדים:

ח) **שלישית** אמת שאמרו במד"ר פ' כי תשא. שלע"ל יהי' הוא ית' חונן ונותן. ע"ד לפנים משוה"ד. מאוצר מתנת חנם. אבל עכ"פ צריך מזה לדעת הדין. וממנו לנטות לפנים. ואחרי שהתור' קוראת עצמה אומן אומנתו ית'. רק בפלס משפטי התורה יקום שם דבר הדין. ואם אנו מחדשין נמוסים. לרעתינו ח"ו אנו מחדשין. וז"ש אמת כי באורח צדקה. אבל בנתיבות משפט. וסיפי' דקרא ממש לשון המד"ר שם אוצר של מתנת חנם. וקרי לי' נחלה בשביל שבא לו לאדם בחנם:

קראי דאמה עברי' קשים. מאי לא תצא ועדיין לא נזכר דיני שן ועין דעבד כנעני. מאי לעם נכרי וגו' הא גם לישראל אחר אינו יכול למוכרה. יתכן דקאמר דלא תקשי מדוע א"י למוכרה בנערות הא מע"י שלו. עז"א דלא תצא מאבי' כאשר ימכור איש את עבדו (וכן דרשו בש"ס לשון יציאה באב שיש לו כסף כשמקדשה) וע"כ מחוייב בפדיונה. ואינה דומה לעם נכרי עבד כנעני. (לא ימשול לשון משל) לפי שיש לה נפש ישראל ונפקע

זכותו ע"י שבגד בה. ועוד פי' הב' ר"ל וכי בשביל שבגדו בה ימכרנה. והיינו ג' שותפין באדם. והגוף אינו כ"א דוגמת בגד לנפש. ולכן סיים שבבואה לידי חיוב מצוה בנערות פקעה המכירה לגמרי. ושני טעמים אלו הם ממש דוגמת איסור שנוי כלל המשפטים שבאות ו'. ואות ז' ממש:

יו"ד) **וישא** המד"ר משלו מן התורה שהיא שבוית מרום כאות ז'. ואנו נושאין אותה בארון רחוקה מאתנו ברוחניות. ושע"כ א"א לנו לשנות. ושבאמת היא נושאת אותנו. כל מאודנו וקיומנו בזכות התורה. ושמעיקר הטבע א"א לנו להשיג כלל פנימיות התורה. אלא כשאנו נוהגין בה כבוד יעשה עמנו לפנים משוה"ד. וזהו באורח צדקה. וכן באב שכשאינו מוכר זיכתה לו התורה (בשכר שגידלה עד עכשיו) שבח נעורים. הגם שאז היא בת חיוב מצות. ובפלס חלקי התורה יגמלנו וכמ"ש באות ח':

יא) **וה"ר** לזה מדברי דוד שאמר כפור כאפר וגו' ואין לזה שום קישור עם סופו. ולכן פי' דבארצות החמים מקבצים השלג כשיורד (דלא שכיח להם) לפי שמימיו נוזלים ומתוקים והפתי כשרואה שנקרש מאד וא"א לשברו מקבצו בכלי נקוב או בכלי מאוס. ואינו חס על המיאוס הדבוק בדפנות הכלי. אבל שכח כי ימס למים וחלאתו בו. ובנקוב ישפך לגמרי. לפי שהוא טוב צפון. וזהו משל למצות התורה. וז"ש שאפילו כשהגיד דבריו עדיין נשארו אצלינו כחוקים. ואפי' המשפטים השכליים הלא ע"כ חוקים הם כיון שאין אנו רשאים לשנותן. אבל להעכו"ם הגם שנתן להם ז' מצות. מ"מ כפשוטן ומשמען הם. (וראי' שהדינין נמסרו להם בכלל שיחוקקו למו ביושר) ואין אצלם משפטים שלא ידעום ומבואר ניתוח המדרש. וכן אמרו לקמן בפ' זו ז' מצות גולמיים וכנ"ל:

יב) **עיקר** דק' להמדרש קו' הש"ס דפ"ק דסנהדרין אשר תשים אשר תלמדם מבע"ל. לכן פי' דחוקים אלה שמבואר בהם מפורש אין אדם שליט בשלו לעשות כרצונו. הע"ע אינו יכול למכור עצמו יותר על ש"ש. ואמה העברי' אינו יכולה למכור לימי נערות. משפטים אלה יקדים לפני כל המשפטים. למען יבינו שגם כל שאר המשפטים. אם שכל יחיד יכול לוותר על שלו לפי שעה. אבל לחוק נמוסים חדשים הס מלהזכיר:

שכ"ר פ"ל ז'. ד"א מהו ואלה. בא וראה כמה חיבב הקב"ה למשה. שבשעה שהיסדו אותו דתן ואבירם במצרים שא"ל מי שמך וגו' א"ל הקב"ה בזה שחיסדתם אותי אני נותן לו גדולה שנאמר ואלה המשפטים. ד"א ואלה וגו' לפי ששמע משה מיתרו שאמר ואתה תחזה וגו' ד' מידות א"ל ולא מצא אלא אחת שנאמר ויבחר משה אנשי חיל. ומינה חותם שופטים על ישראל. א"ל הקב"ה נתתי לך את המשפט. ולאחרים מנית ואינם יודעים. לך אתה ולמדם שנא' ואלה המשפטים.

א) **אינו** מובן מאי ענין מידה כנגד מידה זו. וגם מה המקרא חסר:
ב) **ראינו** כי רבים נשמטין מן הדין ולכאורה למה אולי יזכו בדין. ולכה"פ הוו"ל לירד לדון. ואם יתחייב יסרב.
ג) **העיקר** ע"ד הכתוב נאם פשע. שהרשעים לפי שהם חשך. נדמה להם שגם המקום מסתיר עיניו מהם. מהשקיף על רוע מעלליהם. ולא שביל אלוק עליהם:
ד) **בב"ד** ידוע שד' נצב עמהם. ירא הוא לבא לפניהם. ולסרב אח"כ על פסק דינם.
ה) **במרע"ה** כשהי' דן לבדו היתה שכינה מדברת מתוך גרונו. ובאמת הי' עד"ז כי כל עוד שלא נפסק לא הי' כלל ע"ז דין בארץ:
ו) **ולכן** יפה אמרו דקרא דושפטו בכל עת הוא גם בלילה. שאינו במשמע לפי קשור הדברים ולהנ"ל א"ש דכללא כייל הכתוב בפ' וארא. ערש"י שם. דבלילה לא דיבר עמו. א"כ לא הי' אז שום אפשרות לגמ"ד בלילה. כי אם אחר כך על ידי השופטים. שלמדם הדינים בכלל. קיי"ל דגומרים בלילה:
ז) **ואז** הי' באמת עד"ז אלו הי' אחד נשמט מן הדין הי' טוב לו. אם ע"פ הדין הי' יוצא חייב. אלא שהי' אז דור שכלו זכאי. ורצו לשמוע ולקיים הפסק:
ח) **בקרא** ק' דלשון שימה נופל שפיר על חקיקת המשפט בראשונה. כמ"ש במרה לשון זה. אלא שאינו מקושר בלשון לפניהם. כ"א הל' שם להם משפטים. ואם הוא מל' למידה ק' קי' ש"ס תלמדם מבע"ל:
ט) **לכן** פי' דקאי על השופטים שבתחלה יחוק הדינים קודם שיקיים עצתו של יתרו. למען לא ידמו גם עתה שכל עוד שלא נפסק הדין. אין דין למטה:
יו"ד) **תשובתן** של דתן ואבירם הי' עד"ז. ל עוד שאין עתה שר ושופט. אין בעולם כלל שום רשע ועול. וא"ש אות א':
שם שם י"ג. ע"פ וכי יריבון. אין שלום יוצא מתוך מריבה. קין לא נגע באחיו אלא מתוך מריבה. ולכאורה מאי קמ"ל. ונ"ל דאפי' הא' שונא לחברו. והלה מריב עמו לאמר מדוע אתה שונא לי. יהי' לבו בטוח שלא יבואו עי"כ לידי שלו'. ויצא להם מדקדוק קרא. למה נקט שגם המוכה הי' מריב עמון. הגם שדיבר הכ' בהווה. ע"ז תי' שע"פ רוב המעשה. כך הוא. שראובן מריב עם שמעון. ואח"כ שמעון מריב ע"ז גופי':
שמ"ר פ' ל"א ד'. ד"א אם כסף וגו' כיון שבנה שלמה את הבית אמר להקב"ה בתפלתו רבש"ע אם יש אדם שיתפלל לפניך שתתן לו ממון ואתה יודע שרע לו אל תתן לו. ואם ראית אדם נאה בעשרו תן לו שנאמר ונתת וגו' לפי שבעה"ז היו הרשעים עשירים ונתונים בשלוה ובהשקט והצדיקים עניים. אבל לע"ל כשיפתח הקב"ה לצדיקים אוצרות ג"ע

הרשעים שאכלו נשך ותרבית נושכין בשיניהם את בשרם. שנאמר הכסיל וגו' לכך נאמר אם כסף וגו'.

א) **אינו** מובן מאי ק"ל. אם לשון "אם" ק"ל. כיון שהוא חובה. לא ידענו במה נתישב. וכן אם כפילת הדבור "עמי" וחזר וקראו "העני עמך". ג"כ לא נמצא יישוב לזה:

ב) **בכלל** צייר המדרש ב' אופנים על מה שיש עניים. הא' לפי שאולי אין טוב לפניו עושר. והב' לזכות את רעהו. אם מפן הא' קראו "עמי". ואם מפן הב' ראוי לקרותו "העני עמך" ועל שניהם הזהיר.

ג) **אלא** שאין לרמזים אלה מקום בפ' זו. באיסור רבית:

ד) **או** יתכן שמפרש. אם תראה שהכסף ילוה וידבק לאיש. מסתמא מפני העני שעמך. שצפוי לפניו ית' שיעשה צדקה עם העניים:

ה) **וקרא** העושר בשם הלואה. שהמקום ית' מלוה מעות לעשיר זה. ולמה זה תיקח רבית בגלל מעותי. וכל מה שאתה ממתין ללוה אני ממתין לך:

ו) **באמת** אות ב' שניהם אמת. שאילו עני זה הי' עתיד להיות נדיב. לא בא לידי כך וכתפלתו של שהע"ה. וז"ש שהוא עני עמך כיו"ב אם גם אתה לא תהי' נדיב:

ז) **וע"ז** מותאם בפ' היטב ענין נושה וריבית שלא תפחד אולי יתעשר ע"י הלואה זו. וזה סותר כונה האלקית ותשתדל בריבית וכדומה. לכן באו המניעות ע"ז:

שם פ' ל"ב. הראשון מפרש דתחלה קיבל משה המלאך אלא שאח"כ חזר המקום והבטיחו על השראת השכינה. ובעת העגל רצה המקום כביכול לחזור. ולפי שנקנסה מיתה ג"כ ע"כ לא רצה משה לקבל שתי העונשים. וכאן לא נתעצם ע"ז. וטענתו של המקום הי' לפי שקנס זה מושך הב'. ומרע"ה נתאמץ אז מאד בפרט כשראה שעלולין לחטוא. וד' הודיעו תחלה איכות הנהגת המלאך. והי' כ"ז טובה ממנו ית' כדי שיצטערו ישראל בזה כדי למרק העון. וכדי שידע מרע"ה. להתעצם ע"ז. והב' פי' דאלו היתה הבטחה מראשית לשכון בעצמו. לא הי' יכול לחזור מזה אפי' בימי יהושע. וזהו שהביא מקרא דאשיתך. או שהוא מפרש כמש"ל בקו"נ בפי' קראי. וקאי על הסוף דאפי' ע"י דרך הטבע דא"י הוא ג"כ כרע שניכרין המתנות כל רגע. ומפרש כל הפ' ע"ד מדת ק"ו שאפי' ע"י מלאך צריך ליזהר. ואפי' ע"י טבע. א"כ כ"ש כשישרה בעצמו. וכן הג' פי' שאפי' הייתי שולח מלאך הי' לכם לחוס על כבודו. שלא יגיע לו עונש בשבילכם. והד' פי' כהב'. אלא שעיקר קפידא על שאין מכירין בטובה שאין שולח מלאך. וגם שאפי' ע"פ דרך הטבע. צריך להכיר הטובה דוברך וגו'. ולפי שרצה לרמוז להם ג"כ שידעו שזהו טובה גדולה. ולכן אח"כ רצה באמת לעשות להם כך. לולי מרע"ה:

עמ"ר פ' משפטים. דקאמר על כי יגנוב. אנו גנבנו שור ושלמנו בעדו ה' פעמי' שמתו אבותינו במדבר. נלחצו המפרשים בבאורו יתכן לפי שב' תרומות מחצאי שקלים היו ערש"י (והשלישית נדבה בעלמא. ואולי יתנדב הא' עצי שטים) ערך בן כ' הוא נ' שקל. הקרן שעע"ז בעגל היו ג' אלפים. ות"ר אלף שקלים נדבת ישראל. הי' ד' פעמים נ' שקל לכאו"א מהעובדים. בס"ה נעשו חמשה. שהאנשים גופם הניחו. ועוד ניתן קנס מכלל ישראל:

פרשת תרומה

שם כ"ה ל"ט. ערש"י שם שכתב דמכסר באו כל הכלים. והרמב"ן תמה מש"ס מנחות פ"ח א'. יתכן דודאי אין סתירה מפ' פקודי שכל הזהב לא הי' כ"א תשע ועשרים ככר. ולמ"ד ביומא פ' בא לו. דעובי הארון הי' טפח. גם הכפורת הי' טפח. דזהב זה מנין. אלא שי"ל דעז"א במד"ר פקודי מקרא דאיש אמונות ובנס הי'. וע"כ רש"י לשיטת המדרש בהעלותך ומכילתא שאמר לו המקום השלך הככר לאור והמנורה נעשית. ומפרש לקרא דהככר יעשה בעצמו את המנורה. וא"כ סיפי' דכל הכלים פי' ג"כ שהם יעשו מזה (ולוא ניתן תודה שאם הי' באין לידי משקל היו מוצאין המנורה לבדה. משקל ככר לה) ורק לדורות נדברו בש"ס. אך אם נפרש דקאי "יעשה" על בצלאל מפורש שפיר אותה מככר וכל כלי' יעשה ג"כ מזהב בפ"ע וקצת ראי' לפירש"י דאל"כ לא נתקיים בה מקשה כלל כשנעשית באור אע"כ שאח"ז כשהוציאוה מן האור הקיש עלי' ופיחתו ממנה זהב. ומזה נעשו כל כלי'. וממשקל הככר לא חסר:

שם כ"ו א'. ערש"י. ובענין מעשה רוקם. וע' מל"מ הל' כלי המקדש. ולפשוטו יתכן שהיריעות שנעשו פנימם לקודש ולמעלן חול. א"א להפכם מעבר לעבר מפעם לפעם. לכן נעשו ציורים מחולפים. וכן גם הפרוכת שפנימה ק"ק. לא כן המסך ושער החצר ב' צדדים שוים הם:

שם שם ל"ד. הא דאמר ושמת. דמשמע ששם הכפורת בק"ק ובפקודי מבואר להיפוך. נ"ל למ"ש בילקוט כי תשא. דמפני מה נשתברו הלוחות לפי שהיו בפומבי ושלטה בהן עין הרע. א"כ יתכן דלוחות השניות כשהורידן משה לא שלטה בהן עין ברי' וזה הי' אחר העגל. ובציווי שלא ידע עדיין מרע"ה מחטא העגל. הוגד לו שיניח הלוחות בארון ויובילנה מגולה בק"ק. ושם יכסה בכפורת אבל בעת העשי' שהי' אחר החטא נשתנה הדין:

שם כ"ז ב' וצפית וגו' נחושת ערש"י לכפר על ע"פ. נ"ל דלא מצינו דהציפוי יהי' גרוע מגופו של דבר. והשטים יקרים מנחושת. והציור ת"ח דימו בש"ס ס"פ בא לו לארון

שיהא תוכו כברו. לפי שיראתו נמשכת מן התורה. ובשאר העם אין קפידא כ"כ בצמצום לפי שי"ש שלו נמשכת ק בתחלה מהרגל מחמת הבושה. וכ"א כל מי שיש לו בושת פנים. לא במהרה הוא חוטא. וכ"א ריב"ז הלואי שתהא מו"ש כמורא בו"ד. לכן כלל העם נדמים לשארי כלים שמצופים זהב. והע"פ ע"פ רוב אין תוכו כברו. שהרי מקצת י"ש יש בו. ומבחוץ נראים כעורים. וע"ז מזבח מכפר:

שם שם י"ח. ערש"י על ואדניהם נחושת. ובפשוט י"ל דמרמז שגובה ה' אמות יהי' עם האדנים. והקלעין אף שמגיעים עד הקרקע. אעפ"כ אין רחבם יותר מה' אמות:

שמו"ר פל"ד. ד"א ועשו ארון מפני מה וכו' אר"י בר שלום א"ל הקב"ה יבאו הכל ויעסקו בארון כדי שיזכו כולם לתורה. ארשב"י כו' וכתר תורה זה הארון.

א) **אינו** מובן מאי יעסקו כל ישראל. ולהלן מצינו שגם הארון נעשה ע"י בצלאל. ולא נתעסקו ישראל בו:

ב) **ואם** לענין הנדבה הלא הכל נעשה משל ישראל:

ג) **לא** יתכן שהבטיח המקום שיביא חלק כאו"א מן הזהב קצתו למלאכת הארון דאכתי אותם שלא נתנו תנופת זהב. לא באה נדבתם בארון. ואם לא יזכו לתורה ח"ו:

ד) **ועוד** שהרי נאמר ארון מעצי שטים ובו אין שייך שותפות:

ה) **ד"א** הקודם סובב ליישב מדוע הקדים הארון. ומשמע דגם השני מיישב זה. והיינו לפי שהוא מלאכת הצבור הקדימוהו. אבל ענינו נעלם מאתנו כנ"ל:

וד"א הא' משמע שמיישב תיבת ועשו. שיכול הוא לצמצם בלוחות כשמניחן זה ע"ג זה. הוא אמה. אלא שאי אפשר לישא בלא ארון ובדים:

ו) **באמת** למ"ד ביומא דיש בעובי הזהב טפח. כמו בעץ. מ"ש דקרא נקיט לי' ארון מעצי שטים.

ז) **ענין** שלא יסורו הבדים רומז מי שמקבל עליו עול תורה. נחשב כעושה:

ענין העץ רומז לנפש הצומחת. ולכן דימו האדם לעץ השדה. זהב לנפש השכלית:

ח) **ידוע** אמרם (הובא בתוס' כתובות פ' הנושא) עד שאדם מתפלל שיכנסו ד"ת לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. וזהו עול תורה. וע"ז קאמר שבזה יעשו את הארון שיהי' נושא את נושאיו. והיינו קיומה של תורה:

ט) **לא** כל אדם זוכה ללמוד. אבל זה יכיל כ"א להההביל ענייני העולם. ובלבד שיהי' ניכר במעשיו. כי מחשבה אינה מוציאה מידי מעשה. או בקצרה אף שאין לו לב רחב. אעפ"כ ילמוד:

יו"ד) **ד"א** הראשון נחית ג"כ ליישב זה. ואמר לפי שהי' צריך להכין מקום ללוחות תיכף. וארון של עץ יוגמר מהר:

יא) **והרמז** לענין טענת לכשאפנה אשנה. אף דבכל המצות יכול להשהותה כדי לעשותה ביתר הידור. לא כן בלמוד התורה. אף דג"כ אמרו האמוראים דבעת שאין דעתו צלולה אין למודו עולה יפה. מ"מ ילמוד תיכף וסופו לקיימה מעושר:

שמו"ר פל"ה. ועשית הקרשים. הה"ד ישבעו עצי וגו' ארזי לבנון וגו' הרבה בריות וכו' ארשב"נ בש"ר יונתן כ"ד מיני ארזים הם ואין לך משובח מכולם אלא ז' שנאמר אתן במדבר וגו' (ישעי' מ"א) ולמה לא נגנזו שצפה הקב"ה שהן עתידין לעשות בהן מלאכת המשכן במקום ששכינה עתידה לשכון שנאמר אשר שם צפרים יקננו. וכי תעלה על דעתך ששם צפרים היו מקננות אלא שהצפרים שהי' כהן שוחט ומקריב בביה"מ. ומהו חסידה ברושים ביתה. וכי חסידה בארזים ביתה. ומהו חסידה זהו כה"ג שנאמר תומיך וגו'.

א) **אינו** מובן מאי ק"ל בקרא דכאן ומאי משני. וכן בקרא דישבעו:

ב) **קרא** דכל פעל שפי' הש"ס שאין בעולם דבר לבטלה. אין לכאורה שום חידוש בזה. וכן קישורו לוגם רשע וכו' אין לו טעם:

ג) **העיקר** דאדם מחשב על שיווי התכלית אם נכון הוא לעשות בעדו השתדלות עצומות. וכל שהתכלית יותר קטן. אינו רוצה בהשתדלות המעוטות. כל שהן נערכין אצלו יותר משיווי התכלית:

ד) **לא** כן השי"ת שלא בעמל ויגיעה ברא עולמו. יתכן שעשה בריאה גדולה ועצומה. הגם שהתכלית הנדרש לקיום העולם מצער.

ה) **ולא** עוד אלא שברא מין שלם (כדרך הבריאה כלה) בשביל א' מהן שיצטרך לו וכן לגדל ולברא דבר המתקיים אלף שנים בשביל שיצטרך לרגע א'. דמאי נ"מ נגדו ית'. הלא גם אלף שנים כרגע יחשב:

ו) **ולא** עוד אלא לפי שעצם סיבת הבריאה הוא טובו ית'. ודאי הוא שכל ברי' הכין לה די מחסורה גם שסותר מעט לעצם התכלית. עד"מ הצירעה נבראה ליסר בה את האמורי. ולכן נברא המין. וזנם ופירנסם. והגם שידוע שכל עוד שהבע"ח ברעבון. ארסו חזק יותר. עכ"ז אין זה טובו שיבראנו וירעיבנו. וכל הנצרך לו ובראו הכין לו מחסורו:

ז) **ויפורש** קרא דאות ב' דתיבת כל. היינו דבר גדול ועצום יתכן שיברא ד' למען תועלת מצער. דמאי נ"מ הלא הכל כאין נגדו. וגם רשע שעיקרו למפלה כמבואר במדרש אסתר. ואף שכל ימי רעתו אינו כ"א יום א'. והוא זן אותו ומעדנו כל ע' שנה. לפי שנצרך לו להראות לעולם מפלתו יום א':

ח) **וג"ז** אחד מן הפרוקים על קו' רשע וטוב לו. אחר שנצרך לו ובראו. ואך אחריתו תהא מרה.

ט) **קרא** דתלים לפי הפשטנים דע"י המטר ישמחו העצים. קשה לפ"ז הסימן דאשר שם דאטו זולת סימן זה. לא ידעי' שיש ארזים בעולם. ועוד דבאמת ארזים אינם מסוגלים למים כלל. כמבואר פ"ג דתענית ששרשיו מועטים:

יו"ד) **לדעתי** יפורש עצי ד'. היינו להפלגת הגודל. וכן הארזים ומשולב להמשך המזמור. שד' מכין לכאו"א מעונו וטרפו ואמר שגם להחסידה ושארי הצפרים האוהבים לקנן במרומי אילן לא חיסר להם אילנות גבוהים די צרכם. הגם שהתועלת קטן שהצפורים גופייהו מועטים בעולם. ולמענם נברא מין אילן עצום:

יא) **אלא** שלפ"ז המקרא מסורס קצת. והמדרש לא נ"ל בזה. כידוע:

יב) **וכאן** ק"ל הא דלא קאמר קרשים. וע"כ כדרשתם דיעקב אבינו ע"ה הכין הקרשים. ולא הי' קורות ארזים כ"א קרשים מנוסרים. וגם אין להכחיש דסמוך להר סיני נמצא ע"ד הפלא שטים במדבר. וכ"ה באמת דעת הראב"ע כאן. ויפלא כיון שיש שם עצי שטים למה טרח יעקב להכינם. וצ"ל שאין שם כ"א איזה אילנות מזה. והכל ק' למה נבראו במדבר. כיון שהמשכן ע"כ הוצרך לעשותו מקרשי יעקב. והתשובה שהי' צריך להיות דוקא דרך גדילתו. וישראל שלא ראו האילן מימיהם. כ"א קרשים האלה. לא ידעו כלל איך להקימו. לכן נטעם ד' במדבר זה שעי"כ יכירו איך דרך גדילתו. ואל תתמה ע"ז. שיעשה ד' נסים למען דבר מצער שאפשר להגיד להם בפה. דז"א כמש"ל:

יג) **ומפרש** דעצי ד' קרשים של ביהמ"ק לא חסר להם הצריך להם ארזים נטועים. גם במדבר כדי שביעתם וכנ"ל. ודלא תיקשי שאין ד' מקמץ בבריאה. ובורא מין שלם. בשביל א' שנצרך לו. ע"ז תי' שאין העולם כדאי להשתמש בארזים כלל:

שמ"ר פל"ה ג' ד"א ועשית את הקרשים. כל המעשה לדבר מצוה וכו'.

א) **מאי** ק"ל בקרא. ומאי ניחא לי'. ואם רמז דתעשה ק"ל. היינו משכן. במאי נתישב השתא. וגם מ"ש דנכתב הרמז אצל הקרשים:

ב) **נראה** דודאי למידה בעלמא במקום שהמצוה מוטלת גם ע"ז לאו כלום הוא. דעל כי"ב אמרו ס"פ החובל אי דרית דרינא. ויליף לי' מברק ודבורה ע"ש. אם לא כשגם הוא מסייע קצת בענין. הגם דבכהתו"כ סיוע כזה אינו חשיב כלום. כיון שהלה יכול לעשותה כולו וזה א"ר מ"מ כיון שזה צריך ללמידה שלו. הדר הוו"ל כזה א"י. וזה א"י. ובשגם שאילולי הוא. הלא לא הי' הלה עושה כנ"ל. נחשב גם על שמו:

ג) **המקום** רצה שיקרא המשכן ע"ש משה הגם שעשאו בצלאל ועשה טצדקי שישתתף משה בפועל ממש. באופן זה:

ד) **לפי** שהגם שכ' התוס' במנחות כ"ט א' שכל המשכן ראה משה בהר סיני ע"ש. וע' בילקוט. עכ"ז להך מ"ד במדרש כאן דעצי שטים מצאו לשעה במדבר. יתכן שישראל לא ראו העץ כלל. ולא ידעו ממנו. ויתכן שהגם שהיו משל יעקב מ"מ לא היו יודעין להעמידו דרך גדילתו. עד שנזדמן להם איזה מהם במדבר במחובר. ועי"כ יוכלו שוב לדעת התלושים איך דרך גדילתן. וגם כשראה משה אפי' את הקרשים. עכ"ז לא הי' מכיר את העץ כשעומד הגזע במדבר. אלולי שהראהו המקום בהר עץ גדול כמו שהוא. וא"ש תיבת עומדים (ורז"ל דרשו ממנו דרך גדילתו) דמיותר דאיך ימצא גובה יו"ד אם לא דרך עמידתו. ולהנ"ל א"ש שהראהו העץ דרך עמידתו. וז"ש מקרא דארזי לבנון שהיו גדילים מעט כדי שביעה להכיר ע"י איך להעמיד עצי ד'. לכן נמצא מהם מעט במדבר במחובר בנס:

ה) **דבר** זה לא הי' יכול מרע"ה למסור הטעם שלו לבצלאל. והוצרך להטריח עצמו לילך עם בצלאל להכיר העץ. ועי"כ הי' חלק למרע"ה בעצם המלאכה. ומפרש קרא דועשית הקרשים שיועיל לך לכלל המשכן. וזה "למשכן" כדי שיקרא המשכן על שמך:

שמו"ר פל"ה זהב זו בבל וכו'

לא נתבאר מאי שייכי' לכאן ואיך מרומז:

הענין דנתינות אלה היו להגן שלא ישלטו העכו"ם לכליון ח"ו ולפי שבאמת מלכות הרביעית שכחה מברכת על חרבך וגו' שהוא חרב ברזל קעקעה ח"ו כמעט ביצתן של ישראל לכן לא באה בנדבה. ולכן גם לא ירצה לקבל מהם לע"ל. אבל הי' עי"ז מעלה עי"כ לביהמ"ק שהגם שבכ"מ איסור הנפת ברזל אינו רק במקום הבנין. לא כן כאן (ועתוס' סוכה ס"פ לולב וערבה) שכל כלי המלאכה הי' הכל בנדבה עי' סוף פרשה ברש"י. וברזל לא הי' שם. ע"כ הי' גם קציצת הקורות ע"י כלי נחושת. וא"ש גם ה' דהקרשים. דר"ל עשייתן מעץ לקרשים. יהי' ג"כ כהלכות מלאכתו של משכן. וז"ש שיעשה הקרשים מתחלתן למשכן (כמו למד הכללי) שפי' כמו שנעשה כל מלאכתו. בלי השמעת קול ברזל שם. וא"ש בזה גם לשון עומדים. היינו בעת שעומדים בצמיחתן במחובר וגם קציצתן מחיבורן מאז יהי' עשייתן לשם משכן:

שמו"ר פ' תרומה. ע"פ עורות אלים.

א) **מנ"ל** דרש זה לרמז על עשיו. נ"ל דק"ל מ"ש דלקחו צבועים. הלא כל המלאכות נעשו דוקא לשם קודש ושאני תכלת דאולי לא הי' החלזון בפ"ע. כ"א צמר צבוע. משא"כ בצבע אדום שהרי הי' לו תולעת שני לצבוע בו. (וערש"י שהי' העורות צבועים):

ב) **לכן** פי' דצבע זה לעור זה עדיין נקרא לא נגמר מלאכתו שהוא מרמז לעשיו והעשי' לנגדו הוא השמן למאור:

ג) **והרמז** לשמן למאור דלפשוטו לא שייך לנדבות אלו שהי' לקיום תמידיות. אלא לפי שהי' השמן אצלם מעט לכן לקחוהו להכין די הצורך לכל שבתם במדבר. וא"ש קשור דואתה תצוה. שלא ידמה משה שרק שמן זה נצטוה לבער:

ד) **ובזה** א"ש הברייתא פ"ב דשבת וכי לאורה אני צריך ועתו"ס שם ונ"ל לפי שקיבצו מעט שמן. ואח"כ נשתהו במדבר מ' שנה והספיק מעט השמן. וכ"מ סוף במדבר דאלעזר נשא אתו השמן:

ה) **ויפלא** א"כ מדוע לא נזכר הנדבה במשחה שצריך להין שמן. וסמים הצריכים לא נזכרו. לכן פי' שרומז לב' אופני הגאולה. שצריך למשוח את מלך המשיח. דבעתה. הוא מצדו של המקום ולא יהי' בזה נדבה משל ישראל. ואחישנה נדבת ישראל:

ו) **ולפשוטו** משמע שהי' נדבתו של משה. ולכן בפ' ויקהל בנדבת הנשיאים נחשב. שהרי משה עדיין נשיא שבטו הי'. ובפ' כ"ח דקאמר קח לך. ר"ל משלך. ורק שארי הסממנים הנצרכים לזה שנזכר מפורש בנדבת הצבור. קאי קח לך מן המקובץ. לא כן בשמן זה שלא נז' בנדבה. ע"כ קא"ל שיקח משל עצמו:

א) **מד"ר** בפ' נשא ע"פ בפ' תרומה ועשו לי וגו' כאדה"ר שהכניסו המקום למחיצתו אינו מובן מאי ק"ל ומאי ניחא:

ב) **ש"ס** פ"ק דתענית לא אבא בירושלם של מעלה. אינו מובן תי' הש"ס. ורש"י נדחק:

ג) **ש"ס** מנחות מאי קאמרי המלאכים בונה ירושלם. צ"ב:

ד) **מאמר** הש"ס ע"פ בכל דרכיך אפילו לדבר עבירה אינו מובן. והמשל שהביא ר"פ מגנבא במחתרתא צ"ע:

ה) **התוס'** בזבחים קדושת ביהמ"ק לא בטלה. וירושלם בטלה:

ו) **ענין** מקדש של מעלה הוא ההשגחה על הכלל כי שורש נשמת ישראל א' למעלה. אבל רק דוגמת המשכן שהוא לשמור הכל כשהולכים בתום. לבלתי יחטאו. או שהוא ע"ד הוראת הב"ד בטעות שנסלח להם. אבל אינו בזה"ז למטה על הפרט. ועד"ז אמרו תפלת הרבים אפי' ויפתוהו בפיהם. עכ"ז כיון שאין עושין בשאט נפש כ"א שאין התפלה כהוגן. עכ"ז כיון דדשו בי' רבים מקובלת היא כיון שמשתתף עם הצבור:

קדושת ירושלם שהי' ע"י תרומה ומעשרות להשפיע על ישראל זה בטל לגמרי מכלל ומפרט. וזהו ענין אות ה':

ח) **ענין** אות ד' כאות ו'. כשמשתתף עם הכלל. ומזה טעותו של הגנב שמתפלל שלא יקיץ הבעה"ב ויבא לידי ש"ד. כידוע דינו של הבא במחתרת. אבל הוא יחיד ורשע בפ"ע:

ט) **ענין** אות ג' ר"ל אף שהמלאכים רואים מזבח בנוי למעלה עכ"ז מתפללין על ירושלם:

יו"ד) **זהו** ענין אות ב' דירושלם של מעלה בטלה ממש בעו"ה הגם שבקרבך קדוש. היינו קדושת בהמ"ק ישנה גם עתה:

יא) **ק"ל** בקרא לענין מאי אמר קלי' שדרשוהו בספרי שכ"מ שנאמר לי לעולם. ופי' שרמז על של מעלה. ואמר למרע"ה שהגם שאדה"ר דחיתיו לפי שהכנסתיו למחיצתי אבל ישראל הם עשו לי המקדש. לכן כן יקום לעולם ככל אשר וגו' ר"ל זה המקדש של מעלה. וכן תעשו ר"ל אף שידעתי כי כן תעשו כאדה"ר לחטא. עכ"ז מקרא מפורש השוכן אתם וגו':

יב) **ראי'** לאות ז' הא דקיי"ל אפי' פתח ברחם על ישראל חותם בב"י. עפ"ג שאכלו:

שמו"ר ס"פ ל"ה. מה כאן שרפים וכו' ר"ל דודאי עומדים דכ' קרא לדרשא דש"ס שהם קיימים לעולם. אינו נכלל בציווי ועשית. שא"א לנו לעשות קיום לעץ כ"א ע"ד הנס. וז"ש לעיל אתה בסממניך. ואני בכבודי. ולמה זה נכתב כאן כלל. אלא שמסופר כמו שהראהו המקום בהר. ושם ודאי ראה שטים עומדים קיימים. ואשר ע"כ ממילא משתמע שאותן שטים שבביהמ"ק קיימים לעד. לפי שנעשו להשראתו ית':

עיין ילקוט דיבר אב"י בלשון רכה. וכן דבור הוא קשות. נלע"ד שפי' ויקחו היינו ע"י גבאים. וכן פי' בזוהר. ופי' עוד דוקא ע"י ב"י לא ע"י ערב רב. והיינו שהם אינם רחמנים ב"ר. ויגבו בחוזק יד. ע"ד שאמרו בפ"ק דב"ב אקרא דכל לוחציו:

בתוספתא דשבת יליף דמאדים בשבת חייב מלשון קרא דעורות אילים מאדמי' וגו'. יתכן דהילפותא משום דכל נדבת המשכן באו הדברים כברייתן. לפי שמלאכתן הי' צריך לשם משכן דוקא. ועורות אלו לא הקפידה התורה והתירה בפי' אם כבר הם מאדמים. ומדאצטריך קרא להכי ע"כ דמלאכה חשובה היא. דהוה ס"ד דבעינן לשמה:

בירושלמי אמרו על מאדמים שחבשו אותן עד שנצרר הדם. וע"ד הפשוט תיבת מאדמים קשיא להו. ויותר נראה דק"ל הא הוה מצי ליתנם פשוטים ויאדימום אח"כ בתולעת שני וכדומה. אך שאמרו בתמורה דהקדיש עור הבהמה פשטה קדושה בכולה וקיי"ל שם דאסור להקדיש בהמת קדשים. ואם הי' מקדישין העור קודם שהאדים. כיון דהרצון שיהא ע"י חבורה א"א כ"א מחיים. וא"כ ההקדש אם הי' קודם שהאדים. הי' צריך להיות

קודם לזה והיתה פושטת הקדושה בכולה. ולא הי' אפשר להכחישה שוב ע"י הכאת החבישה ואיך היתה מאדמת:

משה"ק התוס' מנחות כ"ט א' דבכלל המשכן נמי נאמר תבנית. ערש"י שנדחק בפשטן של פסוקים. וגם דרשת ש"ס על וכן תעשו לדורות רחוקה. לכן יתכן שעיקר ביהמ"ק יהי' לעתיד. והמשכן וגם המקדש. היו רק תבנית לוכן תעשו לע"ל. וא"כ לא קאי תיבת תבנית על מה שראה בהר. כ"א אמשכן גופי' ותיבת וכן תעשו הוא ביאור על ושכנתי בתוכם:

ובאופן אחר י"ל פי' קרא דוכן תעשו. דעכשיו שהי' עומד קודם חטא המרגלים. היו עומדים ליכנס תיכף לא"י. ובמדרש גינו את יהושע שהמשיך המלחמות. משמע שהי' בידו לכבשם בימים מועטים. ואז הי' גם החלוקה בזמן מועט שהרי אמרו שלהי זבחים גם בערוכין מדשבע כבשו שבע חלקו. ממילא שלא היו המשכן עומד בגלגל כלל. אילו הי' נכנס מרע"ה עמהם תיכף לארץ. (שכל עיקר זמנו הי' לפי שנטרדו בכבוש וחלוק) ולא הי' עומד כ"א ימי נוב וגבעון נ"ז שנה. וימי שילה שס"ט שנה כמבואר סוף זבחים. ס"ה תכ"ו. ולפי שהיו ישראל ראויין לשבת בא"י כמנין ונושנתם אילולי צדקה שעשה המקום עמהם. נמצא שהי' נתוסף על ת"י שנה שעמד בית עולמים ב' שנים אלו. וגם י"ד של גליל. בס"ה תכ"ו. וז"ש ועשו לי וגו' שגילה ד' למשה שעתידין לבנות מקדש. (וכ"ה במד"ר פ' זו. שגילה המקום זאת למשה) ככל וגו' וכל כליו הוא מל' כליון שראה אחרית המשכן. כל משך שעומד להיות בקיומו. וכן כאותו המשך. כל כך יתקיים המקדש אשר תעשו:

פרשת תצוה

שם כ"ז כ' כ"א. פסוקי דואתה תצוה. ר"ל שציוהו על כתית דוקא. והוא לפי שעתיד הנס שידליק נר מערבי. והוצרך מעט טבע בזה שיהי' השמן צלול. בעת הנדבה שהי' לב' בקרים. לא יכלו אז להכין כתית. ועטו"ר ריש הל' חנוכה שצריך זמן לעשייתו ואשר הי' בידם. לא ידעו אם הוא כתית. וניקח מהם גם שאינו כתית. וע"כ בא בנדבה. הגם שהוא דבר תמידי. לפי שהי' על ז' ימי מילואים. ואז לא הי' הנס כלל. שהרי מרע"ה פירק המשכן בערב. וז"ש כשתצוה לדורות יהי' כתית. כדי שידלוק תמיד ואפי' בימיך שאתה צדיק. ושימש מרע"ה בכ"ג. וראוי ע"י לעשות נס. שלא כדה"ט כלל. עכ"ז כיון שמצוה זו תנהוג גם לדורותיו של אהרן. ואז לא יהי' צדיקים כ"כ. ע"כ מצוה לא פליג ויחויבו בכתית משא"כ עכשיו:.

שם כ"ח א'. ואתה הקרב וגו' ואתה תדבר וגו' ר"ל שענינים המתחלפים ותמידיים. עד"מ קדושת כהונה שלדורות דור הולך וגו' וכמ"ש במ"א דלשון מתוך ב"י ר"ל קדושה עולמית

כקדושת ב"י. צריך לזה סיוע גדול בתחילתו לכן כן כל ההלבשה והמשיחה הוצרך להיות ע"י משה דוקא. ועשיית ב"כ הללו היו צריכין עשי' לשמה שהרי ע"י יתקדשו הכהנים. והיתה קדושת בגדים אלה יתירים. וצריך לשמה ע"ז גופי' שבהם יתקדשו הכהנים. ולכן חכמי לב יקחו את הדברים כמו שהם לא מטוה כלל וכלל. כי הכל יעשה על ידם. ויש בזה פיוס למשה שא"א למנותו כהן. שאין גדול ממנו שימשחנו. וכן אמרו על נדבת השמן שהיא לדורות שיהי' מרע"ה גזבר ע"ז עי' ילקוט ראובני. ולזה רמזו במד"ר סוף פל"ז מקרא דלולי תורתך הכונה שע"י התורה הוא מוצא מרגוע לנפשו מדוע הוא מעונה כדי שעי"כ תכנס בו התורה יותר. וכמ"ש התוספות בכתובות פ' הנושא. בשם הירושלמי. שיתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. ומשיחה כזו לא יתכן כ"א ע"י אחר גדול שיכנע זה לפניו וז"ש במשל כדי שתתקיים הנשואין צריך שתשפל השני' לפני הראשונה. ומפולש כונתם שזהו פיוס למשה:

שם כ"ח א'. ע"פ מתוך וגו' ישראל. וגם כפל לחשוב בני אהרן כ"א בשם:

יתכן לפי שקודם המשכן עבודה בבכורות. ואח"כ נפסלו. ונבחר אהרן וזרעיו תחתם. ומפורש בפ' במדבר כי נדב הי' בכור. וסד"א דאיהו בקדושתי' קאי. (כיון שע"כ לא חטא שהרי הוא חוזר לעבודה) ולא יצטרך מלואים קמ"ל מתוך ב"י שכולם איבדו זכותם. וכולם שוין. והטעם. או לפי שרק זכות אהרן שמסר עצמו על כלל ישראל בחטא העגל היא שעמדה להן וזהו "מתוך ב"י" או לפי שהיו צריכין להתקדש קדושה עולמית. ובניו של בכור [הרי יתכן שלא יהיו בכורים. וזה מעומס ג"כ במאמר "מתוך ב"י" שהם לפני קדושה יתירה עולמית כקדושת ב"י:

שם שם כ"ג. ערש"י. יש לתרץ דהחושן שהי' כפול הי' שני קצותיו למעלה. ועיקר חבורן למעלה שלא יתפרדו הי' רק ע"י שכ"א מהטבעות הי' אחוז בב' כפליו. ולפ"ז אין יתור במקרא:

מחלוקת רש"י ורמב"ן בפעמונים. יש להכריע כרש"י. דאל"כ תקשי למה לא נכנס הכ"ג ביוה"כ לפני ולפנים במעיל. שהרי הזהב הי' מכוסה. ול"ש תי' הש"ס רפ"ג דר"ה משום שלא יהי' קטיגור. ולהרמב"ן י"ל כיון שא"י ללבוש האפוד שהוא כחגורה למעיל. לכן לא לבש המעיל. או י"ל שביו"כ שהוא כמלאך א"צ כלל לפעמונים שהיא שמירה שלא ינזק **משה**"ק החזקוני ארש"י דהאיכא חטאת חיצונה נשרפת בח' דמלואים י"ל דשם עגל הי' קרבן שאינו נוהג לדורות. ופר דלוים שבפ' בהעלותך. י"ל לרש"י שהי' כפרה על ע"ז של הבכורות. ולא הי' אפשר לכהן לאכול דנמצא נהנה מע"ז. (ושאני קרבן דשוגג דממילא

מטיא לכהן משא"כ מזיד) וממילא הבשר טעון עיבור צורה. ונשרף הבשר למחר כנותר. אבל כאן הפר כולו נשרף בו ביום. וזה לא מצאנו:

שם כ"ט ל"ו. בכפרך עליו. ערש"י לכפר מגזל. ועדיין ק' א"כ לא בגלל גזל המזבח בלחוד ולא דייק לישנא דקרא. וי"ל דאז לא הי' עדיין שם הקודש כלל. כי עתה נתחדשה ההלכה. ועכ"ז בעת שנגמר המשכן ונמשח נעשה הקדש. וממילא בכל הגזילות אין קפידא כדקי"ל בגנב והקדיש דקרוי שינוי השם. אלא דמזבח כיון דהתורה קריי' אדמה דמי למחובר עי' סוף חגיגה. וקרקע אינה נגזלת. וא"כ הדר אינו קדוש. לכן הוצרך לכפרה. ולפי הפשט נ"ל שהזהיר על שירי הדס הגם שבכ"מ אינו מעכב. מ"מ כאן שבא לחנכו לשיריים מעכב. וע' יומא ה' בתוס':

שם ל' א'. ועשית וגו' מקטר וגו' לכן נתאחר לכתבו כאן לפי שאינו מעכב. דקיי"ל מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו אלא שצריך עכ"פ להקימו פ"א. דאל"כ א"י כלל מקומו איפוא. ובמדבר שהיו נוסעין ממקום למקום היו צריכין לו בכ"מ כדי לקדש מקומו:

שם שם ו'. ק"ל דבפקודי כ' לפני ארון וכאן לפני הכפורת. ואולי ר"ל שלא יעמיקו מקומו עד שישפל מהכפורת. ולפי הפשט הכפורת הי' גבוה מהארון טפח. וכ"א בש"ס פ"ק דסוכה:

שמו"ר ריש תצוה. פתחו לי' מקרא דנר לרגלי וכו' ומקרא דדרך וכו' באפלה

א) **מאי** ק"ל בקרא דואתה תצוה. ומאי ניחא להו:

ב) **משנה** דלא ע"ה חסיד להסביר:

ג) **קרא** דמשפטי וכו' צדקו יחדיו. צריך ביאור:

ד) **ידוע** דדיני ממונות מקצוע גדול בתורה ולפום ריהטא נראה שהדין כך. ולאחר העיון להיפוך:

ה) **ובאמת** הכללים בד"מ רבים ועמוקים מאד. ואלולי בו"ד מלבו הי' בודה כללים לרוב כהמה. לא ימלט שהיו נמצאין סתירות רבות. וציורי מסחר המתחדשים לבקרים. אשר לא הי' אפשרות לחותכן לפי חוקיו. שהי' סותרין זא"ז. ורק לפי שהיא ממרום. נובלות חכמה שלמעלה. לכן אין בה סתירה:

ו) **וכשאדם** מספר איזה מעשה שהי'. וחברו שואלו קושיא ע"ז. הלה משיבו. מה לי ולקושייתך. מעשה שהי' כך הי':

ז) **כך** במשפטי ד' אשר צדקו יחדו. שאין בה סתירה בודאי באמת. ומה שנראה לנו בהשקפה לסתירה. אינה כ"א מקוצר דעתינו. ועלינו לטרוח וליישב.

ח) **ענין** חסידות יש בה כמה דרגות זו למעלה מזו. ואין הדבר מובטח. שגם בעניני החסידות לא ימצאון סתירות באיזה ציורים. שאם נראה בהשקפה. שלמצוה זו אם יעשה כך. הוא מגדר החסידות. אבל מ"מ יתכן שענין זה נוגע גם למצוה אחרת. אשר לעומתה מעשה זו כנגד מדת החסידות:

ט) **ויתר** עוד שיתכן דלגבי הך מצוה מעשה זו דרגא דחסידות מעולה הוא. ולגבי אחרות סותרות כמעט אף לדרגא פחותה ממנה. ולפעמים נוגעת קרוב לד"ק. וביחוד מצוי שהוא סותר במצות שבין אדם לחברו. ומבואר אות ב':

יוד) **קרא** דואתה תצוה ק"ל שהתחיל בוי"ו. ועוד שהגיד לו מה שיצוה ועתה לא ציוהו שיצוה גם ק"ל מאי דחשיב בי"ג דברים שהתנדבו לפי שעה גם הך שמן למאור שהוא ענין תמידי ולא הוו"ל לחשבו. כמו דל"ח קרבנות:

יא) **ע"ד** הפשט. הצווי בחיוב הי' לדורות. כשנפסק עמוד האש. כמבואר פ"ב דשבת בתוס' ע"ש. ועתה הי' בנדבה. רק לפי שעתידין הי' להתחייב בזה. ע"כ אמר שיתנדבו מעכשיו:

יב) **ולדרושם** ז"ל קאי על מרע"ה שלפי שהוא הי' הנכנס בלא בר. הוא צריך לתועלתו לצוות על הנרות. דכל מי שמקריב בעצמו לקדושה יותר. כהנה וכהנה. הוא צריך להארת לפניו נתיבתו ולא די לפניו באורו של עמוד האש. כ"א צריך הוא גם לאורו של המנורה הטהורה:

יג) **באות** הו"ז מובן הילקוט צדקו יחדו מג"ש. מק"ו. והם מחולקים מחלישת בינת האדם אם הי' טועה בק"ו או שלא הי' טועה רק בג"ש ע"י שכחה וכדומה:

שמו"ר ר"פ ל"ז ק"ל קרא דמתוך ב"י. ותי' לפי שהוא פאר לישראל שנמצא הכל בהם. ואם מרע"ה גם כ"ג יהי'. אין זה פאר שכבר יצא טבעו מבחר מין האנושי. וזהו דקדוק "ואתה וגו'" או דרמז לו שיש עוד שיכולים להיות כ"ג. אלא שבזכותך הוא (או לפי ששמח בגדולתו של משה עמ"ר ס"פ שמות) זהו הד"א. או דרמז לו שרק נגד ב"י נבחר. לא נגד מרע"ה בעצמו. לכן כ' מתוך ב"י והקרב אליך. וד"א מפרש מתוך כמו בשביל מה שעשה לישראל בעון העגל:

שמו"ר ר"פ ל"ח. ופתחו מקרא דנצב בשמים. הכונה שגם בעניני קדושת שמים לפעמים עושה ית' ג"כ דבר תמידי. ופי' דאשר וגו' לקדש אותם וגו' דדבר זה תקדשם:

שמו"ר פ' ל"ח. פתחו דקדושי ולא וגו'. דחבקוק. פי' דציוהו המקום לקדשם. ולהתפלל בעדם. וכמ"ש להלן במדרש ע"ש. והגם שגלוי לפניו ית' שימותו נו"א. ומדוע נתקדשו. אלא שאם לא היו מתקדשין. ותפלתו של מרע"ה לא הועילה כ"א מחצה. סוף סוף הי'

מת א' מן המקודשין. לכן גזרה חכמתו לקדש כולם. או דרומז למ"ש כ"מ שנאמר לי לדורות הוא. וקדושתו לכהן מלטה שני בניו כדי שלא תפסק הכהונה:

שמו"ר פ' ל"ח. ע"פ דרושים וגו'. ר"ל שהמקום דורש כל מעשה לפי הרצון. ואהרן טעה וסבור שמותר לו להורות להם שלא כדין. ואין זה נקרא שגגת ע"ז. לכן קרבנו פר כהן משיח הבא על כה"מ וישראל שעע"ז נשתנה קרבנם כמ"ש פ"ג דסוטה דלכספו. ולכן קרבנם פרה שאין דוגמת קרבן זה. ומפרש זה הדבר שתעשה לישראל. כן תעשה לכהנים לחנכם לכהן לי. הד"א פי' דבגדי כהונה הועיל להם שלא יוזקו. מן המלאכים. או דקאי על מכנסיים שאעפ"כ לא עלו במעלות. כמ"ש במכילתא שלא יפסיעו פסיעות גסות בדין. ויעיינו היטב. וזה יגן עליהם. בד"א פי' בדברים היינו הודוי שבעת הסמיכה ורמז שאותו הדבר שיעשו לישראל לקדשם כשנכשלין בהוראת ב"ד חמשה זקנים סומכין. כן כאן סמכו אהרן וד' בניו. הד"א מכבוד חכמים ינחלו ר"ל שבן החכם רואה כבוד אביו ויגע בתורה. ובן כסיל שרואה בזיון אביו עושק ג"כ. וזש"ה וכסילים מרים וגו'. ולכן פי' כפשוטו דזה הדבר היינו הכבוד יועיל בדרך הטבע לדורותם שיתקדשו:

ילקוט פ' ואתה תצוה. עיניך יונים. אמר הקב"ה דוגמה שלך ליונה כו' כיצד כשהי' נח בתיבה מה כתיב ותבא אליו וגו' והנה עלה זית. א"ל הקב"ה מה היונה הביאה האורה לעולם אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו לפני שנאמר ואתה תצוה ועד"ז במ"ר סוף אמור משל למלך לגיון זה וכו'

א) **צריך** ביאור מאי הביאה היונה אורה לעולם. ומה זה הנמשל שישראל יביאו אורה לעולם:

ב) **כל** הקרבנות היו במשמע כאילו כביכול למעשי ידיו יכסוף ומי חכם להבין שאין זה אלא להריץ הברכה בעולם:

ג) **בלעדי** במנורה שהיו נר מערבי דולק בנס. נראה בעליל כי לא לאורה הוא צריך אלא שבמד"ר פ' זו חשיב גם הנרות ואולי אחר שפסק הנס:

ד) **לכן** הי' אסור ג"כ לתקן השמנים כמבואר ר"פ במה מדליקין (אלא דמ"מ אין סומכין אנס. והי' צריך שמן זית טוב):

ה) **לכן** גם הדלקתן הותרה בזר. שאח"כ מעצמו הי' דולק:

ו) **זה** ענין היונה שהביאה העלה זית להורות שא"ר משל בו"ד תורה לנו. שהאש הדולק במקדש לא הי' משל בו"ד:

ז) **ויו"נ** שע"י העלה זית נתבשר נח שיבשה הארץ. אף שלא הי' יכול לצאת בלי רשות. ואעפ"כ שמועה טובה תד"ע:

ח) **ענין** הנרות עדות שהשכינה שורה. והניא לישראל גם להקהות שיני עכו"ם. ולא הי' ראוי שיבא הנס מעצמו. כ"א ע"י סיוע שלמטה. וז"ש באמור שצריך צדקה:

ט) **אות** ב' במשכן הי' אות שהרי גם ביום הי' חושך שמה ולא נצטוו להדליק כ"א בלילה. לא כן בבית שעשה שלמה שהיו בו חלונות. הי' הדבר נראה כפשוטו ח"ו:

יו"ד) **ולא** עוד אלא שבלילה לא היו שום כניסה ויציאה להיכל עד שנוכל להשיב דלצורך הכהנים נדלקו. וההדלקה היתה מאוחרת לכל העבודות כידוע:

יא) **באמת** אות ו' הוא ענין כל ירידת הנשמה לעוה"ז להשתכר במעשי'. ולבל תאכל נהמא דכסופא. וכן הי' בבהמ"ק שלא דלק כלל ע"י הש"ז. כאות ג'. אלא שאעפ"כ כדי לזכות את הישראל. כדי שיהי' לנו חלק בזה. או לבער האמונות הרעות מלבבינו (שזהו רמז המנורה) הוצרכו להביא שמן משל הדיוט אבל הפלא שהוצרך האש ממזבח דוקא. לא מהדיוט:

יב) **טעם** אות ה' לפי הנראה דרק כל העבודות שהי' בעצם לכלות הדבר הגשמי הוצרכו לכהן. לא במנורה שהיא כ"א להאיר. ואורה הוי בידי שמים. היא באה כל רגע. נעשה שפיר גם בזה. משא"כ כליונו של דבר גשמי נתן באמת הכח לבו"ד:

יג) **ענין** המ"ר שבפתח דברינו יתכן לפי שדור המבול היו חטאם בזנות. וכנגדם בצמחים הוא ענין כלאים. ובזתים אמרו בירוש' שאין בו הרכבה. ואינו כלאים. וכן היונה אינה נזקקת אלא לבת זוגה. לכן נבחר להדלקה, שוב ראיתי שרד"ל הרגיש בזה סוף פ' אמור:

יד) **לגבי** אהרן שבזכותו עמוד אש וענן. לא היו צורך לנר. כ"א לגבי משה, כ"ז שידליקם הוא. ושיבא הנס כאות ח' צריך שמן:

טו) **לפי** המ"ר ריש סדרא במשל דסומא ופקח. משמע שרצה המקום למצוא זכות לישראל. כדי שיזכו לעמוד האש לכן ציוה על הנרות. וזהו כעין ישוב לקו' הש"ס. וכי לאורה הוא צריך עפ"ב דשבת. ובתוס' שם. והיינו דהתי' שאלולי המנורה לא הי' עמוד האש:

טז) **ובסוף** פקודי משמע מפורש שמעת הקמת המשכן הי' האור בהיר יותר על המשכן ממה שהי' לפנים שהי' רק עמוד האש כשנסעו. לא בעת שחנו. ואח"ז הי' מיאיר להם בכל הלילות:

ילקוט סוף תצוה. וכפר אהרן וגו' וסמיך לי' כי תשא. זש"ה כסף נבחר וגו' זה הקב"ה שהכחיד את לשונו ואמר למשה כי תשא אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שיש להן זכות לישראל הנח להן ובשעה שאין להן זכות הנח להם פעם אחת כדי שיבא יוהכ"פ ויכפר שנא' כי ביום וגו'. א) **משמעותי'** שבא לקשר הפרשיות. ואין אתנו יודע איך:

ב) **פירושם** בקרא דכסף נבחר נעלם מאתנו. ומאי קשיא להו:
ג) **ע"ד** הפשט. מהלל את הצדיק שמלבד אשר כל רעיונותיו הם קדושים וטהורים. יתר ע"ז מה שמוציא מפיו הוא בוחר מהם הזך והנקי. והכל כלול בדבריו בדרך קצרה. לא כן הרשעים דבריו הלא ודאי ברשע אמורים. (שאלולי כן מאין ידענו שהוא רשע) אף גם לבו ריק. ואם עולה לפעמים על דעתו דבר טוב עכ"ז לא יספיק להוציאו בפיו עד שיחלוף עליו רוח אחרת:
ד) **ק"ל** למה לא אמר למשה שא את בנ"י. ועז"א שהרי לפי שמסיים שיהי' לבנ"י לזכרון. ואם הזכרון מצאנוהו חיובא בר"ה. הלא נדע מסתמא שגם המנין והכסף חיובים הם. לא רשות:
ה) **אלא** לפי שעדיין עכשיו לא הוקם המשכן ולא היתה כלל גם עבודת יוה"כ במציאות. לא הי' מקום חיוב לשקלים רק שכמו שכל מעשי המשכן הי' נדבה. כן הי' כאן רק עצה למשה ולישראל שלא ינזקו ע"י המנין:
ו) **לא** כן כשהוקם המשכן. שהיתה עבודת יוה"כ המכפרת הוצרכו לשקלים באמצע השנה. אלא שהענין צריך תבלין:
ז) **או** דמפרשי להך כי תשא בלשון דהא. שהרי יתכן לכם יוה"כ כיון שתתנו שקלים:
ז) **לדקדוק** זה נתכוונו הש"ס פ"ק דב"ב. שאמרו ששאלו משה במה תרום קרן ישראל. והכל ליישב לשון כי תשא מלשון דהא. שהוא תשובתו של המקום למרע"ה:
ט) **יש** מעש"ט קטנים. עפ"י הרהורי מצוה. דלכאורה מה אם מע"ט גופם אם תוהה על הראשונות בטלים הם לדינו. כ"ש הרהורים אלה אם אח"כ לא עשאן. הרי נמלך עליהם. ומ"מ א"ר דשם רשע גמור הוי שמתחרט על מה שעשה כבר משאכ"כ:
יוד) **כשרצה** המקום לזכות את ישראל. צוה לתת השקלים ואז כי אם אין זמן הדין. אעפי"כ זכרון היא שיהי' מע"ט שבעת הזאת נזכרים לפניו:
יא) **וז"ש** בש"ס פ"ק דברכות מכתבין מילייהו בספר זכרונות. דלכאורה למאי נ"מ:
יב) **אלא** שהענין כמ"ש ספ"ק דמגילה כתב שלמעלה שלזכותן של ישראל אינו נמחק. וזהו ענין השקלים שכר כתיבה הי' זה ענינו להיות שמור עד יוה"כ לזכות:
יג) **וזהו** ענין שאמרו שהקדים המקום השקלים. כדי שלא ימחק זכותן של ישראל שנכתב למטה:
יד) **קשה** בהך קרא דלא נקיט כ"א כפרת יוה"כ על מזבח הפנימי ואמאי הא גם שעירי ע"ז והעלם דבר באין עליו. לכן פי' ל"ח אלא הני דמשקלים אתו. וידוע שיקרבו מהם.

טו) **קרא** דכסף נבחר י"ל דהיינו שמועיל תוכחתו רק למי שאינו רשע תדירי. כ"א למי אשר לבבו כמעט. וע"ז ימצא בתוכחתו של הצדיק הרגשות שכליות שיוכל האיש להשתמש בהן אז לשעתו. וצריך האדם לבחור בעת שמיעתו איזה מהם אשר יועילו לו. לכן המשילו לכסף נבחר. עד"מ שיש מטבע זאת יוצא בהוצאה במדינה זו. ומטבע אחרת במדינה אחרת:

טז) **כ"ד** של הצדיק טובים. אלא שא"י לקבל כולם. המעט שקולט טוב לו ג"כ לפרקים. לכן קראו הכ' כסף נבחר:

טוב) **אות** י"ד י"ל דלא נקיט כאן כ"א כפרה דתולה להגן מן היסורין כמ"ש פ"ק דשבועות ויתכן שגם השקלים ששוקל באמצע השנה ע"ז. עכ"פ מעכבין להאריך ימיו עד יוה"כ שהרי לקחו ממנו מעות להגן אז עליו:

הדרוש הלזה מצאנו גם בסגנון אחר. והנני נותנים אותו בזה. בשביל הדברים שנתחדשו בו:

א) **משמעו** שבא לקשר הפרשיות. ואין אתנו דעת במה ניתקן:

ב) **גם** פירושם בקרא דכסף נבחר דרך רמז הוא:

ג) **מצאנו** פ"ק דברכות בב' שעוסקין בתורה דמכתבין מילייהו בספר זכרונות וצ"ב. וכי כביכול יש שכחה לפניו:

ע **ענין** מאמרם שלהי חגיגה פושעי ישראל מלאים מצות כרמון. צריך הבנה:

ה) **אמרם** פ"ג דסוטה עבירה מכבה מצוה הוא הפסד גם שבודאי הוקל עונש העבירה עי"כ. עכ"ז אלו גדול הי' המדה שלא לכבות. הגם שהי' עונש עבירה יותר. עכ"ז כשהי' בא יוה"כ לרבי דמכפר על הקלות אפי' בלא תשובה. או בתשובה כ"ד. הלא הי' הזכיות בתקפם לא כן כשנכהו המצות מי יאיר נרם כפירש"י שם שלא יטול שכר עליהם לעתיד:

ו) **הרהורי** מצוה מצויים גם ברשעים. אלא שעד שמתחיל לעשותם נמלך הוא. שהמעשה כבד עליו. וכן להיפוך אמרו רשעים מלאים חרטה. וא"כ הוא מלא וגדוש ממ"ע דתשובה:

ז) **אלא** שכאשר באו כן ילכו. שהעבירה שמתרפה אח"כ בעשיית המצוה בפועל מכבה המצוה. וכן להיפוך מה ששב על קיאו ככלב. מכבה הרהור התשובה:

ח) **וזהו** מליצתם כרמון. דשיעור הגעת לעונת המעשרות ברמון משונה מכל הפירות. שאין הסימן נראה מבחוץ. כ"א שאם הגרגרים שבתוכו נמסו. קרוי פרי. וכן הרשע מצותיו לא ראו אור עולם העשי' כ"א בפנים עשו פרי:

ט) **דברים** שבפועל לא בקל יומחקו. כ"א בעבירה גדולה. לכן שנים שעוסקין בתורה. שכ"א מחדד את חבירו. אעפ"י שאמרו דתורה בעידנא דלא עסיק בה. אינו מצלת מיצה"ר. זו מדה אחרת יש לה. דכל יומא שמעתא בפומא דתלמידי' ומובן אות ג':

יו"ד) **ועד"ז** יש נ"מ במצוה דמגנא מיסורין. מ"מ ה"מ כשיצאה לפועל. אבל במחשבה בעלמא בטלי בעבירה שבפועל. ואין זה נחשב לכלום וכאות ו' ז' ח'.

יא) **וזהו** ביאור הכתוב כסף נבחר. ר"ל דדברי החכם הם מזוקקים יותר משרשרות לבבו. כמאה"כ ועל שפתיו וגו' לקח. הרשע מחשבותיו הטהורים. אינו מספיק להוציאם בפיו עד שנמלך עליהם מעשותם:

יב) **ק"ל** בקרא דכי תשא. דהול"ל שא. וגם ק"ל כפל ל' דאחת בשנה. ופי' דה"ק פ"א בשנה יכפר על המזבח. ויועיל למו להמתין כל השנה. כדקיי"ל שעיר יוה"כ תולה. ומרע"ה ביקש דאכתי על מה שיחטא באמצע השנה. מי ישא לו להמתין לו עד יוה"כ. וע"ז השיבו כיון שכבר שקל על הקרבנות בתרומה חדשה דניסן. אין זו מחשבה להקריב. אלא כאלו הקריב כבר הקרבן העתיד דיו' כ הבע"ל. ומה"ט א"ש דלא נקיט בקרא גם פר העלם דבר. אלא דל"ח כאן כ"א מה שמגין לכל השנה:

פרשת כי תשא

ענין מטבע של אש. יתכן שנתקשה מרע"ה מדוע העשיר לא ירבה. וע"ז השיבו שכנגד הנפש הוא ניתן. לא להצלת הקנינים. וקיי"ל דבר שלפי נפשות העני ועשיר שוים. או לפי שיש אש אוכלת אש. וזהו תנופת העני לעשיר שעי"כ אם הי' העשיר מרבה הי' העני מקנה לו חלקו. ולא הי' לו חלק כלל:

שם ל"א ב' ראה קראתי וגו' בצלאל וגו' יתכן כפשוטו לפי מ"ש באגדת בראשית שהי' הנהוג ליתן לו שם בעת גדלותו. א"כ יתכן שקראו ד' עכשיו בצלאל לפי שעתה הגדיל. כמבואר פ' סורר. ולכן הוצרך להזכיר גם את אביו וזקנו לפי שלא הי' ניכר עדיין בשם בצלאל. ומפרש ואומר שמעכשיו מילא אותו ברוח וגו'. וז"ש במד"ר פ' ויקהל שכל חכמתו הי' מאתו ית'. היינו שלא בטבע היצירה. וזכה לזה מנחלת מטה יהודה. וכ"ז שהי' חור קיים נחל הוא המתנה הזאת. ואסמכוהו אקרא דנשמת וגו' תבינם. שבשעת הגדלות נכנס בו רוח נשמה בקדושה יתירה. והי' אז זמן מוכשר לחכמו:

שם ל"א י"א ואת קטרת וגו' לקדש וגו'. ר"ל אף שתצטרך אח"כ להחזירה למכתשת שהרי בעת שעשאוה לא הי' מכתשת קודש שלא נמשחה עדיין. עכ"ז יעשו הם הקטורת להכין לקדשה בעת הצורך:

שם ל"א י"ג אך וגו' שבתותי וגו'. ערש"י ולפשוטו י"ל דלשון אך נאמר לפי שזה הי' דיבור האחרון שאח"כ נמסרו לו הלוחות. ואז כבר עבדו ישראל את העגל. עמ"ר רוב האמוראים סוברים כך. וא"ל ד' למשה אם אך שבתותי וגו' יהי' טוב כדאמרי' בשבת דאפילו עע"ז כדור אנוש מוחלין לו:

מה שהצליחו הערב רב בכשופם שיצא העגל ברוח חיים. והלא אר"ש ס"פ הנחנקין ח"ו שהמקום מעמיד חמה לעוברי רצונו יתכן שבין כו"כ היו ישראל עובדין אותו ואז כיון שלא ניתנה עדיין עבודת משכן. ולא הי' אז שייך כלל עבודת ע"ז כעין פנים ולא הי' שייך עונש כ"א כדרכה. וע"ז כזו שלא הי' עדיין כמותה בעולם. ל"ש בה כדרכה ואי משום מקבלו באלוקה. כיון שקיבלוהו בשיתוף, יתכן שאין קבלה כלל. וע' סנהדרין פ' ד"מ:

שם ל"ב י"ח אין קול וגו' ר"ל אם הי' זה תרועת מלחמה לא הי הקול באופן א' כי הי' נשמע גם קול המנוצח באמצע. ולזה כיון התרגום:

שם שם כ"ה לשמצה בקמיהם. נלע"ד שבאו דוקא על אהרן שהוא יעשהו. שהי' רע בעיניהם שיצטדק האחד יותר. כי רצו שיהי' כל פי' שוין. ושיהי' אהרן כמותם. וזהו ענין פרוע אחר שאין עול ד"א עוד. וירהבו הנער וגו'. וז"ש לתת שמצה בכל הגבר אשר הוקם עליהם על:

שם שם ל"ב אם תשא וגו'. עמ"ר שמרע"ה עשה עצמו כעוס עליהם. ולכן יפורש בין תשא בין וכו'. א"ר עוד בענין זה כלל. והשיבו המקום שגם החוטא ממש לפניו ית' אין דרכו כלל למחותו מספרו וז"ש ובלשון תמי'. וכי כל מי שיחטא אמחנו וגו':

שם ל"ג ג' אל ארץ וגו'. מקרא זה מסורס ערש"י. ויתכן דמלאך זה שרצה המקום לשלחו היינו מלאך משחית לחבל האמורי (ומישראל רצה לסלק שכינתו) וכדי שלא יטעון פן ישחית גם הארץ וכמו שעשו לסדום. א"ל המקום שתשאר לפניהם זבת חו"ד. ומרע"ה לא נתרצה בזה. ולכן להלן כרת לו ברית שיעשה כל הנפלאות וע"ש בקרא) ונגד כל וגו' אעשה וגו':

שם י"ב העל העם וגו'. יתכן לפרש בלשון תמי' וכי לא הודעתני שאתה רוצה לשלוח מלאך עמי. וזה אינו טוב עכשיו לפי מעמדם זה. וז"ש כי עמך הם שחביבין עליך גם עתה. וע"ד שאמרו שהקב"ה אמר למשה עמך היינו הערב רב. ולבסוף כשנתרצה המקום אמר לו משה שגם ישראל נתקלקלו וצריכים לרחמים יתירים וז"ש משה וראה לכן ביקש שתלך דוקא השכינה עמהם. וקודם העגל באמת לא הקפיד משה ע"ז כ"כ. ודע דמה שפירש"י שהעתקת אהל משה הי' אחר יוה"כ אינו עולה לפי המד"ר והש"ס שציוהו

המקום לשוב למחנה ועי"ז מצא משה מקום לטעון ראה. ופי' ראה הא ודאי קודם לוחות השניות היתה כדמוכחי קראי:

שם ל"ד כ' ולא יראו וגו'. יתכן למ"ד דברגל כל פעם שבא לעזרה צריך להביא קרבן. וכהנים שכל המשמרות שוים ברגל. ובאים לעבוד עבודה. והני פטורים מקרבן על כניסתם זאת. והבכורים לפי שע"י העגל נמאסו מעבודה הוזהרו עכשיו על קרבן ר"פ ברגל כ"פ. ולכן נשנית פ' זו. שהוצרך כאן להזהירם על הרגלים מחמת חידוש זה. ולשנות שמ"מ לענין פדיון בכור דתלו בבכור מאם לא נשתנה הדין:

שם ל"ד כ"ט כי קרן וגו' בדברו וגו' דכ"ז דשלא הי' עי"כ מוראו על ישראל אין זו טובה כלל למשה. ורק אחר שחטאו בעגל נתיראו ממנו. לכן לא גילה לו המקום מתנה זו. כמ"ש בשבת דגם שאז בעת הנתינה לא הוי עביד לגלויי והמקום לא הביט וגו' ולא נסתכל במה שיעשו עגל. אפ"ה לא הוצרך אז לגלות לו. ואגב קמ"ל שהקדים המקום רפואה למכה שנתן לו אז גדולה בשביל ישראל. הגם שאז דיבר עמו. והעגל עשו כשפסק שם הדבור. עי' בקראי. אפ"ה ניתן לו זה כדי שיפחדו ותהי' מוראו על החוטאים לעשות כד"ת. ויפורש לפ"ז בדברו על פעם הראשון שהי' בהר.

מ"ר זה יתנו הראהו מטבע של אש. צ"ב.

הילקוט דסוף תצוה. ק"ל קראי דכי תשא אם אמת שעה"ר שולט במנין. הלא יש עצה שלא למנות כלל. ואם דמצוה למנות ה"ל להתחיל בקרא שא את ב"י. וכדומה ע"ז דלפי שאמר לו שכפרת מזבח פנימי כלליית ביו"כ א' לכל שנה שעברה ולכוון תהלוכות חייהם בשנה וזהו כפילת המקרא דאחת בשנה הכא. וחש משה דילמא מיפקיד דינא ח"ו באמצע השנה. ויותר עוד אולי על איזה יחיד. מי יעצור עד ר"ה. וע"ז באתו התשובה שאפי' יחשוב כאו"א בפ"ע. שזהו גרם העה"ר וכו' במנין. לא יאונה להם כל און. כי נתקשרו זע"ז ע"י הקרבנות שנתקבצו לכל השנה. ויועיל זה שלא יפרדו ועי"כ הבין משה שיצטרכו באמת להימנות שע"כ הם השקלים מצוה קבועה ורמז לו ד' שלא יחוש. שמא יהי' בהם נגף ח"ו. וע"כ יהיו צורך למנין. ערש"י. לכן אמר ולא יהי' וגו'. ר"ל שלא בשביל נגף ח"ו יצטרך למנין כ"א כך הוא המצוה. וע"ז אמר שכל כפרה זו אינה כ"א לעכב עד יוה"כ. וע"ז אמר שלמה דמוסר הצדיק טוב ויפה עכ"ז א"א לבטוח שיצדיק במוסרו את הרשע שהחוש מכזיב. גם א"א לומר שאין מועיל כלום שהרי זה סותר למ"ע דהוכח תוכיח. כ"א מועיל היא לפי שעה. ולזה נתכוין הילקוט סוף תצוה. ודוגמת זה הכסף הנבחר מ"ע דשקלים וכפרתה. וכן כל ענין שעיר הפנימי ביוה"כ אינה כ"א לתלות עד שיודע לו כמ"ש פ"ק דשבועות. בפ"ק דב"ב אמרו על וחסד לאומים וגו' שאין עושין אלא

להתיהר. לכאורה ב"נ לא הוזהרו על גאוה העיקר דב"נ עושה צדקה כשרואה שחבירו אינו עושה. ע"כ הוא מתיהר ועושה. וז"ש דמחסד שלאומים עושין אתה מבין חטאת מרעיו. בישראל הוא להיפוך בנתינת מס כלל. כשרואה שחבירו אינו נותן גם הוא א"ר ליתן כ"ש כשרואה שהעשיר אינו נותן. אש שלמעלה משונה מאש שלמטה. כמ"ש ספ"ק דיומא. אש דוחה אש לכאורה שרואה שחבירו אינו נותן. והענין הוא דבר מצוה גדולה. אדרבא הי' לו להתאמץ לתת בכל מאמצי כחו. אבל לא כן הוא. וכמ"ש. לכן דימהו לאש שלמעלה ע"ז מרמזים שהראה לו מטבע של אש שהרי יפלא למשה מה זה שהעשיר די לו במחצית השקל. אלא שלפי שכ"ז אינו כ"א לקשר את כל ישראל. ושכאו"א יעשה מצוה כללית ואילו יצויר שהי' עשיר עובר ואינו נותן. היו נמנעים עי"כ רבים מלתת. ובנתינתו נותנים. נמצא נדבתו של עשיר זכות גדול יש לה כפי עשרו. ובמ"ש יש טעם עוד מדוע לא ירבה וכו' לפי שכל עיקר כפרה זו אינה אלא לבקש רחמים שלא להשגיח בפרטיות בעניני עונות ח"ו באמצע השנה. עד"מ שלא להשגיח על העשיר הקמצן ועל הדל הגאותן. ויוקשרו כולם לאגודה א' וזהו רמז החצי שכ"א אינו כ"א חלק מהכלל. והובטחו שמ"ע זו תהא שכ"א ימסר נדבתו לצבור. וא"כ ניתוסף זכות לכאו"א ואם יבא לידון האיש הפרטי הלא צריך להשקיף גם על הכלל וזה אינו נוהג כ"א ביוה"כ. וממילא ממתינין ליחיד:

ויתכן שזה דרך משל על עניני פורעניות שבאין ח"ו בפרטיות על איש. אבל העון הגורם לזה נמצא ברוב בני אדם יקראוהו בשם יסורי צבור כיון שהמדה הזאת נוהגת ברובם. והמשל מעה"ר ששולט במנין ע"י שכ"א מישראל נפרד מכלליותו. אבל הא גופא נוהג בכולם. כל פורעניות כזאת דין יסורי צבור יש לה לענין וביום פקדי שיהיו בזה הכרע ממעשה העגל ולמאי נ"מ כשחוזרין ליתן שקלם. ועוצרין עונש העגל. גם כל הפורעניות עצורה וכן לדורות כל נתינת צדקה כללית:

ענין נתינת השקלים הוא כעין ריבית לעכב העונש או כמ"ש בנוסח הב' שלא לחשוב מצוה נגד עבירה:

שמו"ר פ' מ"א. ק"ל מ"ש שנתנם לו כתובים מכבר. ומה הי' חסר אם היו נכתבין עכשיו. ותי' דאלולי שהקדים לכתוב ביום שלפני שלא עבדו העגל בפועל ממש. וקיי"ל בנדרים ס"פ השותפין הכותב לנשיא א"צ לזכות כ"ש בעד כל ישראל. לכן לא הי' הדין נותן שלא ליתן הלוחות לישראל. וז"ש לך הצדקה שבשעה שהחלו להקהל על אהרן אדות העגל. הקדים ד' לחקוק אז הלוחות ונמסרו ביום מחר (שהיו כבר בקלקולם) למשה:

שמו"ר פ' מ"ג ע"פ ככלותו. ככלה זו שחביבה על בן זוגה.

א) **מאי** ק"ל בקרא ומאי הונח להו במשל זה. ואיך באו להוציא לשון ככלותו מפשטא:
ב) **העיקר** דמצינו שאמרו יגעת מצאת. ממנו. ואין הל' מדוקדק דהל"ל יגעת השגת. דמציאה א"צ ליגיעה.
ג) **וצ"ל** שאין זה קיבול שכר שבשביל שיגע בתורה ומחבבה המקום עוזרו שישיגה. באופן נעלה משכלו. ומזכהו גם שלא תשכח כמ"ש בברכות על חסידים הראשונים שהיתה תורתם משתמרת והעיקר בחביבות שיש לאדם בעת הלימוד שאז משנתו קשה עליו כברזל. עכ"ז הוא שמח ביגיעתו:
ד) **ודוגמת** זה באשה. מצא וכו' מצא טוב. אבל כשבא לשאנה צריך לשמוח עמה. והיא יכולה לכוף אותו לעשות סעודה ע' ר"ן ריש כתובות. עצם טובת האשה הקודמים לטובתו לכל ימי חייו. והשמחה ז' ימים ובלא השמחה לא תנשא לו:
וכן בתורה אח"כ כשהרחיב ד' לבבו ייטב לבו בד"ת עפ"י דרך הטבע:
ה) **ק"ל** בקרא. דהול"ל כסדר. וככלותו לדבר נתן לו. לכן פי' שידוע שהי' מרע"ה לומד ושוכח. עד שניתן לו במתנה. ע' פ"ד דנדרים ולקמן במדרש. וסוף המ' יום כשידע בעצמו ששכח איזה דברים. וכלתה נפשו לדבר עוד עם המקום לשאול ספיקותיו. קדמו המקום ונתן לו מתנה. והוא בזכות החביבות של תורה. וכנ"ל שלא מהר כלל לרדת לאכול ולשתות:
ו) **להא** דסוף אות ג' רמזו בערוכין שאמרו הבחירה לא קרו לה טוב לב. והתוס' נדחקו שם. שהרי יש ויש מקראות ע"ז אבל העיקר כנ"ל דשמחה ואח"כ טוב לב קשה בתורה כי קשה לשמוח בה בתחלה. כ"א אח"כ שלמד ויכול ולבו טוב עליו ולכן סדר הפסוק מורה דקאי על עבודת השיר ודו"ק:
ז) **ולכן** שכר השמחה והחביבות בתורה קודם שיכול יש לו תשלום גמול מאתו ית' התורה להרבות שמחה. פ' מ"ד. הה"ד יד ליד וכו'.
הכונה נ"ל ע"ד הפסוק משלי. מתהלך בתומו וגו'. נ"ל פי' שהגם שלבקש שכר מצות בעוה"ז מגונה מאד. אבל לבקש בעד בוא טוב עוה"ז אחר אריכות ימיו. שלא יראה שמחתו בעיניו בעוה"ז אינו מגונה. וזהו שקראו מתהלך בתומו וע"כ ישבו בזה קרא דהכא דהל"ל זכור לשבועתך. לכן פי'. דודאי יש לך היתר לשבועתך. אבל כ"פ הכל ק' למה נשבעת להם. מסתמא הי' מגיע להם שכר עוה"ז ושלמת להם בשבועתך לזרעם אחריהם עתה שא"א לשבועה להתקיים. תן להם עכ"פ ירושת אבותיהם. טוב עוה"ז שמגיע להם. ועד"ז יתכן לפרש ג"כ מ"ד הקודם דלענין זכות עוה"ז גדול זכות צדיקים המתים. שהרי א"א עוד לשלם להם בעצמם וע"כ יותן לזרעם. ועד"ז גם משל השלשלת

שכשנשאה המלך הכל שייך לו. גם שלשלת של אבי' אלא שהשושבין טוען אם לגרשה אתה בא. הרי יש לה וקי"ל ישראל גר אינו יורש אביו עכו"ם. וכאן האבות נחשבים לב"נ. לא ירשו ישראל זכות עוה"ז פשוט שלהם. אבל אם אתה קורא אותם לא עמי ח"ו. הרי יש להם ירושת עוה"ז:

שמו"ר פ' מ"ה. רגע אדבר נ"ל דק"ל כל דברי אדם ג"כ ברגע אומר. ופי' דאף בשביל להשיבו בתשובה על רגע הגם שגלוי לפניו שיחזור לסורו. עכ"ז שולח נביא להשיבו מדרכו. וכן בנינוה הגם שמבואר בסדר עולם שחזרו וחטאו תוך ג"ש. ונהפכה. עכ"ז לעת עתה חס עלי'. וכן בישראל הועילה תפלת מרע"ה. אף שנענשו אח"כ במרגלים. וערשב"ם ב"ב ק כ"א שלא נחשבו בני כ' שנה. כ"א אותם שהיו בעת העגל כ' שנה: שמו"ר פ' תשא. סוף פ' מ"ז. הה"ד טוב לי.

א) **לא** ידענו מה ק"ל במקרא דתלים. ומאי הונח לו. וא"א לומר דלפי שראה ממרע"ה שעי"כ זכה לתורה. הלא הי' זה אותיום. בשעה שענה בצום נפשו למד. ואם הי' המעשה ממש כן בדוד לא הי' צריך לה"ר ממרע"ה. ואם עדיין אז לא זכה לתורה. מנין לו שעי"כ יזכה:

ב) **יתכן** דנפקא לי' דרך כלל. דעינוי מעוה"ז גורם לתורה שהרי אמרו פ"ד דנדרים. שהי' מרע"ה לומד ושוכח. עד שלסוף ניתנה לו במתנה. והלא הכל גלוי לפניו ית' וה"ל ליתנה במתנה תיכף. אלא שלא זכה לכך עד שפירש מעוה"ז:

ג) **אלא** דאלולי למד תורה כל המ' יום. לא הי' אפשר לו כלל להתענות. וז"ש אח"כ שניזון מלחמה של תורה:

ד) **ויתכן** דזהו פלוגתתם. אם לדמות לדבש. שא"א לאדם לאכול ממנו הרבה פ"א. וחזר עליהם כ"פ. ואם שלמד הרבה. ולא חזר. והי' הדינים אצלו כסעודה ממש הקבועה:

פרשת ויקהל

שם ל"ה ג'. ע"ד הפשט מה שיצתה הבערה:

הוא שיש בענינה כמה אופנים. אם שהוא מדליק לבער הדבר. ואם להאחיז האש וכדומה. ר"מ הל' שבת. וכולן נאסרו. וקיי"ל דמלאכה דהויא במשכן חשיבה. וענין הדלקה כדי להאיר יש להסתפק בה אי דמיא להויא במשכן. לפי שלא הוצרך להם. והרי עמוד האש הי' מאיר להם. אפי' לראות תוך התפוח. לכן הוזהרנו ע"ז בפירוש ובלשון בכל מושבותיכם בבואם לארץ נושבת. לא הי' עוד להם אור עמוד האש. להאיר את הלילה. או יפורש מושבותיכם ע"ד הלשון אשב בחושך וגו' שהוא מרמז על ההדלקה שבאה להאיר:

שם ל"ו ל"ו. מה שלא נז ציפוי ראשיהן בעמודים של פרוכת יתכן דעובי ראשו ממש שהי' מכוסה בפרוכת כמ"ש פ"ק דסוכה ההוא דניכוף בי' פורתא. לכן לא הוצרכו לצפוי:
מה שהוכפל בתורה בויקהל ופקודי העשיות בפרט. נראה שהי' קפידא גדולה גם בעצם עשיית כ"ד. איזה פעולה יקדים בה. ואיזה יאחר. וכ"ש בקדימה ואיחור של ק' כלים:
שם ל"ה כ"ג קרא דוכל וגו' נמצא אתו וגו' חשב ג' אופנים. זהב לא רבים נתנוהו. כ"א הנדיבים. ויש שנתנו כלים. והסכם איש ואשה צריך לזה. ויש שנתן זהב ממש. והדברים שאין שכיחים להשיג במדבר נתן כ"א כל מה שנמצא אצלו לבד משטים. שאם הי' לו חתיכת עץ קטנה. לא נתן כי לא יוצלח למלאכה. ואינו מצטרף. כסף ונחושת ניתנו בדרך תרומה ושיווי. וכ"א פ' הזורק שלא נעשו הקרשים כ"א משלימותן:
שם ל"ו ו' מקרא ויעבירו קול יליף בפרק הזורק דמעביר חשיב מלאכה ולקרב לפשוטו. לפי שמחרת יוה"כ נצטוו על המשכן. לב' בקרים הביאו כל הנדבה. ע' מדרשים. ביום הג' באו האומנים למשה לומר שהמתנדבים הם מביאים מלאכה יותר מהצורך. הכוונה עד"מ מטווה יותר מהצורך. ומה זו חשו עתה הלא סוכות יו"ט יהי' ואין ביהמ"ק דוחה יו"ט. ובודאי ממילא לא יעשו ביו"ט. ע"ז תי' הש"ס דעכ"פ הוצאה שלא לצורך כלל גם ביו"ט אסור. והם א"י ויסברו כי עוד צורך לנדבתם. ויבואו ביו"ט:
שם ל"ז כ"ט ויעש וגו' שמן המשחה וגו'. ר"ל דשמן המשחה. לא הי' במה לקדש אותו. אם לא בכוונתו בעת עשיי'. גם את הקטורת עשאה בטהרה כאלו כבר קודש הוא דזו"ז אין מק"ט כלל. דלאו אוכל הוא. כ"א ע"י חיבת הקודש. אעפ"כ נזהר בטהרתה בעת העשיה:
במד"ר ר"פ. טוב שם וגו' זה בצלאל. ר"ל שיש איש שאם רואין אותו ניכר שהוא גדול המעלה עד"מ ע"י בגדיו. ע"י שמן שנמשח בו. ויש שעל פניו אין היכר כ"א מפורסם שמו לטוב. וכשרואהו וא"י מי הוא אין להכיר גדולתו. ידוע תדע שגדולתו של זה הוא יותר עצמיית ופנימיית. לכן קאמר משה ראו שקראו ד'. ולא הראהו לו בפרצופו. (כמו שהראני כל מעשה המשכן) לומר זה יעשה. ומזה תדעו גדולתו. והד"א מפרש ששבח גדול יש בו. ורוצה להזכיר אבותיו שיתכבדו בו. שבח לשבטו. והד"א מפרש שכל חכמי לב לא פרטן. לפי שכ"א כח מיוחד למלאכה פרטית. ובצלאל יכיל את הכל. והד"א מפרש דמשה קא"ל לישראל שהקב"ה ממכה עצמה מתקן רטי'. בגלל העגל צריך לכפר בעשיית משכן. אבל צריך לחכם מופלא לזה. בגלל שנהרג חור בעגל. זכה בצלאל לחכמה וע"ז אמר משה לישראל ראו. כלומר. התבוננו חסדי י':
שמו"ר פ' מ"ח ד"א ראו קרא וגו'. הה"ד הנה וגו' בראתי חרש זה בצלאל. נופח באש. חטאו ישראל באש. שנאמר ואשליכהו באש. בא בצלאל וריפא את המכה משל לתלמידו

של רופא שנתן הטי' על מכה אחת ונתרפאת. והיו מקלסין אותו. א"ל רבו קלסו לי. שלמדתיו. כך היו הכל אומרים בצלאל בחכמתו ובתבונתו עשה את המשכן, אמר הקב"ה אני הוא שבראתיו ולמדתיו שנא' הנה אנכי וגו' לפיכך אמר משה ראו קרא וגו'.

א) **צריך** להבין מאי ק"ל. ומאי הונח להו בקרא בחידושם שבצלאל גם הוא בריאת המקום ית':

ב) **כל** חידוש זה פלא. ומי לא ידע שבצלאל ילוד אשה הוי:

ג) **העיקר** שאנחנו רואים שכ"מ שיש דרך ארץ יש סייג לתורה וכ"מ שתמצא איזה כנופיא. שאין שם ד"א. דע שלקלקלה נתכונו ורצונו ש"מ דוקא בכבוד. עד שאמרו בשמו"ר שה' חולק כבוד לזקנים. אפי' במצרים שלא הי' בהם כלל מי שקנה חכמה. אעפ"כ בחר בזקנים. וכ"א במסבה שאין המקום מסוגל לחקור אחר חכמה. תיקנו לחלוק כבוד לזקנים כש"ד אין רצונו ית' שיהי' כל אפי שוין. ולכן תמצא בעגל שניגשו באהרן בחזקה דוקא שיעשהו. למען לא יוכל להתנשא עליהם לומר שהוא לא עבד ולכן קראם משה. כי פרוע וגו'. שהרי יכולין הם לתת שמצה זו גם על הקמים על עליהם (היינו גדולי הדור. כלשון המקרא גבי' הוקם על). ולכן פירש"י בדברים. ע"פ ותקרבון אלי שנכנסו בערבוביא. שלא בד"א. וזה סימן לקלקלה. לפי שבענין המרוחק לגמרי מקדושה ל"ש כלל חלוקת הכבוד וכ"א אין מכבדין כ"א בפתח הראוי למזוזה:

ד) **ולו** היתה הבריאה באופן שהי' כולם חכמים בשוה. ודאי הי' ג"כ מצוה לבחור א' עכ"פ לגדלו על יתר העם. אלא שלא נצטרכנו לזה. לפי שענין הטבע שא"א לצמצם ובודאי שראוי לתת יקר לגדול בחכמה. ובאה המצוה דהדרת פני זקן ברווחא:

ה) **ק"ל** מאי קרא בשם. ומאי ראו. ופי' לפי שבאמת ניתוסף להם חכמה מן השמים. לכל העושים. ואל תאמרו שזה בצלאל אומן בעצמו יותר גדול מכולם. לא כן הוא כ"א שעליו השפיעו מן השמים במדה גדולה חכמה ואומנות:

ו) **ומזה** תדעו שרצונו ית' שלא יהי' כל אפי שוין. שהרי בהשפעה ניסיית זו יכול הי' להשוותם בחכמה. וז"ש משה לישראל "ראו" לא כמו שעשיתם בעגל שרציתם להשוות קטן וגדול:

שמו"ר פ' ויקהל. פ' מ"ט. א) **אינו** מובן על מה סובבים דברי ב' הלשונות. ליישב המקרא:

ב) **גם** מאי ענין דבריהם. ומאי מלאכה עשו. והלא מלאכה רבה היא:

ג) **הענין** ידוע בחלקי אהבה. הנמצא בעולם איש הקרוב לא' מן השרים ובא עוד א'. ומתקרב אליו ג"כ. ודאי שהראשון אויב ואורב לו לשני. ולכה"פ אם השר מצוה לשני איזה דבר. והשני אין יכול לעשותו וצריך לעזרתו של ראשון ודאי הוא שהראשון נשמט

ממנו למען לא יוכל לעשותה. ויקנה לו ש"ר אצל השר. ולכה"פ בלבו מצטער הוא על התקרבותו של החדש הלז. וכל זה אות שאין אהבתו שלימה להשר. שאל"כ ראו הי' שיאהב גם את אוהביו:

ד) **באהבתינו** את המקום א"א לנו לעשות שום רמי'. וע"כ אנו צריכין לאהוב את אוהביו. ולכן לא פרשו ואהבת את וכו' כמו שפרשו גבי יראה. לפי שזו גופא נכללת באהבתו של מקום:

ה) **ולכן** אמרו בב"ר שאילו באין כל אוה"ע להשתתף אתנו להיות אהובים למקום אין יכולים. וזו מדה כ"מ לפי שאנחנו חפצים שיתרבו אוהביו של מקום. לכן אין המקום חפץ בזה. וכן אמרו שם בב' אהבות הכתוב מדבר

ו) **ענין** ויעשו ק"ל ששינה הכתוב כאן בלשונו ובפרט שעושי המלאכה. כולם חכמים היו. לכן פי' לפי שהי' רצונו ית' שיגמר המשכן בכ"ה כסלו. ויגנז עד ניסן. לרמז על חנוכה ולרמז שבניסן עתידין ליגאל. ולפי המלאכה יש מלאכות שהיו עומדין ליגמר אצל בעלי אומניות שלהן בקרוב. ויש שהיו עומדין לימשך אצל בעלי אומנותם ימים ושנים. ולא היתה מתקיימת ח"ו רצונו של מקום בשלימותה, על דרך משל הכבדה שבמלאכות הי' היריעות. עיין משנה דשקלים:

ז) **התחכמו** הישרים שבהם לסייע לבעלי אומנות שמלאכתן נמשכת כדי שיוגמר הכל ביחד. ומובן לשון המקרא:

ח) **ונראה** בעליל כי היתה אהבתן למקום ית' שלימה כאות ד'

ט) **הד"א** מפרש שכל חכמי לב שבישראל הגם שלא יוכלו לעשות האומנות אעפ"כ ישבו להתחכם בה. וז"ש. ומה מלאכה עושין כלומר מה תועלת יש במחשבה זו ותי' לפי שכל המשכן הי' רומז על ענין היחוד. בו ישבו ונתחכמו. לעומת שחטאו בהפרידן תמונת השור מן המרכבה. וז"ש שחורה ונאוה:

וע"ד הפשט ק"ל תיבת בעושי המלאכה שהי' זה שייך רק אם הי' גם במצרים בעלי אותה אומנות. אבל אחר שבאמת היו עושים שם בחומר ובלבנים אלא שהי' להם הכנה בטבעם למלאכות אלו. ל"ש לקרותם עושי המלאכה. אם לא אחר שעשו מעשה המשכן. והרי אנו קיימין לספר עתה שהחלו לעשות ולא עשאוהו עדיין. לכן פי' שעיקר המלאכה כבר היא נעשית ע"י כל ישראל בנדבתם. שמרמזים על כל הזכיות שיהי' להם במשכן. והאומנים שבישראל קרא אותם חכמי לב שבעושי המלאכה:

המ"ד הראשון נ"ל שיש שהי' חכמים במלאכה. אבל לא הי' ידיהם מוכנות לכך ונשתתפו עם אשר לא הי' להם השגה גדולה כ"כ להורותם בעת העשיי' וקרא הכ' עיקר העשיי'

בזה על החכמים. ולכן המליצו ע"ז שגם נ"נ לא יכול להחריב כ"א הפעולה הגשמיות לא המחשבה:

המ"ד הב' מפרש דהיינו שכולם הי' חכמים שהגם שידעו בעצמם מתחלה שאומנים המה למלאכות. (כי עתה יתכן שנשפע בלב כמה אנשים. מעט חכמה למלאכה זו) עכ"ז בעת עשיית העגל הי' חכמים להישמט. שאלולי כן מלבד שבודאי הי' מתים בדבר שהי' אחר העגל זולת זאת ודאי פסולין הי' לעבודה זו. ואותם שהי' מוכשרים מקודם. ע"כ שלא נתלכלכו בעגל (דא"כ לא היו בחיים) וקראן חכמי לב:

שמו"ר פ"נ. ד"א ויעש בצלאל וכו'. אף כך ישראל חטאו בשטים שנא' וישב ישראל וגו' ונרפאו בשטים שנא' ויעש בצלאל וגו' עצי שטים.

א) ענין רפואה זו שקדמה ע"י בצלאל ארון שטים. לקלקולם של ישראל בשטים אינו מובן כ"א ג"ש בעלמא:

ב) **דרושם** בסנהדרין פ' ד' מיתות ע"פ ויצמד ישראל כצמידים ע"י אשה. ודבקים לה ממש. צ"ב. דמשמע לפי פשוטו דבגנותן של ישראל דבר הכתוב:

ג) **העיקר** נ"ל שאמרו במ"ר סוף וארא. דהרשעים כשהם בצרה נודרים לה'. ואח"ז חוזרין לסורן. לא כן הצדיקים:

ד) **מדה** זו נוהגת בישראל שמפשפש במעשיו. ושוב אינו חוזר לזה ח"ו:

ה) **ישראל** נגפו בשטים. וחזרו ונתמלאו כמבואר במדרש אעפ"כ לא חזרו ח"ו עד זמן עזרא:

ו) ענין צמידים כששוהה על האצבע זמן רב. והאצבע בדרך גידולו. כשרוצית לחלצו יש לה יסורין. אבל גם קשה ללבשו שנית. לא כן שעוה דבר הנדבק גם שאתה חותכו לשנים. בקל תקרבנו וידבק:

ז) **זהו** רמז אות ב'. שנפרשו ע"י יסורין ר"ל. אבל שוב לא חזרו:

ח) **רמז** ארון ולוחות להנהגת ישראל עם התורה. לכן גם הדברים היו בו תמיד. לרמז שישאו עולה של תורה עליהם. וכן דרשו ס"פ בא לו כמה רמזים:

ט) **ק"ל** מדוע קראו ארון עץ. ולא ארון זהב אלא שרמז דחיבורן דמי לכלי עץ דשבירתו מטהרתו. ואף שנסתם אח"כ לא לכלי מתכות דחוזר לטומאה ישנה כשנסתם אח"כ:

פסקא נ' בשטים חטאו בשטים נרפאו.

א) **אין** מובן מאי ק"ל בקרא. ומאי נ"ל.

ב) **מאי** ענין רפואה זו.

ג) **לפשוטי** המקראות עשה ארון עץ תיכף קודם למשכן והונחו הלוחות בתוכו. עד שהוקם המשכן. ואז הכניסו בשל זהב וציפויו מבפנים זהב. וא"ש קרא דפ' עקב דארון עץ. וקרא דפקודי. דכ' ויקח היינו שלקחם מאותו ארון ממש. וחזר והניחם בו:

ד) **והי'** זה לרמז שעתידין ת"ח ללמוד מתוך הדחק בלא זהב. וכאמרם בילקוט שמשנשתברו הלוחות נגזר ללמוד מתוך הדחק:

ה) **אמרו** בת"ח שנהנה מע"ה נדמה לו ככ"ח עפ"ד מיתות. המעיזים ביותר מפני עשרם. אף כשת"ח אחר נהנה ממנו. כולם נדמים לו ככ"ח. ע"ד שאמר המן עם מרדכי וזו היא הגורמת לעשיר לחטוא. שנסתלקה הבושה ממנו. אלא עכ"פ לא הוי ככ"ח. שהרי יש לו תקנה. שת"ח זה שלא נהנה ממנו גוער בו בנזיפה:

ו) **במד"ר** תרומה אמרו על זמרי לפי שעושר גדול הי' לכן העיז כ"כ. מסתמא רוב החוטאים הי' מחמת זה. ואף למרע"ה לא נהנה מהם כמבואר בפ' קרח. אעפ"כ העיזו בו לפי שעכ"פ ת"ח אחרים נהנו מהם עד שקינא פנחס:

ז) **ק"ל** בקרא למה כ' ע"פ שטים ולעיל גבי עמודים קיצר כבר הלשון. לכתוב שטים. ע"ז תי' לרמז שע"י ארון זה נעשתה עצתו של בלעם בשטים. וזהו גופא התנצלות לישראל. שאילו כל הת"ח הי' עשירים. היתה הבושה מכסה פני החוטאים. והיו מונעים א"ע מחטא:

פרשת פקודי

ר"פ. יתכן שהופקדו כלי המשכן מכ"ה כסליו עד ניסן ת"י הלוים. ע"פ השגחת איתמר. ויתכן שלא נמסר להם כ"א הכלים אשר כולם ממין א'. ויתכן לשקלו. ולידע מהותם. לא דברים המעורבים. לכן לא נמסר להם בגדי כהונה. כ"א בגדי השרד. ולכן חשב הכסף בפ"ע שהי' כלים לעצמם. לא כן הכלים של זהב. שהי' ע"פ רוב ענין צפוי. ולכן אמרו במדרש איש אמונות. לפי שבאמת כל הזהב שהי' ידוע מהנדבה נמצא המשקל בזהב שהי' עומד בפ"ע בכלים וכדומה. וא"כ אין מקום מוצא לזהב שבא בתערובות. ומאין הוא כ"א ע"פ נס:

אך עדיין ק' למה ל"ח בגדי כהן הדיוט כי משש הם. ואולי לפי שעתיד איתמר לכהונה לכן לא מסרם לו. ול"ח ג"כ השש בקראי דהכי.

בקראי דלחה"פ. הובא למשה להגדיל הנס. דלחם חם אחר ג"ח:

מש"כ בלחה"פ ערך לחם וגו' ר"ל דמרע"ה ערכו בשבת. עי' תוספתא דמנחות. ושבת הב' באכילתו לא הי' מרע"ה כהן כלל. ולא לקח שש החלות השייכים לכ"ג:

בשמן המשחה והי' קודש. ר"ל שעי"כ יהי' השמן קודש לעול

ויקח גבי לוחות. לפשוטו שזה לא הובא לו. או שצריך לזה ב' ידיו. לקחת שברי לוחות שלא יתפרדו. או דק"ל שנתנם בארון קודם שהעמידו במקומו. והוא לפי שהי' אחר מעשה העגל. שראה שעל ידי הפומבי שלטה עה"ר. לכן לא רצה שיהי' הלוחות בגלוי. ויתכן שזה רומז בכפילת המקרא פ' תרומה בציווי נתינת הלוחות בארון. ערש"י שם:

בכיור כ' שם מים. ר"ל שישים בו מים קודם המשחו. וימשחנו:

מ"ר ריש פקודי משכן שנתמשכן ב"פ.

פי' פקודי מלשון לא נפקד וגו' איש. ר"ל שעתיד הוא להפקד. ורמז מרע"ה להם בנתינת החשבון. דלמה זה. כיון דעבידא לאגלויי תמיד. אלא כיון שסופו ליגנז. שלא ימצא רשע א' ידיו לדבר תועה עליו. הראה החשבון. ויכתב בספר. והד"א דלקמן פי' שחורבן בהמ"ק יהי' עדות שרצו האומות לשלוח ידם בו כביכול. אלא שא"א להם. כ"א במשכן שלמטה. והד"א האמצעי הוא שהמשכן הי' מתנה לישראל. ובו הי' כלול עונשם ג"כ שנבחרו לו בני לוי דוקא. ויש עדות שמחל להם ע"י עונש זה. הד"א דלקמן מפרש שפקודי היינו הציווים שנאמרו במשכן. למדם לאתמר וללוים והם הי' העומדים על האומנים להזכירם הדינים. ועי"כ דרש דמצות ותורה שבמשכן. הלומדם כאילו עשה משכן. שהפקודים (היינו הדינים) הם משכן וכמו כן פקודי הקרבנות כקרבן:

בעז"ה שמו"ר. פ' פקידי. ר"פ נ"א.

א) **מאי** ק"ל בקרא דאיש אמונות. ואם דאין סופו מעין תחלתו. דלא מסיים בקללה. אכתי מאי הונח לו ע"י ציור דקרח:

ב) **לפה"נ** דתיבת להעשיר קשיתי'. דהל"ל להתעשר. ולכן פי' על קרח שרצה להעשיר את כל השבט. אבל סיום דברי המ"ר לא משמע כן. כ"א שלעצמו בלבד רצה לעשות כל הכבוד ובאמת ק' תיבת להעשיר:

ג) **פשטא** דקרא נ"ל דהאיש אמונים הוא הסוכן עד"מ על עסק השותפות. ע"י משתלח ברכה בעסק. וכשרואה שא' רוצה ליטול יותר מדאי. לא ינקהו:

ד) **מדרש** סוף כי תשא ע"ש. ואפי' עושה נאמן הוא וכו'. אין לו מובן מאי ענין החשש שיכפור מרע"ה. ויאמר שאין הנתינה מן השמים. א"כ אדרבא מחליש את דבריו:

ה) **הענין** שאמרו שמרע"ה יחזיק טובה לעצמו שהוא הוא כתבה בצחות לשונו. ולכן רצו שיותן לו תורה חתומה וכלוחות. וע"ז אמר אפי' אם יבקש מישראל והי' מסתמא לש"ש:

ו) **וכן** דרשו באמת בבכורות מקרא דואותי צוה ד'. מה אני בחנם. אף אתם בחנם:

ז) **בילקוט** ריש פקודי. שני הד"א. אחד הם. דאיש אמונות מרע"ה שנתמנה גיזבר על מלאכת המשכן. ולכאורה לא מצאנו שוב ברכה בנדבת המשכן. והמ"כ נדחק באמת בזה:

ח) **וביותר** גמ' ערוכה היא בב"מ פ' המקבל יצא הקדש שא"צ ברכה:

ט) **ש"ס** ר"פ חלק כל פרנס שמנהיג הציבור בנחת זוכה וכו' לכאורה בקרא קאי על הקב"ה:

יוד) **לפי** דרשתם משמע דהתועלת לשניהם. דכן כ' בקרא לא ירעבו:

יא) **בזה** יובן מאמר הש"ס בערובין פרנס לפי דורו. דמסיק לענין תוקפא וניחותא ולכאורה הי' ככל הענינים המגיעים לאדם שבינו ובין רעהו. דמגיע לכ"א לפי מעשיו:

יב) **אלא** דענין התמנות אדם יצא מן הכלל. כמ"ש פ' בתרא דקידושין משמיא מוקמו לי'. וענין תוקפא וניחותא מאחת מהנה שזה גורם לנהגם לע"ל. וע"ז נחלקו מי יותר בענין ניחותא:

יג) **אות** ז' יתכן שהיתה הברכה שהתנדבו העם כ"כ מרצון טוב. שהרי אמר הכתוב "נדיב לב" ואומנות גדולה היתה ואעפ"כ כשרצה קרח לעשות עולה גדולה לא נקהו כאות ג':

יד) **ילקוט** ריש תרומה. כ"מ שנא' לי קיים לדורות. ואינו מובן מאי שייך לומר דהתרומה קיימת לדורות. והלא על המשכן כ' קרא בפ"ע. ועשו לי להורות שהוא קיים לדורות:

טו) **יתכן** דהך דנדבה קאי על עצם המשכן והך דמשכן קאי על מ"ש בחזרת דמשהוקם אהל מועד נעשו בני עונשין על החטא:

הדרוש הלז מצאנו גם בסגנון אחר. והננו נותנים איתו בזה בשביל הדברים שנתחדשו בו.

א) **מאי** ק"ל בקרא דפקודי. ומאי הונח לו:

ב) **וכן** מאי ק"ל בקרא דאיש אמונות. ואם הא דאין סופא רישא במאי הונח לו עכשיו:

ג) **לפי** גי' הילקוט שהיא הנכונה דשני ד"א הם ואיש אמונות דמרע"ה על גזברות דמשכן קאי. אינו מובן איזה ברכה הי' צריך לזה. ומפורש אמרו פ' המקבל יצא הקדש שא"צ ברכה. ובילקוט ריש תרומה כ' ג"כ כ"מ שכ' לי יש ברכה:

ד) **מאמר** הש"ס בערובין פרנס לפי דורו. דמסיק דלענין תוקפא וניחותא קאמר. ולכאורה מאי נחלקו בכאן הא אנו מאמינים שלכ"א מגיע כפי מעשיו ואף בענינים השותפים. מסתמא לכ"א מגיעו כפי הראוי. וכמ"ש באדר"נ שנים אוכלים בקערה א':

ה) **הענין** ריש גרגותי משמיא מוקמי שאינו מועיל בזה השתדלות כ"כ. ואינו מהנה דוקא לפ"ע המעשים כ"א כפי הראוי להנהנה:

ו) **ידוע** מאמרם בחלק. כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת זוכה וכו'. ולפ"ז תוקפא וניחותא מאחת מהנה שאינו כ"כ לפ"ע המעשים:

ז) **מר"עה** ודאי נהגם בנחת. ובפרט בנדבת המשכן. שהי' צריך דוקא נדיב לב. ואעפ"כ כיון שהי' כל מעשי המשכן במדה ובמשקל. בלתי ספק שהי' גזור לפניו ית'. כמה. ומה יתן פלוני. וכן על פלוני. והרי א"א לומר ששרתה רוה"ק על כולם לכוין לאותו מעשה. ואין עלינו לומר כ"א שמשה ידע את הכל. וציוה ע"ז. וברכת ד' היתה שם. שהסכימו ונדבו:

ח) **אות** ג' יתכן שנתברך אצלם המינים שהביאו בלי מדה ומשקל ע"ד שכ' גבי עצי שטים. שכל מה שנמצא אתו הביא והא לא נשאר מהם. ומי צמצמן:

ט) **ענין** השני, ד"א שבילקוט פקודי הנ"ל דלכאורה א' מהם:

יוד) **יתכן** דלפי' א' היינו שש שולח הש"י ברכה במעשהו. ולפי' ב' קדמה ברכה ואתיא. באסימי הנודבים:

יא) **ומובן** היטב הד"א הראשון. דכולה מפרשי דקרא דפקודי קאי על הנדבות. וללישנא בתרא היא לשון ציווי ולללישנא קמא. קאי על חשבון הנדבות שנתקבץ כ"כ ע"י מרע"ה. כמו בשבילו והחשבון היו ע"י הלוים:

יב) **וא"ש** דחשבון זה למה כיון שלא הי' יכול לברר הצדק ממש אח"כ כשנעשה מזה אח"כ ציפוי לקרשים עד"מ איך נדע מש קל הזהב בפ"ע. ולהנ"ל א"ש שהראה להם תחלה שנתקבץ הרבה יותר מאשר שערים לפי ששלטה הברכה:

יג) **ואי** נימא שמרע"ה ציוה לכ"א אף שלא בכפי'. כיון שאמרו פ"ד דכתובות מעלאי דידי היינו עישויא. ופקודי הוא לשון ציווי ע"י הלוים. א"כ דמי קצת לגבאי צדקה דכיון דממשכנין הוי כשררות. וצריך שני ממונים:

יד) **לכן** פי' דד"א השני. שבאמת הי' הכל בציווי של מרע"ה ומה שנתמנה יחידי. הוא לפי שאיש אמונות. ועליו לא ילעזו העולם כלל. אדרבא יברכוהו. ורק איש אץ להעשיר הוא לא ינקה אצל ההמון לחשדו. ופי' מלשון והייתם נקיים:

טו) **ודרשוהו** על קרח שהי' אוהב כסף. כשהי' גם הוא ברואי החשבון. נתקנא. ורצה למשוך ולקבץ לעצמו נד בת כסף רב

טז) **או** שפי שהאץ להעשיר מטיל דופי גם באיש זה שהוא איש אמונות. שהוא אינו מאמין כלל. שיש איש שלא ירצה לגנוב:

מד"ר פ' נ"ב. נ"ל שפי' הביאו המשכן היינו על הקמת זי"מ. ומאמר ד' נאמר על ניסן שהוא יום ח' וע"ז סובבים כל הדרושים ויתכן שנחלקו אם הי' הנס שלא יוכלו אחרים להקימו. או שהנס הי' במשה:

לפי שדרוש זה הוא מעין הדרושים השייכים לברר שמות. לכן דננו נותנים אותו בזה

ילקוט תהלים ל"ד. יראו את וגו' אין מאסיר וגו' זה אהרן אתה מוצא שנים עשר נשיאים הקריבו במלואים ושבט לוי לא הקריב ומי הי' נשיאו של לוי אהרן שנא' ואת שם וגו' והי' מיצר ואומר אוי לי שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל לשבטו של לוי אמר הקב"ה למשה אמור לאהרן אל תתירא לגדולה מזו אתה מתוקן לכך נא' ואמרת וגו' בהעלותך וגו' הקרבנות בזמן שביהמ"ק קיים אבל הנרות לעולם אל מול המנורה יאירו.

א) **שטחיותו** לבאר הפסוק דאטו בשביל זה תהי' עבודת ד' מיראיו. למען לא יחסרו. אלא ע"כ שרצונו לומר שיכול אדם למוד עצמו על מצוה גדולה אשר להשקפתו רבה היא ממנו כי הקב"ה על ככה:

ב) **אבל** סופו דהנרות אינן בטלות לעול אין להם שחר והרמב"ן בנמוקיו תיקן קצת שמצא באיזה מדרש שמרמז לנרות חנוכה. אבל זה רחוק ואם סמיכת הפרשה תלמדנו. י"ל כי מזרזין לאדם מיד וגם בשעת מעשה שהי' צריך להדליק:

ג) **מ"ר** ריש בהעלותך זש"ה. חפץ למען. עוזרו עד לכך נאמר קומי אורי. אינו מובן איפוא מרומז בקרא דלזכותך (ולהלן הוא דדריש תיבת בהעלותך בשביל לעלות לכם בפני העכו"ם כאן לא נחית לדרשה זו) גם ק' וכי אין טעם למצוה זו רק לקבל שכר. אתמהא. ומאי ולא עוד דקאמר. והלא כל המצות אנו עתידין לקבל שכר. ומאי קאמר דלכך נאמר קומי אורי והיתכן שם להעמיס דשם רישא דקרא על צווי הדלקה קאי. והשנות הפרסה בתורה דק"ל אינו מיושב יותר דוקא באמור שהיא זכות גדולה כמו אי נימא ח"ו דצריך לאורה:

ד) **מדרש** תרומה סוף פסקא ל"ג אפי' א' מישראל יכול לבנותו אין לו פי'. והלא המצוה כלליית היא שיבנו להם בית הבחירה וכן כ' מאת כל וגו' אשר ידבנו. וגם שאלתו של מ"ר תמוה. מדוע לא יהי' ישראל יכולין לעשותו. הלא עשירים גדולים היו שיצאו ברכוש גדול:

ה) **ילקוט** בואתה תצוה עיניך יונים מה היונה הביאה אורה לעולם וכו' צ"ב איזה אורה הביאה ע"י עלה זית. ומה זה הנמשל שעי"כ מביאין ישראל אורה לעולם:

ו) **ועפ"ז** אמרו במ"ר סוף אמור משל למלך וכו' לגיון זה לא מרד בי. צריך הסבר לומר שעי"כ זכה הזית להדליק ממנו:

ז) **עלה** זית הוא החזק שבכל העלים. כמבו' במנחות שאינו נושר גם בימות הגשמים. וכ"א בגיטין ל"ה כ' לה על עלה של זית. לכן לא נמחה בשטף המבול. אף דגוף האילנות ודאי נשחתו. כמבואר במ"ר שלקח נח עמו לתיבה גרופיות של זית. אבל העלים היו צפים ע"פ המים:

ח) **לפה"נ** אין לנו בעולם להדליק יוצא מן העץ כ"א שמן זית. ולהתוס' פרק במה מדליקין. דגם פשתן נקרא יוצא מן העץ. ישנו בעולם עוד. שמן זרע פשתן. ושמן קיק לחד מ"ד:

ט) **ענין** ההדלקה משונה מכל העבודות שהי' במקדש שהי' אסור להטות ולתקן כל הלילה. כמבואר ר"פ במה מדליקין. ולמחר היו מטיבין אותם:

יוד) **ולמ"ש** הר"מ הי' גם זר כשר דיעבד להדלקה. ומקרא מפורש דבר וגו' אהרן בהעלותך וגו':

יא) **בגוף** המקרא דחשב מעשה המנורה לכאן נתלבטו הרבה המפרשים:

יב) **ענין** אות ד' נ"ל שהי' ק"ל למשה שהרי אצלינו קבלת מתנת בו"ד מירודים שבפרנסות. ואיך אפשר שכאשר נצטוינו לעשות מכון לשבתו ית'. ויבנה מנדבות. ואם אין אנו כדאים לעשות לנו בנין משוכלל מן השמים. עכ"פ יטילהו בדרך חובה. ולעשות הערכה עכאו"א שלא בדרך קיבוץ נדבות:

יג) **והשי"ת** השיבו איפכא משלי יתנו לי. והרודף צדק' ימצא וכו'. היינו שאני מספיק בידו. והנדיב מה שנותן. לא שלו הוא נותן. כי לפי שעה אני ממציא לו. ואלו הי' א' מישראל ברוח נדיבה כ"כ לבנותו כולו משלו הייתי ממציא בידו:

יד) **וקרא** קדריש. דקאמר לשון קיחה על נדיבות. ויפה אמרו אין קיחה אלא בכסף. לפי שכולו הוא נוטל. אבל בנדבה הי' צ"ל יתנו. לכן קאמר שאצל הנדיב תקחו. כי שלי אתם נוטלים. ומן הנדיב הייתם יכולים ליקח אפי' בזרוע. אלא דלא משכ"ל:

טו) **במנורה** הי' הדבר ניכר שא"צ לבריותיו. שהרי נר מערבי ממנה הי' מדליק ובה הי' מסיים:

טז) **זהו** ענין אות ו' שהרי אמרו שנתכונה היונה שלא ליזון משל נח. ובו הראה הקב"ה את ניסיו:

יז) **עיקר** ענין ההדלקה הי' לאהרן שהי' צריך ליכנס להיכל. ולא הי' לו חלונות כבמשכן. אבל לא כן הוא שההדלקה היתה מאוחרת לכל העבודות. ובלילה לא הי' נכנסין לשם כלל:

חי) **מד"ר** במדבר פ' י"ב. הה"ד יושב בסתר. אינו מובן מאי ק"ל בקרא דבכלות משה. ובקרא דיושב בסתר. עד דמוקי לי' דקאי על משה גופא שישב ארבעים יום בהר:

יט) **ומהו** ענין סבורין אנו ששלמה אמרו. ולא אמרו אלא מרע"ה:

כ) **יתכן** דר"ל דלאו דוקא בית עולמים שקדושתו ק"ע. אלא אפי' המשכן שלא הי' אלא לשעה. נרמז במזמור זה. ועדיין גוף הרמז נעלם מאתנו:

כא) **בצל**. מפורש לשון צל בעלמא. ולינה שהוא לפי שעה. והוא עוד זמן קט יותר למיעוט. ומפרשו על ז' ימי המלואים שהי' מעמידו ומפרקו:
כב) **אך** ק"ל. הא לא שרתה שכינה עד יום ח' כצאת האש. וד"ל דמה שכסהו הענין. ע' סוף פקודי חשיב כהשראת שכינה:
כג) **קראי** דושם בסתר. זרים. דמתחיל לדבר על נסתר שהוא יושב ובוטח ואח"כ דבר על עצמו שהוא חוסה בד'. ואח"כ חוזר ומדבר לנוכח כי יצילך והמפרשים נלחצו:
ד) **לדעתי** ההמשך כמו מי שהוא למעלה ברקיע אינו ירא משום דבר. שגב ע"י שם ד'. כן גם אתה יצילך. וכן כי שה הנני קאי על הנוכח שהרי גם אתה אמרת מאשר כאשר שמת לו מעון למטה שידור בתחתונים:
ה) **אלא** דכי וכו' חשק ואפלטהו צריך המשך אם לא דנפרש שאומר זה בלשון ששמע מפי ד'. כי בי וגו':
ו) **ואות** כ' הנ"ל בע"א. דבימי שלמה לא התנדבו העם על הבנותו שכבר י' הכל מוכן בימי דוד. ורק בימי מרע"ה שייך אמרו. ואילולי שזכו ישראל כבר ע"י המשכן. לא זכו למקדש להשראת שכינה כלל:
ז) **קרא** דיפול מצדך. יתכן דקאמר אף דצריך להשראת השכינה ב' רבבות ב"א היינו כמספר שני הצדדים מ"מ הבוטח הגדול
ח) **הבטחון** והנדיבות אחוזים זה עם זה.
ט) ז"**ש** בפ"ק דב"ב במה תרומם קרן ישראל כי תשא לפי שדור המדבר לא הי' להם מצות צדקה שהמן הי' לכולם בשוה:
בראשית במקרא. עזר כנגדו. יתכן דפי' אשר גם הוא יצטרך לעזר והוא אנוש כערכו וגם אשה לא תוכל לשבת כ"א טן דו. ע"י שהם צריכים זה לזה ישכון השלום ביניהם:
ב"ר פי"ד. ואיש תרומות יהרסנה זה אדה"ר שהי' גמר חלתו של עולם ונקראת חלה תרומה וכו'
י"**ל** דק"ל איך קלקל האדם מעשי הקב"ה. כמבואר במדרשות שכל פר"ע נתקלקלו. ע"ז מביא ראיה מנוהג שבעולם. אף שימלך אורב משפט עכ"ז אם הפקידים השפלים רודפי שלמונים יהרסו קבוץ המדיני. והוה איש תרומות ל' התרוממות. איש אשר הוקם על. וכן האדם נגד כל יצורי תבל. וחז"ל הטעימו יותר דוקא אם לנפשו נוטל שוחד לא אם חסר תבונות הוא אינו מקולקל כ"כ רק אם לתאות נפשו יקח שוחד להטות דין וז"ש אכלתי ואוכל ר"ל לא שרצה להשיג הדעת. כ"א שרצה לאכול. והנחש נתן לו היתר. וז"ש כי גם עתה שאינו חסר דעת. הי' אוכל עוד לתאות נפשו. לכן קלקל העולם מאוד:

הסבר ילקוט ביואל ע"פ נתן קולו וגו' זה ר"ה.
הענין ע"ד שאמרו סוף יומא בשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם. וד"ל כדאירע שהי' אז מחצה ע"מ כמ"ש ספ"ק דקידושין ונ"ל ע"ד שאמרו בפסיקתא דיוה"כ שהשטן הולך להביא עוד עונות. ובין כו"כ מוחלין על אלו. ור"ל שבעת שאין קיטרוג. החסד מצוי יותר. ולכן בר"ה ששייך גם להעכו"ם קשה הוא החסד. ובפרט בעניני עוה"ז שכל מה שמגיע לזה נגרע מזה. וגם שהקנאה שיש בבני אדם. ממילא כל מה שטוב לזה רע לזה. ביוה"כ שאין העכו"ם כמ"ש שאין יוה"כ שייך להם. וגם ישראל אין אז ביניהם קנאה. הי' מקום לרחמים לחול עליהם. אלא שקשה לסתור הדין. אכן כשיש א' ששב. ונעקרו עונותיו למפרע ממילא בטל הדין. ושוב כשעושה עתה הפס"ד מחדש ברחמים גדולים על ישראל הוא יוצא. ויש כאן כי רב מאוד. ר"ל שגם העכו"ם כאן. אבל עצום כח צדיק שנעשה בינתים להפוך הדין. עד שלא יוכלו העכו"ם כלל לסבול גז"ד של יוה"כ עליהם. וז"ש בר"ה לחד מ"ד כבני אמרנא. דר"ל כמו במעשר בהמה כשקפץ א' מן המנוים לתוך הדיר כולם פטורים. כן כאן כשא' חוזר בו בתשובה גמורה כל ישראל יוצאין זכאין בדינם:
ופי' לקרא דנתן קולו היינו אפי' אחר גז"ד. והוא לפי דגז"ד דציבור מיקבע כמ"ש פ"ק דר"ה וכ' קרא עשה דברו. לשון יחיד לא עושי דברו ל' רבים דקאי עלכח של בעל תשובה שקורעין גז"ד דציבור אף דב"ת שבהן מעט וכאן הא ל"ש הטעם שכ' לפי שעכ"פ צריך לשנות הדין דהא משום יחיד זה לא הוי מיקבע. אלא דכיון דראוי הי' לצבור לעשות תשובה כששמעו הגז"ד. סגי ביחיד:
מבנו של רבינו הגה"ק זצוק"ל ה"ה הרב הגאון ר' יצחק ירוחם נ"י
ולפי שדבר זה נדפס בס' תורת האהל הנדפס בחיי מרן הקדוש זצ"ל. לכן הננו מדפיסים אותו גם בזה.
הנה תי' הב' בתוס' גיטין פ' השולח ד"ה אי לאו שכתבו דרק ר' יוחנן לחודי' ס"ל דמחזירין זל"ז ביובל אבל שאר אמוראי ס"ל דמו"מ חוזר ביובל ולא ירושה לכאורה כמו זר בעיני מ"ל להתוס' להמציא פלוגתא חדשה:
ואמרתי לפרש בהקדם מה שנסתפקתי לכאורה לענין חזרה ביובל אי בעינן שיעור שדה דוקא ט' קבין וכה"ג כמו דכתיב בקרא והי' השדה או דמשהו נמי חוזר ומהא דל"ח לה במתני' דפיאה דקרקע כ"ש חוזר ביובל אין ראי' דבלא"ה תנא ושייר כמ"ש הירושלמי אך באמת נראה בפ"ב דב"ב וכן בסוגיא זו דכ"ש נמי חוזר גם ממקומן הוא מוכרע לכאורה דאל"כ משכ"ל בכורים בקרקע כ"ש דחייב בביכורים כמבואר במשנה שם וי"ל:

והנה בפ"ג דשבועות משמע דר' יוחנן ס"ל אי אפשר לצמצם אף בידי אדם ובכורות בסוגיא שם מבואר לענין עגלה ערופה דלמ"ד א"א לצמצם אין לסמוך על מדידה לענין משהו שיהי' שוין ממש ובתמורה מבואר דבחלוקת ב' מינים הכל מודים דאין ברירה ולא נחלקו רק במין אחד ולפ"ז י"ל דה"ט דר"י דס"ל מחזירין אף דלכ"ע ירושה אינו חוזר דכיון דא"א לצמצם וע"כ מיירי שחלקו קרקע נגד קרקע ולא נגד מטלטלין דהוי ב' מינים ע"כ חלק אחד גדול מחבירו משהו אף שחלקו במדידה והאי משהו לאו ירושה הוא ולא מיקרי ע"כ רק מתנה וחוזר ביובל וכיון דלא ידעינן הי מינייהו ע"כ שניהם מחזירין דדמי לשני שבילין בבא לשאול עליו ועל חבירו והא דתליא בפלוגתא דברירה דלמ"ד יש ברירה יכול כ"א להחזירן רק משהו ותלינן דהוא המשהו העודף על חלקו אבל כיון דאין ברירה ע"כ כ"א מחויב להחזיר כל החלק שלו בשלימות דאל"כ חיישינן שמא נשאר האי משהו בידו. ולא החזירו לענין חזרה ביובל הוי איסורא ולא ממונא. כ"ז לר"י אבל לדידי דס"ל בידי אדם אפשר לצמצם אין מחזירין דמו"מ חוזר ולא ירושה:

תם ונשלם חלק א' שבח לאל בורא עולם